REVISTA ROMÂNĂ
DE STUDII DE INTELLIGENCE

Nr. 10
Decembrie
2013

Revistă cu prestigiu ştiinţific recunoscut
de *Consiliul Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare* (CNADTCU),
indexată în bazele de date internaţionale CEEOL şi EBSCO

Bucureşti
- 2013 -

Colegiul Editorial

George Cristian MAIOR
- director al Serviciului Român de Informații, conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”* și Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Christopher DONNELLY
- senior fellow la Defence Academy din Regatul Unit și director al Institute for Statecraft and Governance, Oxford

Ioan Mircea PAȘCU
- deputat Parlamentul European, prof. univ. dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Vasile DÂNCU
- prof. univ. dr. Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai și Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Gheorghe TOMA
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Cristiana MATEI
- lecturer Center for Civil-Military Relations din Monterey, SUA

Marian SEBE
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Cristian BARNA
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Irena DUMITRU
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Ella CIUPERCĂ
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Valentin Fernand FILIP
- lector univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Ligia LEAUA
- expert

Colectivul de redacție:

Redactor-șef: *dr. Cristian NIȚĂ*
Redactori: *dr. Sorin APARASCHIVEI*
drd. Cristina IVAN
drd. Mihai SOFONEA
drd. Aitana BOGDAN
drd. Mihaela STOICA

Tehnoredactor: *Alexandra-Mihaela VIZITIU*
Coperta: *Valentin Ionuț NICULA*

CUPRINS

Studii de Intelligence		
Marian SEBE	Developing Competitive Intelligence Programs in Romania	5
Ciprian PRIPOAE-ŞERBĂNESCU	Mentalizarea – de la relaţia de ataşament la instrument de (auto)cunoaştere în activitatea de intelligence	21
Cosmin BARA	Dimensiunea epistemologică a studiilor de intelligence	31
Marian SEBE	Securitate şi intelligence. O abordare conceptuală	43
Sorina-Maria COFAN	Asociaţia profesională a analiştilor de informaţii – o necesitate?!	69
Ştefan VLĂDUŢESCU	O privire către comunicarea decizională de intelligence	91
Adriana Luana ION	Provocări pentru analistul de intelligence financiar	105
Ionuţ – Sorinel GABOR – JITARIU	Abordarea pe bază de risc, metodă de management al riscului operaţional la nivelul unităţilor de informatii financiare	117
Sorin APARASCHIVEI	Documente inedite: Serviciul Secret din România, 1859-1875	133
Studii de Securitate		
Iulian CHIFU	Analiză prospectivă. Experienţa internaţională şi o abordare românească	167
Ana Ligia LEAUA, Dragoş ARDELEANU	Abordarea Uniunii Europene privind protecţia infrastructurilor critice	187
Mihai SANDU	Relaţia dintre modernizare şi democratizare în evoluţia statelor	201
Iulian CHIFU, Cristina IVAN	Rolul democraţiei participative, al meta-naraţiunilor şi autorului colectiv în secolul XXI. Mesaj din viitor	221
Forum		
Ionel NIŢU	Quo vadis analiza de informaţii?	239
Sorin APARASCHIVEI	Ion Costaş, Transnistria, 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat” (recenzie)	243

CONTENT

Intelligence Studies

Marian SEBE	Developing Competitive Intelligence Programs in Romania	5
Ciprian PRIPOAE-ŞERBĂNESCU	Mentalisation – from a relationship of attachment to a tool of self-discovery in intelligence activities	21
Cosmin BARA	The epistemological dimension of intelligence studies	31
Marian SEBE	Security and Intelligence. A conceptual aproach	43
Sorina-Maria COFAN	Is the Analysts Professional Association a necessity?!	69
Ştefan VLĂDUȚESCU	An outlook on decisional communication in intelligence	91
Adriana Luana ION	Challenges faced by the intelligence analyst focusing on financial issues	105
Ionuț – Sorinel GABOR – JITARIU	Risk based approach, a method used in managing operational risk by intelligence structures' financial departments	117
Sorin APARASCHIVEI	Challenging documents: The Romanian Secret Service between 1859-1875	133

Security Studies

Iulian CHIFU	Prospective Analysis. International expertise and a Romanian approach	167
Ana Ligia LEAUA, Dragoş ARDELEANU	The European Union approach to critical infrastructure protection	187
Mihai SANDU	The relation created between modernization and democratization in the evolution of states	201
Iulian CHIFU, Cristina IVAN	The role of participative democracy,, meta-narratives and collective authorship in the 21st century. A message from the future.	221

Forum

Ionel NIȚU	Quo vadis the intelligence analysis?	239
Sorin APARASCHIVEI	Ion Costas, Transnistria, 1989-1992. The chronicle of an "undeclared" war (book review)	243

Developing Competitive Intelligence Programs in Romania

Marian SEBE
Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
ms.ocsint@gmail.com

Abstract

Intelligence and knowledge are now fundamental resources of every organization. But very few of these entities have the capabilities and the capacity to efficiently manage intelligence and knowledge, with the purpose of gaining a competitive advantage as a result of exploiting their intelligence & knowledge management systems. Moreover, there is an acute lack of qualified human resource, needed in having the vision and to design, create, implement, develop and coordinate such systems.

Therefore, a need has arisen for the development of study programs in the field of competitive intelligence, focused on preparing experts in the field for the public and private sector.

On the other hand, Romania, in spite of its EU and NATO membership has registered a significant delay in this field, which makes it necessary to accelerate the process of building its own economic and competitive intelligence component for a national intelligence system. The purpose of this article is to raise awareness regarding the need for developing study programs in the field of competitive intelligence and knowledge management as a first important step in the direction of insuring Romania a competitive advantage on the international market.

Keywords: competitive intelligence, national intelligence system, curriculum, training, knowledge management.

Context

Having a global approach on the education system, which trains specialists in intelligence and knowledge management could be an important landmark in building a knowledge economy and society in 21st Century Romania. Today, intelligence and knowledge form the basis and fundamental resources of any organization. But not all organizations possess

the secret of gaining a competitive advantage through the efficient management of intelligence and knowledge. The key to this secret can be found in two important discoveries pertaining to the beginning of this century. The first is the projection and application of the intelligence process in information and knowledge management. This is, in essence, a process, which appears simple in a discursive linear pattern of intelligence planning, collection, analysis and dissemination within an organization. In reality, in the last two decades, this process has become a very complex one through the unprecedented scientific evolution and development of human society. The second factor is the understanding of the balance between the tangible and intangible assets of an organization. Their dimension has modified dramatically in the transition from the Industrial to the Information Age, and more recently to the Age of Knowledge and Innovation.

In this context, there are very few organizations that possess the capabilities and capacity to manage in an efficient manner information and knowledge, thus acquiring a competitive advantage as a result of the exploitation of intelligence systems. Moreover, there is a shortage in the number of qualified individuals, who possesses the vision, through the tacit accumulation of knowledge and competences to design, elaborate, implement, develop and coordinate such systems.

As a result of these changes and evolutions, the need has arisen to develop study programs in the field of competitive intelligence that would train both public and private professionals.

Already in 2004, Craig Fleisher had observed these deficiencies at international level, drawing attention to the absence of academic programs on competitive intelligence. At that point in time, there were no competitive intelligence chairs in the world and no academic entity was providing a PhD in the field. That's why no consensus could be reached on whether to fit this domain in the field of economic affairs, management, information sciences, journalism or military studies. Furthermore, even inside economic affairs or management there was still the issue of whether to fit competitive intelligence in marketing, the management of information systems of economic affairs strategies/policies? Other unsolved dilemmas at the time were whether competitive intelligence is an academic discipline, a practice, a profession or a field of study?[1]

[1] Craig S. FLEISHER, „Competitive Intelligence Education: Competences, Sources and Trends", *The Information Management Journal*, March/April 2004, p. 57-58.

Romania, as an EU and NATO Member State must design its own *national economic intelligence system* in order to gain competitive advantage. The delay in understanding the issues abovementioned, especially by those which should have done this at the right moment, a decade if not two ago, which would have helped Romania identify the importance of intelligence constitutes a serious handicap in the formation of a human capital and in gaining, through the creation of its own national intelligence system, competitive advantage.

We can identify the sources of this delay both in the private and public sphere, and at the level of the academic community. Thus in the public sectors, the absence of CI programs can be traced back to the incoherent reformation policies of the Romanian education system and the separation between education and research.

In the private sphere we witness the absence of a proactive mentality, which has led to the absence of relevant initiatives aimed at developing the CI field. In the last decades, as was the case in other democratic states, there have been some isolated initiatives, lacking a formal setting and national coverage, of promoting a CI discipline through private consultancy and training programs, but which have proved successful only inside certain organizations capable of keeping pace with the economic development and the new social business trends. In addition, the value system of the Romanian economic environment does not include the social responsibility factor, which is essential for building awareness on the role which the private sector must play in ensuring societal security and welfare.

We, also encounter significant deficiencies inside the Romanian academic community, which has not played a role in developing the CI field, as it lacked an intelligence culture that would have helped it become aware of the importance of CI for development.

Another important obstacle is the poor relationship between the components of the national intelligence community, the private sector and the academic community. Good collaboration relations among these components are a prerequisite in the process of building a national intelligence system. On top of this there is a shortage of qualified individuals, a problem confronted by all three sectors.

1. Objectives

In this context, the main objective of a competitive intelligence masters program is to design and elaborate postgraduate and masters training courses in the field of competitive intelligence and knowledge management for the employees and managers from Romanian public institutions and private companies.

The purpose of such a study program is to fulfil the need for knowledge in the field identified at the level of Romanian society through the achievement of a set of specific objectives:

• ensuring fundamental expertise and knowledge in the CI field;

• developing theoretical and analytical abilities for managing CI-related problems;

• expanding managerial skills in scanning the economic environment and developing strategic and tactical information systems;

• creating a nation-wide intelligence culture;

• training CI professionals/practitioners.

The advantages for opting for a CI-oriented program are three-fold: it favor a national and systemic approach, it engages academic, public and private entities and it stimulates the creation of a new mentality at systemic level.

2. National setting analysis

Currently, in Romania there are not graduate/postgraduate programs in the field of competitive intelligence, but only some isolated initiatives of training programs for individuals from the private sphere. There are organized by private companies, sometimes with partners from the academic community, such as the Academy of Economic Studies from Bucharest. Other competitive intelligence courses have been organized by Bucharest Polytechnic University, West University of Timisoara and Academy of Economy Studies (by ASEBUSS).

It is important to mention that some of these courses do not make a direct reference to the concept of *competitive intelligence*, but employ terms such as *economic intelligence, business intelligence* or even economic affairs information systems.

Furthermore, the small number of existence initiatives, such as the Romanian Economic Intelligence Association have not managed to make a name for themselves in this field. However, in the last years a new actors has emerged, which appears to have some chances of success, namely the Association of Specialists in Business Information, which also published a scientific journal.

That is why, such a program must be a competitive one, both in terms of the courses it offers but also in relation to the volume of knowledge it provides, that must be similar to one in European and American institutions, and in terms of quality and content, which must be similar to the training programs conducted by some of the private entities, with a certain experience in the field on the Romanian market. That is why one must analysis the opportunity of establishing some partnerships with institutions with experience in the field (not just in CI training, but also in adjacent fields) so that one may benefit from the transfer of knowledge, and with entities from the private sector interested in hiring CI professionals, that would be willing to provide internships.

According to national legislation in the field, it is possible to conduct master and postgraduate programs in partnership with private entities, by following certain guidelines:

1. The partners (experts) can give 20% of the total number of classes, except when they hold an academic title;
2. When the foreign partner is another higher education institutions, there are no limitations on the way the participation quota is divided among the members, as it can be set by common agreement.

3. Short benchmarking analysis

As a result of the need for more CI professionals at international level, this field has acquired the status of academic discipline. A scientific study[2] conducted by the Strategic and Competitive Intelligence Professionals (SCIP) association has identified 18 universities and colleges from the US that include competitive intelligence courses in their curricula. Some of these academic entities provide bachelor or masters degree in the field of competitive intelligence, while other simply provide certifications. Nevertheless, the majority of these institutions provide individual competitive intelligence classes within MBAs[3] or MS[4].

---

[2] Gary A. DAVIS, Frederick G. KOHUN, Charles R. WORATSCHEK, „Curriculum Development: Developing A Graduate Degree Program in Competitive Intelligence", Issues in Information Systems, vol. VI, no. 1, 2005, p. 319.
[3] Master in Business Administration.
[4] Master of Science.

A comparative study of ten such programs, from the US, Europe and Asia has revealed the fact that they are oriented towards training professionals in the field of competitive intelligence. As a rule, they are addressed to beneficiaries coming from the private sphere, but they also train individuals coming from governmental agencies or public institutions.

Most of these are postgraduate or training programs, though there are a significant number of master programs as well. The length of the program varies from a few days (5-10 days) for training programs to one year and a half for master programs.

The analysis of the organizing institutions has revealed that both the master and postgraduate programs are offered by faculties of economic science and business. Academic institutions specialized in intelligence offer just competitive intelligence classes within their curricula.

These programs are structured in modules to allow the participants to select the set of courses that best suits their needs. That is why each course has its own cost. In all the cases under analysis the cost are quite high in comparison to similar training programs of a similar duration.

It is also important to mention, the quite applied character of the curricula, the theoretical courses being always seconded by practical applications, laboratories and workshops.

In addition to a simple analysis of the existent academic and training programs we have tried to identify two national initiatives in this field that would fit the term of „intelligence enterprise" – a national institutional architecture under the banner of the term „economic intelligence". The cases we have chosen for this analysis are those of the US and France.

USA

In the beginning of the 90^{s} in the US two defining trends for the future of intelligence started to manifest themselves: Robert Steele's initiatives on the role of open source and the concept of "Smart Nation". These initiatives appeared inside the intelligence community and were related to the importance of gaining access to education and initiatives on economic intelligence, in the context of the end of the Cold War.

Steele's initiative and the transformation it brought contributed to defining the Euro-Atlantic region in the new political context, as the European states identified and applied mechanism of conceptual import of the new paradigms.

Another initiative of the US military led to the creation of the American Military University, an institutions that became a more to clear symbol of the overlap between the civil and the military worlds, with the academic environment acting as a catalyst.

In the new political context, intelligence-related initiatives multiply in number, assuring a better representation of American strategic interest in non-military terms. As a result we can see a network of interconnected institutions which defend American interest in economic and non-economic terms.

Two additional clarifications are required in order to strengthen the idea of shaping a multi-stage controllable process for the transformation processes taking place inside the US intelligence and educational systems.

Firstly, an analysis of the stages, which the American Military University went through in the period 1991-2004 reveals the sequencing and controllability of the process:

1. research and Training lasted for 2 years starting with 1991;
2. preliminary Operations took 3 years, having as a final objective national accreditation;
3. maturation lasted for 3 years, 1996-1998; it is important to note that in 1996, Steele launched the term and concept „Smart Nation”;
4. growth took 3 years, 1999-2001;
5. expansion and Diversification took another 3 years, 2000-2004.

The American Military University is a fully able solution to take over the problem of integration in an intelligence/OSINT culture of the civilian and military components, connected through the concept of academic intelligence. The project has a continuation, designed for the 2015 horizon, in which the entire academic system is transformed in order to be able to provide an integrated solution at national level.

The national network of public institutions, which support the national intelligence system has been expanded through partnerships with private organizations, in an externalization process aimed at increasing capabilities in key-areas. An example in this respect is the relation between the Central Intelligence Agency and In-Q-Tel, a non-governmental, non-profit organization with the mission of investing in technologies that may prove useful for the technological needs of the US Intelligence Community.

France

In the early 90^{s}, as a domestic reaction to the global changes taking place and by adopting, in a more or less transparent manner, the conceptual models that formed the basis for the US progress in the field, France started to redefine its national intelligence system. The fields of action are, as in the previous case, at academic, economic and territorial level.

A new higher education institutions devoted to „economic war" was created. A national network of public and private institutions able to manage intelligence issues from a theoretical and practical perspective was created.

Amid the characteristic French centralist spirit and starting from the existent institutional setting (developed on the entire territory) the term territorial intelligence is defined, as a complement to the concept of economic intelligence.

Two additional clarifications come to strengthen the idea of a sequenced and controllable process for the transformation process taking place inside the French intelligence system.

Thus, an analysis of the stages, through which the intelligence system went through between 1984 and 2004 reveals the sequenced and controllable nature of this process:

1. 1989-1991: identification of problems at the level of academic debates among specialists (contributions of Bernard Naboulek, Christian Harbulot and Philippe Baumard).

2. 1992-1993: forming an analysis group on „economic intelligence and entreprise strategy" within the General Commissariat of the Plan, under the presidency of Henry Martre.

3. 1994: Finalizing the „Martre Report" with several proposal, among which:

a. evaluating the existent potential of competences and of the national and regional information networks;

b. defining the necessary structures and means for a network structure;

c. instituting common procedures;

4. 1995: the creation of the „Committee for Competitiveness and Economic Security": seven key figures chosen on the basis of their experience, authority and skills in the field of economic intelligence, appointed for a 3 year period, with the mission of providing clarifications to the Government on competitiveness and economic security issues and advising it on the elaboration and implementation of policies in the field as well as of continuously ensuring the coherence and coordination of the actions taken in this field.

5. the „Carayon Report", „Economic intelligence, competitiveness and social cohesion".

6. 2004: the creation of the General Delegation for Economic Intelligence inside the Ministry of Economy and Finances.

7. 2008: The White Book of Defence and National Security launched by the French Presidency of Nicholas Sarkozy: it integrated former contributions in a national intelligence system.

The national network of public institutions which support the national intelligence system has been expanded with other organizations, mostly private and non-governmental ones (from lobby groups to reputation management organizations) which act at EU level, most often in Bruxelles, defending French interests. An example in this respect is the relations between Compagnie Européenne d'Intelligence Stratégique (CEIS) and the EUROSINT Forum.

As a result of the creation of a national Intelligence Community, on the Anglo-Saxon model, led by a coordinator, an Intelligence Academy was created in 2010.

The appearance of this new service is a new step in the process of the French intelligence reform launched in the spring of 2008 by the White Paper on Defence and National Security aimed at the centralization and expansion of the national intelligence system.

Other stages of this reform were:

• the merger of the General Intelligence and Surveillance Directorate of the Territory within the Central Directorate of Internal Intelligence;

• the creation of the Council of Defence and National Security at the Elysee Palace chaired by the Head of State.

• the creation of the Sub-Directorate General Information (SDIG).

The Academy is responsible for the training of intelligence personnel for national security institutions, for the defence of the French economy and finances, for strengthening the ties within the French intelligence community, as well as for the promotion of the intelligence culture.

Among its main tasks are the following:

• to design, organize and implement activities initial and ongoing training for the staff of the services mentioned above;

• to promote cooperation between these services training;

• participate in awareness intelligence[5].

There is only one conclusion: there was a strategic initiative to develop an already existent system, and to rebuild and adapt it to the needs of the new ultra-competitive business environment, characteristic for the Knowledge Society in which knowledge and intelligence become fundamental resources for any state, public or private organization.

[5] http://fr.wikipedia.org/wiki/A9mie_du_renseignement accessed on December 7th, 2013.

4. A comparative analysis of CI postgraduate and master programs

An important element in starting the first stage of an academic construction of a competitive intelligence discipline is the identification of the type of program desired by the academic institution.

In the context we can decide between a postgraduate or a master program in competitive intelligence. By analyzing the two options we can weigh the advantages and disadvantages of each option.

The advantages and disadvantages of the postgraduate program

From the point of view of the target audience, postgraduate programs have the advantage of a shorter length and implicitly of a smaller number of classes in comparison to master programs. In addition many of the employees and managers already possess a master degree in their field of activity and just desire a specialization in competitive intelligence.

The comparative analysis has revealed that the international trend is to organize short-length postgraduate CI programs. Many of these are starting to employ e-learning instruments and platforms.

Following these trends is an advantage in itself, as it facilitates interoperability in the shape of partnerships and cooperation, as well as enhancing the competitiveness of the program provided, making it able to compete on the international educational market.

On the other hand, short-length programs are more rigid from a curriculum point of view, as they rarely provide optional courses which limits the beneficiary's chances of studying in-depth a certain topic. The large workload is another disadvantage, as the student must assimilate a large volume of information in a short time span. These type of programs also require the allocation of significant logistical resources.

The advantages and disadvantages of master programs

From the point of view of the target audience, the master program has the advantage of giving a recognized academic diploma, thus facilitating the access to higher forms of education, such as PhD programs. The longer duration leads to a smaller workload and gives the possibility of selecting among optional courses, which correspond to the interests of the target-audience. In addition, it enables the in-depth study of multiple dimensions of CI, the organization of several practical applications and other type of scientific events.

The main disadvantages of competitive intelligence master programs are the long duration (this being a problem for the employees and managers coming from the private sector) and the fact that they require the allocation of significant human and financial resources from the organizing institution. The small number of CI professionals in Romania makes it difficult to identify qualified individuals, who would be able to hold CI-related courses.

5. Curriculum – Designing the Competencies Map

When elaborating a curriculum for a competitive intelligence master program it is necessary to go through two main stages: the first in which we identify the adjacent fields to competitive intelligence from which to extract courses so that we may supplement the students' knowledge map and the second in which we design the knowledge map needed for a competitive intelligence discipline.

Depending on the target audience for which the master is designed – experts coming from public institutions or from private companies, we can select courses from the fields which cover those sectors, such as: strategic management, knowledge management, financial management, geo-economy, macro-economy, micro-economy, international markets and derivative products, etc.

When designing a CI master program we must take into consideration the fact that the target group can be only from sector, public or private, a mix of the two (which is some situations is desirable as it help build ties between professionals coming from both fields) and that it may have varied levels of expertise (beginner, medium or advanced). That is why most programs distinguish between a core group of courses (which provide the fundamentals of competitive intelligence) and a more extensive group of optional classes, tailored for the needs of different beneficiaries.

The benchmarking analysis has also revealed that the majority of the CI curricula follow SCIP's recommendations on how to develop a CI training program on the basis of three principles:

a. competitive intelligence cycle;

b. guide to the elaboration of a CI curriculum;

c. the necessary skills for a CI professional.

In a first stage, students are acquainted with the fundamental concepts of information management systems, through courses such as: databases management systems, system architecture. Next, students are provided CI specialization courses such as Data Mining, Data Warehousing and Knowledge Management. Moreover, students are presented concepts coming from management, business ethics and communication, which are essential in the process of sharing knowledge and dissemination.

Though not all those who are active in the field of competitive intelligence conduct the same type of activities, the literature in the field identifies certain elements that may form the necessary set of competences, knowledge and skills which the students must possess in order to contribute efficiently to the intelligence process.

In Jerry Miller's opinion they can be grouped in three categories:

a. Traits: creativity, persistence, written and oral communication skills, analytical abilities, good understanding of the scientific methodology, independent learning skills and business savy.

b. Cognitive domains/Teachable skills: strategic thinking, business terminology, market research and presentation skills, knowledge of primary information sources and research methods, enhancement of journalistic interviewing and communication skills, analytical ability, familiarity with scientific methodology.

c. Professional experience: knowledge of corporate power structures and decision-making processes, industry knowledge; enhancement of primary research skills, business savvy, journalistic interviewing and observational skills[6].

These categories are useful in designing different roles for people employed in the competitive intelligence field. Thus, according to Fleisher there are five such potential roles: researcher, analyst, manager, human intelligence network participant and client/customer[7].

In order to successfully complete competitive intelligence related activities, CI practitioners must possess all these skills, either by acquiring them in a formal educational setting (and here the manner in which the curricula is built plays a very important role) or through practice. According

[6] FLEISHER, *op. cit.,* p. 58.
[7] *Ibid,* p. 58.

to Miller, deficiency in any of these skills may prove detrimental to the organization, which is why managers have a tendency to rely on practitioners with a broad set of skills. Therefore, potential practitioners, employers, and educators must recognize how inherent traits, experience, mentoring, and teaching together offer the composite of the required competencies[8].

Capitalizing on this argument, the competence map elaborated by the Strategic and Competitive Intelligence Professionals is composed of three main dimensions:

1. Teachable abilities.
2. Professional experience.
3. Mentoring.

The first two categories refer to the identification of candidates, who already possess some knowledge on information systems, databases management and communication skills. Furthermore, it is desirable for participants to already possess an MBA and have a certain level of experience in the field.

The second category involves the use of certain educational instruments and techniques by the teaching staff. Thus, they have to possess a good knowledge of employing specific CI software, which they will capitalize during the practical applications. Moreover, the teaching staff must possess competitive research and analysis skills. Because training manuals in competitive intelligence are almost inexistent, SCIP recommends including among the teaching staff, former practitioners.

The mentoring category involves conducting practical applications based on real-life cases from the competitive intelligence field. Teachers and students must work together with private entities to analyze and make recommendation on the best ways of solving those issues. Furthermore, the knowledge and experience gathered by business advisors will have to be capitalized in the process of elaborating, implementing and improving the CI curricula.

Although the categories proposed by SCIP constitute a good starting point in the development of a CI curriculum, we deem it necessary to adapt these principles to Romanian realities. That is why we propose the development of a CI curriculum on the basis of four categories of competences:

---

[8] Jerry MILLER, „Curriculum Model for Educational Programs", *Strategic and Competitive Intelligence Professionals* 1996, p. 2 http://www.scip.org/files/.pdf accessed on December 12th, 2013.

C1: Designing and implementing the CI function

C2: Coordinating the monitoring and collection processes

C3: Coordinating the analysis and dissemination processed of the products resulted through information and knowledge management.

C4: Promoting and supporting the institutionalization of competitive intelligence.

Inside C1 the following competences must be developed:

• Organizational/Institutional design/planning of information and knowledge management.

• CI Rationale.

• Configuring the information and knowledge management capacities.

• The Strategic Development of the information and knowledge management capacities.

• Developing a CI institutional vision and implementation strategies;

• Selection and procurement of CI resources.

• Implementing an information and knowledge management activity at managerial level.

Inside C2 the following competence must be developed:

• Elaborating a specific taxonomy, on the basis of which to structure and configure the source system.

• Developing an information monitoring, collection and validation capacity.

• Elaborating a collection plan for data, information and knowledge.

• Developing skills for primary selection and processing of data.

Inside C3 developing the following competences:

• Assimilating scenario analysis techniques.

• Developing the capacity to analyse the capabilities and intentions of competitors.

• Promoting a multidisciplinary analytical approach.

• Developing the necessary skills to elaborate CI products (risk maps, predictive analysis).

• Elaborating the methodology for information dissemination to beneficiaries filling managerial positions.

Inside C4 the following competences must be developed:

• Promoting the advantages of CI through the institutional dissemination of CI benefits.

• Implementing the CI strategy at the level of the organization.

• Monitoring the results of implementing the CI function and promoting the achievements.

• Permanent networking with the personnel of the organization, providing assistance and consultancy through knowledge management technologies.

Based on this competency framework four types of study programs can be developed:

• intensive courses with a duration of 2 weeks - 1 month. There are two types of such courses: initial training and specialization, with a certificate being given at the end of each module. The access to the specialization module requires the trainee to already possess an initial training diploma in competitive intelligence.

• 3 months postgraduate course.

• 6 months postgraduate course.

• master program with a 2 year duration.

Conclusions

Romania's delay in building a national intelligence system generated significant losses in terms of development and innovation. That is why it is necessary to establish real ties between the three fundamental components of such a system: the academic community, the organizations which are part of the national security system and private entities. This cooperation must be consolidated on two levels.

On one hand we must develop academic programs, of the type described above, which would act as catalysts for the enrichment of knowledge in the field. Intelligence, be it competitive or strategic must be consolidated as an academic discipline, adapted to the Romanian realities.

Therefore, in addition to training professional in the field and ensuring a permanent knowledge exchange between the three components of the system, we must also take the first steps in the direction of building a Romanian intelligence culture.

The second important level is the socio-professional one, which is why inside the intelligence field we must define a set of specific

professions, such as intelligence analyst. That is why the introduction of the intelligence analyst profession in the Classification of Professions from Romania was an important achievement. This initiative does not only lead to an increase in the visibility of field at societal level, but also to the creation of a professional identity, necessary for the coagulation of a national intelligence community.

On the long run, all these initiatives will allow Romania to become an efficient competitor on the international market, thus evolving from just being a consumer of intelligence to also becoming a producer.

Bibliography

1. Davis, Gary A., Frederick G. Kohun, Charles R. Woratschek, „Curriculum Development: Developing A Graduate Degree Program In Competitive Intelligence", Issues in Information Systems, vol. VI, no. 1, 2005.

2. Fleisher, Craig S., „Competitive Intelligence Education: Competences, Sources and Trends", *The Information Management Journal*, March/April 2004.

3. Miller, Jerry, „Curriculum Model for Educational Programs", *Strategic and Competitive Intelligence Professionals* 1996.

4. http://fr.wikipedia.org/wiki/Acad%C3%A9mie_du_renseignement

Mentalizarea – de la relaţia de ataşament la instrument de (auto)cunoaştere în activitatea de intelligence

Ciprian PRIPOAE-ŞERBĂNESCU
Psiholog, Universitatea Naţională de Apărare „CAROL I"
ciprianpripoae@yahoo.co.uk

„We build too many walls and not enough bridges"
(Isaac Newton)

Abstract
Faithful to the belief that the most valuable resource of any organization will remain the individuals inside it, the article examines the relevance of the psychological concept of mentalization for the performance level in the intelligence analysis. The article attemps to trace the genetic origin and the psychological correlates of mentalization and to underline their significance for the portrait of an intelligence analyst.

Keywords: mentalization, metacognition, intelligence analysis

Introducere

Mai mult ca oricând, comunitatea intelligence este confruntată cu un mediu marcat de o crescândă impredictibilitate, simultan cu o creştere a solicitărilor pentru avertizări cât mai timpurii şi analize cât mai exacte, realizate în termene din ce în ce mai scurte. Dezvoltarea tehnologică a transformat Terra într-un sat global, iar când translatăm această afirmaţie în domeniul intelligence şi al securităţii observăm că provocările curente s-au deplasat de la „a cunoaşte zone interzise la a penetra minţi şi culturi inaccesibile" (Cooper, 2005). Şi pentru ca lucrurile să se complice şi mai mult, devine cu atât mai dificil să creem modele şi predicţii asupra gândirii şi comportamentului „ţintei" cu cât, adeseori, nici chiar aceasta nu este pe deplin conştientă de ele iar uneori intenţiile cu potenţial ostil vin chiar din partea aliaţilor[1].

[1] http://www.reuters.com/article/2013/10/26/us-germany-usa-spying

Această preocupare pentru cunoaşterea minților potențialilor sau actualilor adversari aduce în discuție conceptul general de cunoaştere şi implicit relația dintre cunoaştere, minte şi gândire. În rândurile care urmează o să prezentăm un cadru general de discuție asupra acestor concepte pentru ca ulterior să restrângem discuția asupra relevanței conceptului de mentalizare şi a derivatelor acestuia în activitatea de intelligence.

1. Cunoaştere şi auto-cunoaştere

Teoria cunoaşterii sau epistemologia şi-a propus prin cei mai importanți reprezentanți ai săi să dezvăluie şi să clarifice răspunsurile la întrebări precum ce este cunoaşterea, cum poate fi ea obținută, adecvarea ei la un anumit domeniu şi implicit limitele cunoaşterii. Oarecum aridă, teoria cunoaşterii îşi regăseşte relevanță şi aplicabilitatea practică prin teoria epistemologiei personale. În acest sens, epistemologia personală a fost conceptualizată fie ca proces individual de dezvoltare cognitivă sau ca sistem de teorii şi credințe asupra cunoaşterii (Hofer, 2004). Se aduc astfel în discuție aspectele de natură evolutivă, a dobândirii cunoştințelor şi a instrumentelor de cunoaştere aflate evident într-o relație de determinism sistemic, circular.

Schommer (1990) a sugerat că epistemologia personală poate fi cel mai bine înțeleasă ca o colecție de credințe despre cunoaştere şi învățare şi că aceste credințe pot fi mai mult sau mai puțin independente iar dezvoltarea *funcției reflexive* îsi va pune amprenta asupra structurării modului de cunoaştere şi relaționare cu mediul. Astfel, diferențele inter-individuale în capacitatea de mentalizare se vor reflecta în diferențe majore pe cele patru dimensiuni fundamentale ale cunoaşterii: *siguranța, simplicitatea, sursele de cunoaştere* şi *justificarea* cunoaşterii. Cele patru dimensiuni şi indicatorii specifici fiecăreia creează un continuum valoric, primele aspecte ale acestuia fiind atribuibile unui grad scăzut de mentalizare iar cele secundare unui nivel superior de reflectare şi mentalizare.

Indivizii diferă prin evoluția capacității lor de a corela şi coordona aspectele subiective cu cele obiective ale cunoaşterii (Kuhn & Weinstock, 2002). Această traiectorie a evoluției conține la unul din capete o perspectivă absolutistă şi dualăasupra cunoaşterii, deplasându-se treptat către o viziune nuanțată, pe măsură ce „cunoscătorul" începe să recunoască zonele de incertitudine în aria sa de cunoaştere. Reconcilierea aspectelor subiective cu cele obiective se face prin *re-cunoaşterea* de către

„cunoscător" a contribuţiei active în construirea domeniului de cunoaştere. Tocmai această capacitate de a recunoaşte subiectivitatea demersului interpretativ se corelează cu capacităţi superioare de mentalizare deoarece aceasta implică o panoplie de abilităţi cognitive care să permită individului să perceapă stările mentale cu flexibilitate, complexitate, credibilitate dar şi o integrare optimă a acestei dimensiuni cu latura emoţională. Această integrare optimă a aspectelor de natură cognitiv-raţională cu cele emoţionale privitoare la procesele şi conţinuturile stărilor mentale permite indivizilor să gândească *clar* şi *profund*.

Semnificativ pentru coerenţa demersul nostru este introducerea în discuţie a distincţiei dintre cunoaşterea de tip factual, declarativă (*ce ştiu?*), cunoaşterea de tip procedural (*cum să?*) şi cea de tip condiţional (*când* şi *unde* se pot aplica anumite proceduri de cunoaştere). Această distincţie devine semnificativă pentru că prilejuieşte punerea în relaţie[2] a realităţii ca obiect de studiu cu cel care cunoaşte şi instrumentele sale, implicit contextul şi scopul cunoaşterii. In acest punct al discuţiei, inevitabil se impune clarificarea locului minţii în teoria cunoaşterii cât şi a diferitelor modalităţi de funcţionare psihică.

Definirea, existenţa, apariţia şi funcţionarea minţii umane au rămas poate cele mai disputate subiecte ale teoriei cunoaşterii, subiecte de controversă pentru filozofi, neurologi ori psihologi. În ciuda progreselor ştiinţei, natura relaţiei dintre corp şi minte, pe de o parte şi a minţii cu realitatea, pe de altă parte, continuă să rămână neelucidată. Ceea ce se poate constitui totuşi ca domeniu de studiu îl reprezintă modalităţile particulare de funcţionare psihică cât şi relevanţa, eficienţa acestora în raport cu diversitatea de sarcini pe care individul şi le poate asuma.

Emergenţa şi funcţionarea minţii ca instrument de cunoaştere a realităţii se constituie ca subiect a numeroase teorii psihologice. Din larga varietate de teorii, din considerente utilitare, am ales teoriile de factura psihodinamică şi psihanalitică. Relevanţa teoriei psihanalitice în raport cu teoria minţii rezidă tocmai în complexitatea, coerenţa şi consistenţa definirii minţii umane în contextul interacţiunii timpurii dintre copil-îngrijitor dar mai ales datorită teoretizării dimensiunii inconştiente a funcţionării psihice umane şi a impactului acesteia în cele mai semnificative aspecte ale vieţii, de la comunicare la luarea deciziilor.

---

[2] Existenţa sau nu a unei distincţii nete între „cunoscător" şi „de cunoscut", deşi extrem de interesantă pentru teoria cunoaşterii ştiinţifice, are implicaţii ce nu vor fi analizate în acest articol.

In 1991, P. Fonagy introducea cu articolul său „Thinking about thinking" conceptul de mentalizare, definit ca şi „capacitatea indivizilor de a-şi figura conştient sau inconştient stările mentale proprii sau ale celorlalți". Termenul de mentalizare folosit de Fonagy combină teoria de sorginte psihanalitică asupra simbolizării şi a relațiilor de ataşament cu conceptul ştiințific şi filozofic de „teorie a minții".

Explicații asupra interdependenței dintre înțelegerea de sine şi înțelegerea celorlalți au fost propuse de filozofi ai minții, în tradiția lui Wittgenstein (1969) şi a lui Davidson (1983) dar mai ales de psihanalişti, cei mai semnificativi fiind M. Klein, D.Winnicott, W. Bion şi A Green. În opinia lui Davidson, putem lua cunoştință de stările noastre mentale adoptând punctul de vedere a unei a treia persoane, observatorul. El concluzionează astfel, că doar atunci când cineva poate cunoaşte, măcar într-o anumită măsură, mintea altuia, putem afirma că poate gândi. Winnicott (1971) propune sintagma „mamă suficient de bună" şi conceptul de „holding" pentru a înțelege apariția minții, propunând de asemenea luarea în considerare a obiectelor tranziționale, ba chiar a unui spațiu intermediar, al creativității şi evoluției, între interior şi exterior. Prin interacțiunile copilului cu un obiect extern, investit emoțional de către ambii parteneri ai relației, mamă-copil, se deschide calea funcționării simbolice, moment esențial în separarea funcționări primare, specifice inconştientului, de funcționarea secundară supusă exigențelor limbajului şi a logici pozitiviste. Astfel se poate spune că abilitatea de a înțelege propria noastră stare subiectivă este rezultatul observării activității mentale a celorlalți şi a conştientizării că noi suntem observați. Atribuind celorlați stări mentale, copilul şi mai târziu adultul va face *previzibil* şi *cognoscibil* comportamentul celorlalți. Contribuția lui Fonagy stă înainte de toate în sublinierea importanței contextului de dezvoltare şi de îngrijire în apariția şi evoluția procesului de mentalizare. Astfel, continuând descoperirile lui Bowlby (1969, 1973), Fonagy (1991) pune în relație directă mentalizarea cu dezvoltarea unei relații de ataşament sigur între copil şi mamă. Şi mai specific, Fonagy a subliniat că oglindirea precisă şi congruentă a stărilor interne ale copilului în interiorul unui ataşament sigur conduce la dezvoltarea capacității de mentalizare. Această oglindire conduce în cele din urmă la apariția Sinelui, la dezvoltarea abilității de control a afectului, a capacității de reflectare. Depăşind nivelul comportamental-observabil al relației copil-îngrijitor, neurologul G. Sasso (2007) demonstrează importanța fundamentală a echilibrului dintre procesul proiectiv si cel introiectiv la nivelul relației copil-ingrijitor, pentru apariția şi dezvoltarea unui Sine auto-reflexiv. Acest echilibru condiționează ieşirea din ciclul identificărilor unu la unu şi permite apariția celei de-a treia perspective (Ogden, 1994), a nivelui mental „ca şi cum".

Calitatea unui ataşament a fost evaluată empiric prin tehnica numită în literatura de specialitate ca „Situaţia stranie" (Ainsworth, Blehar, Waters, &Wall, 1978) în care gesturi ale copiilor precum privitul în altă direcţie decât cea a îngrijitorului, evitarea contactului vizual, gesturi de agresivitate sau auto-agresivitate (smulgerea părului, lovirea capului, blocaje posturale şi motorii, accese de furie sau lovirea îngrijitorului) codificau experienţa unui ataşament nesigur şi care adesea conducea la stări de fragmentare. Capacitatea de a reflecta asupra spaţiului mental propriu dar şi al altora presupune că individul percepe lumea intenţiilor, emoţiilor şi credinţelor ca fiind una sigură spre a fi explorată. Mulţi autori consideră că această credinţă în siguranţa relaţiei cu mintea celuilalt, se va păstra ca un aspect fundamental şi relativ stabil al funcţionării mentale pe durata întregii vieţi, fiind condiţia pentru apariţia sentimentului de curiozitate sănătoasă în explorarea atât a lumii ideilor cât şi a spaţiului fizic.

Capacitatea de a reflecta asupra spaţiului mental propriu dar şi al altora presupune că individul percepe lumea intenţiilor, emoţiilor şi credinţelor ca fiind una sigură spre a fi explorată. Mulţi autori consideră că această credinţă în siguranţa relaţiei cu mintea celuilalt, se va păstra ca un aspect fundamental şi relativ stabil al funcţionării mentale pe durata întregii vieţi, fiind condiţia pentru apariţia sentimentului de curiozitate sănătoasă în explorarea atât a lumii ideilor cât şi a spaţiului fizic.

Privitor la „obiecte", sinele şi celălalt, din perspectiva mentalizării, fiecare participant la relaţie posedă un set de stări mentale ce include trăiri, gânduri, emoţii, motive, intenţii, credinţe ori nevoi, pentru a numi doar câteva. Fundamental, cele două obiecte din relaţie mentalizează circular interactiv. Procesul prin care individul „simulează" în mintea sa gândurile şi emoţiile celuilalt, conduce la crearea imaginii despre ceea ce este în mintea celuilalt şi viceversa. Ceea ce este esenţial în acest proces de continuă creare şi re-creare a realităţii mentale a celuilalt este tocmai ideea de simulare ori potrivire cât mai exactă a minţii noastre cu a celuilalt. Acest efort mai este denumit în literatură şi empatie şi stă la baza căutării exactităţii şi completitudinii în modelarea lumii externe. Din perspectivă developmentalistă, copiii dobândesc capacitatea de mentalizare atunci când reuşesc să integreze aceste moduri distincte de funcţionare şi reuşesc să reprezinte experienţa internă de realitatea externă ca fiind legate dar distincte.

Deplasându-ne pe o scală a reprezentabilităţii, pe o treaptă superioară de conştientizare, găsim imagini sau vise ce înfăţişează, de exemplu subiectul la şcoală fără să-şi fi făcut tema. Pe nivelul cel mai înalt de mentalizare şi implicit de auto-reflectare se găseşte translatarea anxietăţii în cuvinte, ca de exemplu „mi-e teamă să mă apropii de prieten pentru că nu tolerez foarte bine intimitatea". Această reprezentare în cuvinte nu este doar

cea mai articulată, dezambiguizată şi mai uşor de comunicat formă a anxietății dar şi forma cea mai bună pentru a fi conectată la alte reprezentări ale experienței trăite. Creând o mai mare interconectare între reprezentări ale experienței, creşte implicit şi nivelul de conştientizare a experienței.

Mentalizarea, evaluată prin „măsurarea" funcționării reflexive (asupra sinelui, a celorlalți şi lumii în general), şi-a găsit operaționalizarea prin intermediul interviurilor semi-structurate „Adult Attachment Interview" folosite în special în cadrul clinic pentru evaluarea pacienților cu simptome specifice tulburării borderline dar poate fi evaluată folosind şi teste proiective şi unele teste de evaluare a organizării personalității.

2. Relevanța mentalizării în analiza de intelligence

Conform unor autori (Cooper, 2005) scopul primordial al demersului analitic de intelligence este acela de creea sens şi de înțelegere profundă a informațiilor pe care le are la dispoziție. Analiza de intelligence se doreşte astfel a avea un caracter integrator, holistic („gestalt image"), imaginea obținută trebuind să fie mai mult decât suma parților ce o compun. Doar că termenele strânse, presiunea cotidiană de a „produce" un document în detrimentul cunoaşterii profunde ori cultura organizațională restrictivă crează premisele pentru o înțelegere superficială ori chiar erori. Iată de ce în portretul analistului de intelligence ar trebui să se regăsescă caracteristici speciale atât în relația cu procesul de analiză şi produsele derivate dar şi față de apartenența şi funcționarea sa în comunitatea de intelligence. Propunem prin aceste rânduri ca într-o posibilă definiție a nucleului funcționării mentale a analistului să se regăsească şi capacitatea de auto-reflectare şi monitorizare a gândirii, elemente considerate a fi esențiale în rezolvarea problemelor complexe şi a celor slab structurate (King & Kitchener, 1994). Aceste calităţi determină capacitatea indivizilor de a trece dincolo de partea vizibilă, observabilă a unui fenomen sau eveniment şi de a da sens şi explica propriile acțiuni şi pe ale celorlați în termeni de intenții, dorințe, credințe, planuri, obiective şi aşa mai departe. Acest nivel superior de organizare mentală este un factor major şi în stabilirea diferențelor inter- individuale ce are un impact pozitiv direct asupra atingerii noilor obiective de intelligence, printre care şi acela de a cunoaşte mai degrabă minţi inaccesibile decât teritorii.

Dar aşa cum menționam anterior, capacitatea de auto-reflectare şi monitorizare sunt dimensiunile explicite şi instrumentele de evaluare practică ale capacității de mentalizare. Dezvoltarea favorabilă a individului în direcția consolidării unei bune capacităţi de mentalizare se corelează pozitiv cu emergența unor alte caracteristici psihologice, din punctul nostru de vedere, extrem de relevante pentru succesul activității de intelligence:

- capacitatea ridicată de a tolera incertitudinea şi ambivalenţa;
- empatie[3];
- capacitate superioară de a integra aspecte disparate, variate, uneori contradictorii, într-o „imagine" coerentă şi consistentă;
- un echilibru între funcţionarea mentală de tip inductiv şi cea deductivă resimţite ca fiind complementare şi nu concurente;
- atitudine interogativă faţă de o gamă largă de situaţii, curiozitate;
- atitudine echilibrată, neconflictuală datorată unui înalt nivel de auto-acceptare;
- imagine pozitivă şi stimă de sine ridicată;
- acceptarea relativităţii propriei perspective dar în acceaşi măsură capacitatea de a o argumenta;
- încredere în capacităţile personale de judecată;
- deschidere şi toleranţă faţă de păreri divergente;
- onestitate în acceptarea propriilor predispoziţii şi prejudecăţi („biases");
- moderaţie în a face judecăţi de valoare;
- echilibru între individualism şi servirea intereselor unui grup sau comunităţi.

Dezvoltarea capacităţii de mentalizarea este proporţional corelată cu alte calităţi relevante pentru demersul nostru, mai precis fiind vorba de concepte şi sintagme ce se suprapun cu mentalizarea, precum abilităţile metacognitive (Flavell, 1979) şi în sensul cel mai larg a abilităţilor de meta-cunoaştere (Kitchener, 1983), cât şi cu gândirea sistemică (Gharajedaghi, 2006), gândirea critică (Facione, 2011) sau „practical thinking" (De Bono, 1992). Vom aborda câteva din aceste aspecte şi detalia implicaţiile lor.

Metacogniţia a fost definită la modul cel mai simplu ca şi „gândirea despre gândire" (Flavell, 1979) conceptul fiind gradual extins la capacitatea de reflectare asupra întregii experienţe ca şi meta-cunoaştere. Legătura dintre mentalizare ori „teoria asupra minţii" şi metacogniţie este aceea că a doua este derivată din prima – începem să gândim despre stările noastre mentale, în relaţie cu anumite sarcini şi activităţi după ce am putut „înţelege" stările mentale (dorinţe, idei, gânduri, credinţe) ale altora şi mai cu seama în primii ani pe cele ale îngrijitorilor. Gradual, definiţia metacogniţiei a fost extinsă pentru a include nu doar elementele de natură cognitivă dar şi stările afective, motivele, intenţiile cât şi abilitatea de a monitoriza şi controla în mod deliberat procesul general de cunoaştere,

[3] Empatia interpretată nu în sensul terapeutic, ci mai degrabă ca abilitate de a se transpune în locul altcuiva, un altul ce poate fi colegul din alt departament, beneficiarul informaţiilor sau chiar „ţintă" a analizei şi de a înţelege perspectiva acestuia asupra unui (aceluiaşi) eveniment ori fenomen.

motivaţia şi ansamblul cognitiv-afectiv. Aspectul esenţial al metacogniţiei în raport cu analiza de intelligence îl constituie însăşi importanţa dată de controlul conştient al demersului interpretativ şi de reglarea şi modularea direcţiei de învăţare şi cunoaştere.

Gândirea sistemică se caracterizează prin capacitatea „gânditorului" de a identifica corect limitele sistemelor, de a înțelege natura relațiilor dintre elementele unui sistem şi între sisteme, de a „vedea" sistemele holistic, posedând complexitate, incertitudine, non-liniaritate şi nu în ultimul rând de a comunica uşor interdisciplinar.

Gândirea sistemică nu este un act natural (Valerdi, 2010). Luând în considerare liniaritatea educaţiei clasice bazată pe memorare dar şi constrângerile instituţionale ce sunt un inhibitor al acestui tip de gândire, un tip special de pregătire, fie prin mentorat ori sesiuni speciale de „experiential learning", par a fi necesare în refacerea accesibilităţii la un astfel de mod de funcţionare mentală.

Din punct de vedere al folosirii capacităților cognitive în rezolvarea problemelor, un grup consistent de experți au considerat că existența abilităților de mentalizare şi reflexive condiționează direct capacitatea indivizilor de a gândi critic, definită prin capacitatea de a interpreta, de a analiza, de a evalua, de a face inferențe, de a explicația şi de capacitatea de auto-reglare a cunoaşterii, adică exact capacitățile fundamentale necesare oricărui analist. Astfel gândirea critică este definită ca un act meta-cognitiv deliberat a unei persoane care reflectă la calitatea procesului de gândire simultan cu identificarea unei soluţii. Gânditorul are astfel în minte două obiective la fel de importante: să găsească o soluţie şi să îmbunătățească simultan felul în care gândeşte.

Concluzii

Tendinţele actuale indică cristalizarea unei societăţi bazate primordial pe cunoaştere. În acest context general, activitatea de intelligence din domeniul securităţii naţionale este solicitată în a da sens şi coerenţă unui mare flux de informații, bazându-se adesea pe elemente cu caracter fragmentat şi ambiguu, de a înțelege adversari din ce în ce mai diverşi din punct de vedere al gândiri, valorilor şi comportamentului.

Aceste caracteristici ale mediului şi nevoia crescândă de predictibilitate şi siguranţă solicită performanţe superioare analistului de intelligence şi implicit caracteristici psihologice speciale. Gândirea despre gândire, atitudinea auto-interogativă, de monitorizare şi dirijare a demersului epistemologic, indiferent de natura şi specificitatea sa sunt expresiile cele mai semnificative

ale unei bune capacităţii de mentalizare. Izvorâtă dintr-o relaţie de ataşament copil-îngrijitor „suficient de bună", a gândi despre gândire, a gândi „ca și cum", presupune o funcţionare reprezentaţional-simbolică superioară. Aceste caracteristici mentale se vor regăsi în disponibilitatea de a accepta și integra diversitatea și complexitatea domeniilor de cunoaștere, flexibilitatea între gândirea inductivă și cea deductivă, analiza și sinteză, posibilitatea de a adopta perspectiva unui „celălalt" și a-i înţelege nu doar „raţionamentele" dar mai ales afectul și motivaţiile. Se propune astfel că definiţia procesului de analiză să fie realizată într-un sens larg, mai cuprinzător decât simpla descriere într-o manieră reducţionistă de descompunere a fenomenelor și evenimentelor în „elementele" constituente. Fenomenele complexe ce se constituie drept obiect al analizei de intelligence vor putea fi mai uşor înţelese prin abordări ce se bazează pe sinteză, holism, de a vedea imaginea în ansamblu, concentrându-se pe relaţiile dintre părţi şi dintre părţi şi mediu precum şi pe comportamentul emergent produs de aceste relaţii. Adiacent a ceea ce consideră semnificativ autorul acestor rânduri este definirea unui profil de recrutare care să vizeze identificarea acelor indivizi ce deţin capacităţi de auto-cunoaştere, auto-reflectare şi monitorizare a gândirii semnificativ superioare, pentru care tensiunea naturală existentă între funcţionările convergent analitică şi divergent sintetică să aibă un caracter creativ, stimulativ.

Bibliografie

1. American Philosophical Association , *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction*. "The Delphi Report," Committee on Pre-College Philosophy. (ERIC Doc. No. ED 315 423), 1990.

2. Ackoff, R. L., *Redesigning the Future: A systems approach to societal problems*, Wiley-Interscience, New York, 1974.

3. Bion, W.R., *Learning From Experience*, Basic Books, New York,1962.

4. Bowlby, J., *Attachment and loss*, Vol.1.*Attachment*, Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis London,1969.

5. Bowlby, J., *Attachment and loss*, Vol.2. *Separation: Anxiety and anger,* Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis, London, 1973.

6. Chapman, J., *System Failure: Why governments must learn to think differently*, Second Edition, Demos, 2004.

7. Cooper, R. J., *Curing Analytic Pathologies*, CSI ,Washington D.C., 2005.

8. Damasio, A. R., *The Feeling of What Happens. Body and Emotion in the Making of Consciousness,* Harcourt Brace, New York, 1999.

9. Davidson, D., *Inquiries into truth and interpretation*, Oxford University Press,Oxford,1983.

10. De Bono, E., *Practical thinking: four ways to be right, five ways to be wrong, five ways to understand*, Penguin Books, London, 1992.

11. Hofer, K. B., *Epistemological Understanding as a Metacognitive Process: Thinking Aloud During Online Searching*, Educational Psychologist, 39:1, 2004.

12. Facione, P.A, *Think Critically,* Pearson Education, Englewood Cliffs, NJ., 2011.

13. Flavell, J. H., *Metacognition and cognitive monitoring*. American Psychologist, 34, 906–911, 1979.

14. Fonagy, P., *Thinking about thinking: some clinical and theoretical considerations in the treatment of a borderline patient*. Int J. Psychoanal; 72:639–656,1991.

15. Fonagy, P. & Target M. , *Attachment and reflective function: Their role in self-organization.* Development and Psychopathology, 9, 679–700,1997.

16. Fonagy, Gergely, Jurist & Target , *Affect regulation, mentalizing, and the development of the self,* Other Press , New York, 2002.

17. King, P. M., & Kitchener, K. S., *Developing reflective judgment: Understanding and promoting intellectual growth and critical thinking in adolescents and adults,* Jossey-Bass, San Francisco, 1994.

18. Kuhn, D. & Weinstock, M. , *What is epistemological thinking and why does it matter?* In B. Hofer & P. Pintrich (eds.), Personal epistemology: The psychology of beliefs about knowledge and knowing (pp. 121–144), Lawrence Erlbaum ,Mahwah, NJ, 2002.

19. Moore T., *Critical thinking and intelligence analysis*, Center for Strategic Intelligence Research, Joint Military Intelligence College, 2006.

20. Ogden, T., *The analytic third: working with inter-subjective clinical facts*. Int. J. Psychoanalysis, 75, 1994.

21. Richmond, B., *Systems thinking: Critical thinking skills for the 1990s and beyond*, System Dynamics Review 9(2), pp. 113-133,1993.

22. Sasso, G., *The Development of Consciousness: An Integrative Model of Child Development, Neuroscience and Psychoanalysis,* Karnac Books,. London, 2007;

23. Schommer, M., *Effects of beliefs about the nature of knowledge on comprehension*. Journal of Educational Psychology, 82, 498–504,1990.

24. Valerdi, R. & Rouse, W. B.,*When Systems Thinking Is Not a Natural Act*, 5th IEEE Systems Conference, San Diego, CA., 2010.

25. Winnicott, D.W., *Playing With Reality*, Routledge, New York,1971.

26. Wittgenstein, L., *The blue and brown books*, Blackwell, Oxford, 1996.

Dimensiunea epistemologică a studiilor de intelligence

dr. Cosmin BARA
bara_cosmin@yahoo.com

Abstract

This article aims to highlight the role played by epistemology in the intelligence studies and also to contribute to the development of intelligence theory in general by consolidating this filed of research.

I belive that only by theorizing intelligence we will be able to explain what it is how it can understood and what its contribution is to the actual and future social political changes.

Moreover epistemology improves the process of critical thinking in intelligence studies and allows to develop comparative analysis in both idelological and scientific ways.

This approch is meant to help to reduce the risk of making decisional errors and the optimize the gathering , analysis, exploitation and dissemination of operational and strategic information.

Keywords: epistemology, intelligence, realism, idealism, pozitivism, constructivism, systemic paradigm.

Introducere

Deschiderea naţiunilor moderne la economia globală impune, fără îndoială, lărgirea viziunii asupra intelligence, renunţându-se la conceptualizarea specifică ultimelor două conflicte mondiale şi a războiului rece. Astfel, se deschide calea pentru înţelegerea intelligence ca o necesitate ce trebuie să stea la baza oricărui tip de decizie luată în medii complexe şi imprevizibile, care caracterizează cea mai mare parte a activităţilor publice sau private în societăţile zilelor noastre.

Eşecurile intelligence evidenţiate de producerea atentatelor teroriste[1], precum şi controversele privind armele irakine de distrugere în

[1] 11 septembrie 2001 (SUA); 11 martie 2004 (Spania); 15 şi 20 noiembrie 2003 (Turcia).

masă au demonstrat limite în înțelegerea intelligence-ului. Dezbaterile dintre politicieni, organizații de intelligence, mediul academic şi societatea civilă, în special în SUA, Marea Britanie şi Franța, dar şi în țara noastră, au generat valuri de discuții a căror rezultat previzibil de altfel, a fost că acest domeniu este slab conceptualizat şi ar trebui teoretizat.

Deoarece abordarea intelligence şi dezvoltarea unei gândiri conceptuale şi teoretice în acest domeniu sunt încă într-un stadiu „embrionar" apreciez că deschiderea mediului academic românesc pentru cercetarea intelligence-ului va putea aduce un plus valoare abordărilor existente prin situarea pe o poziție mai pragmatică, mai deschisă şi mai puțin descriptivă.

În acest stadiu apreciez corelația dintre intelligence şi epistemologie ca fiind justificabilă din perspectiva creionării pe de o parte a metodelor şi practicilor de intelligence, pe de altă parte a unei dezvoltări a mijloacelor politice capabile să asigure securitatea cetățenilor şi să susțină dezvoltarea durabilă a societăților actuale.

În timp ce intelligence-ul pătrunde în dezbaterea academică românească acest articol evidențiază rolul cheie jucat de epistemologie în cercetarea aplicată domeniului şi propune piste care să conducă la întărirea teoretică a intelligence-ului, având ambiția de a favoriza emergența unei noi culturi, capabilă să modeleze opțiunile strategice ale statului român, sensibilizarea societății civile şi dezvoltarea cercetării ştiintifice în domeniu. Totodată, identifică principalii producători de „cunoaştere de intelligence" şi oferă o înțelegere a rolului lor în dezvoltarea studiilor de intelligence în țara noastră, pe o direcție inovatoare.

Emergența studiilor de intelligence este dependentă de apărarea securității naționale şi de legitimarea organizațiilor de intelligence. În această eră informațională, organizațiile de intelligence ar trebui să fie preocupate permanent de o cât mai bună comunicare publică a naturii şi scopului activităților derulate pentru realizarea obiectivelor de securitate națională, precum şi a constrângerilor/limitelor instituționale. Este vorba de un demers ce urmăreşte educarea publicului/opiniei publice, fiind adresat celor care pot avea un rol important în culegerea şi diseminarea informațiilor, respectiv celor interesați de această problematică.

Serviciul Român de Informații reprezintă unul dintre principalele centre de producție pentru „cunoaştere de intelligence". Site-ul SRI[2], spre exemplu, oferă numeroase informații referitoare la aspecte precum misiunea, viziunea şi

[2] www.sri.ro

valorile, rapoartele de activitate, responsabilitatea socială, derularea de activități pe linia prevenirii şi combaterii terorismului, cyberintelligence, apărarea valorilor constituționale, contraspionaj, securitate economică, amenințări transfrontaliere şi protecția informațiilor clasificate.

Pe aceleaşi coordonate, din punct de vedere al deschiderii către opinia publică, se înscriu şi site-urile oficiale ale Serviciului de Informații Externe, dar şi al Ministerului Apărării Naționale[3].

Din analiza acestor site-uri distingem obiective de comunicare instituțională precum crearea unei imagini pozitive, promovarea unei culturi privind transparența în materie de intelligence, sensibilizarea/atragerea unui public interesat de domeniul intelligence.

Apreciez că aceste site-uri, alături de documentele oficiale elaborate de instituțiile menționate, constituie surse primare pentru dezvoltarea/producerea de „cunoaştere de intelligence".

Adaug faptul că centre universitare precum Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" şi Universitatea Națională de Apărare „Carol I" au reuşit atragerea şi promovarea de studii interdisciplinare, atât prin programele masterale/doctorale în domeniul *informații*, cât şi în cadrul colocviilor, simpozioanelor organizate în ultimii ani. Inițierea şi permanentizarea colaborării, inclusiv în parteneriat cu alte centre universitare[4], a eliminat riscul blocării dialogului cu istorici, politologi, sociologi, specialişti în drept sau ştiințe economice, aceştia fiind capabili să ofere o viziune mult mai largă asupra studiilor de intelligence prin raportarea la rolul statului/națiunii în procesele globalizante, transformările şi comportamentul acestora în relațiile internaționale.

Doresc să remarc totuşi că această cunoaştere, produsă de universități şi obiectivele urmărite diferă sensibil de cele ale organizațiilor de intelligence. Universitățile vizează formarea studenților în materie de intelligence, plecând de la cealaltă extremitate în logica comunicării față de organizațiile de intelligence, dar ele sunt responsabile, în aceeaşi măsură, de producerea şi valorificarea „cunoaşterii de intelligence".

Pe acest fond, teoretizarea intelligence-ului devine foarte importantă deoarece putem să explicăm ce este, cum poate fi înțeles şi care este contribuția sa la schimbările socio-politice actuale şi viitoare.

---

[3] www.sie.ro, www.mapn.ro

[4] Universitatea Bucureşti (master „studii de securitate-analiza informațiilor"), Universitatea de Vest Timişoara (master „Intelligence şi securitate națională" şi „Analiza Informațiilor", Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia, (curs postuniversitar „Protecția Informațiilor clasificate".

Ca punct de plecare în analiza problematicii am utilizat raportul conferinței „Toward a Theory of Intelligence”[5], organizată, în anul 2006, de către Rand Corporation, unul dintre cele mai prestigioase Think Tank din SUA[6].

Preocuparea noastră este aceea de a identifica principalele poziții epistemologice pe care se situează cercetătorii domeniului şi limitele explicative induse de dezvoltarea conceptuală în modele teoretice nesatisfăcătoare. Această opțiune este determinată de faptul că, astăzi, disputa teoretică majoră priveşte cum să definim intelligence-ul, dacă ar trebui să dezvoltăm teorii care să ajute experții să cerceteze intelligence-ul, să îl înțeleagă pentru mai buna sa explicare publicului (theory *of* intelligence), sau ar trebui să dezvoltăm teorii pentru intelligence, care să se raporteze la necesitățile practicienilor şi decidenților politici (theory *for* intelligence)[7].

Majoritatea cercetătorilor clamează lipsa unei percepții unitare asupra conceptului şi oferă proprile lor definiții acestui termen care, deşi nu sunt foarte diferite, rămân totuşi distincte. Definițiile sunt variate de la sensul simplu şi larg[8] al *informației* la complex şi îngust, ca suport al deciziilor politice, folosirea informațiilor din surse secrete, proiectat pentru reducerea nivelului de incertitudine pentru decident, cu scopul de a furniza un avantaj relativ, uneori prin utilizarea unor operații clandestine[9].

Dacă utilizăm reperele oferite de Thomas Kuhn în studiul problematicii „revoluțiilor în cercetarea ştiințifică”, este corectă afirmația: studiile de intelligence se află în stadii preparadigmatice. Se întrunesc toate condițiile prin care Kuhn caracterizează starea preparadigmatică[10]: abordări de pe poziții diferite, descrieri diferite şi interpretări diferite; elaborarea a „numeroase teorii speculative şi nearticulate”; sesizarea incertitudinii explicative accentuate; semnalarea încercărilor de articulare a diferitelor interpretări; conştientizarea „anomaliilor” şi inventarierea alternativelor; punerea în discuție a interpretărilor şi apariția fenomenelor caracteristice declanşării procesului de inovare paradigmatică.

---

[5] Accesat la data de 10.08.2013, pe site-ul www. rand.org

[6] În cadrul Rand Corporation a fost creat Intelligence Policy Center a cărui preocupare o constituie identificarea de soluții la amenințările emergente (terorism, arme de distrugere în masă).

[7] Peter GILL, profesor la Universitatea Salford, Manchester, Marea Britanie.

[8] David KAHN, expert în probleme de intelligence .

[9] Michael WARNER, expert CIA.

[10] Th. KUHN, *Structura revoluțiilor ştiințifice*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 96-120.

Dificultățile terminologice precum şi eşecul de a ajunge la un acord preliminar cu privire la definirea intelligence-ului sunt determinate de diviziunile profunde dintre paradigmele şi abordările metodologice din domeniu, iar opțiunile pentru o „meta teorie" în studiile de intelligence sunt din ce în ce mai presante.

Apreciez că apelul la epistemologie poate oferi soluții ce conduc la depăşirea orizonturilor interpretative nesatisfăcătoare şi identificarea unui model teoretic care să ne permită să înțelegem mai bine rolul studiilor de intelligence.

Potrivit lui Franck Bulinge[11], prima abordare a intelligence-ului, ca proces de construcție a cunoaşterii şi ca obiect de cercetare în ştiințele umaniste, apare în lucrarea „Philosophy and Methodology of Intelligence: the logic of estimate process„ scrisă în anul 1989 de către Isaac Ben Israel, context în care se pun în discuție două puncte esențiale pe care se bazează teoria actuală a intelligence: *inducție şi probabilități*. Dacă primul model a fost invalidat deoarece intelligence-ul nu se poate baza pe estimări induse, plecând de la observații, cel de al doilea ar trebui privit critic, denunțând o probabilitate relativă a unei estimări.

În acest context devin relevante pentru cercetarea domeniului următoarele întrebări: există o metodă care să permită estimări exacte? există o metodă general aplicabilă la toate estimările de intelligence, care să determine natura lor, sau fiecare problemă necesită a fi tratată într-o manieră specifică?

Astfel, autorul israelian deschide calea unei veritabile gândiri critice, dintr-o perspectivă ştiințifică, asupra teoriilor de intelligence. Noi ne propunem să aprofundăm această cale şi să creăm premisele dezvoltării unor analize comparative a intelligence-ului din diferitele câmpuri epistemologice, pornind de la premisa că interogarea cunoaşterii, natura, metodele, şi valoarea sa este un demers care priveşte, atât cercetarea ştiințifică, cât şi activitățile specifice de intelligence, a căror obiectiv este de a aduce cunoaştere operatională şi strategică, aspecte necesare şi utile în luarea unor decizii politice, economice, strategice sau militare.

În acest sens, considerăm că orice demers de cercetare trebuie să aibă ca punct de plecare definirea premiselor epistemologice, a fundamentelor şi structurii bazale. Pentru a ne putea situa într-un cadru conceptual, coerent în analiza studiilor de intelligence, este necesară o trecere în revistă a reperelor fundamentale ale construcției epistemologice.

---

[11] Renseignement et analiyse d'information: une approche epsitemologique, accesat, la data de 20.10.2013, pe www.cerad.canalblog.com.

Evoluția capacităților omului de a produce interpretări este sugerată de creşterea complexității interpretărilor şi de caracterul tot mai sistematic al cunoaşterii, iar discontinuitățile care au marcat evoluția cunoaşterii sunt ilustrate de capacitatea noilor explicații de a marginaliza interpretările anterioare şi de a aduce în atenție noi premise şi modalități de analiză.

Astfel se explică coexistența numeroaselor teorii diferențiate de amprenta ştiințifică a perioadei în care au fost concepute şi de premisele pe care s-au situat autorii. Deci, conceptual şi procedural, epistemologia este produsul dificultăților ştiinței, iar demersurile epistemologice de natură ştiințifică succedate atestă nevoia permanentă de epistemologie, care să explice cât mai corect şi mai cuprinzător domeniul cunoaşterii.

Prin cunoaştere trebuie să înțelegem procesul de descoperire treptată a complexității realității înconjurătoare şi reconfigurarea, relaționarea continuă a componentelor acesteia descoperite anterior cu informații nou primite, în încercarea de a ajunge la interpretarea corectă a întregului pe care îl reprezintă realitatea.

Pentru realizarea acestui obiectiv, filosofii şi oamenii de ştiință s-au arătat interesați atât de facultățile şi demersurile ce intervin în producerea interpretărilor, cât şi de analiza rezultatelor finale ale acestor demersuri, dar construcțiile explicative, fiind produse în anumite contexte informaționale, care se particularizează în raport cu caracteristicile acelor contexte.

În acest sens, sociologul Lucian Culda subliniază *„distincția dintre un prim stadiu, în care activitățile cognitive au caracter empiric, un al doilea stadiu, în care devin posibile interogări de natură filosofică şi un al treilea stadiu, în care activitățile cognitive pot fi efectuate în modalități ştiințifice*”[12], ipoteză pe care o vom utiliza în analiza schematică, în continuare fiind elocventă pentru opțiunea noastră, a principalelor teorii specifice studiilor de intelligence.

Scopul acestui demers este, în opinia noastră, fundamental în măsura în care, comparativ cu ansamblul de cunoştințe şi practici esențial empirice, nevalidate ştiințific, vizează nu numai reducerea riscurilor unor erori decizionale, dar şi optimizarea modalităților de obținere, analiză şi valorificare a informațiilor cu caracter operațional şi strategic.

---

[12] L. CULDA – *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, Editura Licorna, Bucureşti, 2000, p. 110.

1. Abordarea ideologică a studiilor de intelligence

Interpretările filosofice ale subiectului cunoscător se centrează, pe de o parte, pe problematica naturii cunoştinţelor, a posibilităţilor acestora de a dezvălui proprietăţi ale domeniului de referinţă al actului cognitiv, iar, pe de altă parte, pe distincţia grosieră între simţuri şi raţiune. Astfel, sunt posibile două clase de interpretări: *empiristă*, care consideră că nimic nu poate face obiectul raţionării, dacă informaţiile nu sunt produse de simţuri şi *raţionalistă*, care recunoaşte implicarea simţurilor în activităţile cognitive, dar susţine că activităţile raţionale sunt cele care efectuează activităţile cognitive.

În primul caz, când interpretările filosofice s-au centrat pe natura cunoştinţelor, s-au conturat două poziţii: *realiste*, ce recunosc capacitatea cunoaşterii de a dezvălui însuşiri ale existenţei fizice şi *subiectiviste*, care neagă această capacitate.

Conceptul de ideologie[13] a fost introdus în gândirea modernă de Marx şi Engels, pentru a desemna „conştiinţa reală" a unei colectivităţi, modul în care aceasta devine conştientă de ea însăşi, de condiţiile sale de existenţă şi de direcţiile în care trebuie să-şi desfăşoare activitatea.

În ciuda diviziunilor sale interne şi criticilor externe, tradiţia realistă/ neorealistă continuă să fie principalul contributor la studiile de intelligence.

În marea majoritate a studiilor de intelligence şi de securitate, specifice ideologiei realiste, statul este obiectul de referinţă, iar asigurarea supravieţuirii ca entitate suverană prin garantarea independenţei sale politice şi a integrităţii teritoriale este scopul principal, securitatea statului fiind concepută ca un răspuns la ameninţările cu care acesta s-ar confrunta.

Literatura specifică face trimiteri la proliferare nucleară, cursa înarmărilor, controlul armelor de distrugere în masă. Aceste studii au o puternică influenţă în creionarea politicilor de securitate în state precum SUA, Marea Britanie şi Franţa.[14]

Din punct de vedere al intelligence-ului ideea este foarte simplă. Dacă lumea este periculoasă şi anarhică, intelligence-ul serveşte la protecţia noastră împotriva „celor răi". Această perspectivă realistă este auto-perpetuantă şi crează insecuritate deoarece fiecare actor caută insecuritatea, iar intelligence-ul ar trebui privit ca rezultat al culegerii, evaluării, analizei, integrării şi interpretării tuturor informaţiilor relevante pentru politica externă.

---

[13] vezi *Dicţionar de sociologie* – Coordonatori: Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂSCEANU, Ed. Babel, Bucureşti, 1993, p. 285.

[14] Barry BUZAN. Lene HANSEN, *The evolution of international security studies*, Cambridge University Press, 2009, p. 37.

În tradiția idealistă, studiile de intelligence sunt centrate pe individ, pe respectarea drepturilor şi libertăților sale, pe promovarea normelor şi valorilor liberale şi cooperarea internațională între state. În acestă viziune dacă „exterioriul" nu este perceput ca o amenințare şi obligația de a proteja indivizii merge dincolo de state, atunci definiția intelligence se schimbă fundamental.

2. Abordarea ştiințifică în interiorul studiilor de intelligence

Distincția dintre abordările filosofice şi cele ştiințifice este utilă deoarece dezvăluie progresele realizate în interogarea cunoaşterii, a naturii şi valorilor sale. Totodată, contribuie la formarea epistemologilor astfel încât să efectueze studii folosind proceduri ştiințifice şi să fie interesați de reconstrucția propriilor metode de analiză şi evaluare.

Jean Piaget[15] apreciază că, pentru a concepe o explicație a cunoaşterii în modalități ştiințifice, este necesară o raportare critică la modalitățile filosofice de analiză, reuşind astfel nu numai să dezvăluie anumite erori de interpretare specifice explicațiilor empiriste şi raționaliste, dar şi să se detaşeze critic de principiile explicative proprii abordărilor filosofice şi de modalitățile speculative de susținere a interpretărilor.

Deoarece scopul nostru este să enunțăm trăsăturile generale ale unei „epistemologii a intelligence" ce ar putea dirija cercetarea academică din țara noastră pentru realizarea unei eventuale „teorii ştiințice a intelligence" propun identificarea consecințelor şi evaluarea intelligence-ului rezultate din situarea cercetorului în următoarele orizonturi interpretative: determinist-causal, interacționist şi sistemic.

2.1. Epistemologia determinist cauzală

Explicația prin „cauze" este cea mai simplă formă de explicație şi a marcat gândirea socială de la sfârşitul secolului al XIX lea şi începutul celui de al XX lea în cadrul teoretic pozitivist. August Comte, cel care a introdus termenul de „sociologie", insista ca ştiințele sociale să caute legile generale ale comportamentului uman, să pună accent pe cuantificare şi pe respingerea explicațiilor în termeni de fenomene subiective, cum ar fi intențiile sau scopurile. Pozitivismul consideră că realitatea există independent de observator.

În accepțiunea lui Franck Bulinge[16], din perspectiva acestei abordări, intelligence-ul relevă o realitate preexistentă pe care o difuzează ca o formă

[15] Jean PIAGET, *Epistemologia genetică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
[16] *Op. cit.*

de informaţie brută, nefăcând obiectul unei prelucrări specifice. Acest curent epistemologic introduce ideea unei observaţii fără cunoaşterea obiectului, care nu ar trebui să fie văzut, să fie în starea sa naturală şi grantează în mod teoretic obiectivitatea observaţiei.

În cadrul orientării determinist-cauzale, fiecare situaţie este rezultatul (efectul) indus de una sau mai multe cauze. În acest orizont epistemologic intelligence-ul este considerat ca fiind cunoaşterea obiectivă a unei realităţi, dedusă plecând de la datele observabile, a cărei evoluţie este supusă predictibilităţii sub legile cauzale. Interoghează faptele în scopul descoperirii structurii acelei realităţi care trebuie să fie coerentă cu cele trecute. În schema pozitivistă, eficienţa intelligence-ului este evaluată prin capacitatea sa de a capta datele într-o manieră exhaustivă şi de a le integra în modele teoretice fiabile.

Majoritatea cercetărilor realiste şi idealiste, în încercarea de a masca opţiunile ideologice sub un discurs ştiinţific, urmează calea pozitivistă. Situarea decidentului politic şi a cercetătorilor în acest orizont interpretativ fac ca studiile de intelligence să aibă tendinţa de a se focaliza pe rezolvarea problemelor pe termen scurt şi mediu.

2.2. Epistemologia interacţionistă

Limitele interpretării cauzale au relevat faptul că anumite genuri de procese şi situaţii nu pot fi explicate, iar cercetătorii au sesizat posibilitatea altor genuri de explicaţii, conturându-se un nou model de analiză, cel interacţionist[17]. Interacţiunile dezvoltă consecinţe sociale, introduc modificări în organizările sociale, produc procesele pe care R. Boudon le-a denumit „perverse". Consecinţele derivate din interacţiuni nu pot fi incluse în clasa determinărilor cauzale.

Acest curent epistemologic stă la baza dezvoltării ulterioare a constructivismului, orientare care consideră că realitatea este construită, alfel spus că ea depinde de viziunea observatorului şi de interpretarea pe care el o dă.

Pentru constructivişti existenţa socială este creată de interpretările construite graţie interacţiunilor actorilor. În acest demers, indivizii îşi crează mediul prin gândurile şi acţiunile lor, ghidate de scopuri.

---

[17] Raymond BOUDON, *Efecte perverse şi ordine socială,* Editura Eurosong & Book, Bucuresti, 1998, p. 242-250.

Abordarea constructivistă în intelligence constă în cercetarea intenției care susține o situație, considerând-o sub aspectul finalității sale. Plecând de la această ipoteză intenționalistă, cauzele unui fenomen nu sunt decât o manifestare a intenției care îl susține. În acest sens, intelligence-ul apare ca o reprezentare a unei experiențe cognitive, iar cunoşterea produsă implică un subiect cunoscător care nu are sens sau valoare în afara lui.

Constructivismul introduce ideea conform căreia cunoaşterea este individualizată, iar o situare a cercetătorului în acest orizont interpretativ produce consecințe pentru intelligence diferite, de cele rezultate din analizele determinist cauzale.

2.3. Epistemologia sistemică

Modalitatea sistemică de analiză s-a conturat, treptat, în interiorul mai multor domenii teoretice. Într-o primă etapă, s-au conceput modalități de modelare a structurilor (producând „analiza structurală"), modalități de modelare a proceselor ce dau capacitatea funcțională a unor organizări (producând ceea ce s-a numit „analiza funcțională"), modalități de modelare a mecanismelor de reglare ce introduc corecții în organizări (producând ceea ce s-a numit „analiză cibernetică").

Luarea în considerare a diferențelor dintre organizările considerate sisteme au făcut posibile modelări teoretice ale mai multor genuri de sisteme şi, bineînțeles, diferite modalități de modelare. În domeniul teoriilor sistemice există două mari clase de abordări:

I. analize concepute în modalități lineare, care presupun că obiectul modelării nu conține procese ce transcend modalitățile cauzale de interpretare;

II. analize în care se acceptă premise holiste, în care domeniile de referință sunt organizări cu proprietăți ce nu se reduc la cele ale componentelor, în care organizările sunt mai mult decât suma părților lor.

Analizele sistemice se cer a fi tratate separat de modelări, pentru că acestea nu sunt doar sistemice. Expresiile „modele", „modelări", „simulări" sunt folosite şi pentru interpretări de tip cauzal. Şi analizele interacționiste pot cuprinde, dacă se respectă anumite reguli, modelări şi simulări pe modele. S-au conturat însă domenii teoretice distincte pentru explorarea posibilităților de modelare a domeniilor complexe sau complicate.

Modelarea se referă la un sistem atunci când domeniul ei de referință este o organizare cu anumite proprietăți. Interogarea sistemică, specializându-se pentru a identifica structuri, relații funcționale sau disfuncționale, stări posibile, mecanisme de reglare şi pentru a efectua

simulări prin care să se proiecteze strategii de conservare a domeniilor de referință între anumite stări, se referă la organizări de genul celor numite „complexități", care tind natural spre stări aproape de echilibru.

Paradigma sistemică, cuprinzând analize structurale, funcționale şi de tip cibernetic, oferă premise pentru o cercetare mai cuprinzătoare şi mai apropiată de proprietățile obiectului cunoaşterii (îl consideră o complexitate, adică o organizare în stare de echilibru).

Relevanța acestui model de analiză pentru intelligence o regăsim elocvent în abordările americane asupra mediului operațional specific teatrelor de operațiuni complexe şi iregulare[18].

La începutul anului 2000 a fost dezvoltat în SUA conceptul ONA (Operational Net Assesment) a cărui obiectiv principal era să amelioreze procesele de dezvoltare şi gestionare a capacităților operaționale la nivelul statului major al forțelor interarme. În condițiile implicării în noi tipuri de conflict se dorea o mai bună înțelegere a complexității mediului în care acest tip de stat major treuia să pregătească sau să conducă acțiunile militare.

Fundamentele conceptului ONA se găsesc în metoda de analiză sistemică, care constă în studiul elementelor cheie constitutive ale unui mediu operațional (noduri) şi a relațiilor care le unesc (conexiuni). Toate aceste elemente pot fi abstracte sau concrete. Putem da exemplu de „noduri" persoane sau locuri, şi de „conexiuni" relații comerciale, religioase.

În conceptul ONA, elementele consitituve ale unui sistem sunt clasate în şase categorii: politice, militare, economice, sociale, infrastructură şi informații.

Scopul ONA era de a furniza o analiză precisă sistemului unui adversar în scopul identificării principalelor puncte forte şi slabe. Strâns legată de doctrina „efectelor" , acest proces consta, plecând de la analiza sistemului, în determinarea efectelor şi acțiunilor care ar putea fi eventual intreprinse împotriva adversarului. Acțiunea asupra unei conexiuni putea avea un efect asupra unui nod şi vice versa. Acțiunile erau ele însele clasate în patru rubrici: diplomatic, informațional, militar şi economic.

Pe lângă o mai bună interpretare a mediului operațional, o asemenea analiză sistemică ne permite să înțelegem felul în care acțiunile forțelor angajate pot acționa asupra partenerilor sau adversarilor şi pot facilita colaborarea cu principalele părți. Se dovedeşte utilă în furnizarea unui context precis pentru studiul factorilor socio-culturali, a căror importanță este subliniată în cadrul angajamentelor din teatrele de operațiuni iregulare.

---

[18] *Joint Intelligence Preparation of the Operațional Envirommente*, disponibil, la data de 20.10.2013, pe site-ul www.fas.org/irp/doddir/dod/jp2-01-3.pdf.

Joint Intelligence Preparation of the Operațional Enviromment consacrată descrierii mediului operațional constituie cel mai bun exemplu de integrare în doctrina interarme americane, lecțiile învățate în teatrele de operațiuni complexe şi iregulare, cu accent pe rolul intelligence-ului în contextul conflictelor de tip nou. Anticipăm că această viziune se va regăsi, în viitor, şi în direcții de cercetare a intelligence.

Concluzii

Putem afirma că intelligence-ul este atât obiect de cercetare cât şi o practică care răspunde în general marilor principii ale teoriei cunoaşterii şi care poate fi evaluată prin criterii ştiințifice.

Prin apelul la epistemologie am considerat că este foarte important ca în evoluția cercetării de intelligence din țara noastră să se facă o distincție clară între studiile ştiințifice şi cele ideologice pentru a putea sesiza amestecul de preocupări cvasi ştiințifice cu puncte de vedere politice.

Apreciez că această poziționare ar putea conduce la o dezvoltare a culturii de intelligence, precum şi la o intensificare a preocupărilor mediului academic în acest domeniu, respectiv o mai bună percepere a opiniei publice privind rolul şi obiectivele organizațiilor de intelligence.

Bibliografie

1. Raymond Boudon, *Efecte perverse şi ordine socială,* Editura Eurosong & Book, Bucuresti, 1998.
2. Barry Buzan. Lene Hansen, *The evolution of international security studies*, Cambridge University Press, 2009.
3. Jean Piaget, *Epistemologia genetică*, Editura Dacia Cluj, 1973.
4. Lucian Culda - *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, Bucureşti, Editura Licorna, 2000, p. 110.
5. *Dicționar de sociologie* – Coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Ed. Babel, 1993.

Resurse online:

- www.sri.ro
- www.sie.ro
- www.mapn.ro
- www. cerad.canalblog.com
- www.fas.org/irp/doddir/jp2-01-3.pdf
- www.rand.org

Securitate şi intelligence
- O abordare conceptuală -

Marian SEBE
Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
ms.oscsint@gmail.com

Abstract

The development of any field relies heavily on its capacity to identify, select and define a body of key-concepts and theories, an episteme[1], that would provide the theoretical basis for any future research in the field. The on-going debates both inside the Romanian intelligence and academic communities regarding the intelligence activities taking place in this country are still lacking substance and drive, in comparison with global social and technological development. Moreover, there is a need for more academically-grounded papers in the field that would address in a systematic and detailed manner issues related to security and intelligence.

In this context, the purpose of this article, the first from a future series, is to shed some light on various meanings of the terms security and intelligence so that we may reach a common understanding on the nature of intelligence in a Romanian context so that we may make the first steps towards developing a theory and a doctrinal framework that will contribute to the process of building a national intelligence system in Romania.

Keywords: episteme, concept, intelligence, security.

Introducere

Acest demers se înscrie într-un plan personal, dar şi colectiv, de promovare şi impulsionare a înţelegerii necesităţii adoptării unor abordări epistemologice în domeniul securităţii şi intelligence. Eforturile de construcţie

[1] Episteme – etimologic vine din cuvântul grecesc antic *epistimi*, ce înseamnă *cunoaştere* sau *ştiinţă*, provenind din verbul *epistame*, ce înseamnă *a cunoaşte*. În taxonomia lui Plato *episteme* înseamnă *cunoaştere*, cu înţelesul de *convingere adevărată justificată*, în contrast cu *doxa,* ce înseamnă *opinie* sau *convingere obişnuită/comună*.

teoretică şi doctrinară a domeniului informațiilor din România trebuie să fie integrate într-un proces ce nu poate avea loc decât prin înțelegerea importanței trinomului *teorie-educație-practică*, care înseamnă respectarea etapelor de proiectare, implementare, dezvoltare şi corelare a programelor din cercetare, învățământ şi zona operațională a domeniului în cauză.

Dezbaterile din sfera operațională şi academică privind activitatea de informații existente la nivelul structurilor de informații din România sunt încă destul de sterile, din punct de vedere al conținutului, academic vorbind, şi extrem de lente, în comparație cu dezvoltarea socială şi tehnologică globală. Aici am putea face câteva precizări. Dezbaterile noastre şi viteza de adaptare par destul de încete față de ritmul cu care se dezvoltă societatea cunoaşterii. De asemenea, de cele mai multe ori lucrările instituționale, dar şi cele personale, în plan academic, nu sunt la obiect ori ceea ce în termeni militari înseamnă scurt, clar şi la obiect. Aceste aspecte vin în contradicție cu firea şi năravul nostru de a fi extrem de generali şi de pompoşi în exprimări fără a spune de multe ori absolut nimic.

Informații vs. Intelligence

„Errors in definition lead to errors in strategy"
(Robert David Steele, preşedintele Open Source Solutions)

Orice disciplină, domeniu sau ştiință are nevoie de un set de concepte şi definiții care să caracterizeze acel sector, să-l definească şi să fie folosit în comun de către toți lucrătorii şi specialiştii săi. Atâta timp cât o disciplină nu are o literatură şi un vocabular propriu, cu metodologia şi corpul său doctrinar, şi chiar şi teoria sa fundamentală atunci riscă să nu atingă o maturitate deplină[2].

În România domeniul „informațiilor" are nevoie de un asemenea set de concepte pentru specialiştii săi, luând în considerare faptul că în spatele nostru se află o evoluție de aproximativ 150 de ani de dezvoltare modernă a informațiilor, de experiență acumulată, ce trebuie împărtăşită şi transmisă noilor generații[3].

---

[2] Sherman KENT, *The Need for an Intelligence Literature*, Studies in intelligence, No. 1, September 1955.

[3] M. SEBE, *Why Intelligence*, Analele Universității Bucureşti, Seria Ştiințe Politice, Anul XIII (2011), nr. 2, 17 p.

În ultima perioadă am asistat la un proces de globalizare lingvistică şi anglicizare, ce are ca efect acceptarea deliberată a unui mijloc de comunicare comun în relațiile economice internaționale. În contextul intensificării fluxurilor informaționale la nivel internațional s-a evidențiat tot mai puternic necesitatea utilizării unui limbaj comun, care să permită stabilirea unei relații de comunicare eficientă între entități diferite.

De aceea după 1990, în limba română au fost introduse o serie de concepte, majoritatea provenite din limba engleză, precum: management, marketing, apărute ca urmare a introducerii acestor discipline ca obiect de studiu în instituțiile de învățământ din România.

Aderarea României la Uniunea Europeană şi la NATO a readus în atenția publicului nevoia adaptării limbii române la realitățile contemporane, fiind introduse în limbajul curent o serie de concepte specializate, ce făceau referire la mecanismele instituționale a celor două organizații. Adoptarea acestor noi concepte a fost rezultatul necesității asigurării interoperabilității între instituțiile şi specialiştii români şi cei din celelalte state membre. conceptul „intelligence”[4] cunoaşte în prezent o evoluție similară. În ultima perioadă au fost inițiate demersuri, atât la nivelul instituțiilor militare de învățământ superior cât şi în cadrul universităților civile în direcția desprinderii „intelligence-ului” din marea familie a studiilor de securitate şi fundamentarea sa ca disciplină independentă. Precum în cazul altor discipline, relativ noi introduse în România, precum managementul, marketingul, ştiința politică, este necesară elaborarea sau unde acest lucru nu este posibil preluarea de concepte, care să stea la baza respectivei discipline.

În limba română, acest cuvânt, iar în domeniul informațiilor, acest concept nu există. Literatura de specialitate, din cadrul instituțiilor guvernamentale specializate (serviciile de informații), nu asigură acoperirea procesului de tratare a informației cu un concept echivalent noțiunii de cunoştințe. Ciclul etapizat al tratării informațiilor este denumit proces operativ-informativ, cele două cuvinte echivalând cu etapele de colectare (partea operativă) şi analiză (partea informativă) a informațiilor, specifice modelului anglo-saxon şi francez[5].

---

[4] Intelligence – acest cuvânt-concept va fi folosit în lucrare ca un substantiv neutru, defectiv de plural, prin împrumut din limba engleză, la fel ca şi pentru conceptele de management şi marketing.

[5] Jacques BAUD, *Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets*, Ed. Lauvazelle, 1997.

Pentru o prezentare cât mai riguroasă a fenomenului „informațiilor", lipsa unui concept românesc în domeniu, echivalent cunoştinţelor, ne determină să împrumutăm şi să operăm cu denumirea anglo-saxonă de „intelligence". Pe de o parte, aceasta este cea mai uşoară adaptare a sintagmei „operativ-informativ" prin intermediul conceptului „intelligence" dintr-o limbă străină. Pe de altă parte, îl putem utiliza ca să evităm folosirea mai multor cuvinte sau a unor propoziții explicative interminabile, atât pentru acest concept, cât şi pentru anumite aspecte specifice ale domeniului (cum ar fi echivalentul cunoaşterii, aspectul managerial şi organizațional, precum şi cel acțional propriu-zis).

În domeniul „informațiilor" (intelligence), specialiştii domeniului percep cercetarea prin culegerea de date şi informații pe care le analizează, evaluează şi le înaintează experților în planificare şi factorilor politici, pentru a lua decizii cât mai eficiente la nivel național. În acest sens, intelligence-ul este informație evaluată.

Evaluarea şi estimarea informațiilor înseamnă „a cerne, a clasifica şi a estima credibilitatea informației culese, procedând din această analiză la deducții pertinente, ce vor fi interpretate în relație cu necesitățile celor care le planifică, decid şi operează"[6]. Totodată informațiile trebuie verificate din punct de vedere al veridicității acestora, deoarece „toate indiciile, informațiile, secrete sau nu, sunt adunate, analizate, comparate, încrucişate, completate până când se conturează o convingere sigură. În acest mod, vom înțelege importanța acordată stabilirii veridicității indiciilor; detaliul cel mai inocent şi mai trivial în aparență poate fi semnul unui adevăr esențial, iar prin adiționarea secvențelor şi prin interpretarea lor se poate fundamenta o convingere rațională"[7].

Etapa analitică este deosebit de complexă, iar printr-o metodologie specifică diferențiază posibilul de probabil şi prin intermediul unei scale[8], de estimare probabilistică, permite trecerea de la probabil la adevărat. În procesul analitic se trece de la analiză la sinteză (ceea ce anglo-saxonii numesc estimation) prin interpretare. Tot acest proces face ca informația la finalul ciclului operativ-informativ să nu mai fie tot informație.

---

[6] Harry Howe RANSOM, *Intelligence Establishment*, Harvard University Press, 1970, *apud* Alain DEWERPE, *Spionul – antropologia secretului de stat contemporan*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998 pg. 13.

[7] *Ibidem.*

[8] Sherman KENT, *Words of Estimative Probability*, Studies in Intelligence, Fall 1964; si site internet https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/6words.html

În acest moment, ajungem la o problemă încă nedesluşită, la nivel de sistem, şi nesoluționată în domeniul informațiilor (serviciilor de informații) din România. Putem să punem sau nu semnul egal între informații (înainte de proces) şi informațiile rezultate în urma procesului de culegere, analiză, evaluare, interpretare a acestora, care ar trebui să fie denumit la noi ca proces operativ-informativ? Trecerea informațiilor printr-un proces etapizat şi elaborat, precum şi amplitudinea acestuia la o scară inter şi intra-instituțională a unei entități organizaționale, fie aceasta statul-națiune fie corporația publică ori privată, ne conduce către convingerea faptului că nu putem accepta această egalitate[9].

Conceptul corect şi normal este cel de intelligence. Acesta este utilizat deja în serviciile specializate româneşti de aproximativ un deceniu şi jumătate, atât la nivel intern, cât şi la nivel extern, cu diverşi parteneri şi în cadrul misiunilor NATO. În domeniul privat sau cel academic de asemenea funcționează conceptele de intelligence competitiv, business intelligence, intelligence academic, intelligence financiar, intelligence cultural, cyber-intelligence, web intelligence, intelligence colaborativ, intelligence colectiv etc. În opinia multor specialişti ai domeniului, practicieni, cercetători, profesori, inclusiv a mea, nu putem să acceptăm la nesfârşit această stare de incertitudine conceptuală care ne duce de fapt spre ceea ce aş caracteriza ca dezvoltarea unui intelligence agnatologic[10] şi nu cel ce trebuie să ne orienteze, cel de intelligence epistemologic. Orientarea epistemologică în intelligence o vom putea înfăptui în momentul când liderii noştri politici şi militari vor înțelege importanța respectării trinomului teorie – educație – practică. Numai o construcție de proces şi de sistem care să conecteze cele trei elemente vor putea duce la realizarea unui intelligence sistemic susținut de o cercetare a domeniului, de o şcoală românească de intelligence şi de practicieni pe măsură.

Pentru a respecta un algoritm de proiectare şi dezvoltare a domeniului intelligence trebuie să înțelegem faptul că orice construcție de succes a unui sistem de intelligence are nevoie de respectarea unor elemente fundamentale: a. orice organizație de intelligence are nevoie de teoria, strategia, doctrina

---

[9] M. SEBE, *Why Intelligence*, Analele Universității Bucureşti, Seria Ştiințe Politice, Anul XIII (2011), nr. 2, 17 p.

[10] Agnatologia sau agnotologia – descrie şi studiază producția culturală a ignoranței, în special publicarea datelor ştiințifice inexacte sau care induc în eroare. Termenul a fost introdus de profesorul de istorie a ştiinței Robert N. Proctor, inițiatorul acestui domeniu de cercetare.

şi tehnologia aferentă pentru a fi complete[11]; b. respectarea lanţului ierarhic, pe undeva, dintre politică şi intelligence, în sensul că înainte de dezvoltarea unei strategii de intelligence ai nevoie de nivelul ierarhic superior, adică de strategia de dezvoltare şi strategia de securitate naţională; c. înainte de elaborarea oricarei legislaţii în materie de intelligence (norme, instrucţiuni, legi etc.) întâi se înţeleg şi se elaborează conceptele[12].

În acest context, pentru o clarificare suplimentară asupra domeniilor abordate este necesară înţelegerea conceptelor de securitate şi intelligence. Importanţa conceptelor nu rezidă doar în oferirea de etichete unor categorii empirice precum „terorist", „spion", „agent", ci ele sunt necesare pentru definirea şi identificarea mecanismelor şi structurilor de tipul proceselor, ciclurilor, reţelelor etc[13]. După ce ajungem să avem o înţelegere comună a naturii conceptului şi domeniului intelligence este necesară dezvoltarea unei teorii care în schimb ne va ajuta în proiectarea unor sisteme de intelligence cât mai eficiente posibil.

Definirea conceptelor de securitate şi intelligence reprezintă un demers important şi anevoios în planul academic al ultimelor decenii.

1. Conceptul de securitate

„*History teaches us that men and nations behave wisely once they have exhausted all other alternatives*"
(Abba Eban, premier israelian)

Ambiguitatea termenului „securitate" reprezintă o caracteristică definitorie a acestuia. Dacă din punct de vedere al apariţiei şi evoluţiei securitatea este un concept ce aparţine domeniului militar, după sfârşitul Războiului Rece şi apariţia unor noi paradigme, conceptul de securitate este elementul central al unei dezbateri între cei care susţin limitarea sa la perspectiva militară, respectiv cei care promovează extinderea conceptului astfel încât să corespundă noilor ameninţări şi realităţi.

În abordarea tradiţională a studiilor de securitate (sec. XIX–XX), securitatea a fost înţeleasă ca putere militară. Arta militară, ca domeniu ce

[11] Deborah BARGER, „Toward a Revolution in Intelligence Affairs", RAND Corporation, 2005, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf accesat în 10.12.2013, p.111.
[12] Gifford PINCHOT, Elizabeth PINCHOT, *The End of Bureaucracy and the Rise of the Intelligent Organization*, Berrett-Koeheler, San Francisco, 1993
[13] Peter GILL, Mark PHYTHIAN, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Malden, 2006, p. 6.

integra pregătirea şi administrarea chestiunilor legate de război, era necesară deoarece securitatea statului nu putea fi obținută decât printr-o permanentă pregatire pentru război[14]. În România, un reprezentat al teoriilor privind războiul, şi implicit securitatea, este sociologul Dimitrie Gusti. În volumul *Sociologia națiunii şi a războiului*, el realizează o analiză în profunzime a războiului, definit drept unul dintre cele mai complexe fenomene sociale. Gusti distinge între mai multe aspecte ale războiului, prezentate prin prisma a două perspective opuse – pacifism şi antipacifism, respectiv aspectul: istoric, etic, biologic, politic şi economic[15].

Din punct de vedere academic, securitatea este un concept central al studiilor de securitate, care sunt la rândul lor o sub-disciplină în cadrul relațiilor internaționale. În timp ce relațiile internaționale se ocupă cu studiul interacțiunilor politice dintre „actorii" internaționali, ce pot fi state, organizații internaționale şi, într-o mai mică măsură, indivizi, studiile de securitate abordează doar o secvență din cadrul acestor interacțiuni politice, respectiv cele ce joacă un rol în asigurarea securității actorilor implicați. Haftendorn susține că termenul „securitate" este ambiguu atât în formă, cât şi conținut, întrebându-se dacă securitatea este un scop, un domeniu tematic, un program de cercetare sau o disciplină[16], la fel ca şi Art Dewulf, care considera securitatea, un concept „ambiguu şi flexibil în sens"[17]. Principalele paradigme din cadrul relațiilor internaționale (realism, liberalism, constructivism, instituționalism) oferă cadre conceptuale alternative necesare înțelegerii complexității ce rezultă din încercarea de a studia volumul enorm de interacțiuni ce au loc între actorii de pe scena internațională, ele reprezentând lentile prin intermediul cărora se poate realiza o analiză a problematicilor de securitate din domeniul relațiilor internaționale[18]. Deşi au existat multiple încercări de definire a acestui concept, în special după sfârşitul Războiului Rece, când paradigma

[14] Ştefan LĂCĂTUŞ, „Precursorii Studiilor de Securitate", site-ul Centrului de Promovare a Culturii de Securitate, http://www.cpcs.ro/articol-precursori-securitate1.php, accesat la 05.12.2013.

[15] Dimitrie GUSTI, *Sociologia națiunii şi a războiului,* Ed. Floare Albastră, Bucureşti, 1995, p. 98-136.

[16] Helga HAFTENDORN, „The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security", *International Studies Quarterly*, vol. 35, no. 1, Mar., 1991, p. 3

[17] Art DEWULF, Daan BOEZEMAN, Martijn VINK and Pieter LEROY, „The interplay of meaning and power in the science-policy-society triangle: powering, puzzling and co-producing climate change adaptation", *Knowledge for Climate – Governance of Adaptation to Climate Change – WP4 position pape*r, 1998, p. 820.

[18] Peter HOUGH, *Understanding Global Security,* Routledge, London & New York, 2008, p. 2.

predominantă a relațiilor internaționale a cunoscut o schimbare fundamentală, acest lucru s-a dovedit a fi dificil, deoarece aşa cum constata Brauch „*securitatea nu este un concept independent, fiind întotdeauna legat de sistemele de valori individuale sau societale*”[19].

Abordarea tradițională este criticată pentru că este prea limitată pentru a acoperi toate aspectele securității, fiind axată doar pe amenințările militare, iar securitatea națională este percepută ca fiind securitatea statului. Curentul tradiționalist respinge ideea extinderii noțiunii de amenințare, considerând forța militară principala amenințare, iar celelalte probleme doar potențiale cauze secundare de insecuritate. Pe de altă parte, abordarea postmodernă este criticată deoarece include în sfera securității toate aspectele vieții umane, punând, astfel în pericol însăşi aplicabilitatea noțiunii[20]. Conform şcolii de gândire realiste - potrivit cărora securitatea este preocuparea majoră a statelor, forța este principalul instrument, guvernele îşi păstrează unitatea pe măsură ce interacționează unele cu altele – securitatea este obținută odată ce amenințările pot fi prevenite sau cel puțin gestionate[21]. Paradigma liberală, pornind de la convingerea că natura umană este una bună, prin definiție susține ideea promovării unor relații de menținere a păcii în cadrul sistemului internațional. Statele pot soluționa probleme globale doar dacă cooperează între ele. Iar gestionarea problemelor de securitate necesită implicarea instituțiilor internaționale şi cooperarea interstatală. Conform paradigmei liberale securitatea poate fi atinsă prin două metode: înființarea unor mecanisme de securitate colectivă şi controlul armelor[22]. Pe de altă parte, constructivismul social percepe securitatea ca rezultat al interacțiunilor dintre diverşi actori, ale căror valori sociale şi identități modelează aceste relații. În consecință, securitatea este partajată între indivizi, constituită printr-un proces de interacțiune şi negociere. Odată ce percepția securității s-a schimbat, şi frica de celălalt este depăşită, securitatea este realizată[23]. Cea de-a patra şcoală

---

[19] Hans Gunther BRAUCH, „Reconceptualising Security from National to Environmental and Human Security”, *International Security, Peace, Development and Environmental*, vol. 2, 2003, p. 52.

[20] Mieczyslaw MALEC, „Security Perception: Within and Beyond the Traditional Approach”, *Naval Postgraduate School*, Monterey, iunie 2003, p. 3.

[21] Joseph NYE, S. LYNN-JONES, „International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field”, *International Security*, 12,4 Spring: 5−27, pp. 6–8;

[22] SALEHA FARUQUE, „Liberal and Realist Theory Perspectives on International Security”, http://suite101.com/a/liberal-and-realist-theory-perspectives-on-international-security-325691 accesat în 07.12.2013.

[23] Hasan ULUSOY, 2003: „Revisiting Security Communities After the Cold War: The Constructivist Perspective”. Perceptions, nr. 8, septembrie-noiembrie, p. 161.

de gândire, instituționalismul, împărtășește multe dintre convingerile realiste cu privire la sistemul internațional – caracterul său anarhic, faptul că statele își urmăresc interesele proprii, că actorii rționali ce doresc să supraviețuiască încearcă să-și maximizeze puterea și că relațiile dintre țări sunt caracterizate de incertitudine. Cu toate acestea, instituționalismul pe baza teoriei jocurilor și a macroeconomiei ajunge la o concluzie radical diferită de cea realistă, și anume că cooperarea între națiuni este posibilă. Instituțiile – definite ca un set de reguli, norme, practici și proceduri de luare a deciziilor modelează așteptările, contribuind la reducerea incertitudinii și favorizând cooperarea[24].

Anii '80 au consemnat câteva modificări esențiale în percepția securității, pe măsură ce a apărut și a căpătat importanță ideea securității internaționale. Astfel, conceptul de securitate s-a extins prin încorporarea problematicilor economice și de mediu, iar accentul discursului științific a trecut de la „pace" la „securitate".

Începând cu 1990 se observă o multiplicare a încercărilor de elaborare a unui cadru conceptual pentru securitate, care să fie adecvată noii ere a politicii internaționale proclamată de politicieni, cercetători și opinia publică. În această nouă lume, teama de amenințarea nucleară se diminuase și noi probleme, înainte marginalizate în sfera securității începuseră să capete importanță. Datorită acestor schimbări profunde ale sistemului internațional, securitatea include printre altele securitatea societală, securitatea umană și securitatea comprehensivă. Astfel, deja în 1983 Ullman definea securitatea drept „o acțiune sau secvență de evenimente care amenință în mod drastic, și pe o perioadă relativ scurtă de timp, să degradeze calitatea vieții locuitorilor unui stat ori amenință semnificativ limitarea opțiunilor politice disponibile unui guvern sau stat, ori a entităților private, nonguvernamentale (persoane, grupuri, corporații) din cadrul statului"[25], îndepărtându-se mult de concepția tradițională promovată de către școala realistă, care, însă, și-a menținut, abordarea clasică așa cum se observă din afirmația lui Walt care în 1991, opt ani mai târziu definea studiile de securitate drept „studiul amenințării, a folosirii și controlului forței militare"[26]. Definiția propusă de Walt se înscrie într-o lungă tradiție realistă, ce asocia securitatea cu amenințările militare, în timp ce probleme precum criminalitatea transnațională, securitatea umană, etc. nu erau considerate amenințări de securitate. Chiar și finalul Războiului

---

[24] Anne Marie SLAUGHTER, „International Relations, Principal Theories", http://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf accesat în 07.12.2013.

[25] Richard ULLMAN. „Redefining Security", *International Security*, Vol. 8, no. 1 . 1983, p 133.

[26] Stephen WALT, „The Renaissance of Security Studies", International Studies Quarterly, vol 35. no. 2. June 1991, p. 212.

Rece – sfârşitul antagonismului sistemic dintre Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii, a fost interpretat de autorii conservatori ca semnalizând necesitatea revenirii la origini în domeniul studiilor de securitate, opunându-se extinderii sferei de cuprindere a conceptului securitate. Acest curent de gândire a rămas însă marginal, iar definiţiei propuse de Ullman i s-au adăugat şi altele, aparţinând unor teoreticieni de marcă ai domeniului, precum Ayoob (ameninţările interne şi nu cele externe reprezintă principala preocupare de securitate a statelor în curs de dezvoltare), Lynn-Jones şi Miller (au evidenţiat importanţa încadrării ultranaţionalismului şi a migraţiei în categoria ameninţărilor de securitate naţională) şi ulterior reprezentanţii Şcolii de la Copenhaga, Ole Waever şi Barry Buzan[27]. În concepţia Şcolii de la Copenhaga, ameninţările se pot manifesta într-o varietate de contexte politice sau domenii ale vieţii: politic, economic, militar, cultural, demografic, ecologic etc. Astfel, studiile de securitate ar trebui să fie centrate pe identificarea, localizarea şi evaluarea celor mai importante măsuri de „securitizare" iniţiate de actorii principali ai vieţii sociale. Buzan, Wæver şi de Wilde consideră că agenda de securitate este construită prin actele de securitizare, acte ce reprezintă forme ale practicii sociale – agenda este construită pe ambele căi (obiectivă, de către structurile de stat şi subiectivă, de către actorii sociali: public, organizaţii, presă). Astfel, în opinia lui Wæver, securitizarea este procesul discursiv şi politic prin care înţelegerea comună este construită în cadrul unei comunităţi politice pentru a trata ceva ca pe o ameninţare existenţială la o valoare de referinţă, şi pentru a permite luarea unor decizii urgente şi excepţionale de combatere a acestei ameninţări[28].

Conceptul a devenit unul tot mai cuprinzător, făcând referire la domenii diverse care până atunci nu erau analizate prin lentila securităţii, ceea ce a permis lui Burgess la sfârşitul Războiului Rece să vorbească despre conştientizarea unor ameninţări variate, dar care posedă două caracteristici principale: depăşesc graniţele statului-naţiune şi sunt interconectate ca urmare a globalizării.

Această mutaţie în planul securităţii nu este doar una empirică, ci şi una conceptuală. Astfel, logica securităţii a evoluat semnificativ în ultimele două decenii, prin logică înţelegându-se interacţiunea dintre cele trei dimensiuni ale conceptului: obiectul, subiectul şi agenţia. Din acest punct de vedere Burgess distinge 5 evoluţii:

---

[27] Peter HOUGH, *op. cit.*, 7-8.

[28] Barry BUZAN, Ole Wæver, *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 489.

- securitatea a devenit tot mai comercială, o „marfă care poate fi cumpărată şi vândută";

- furnizorii de securitate, fie ei privaţi sau publici, recurg tot mai mult la soluţii tehnologice pentru îndeplinirea sarcinilor;

- tehnologizarea securităţii a condus la stadii evoluate de industrializare a securităţii, ce presupune un tip de diferenţiere a unui „produs" intern (securitatea este o marfă: diversă, localizată, adaptată unui anumit context, unui anumit utilizator şi consumator);

- securitatea a devenit globală;

- efortul colectiv al acestor transformări ale conceptului securitate este producerea insecurităţii (insecuritatea creşte proporţional cu modificarea modalităţii de abordare a problematicii de securitate)[29].

Existenţa mai multor şcoli de gândire în domeniul relaţiilor internaţionale face dificilă, dacă nu imposibilă formularea unei definiţii unice şi cuprinzătoare pentru conceptul securitate. De aceea, putem conclude că modul în care un stat sau actor îşi defineşte securitatea depinde în mare măsură de contextul istoric/politic/cultural şi că rareori politicile de securitate reprezintă modele pure: realist, liberal, constructivist etc, ci, cel mai adesea ele îmbină elemente aparţinând mai multor curente de gândire în funcţie de interese şi necesităţile factorilor decizionali.

Pe de altă parte, deşi scena internaţională permite coexistenţa unui număr mare de definiţii a securităţii, adaptate specificului fiecărui actor în parte, a căror studiere permite înţelegerea resorturilor interne care guvernează modul în care respectivul actor acţionează în cadrul interacţiunilor cu alte entităţi, când vine vorba de interiorul unei entităţi, lucrurile stau în mod diferit, fiind necesară fomularea unei definiţii unanim acceptată pentru securitate.

2. De ce este nevoie de o definiţie a securităţii?

Ar fi două raţiuni pentru care avem nevoie de o definiţie a securităţii.

Prima se referă la abordarea conceptuală, pentru a înţelege toată lumea, profesioniştii din instituţiile publice şi cele private, precum şi societatea civilă, acelaşi lucru despre acest concept.

[29] Craig SNYDER (ed.), *Contemporary Security and Strategy*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, p. 62.

A doua se referă la necesitatea definirii clare a securității, în cadrul unei strategii naționale din care va fi extrasă esența definirii şi proiectării conceptului de intelligence şi strategia națională de intelligence.

Aşa cum afirma John Hicks „*nu este profitabil să ne înhămăm la realizarea unei analize fine a unei definiții până nu decidem scopul pentru care ne dorim o astfel de definiție*". Astfel, încât întrebarea principală nu este „Cum să definim securitatea?", ci „De ce avem nevoie de o definiție a securității?".

Unul dintre argumente ar putea fi necesitatea de a oferi un anumit nivel de îndrumare în procesul de elaborare al politicilor publice în domeniu (deşi în mod pragmatic, rareori decidenții iau în considerare principiile securității aşa cum sunt ele teoretizate în lumea academică). Un al doilea obiectiv ar putea fi ghidarea opiniei publice, promovând o anume perspectivă asupra securității şi un set de principii care să fie îmbrățişate de cetățenii unui stat. Al treilea obiectiv este de a contesta politicile deja existente în domeniu. Disputarea fundamentelor ştiințifice ale unei politici este o modalitate prin care opoziția, în cadrul unui sistem democratic, poate contribui la reducerea sprijinului populației pentru un set de politici cu care nu este de acord. Ultimul şi cel mai pragmatic argument este pentru a influența în mod direct modalitatea de distribuție a puterii şi a resurselor. O organizație interesată de programele de mediu poate spera că prin promovarea unei definiții a securității care să cuprindă o componentă puternică de mediu, poate genera o schimbare la nivelul politicilor guvernamentale, astfel încât o parte importantă din fonduri să fie alocate politicilor de mediu şi nu zonei militare[30].

În cadrul dezbaterii pe tema extinderii conceptului de securitate, diferitele percepții ale securității variază de la viziunea strict militară a lui Walt, la cea mai extinsă a lui Ullman, şi până la securitatea umană. Înțelegerea naturii securității şi a amenințărilor ca indicatori ai insecurității va îmbunătăți capacitatea sociologilor şi a politicienilor de a aborda provocările de securitate[31]. Pe de altă parte, ca şi în cazul intelligence-ului, diferiți autori au formulat avertizări cu privire la pericolul diluării sensurilor conceptului, dacă termenul securitate va fi extins pentru a cuprinde o prea mare varietate de domenii. Un bun exemplu în acest sens îl reprezintă „*teoria securitizării*" formulată de Waever şi Buzan. Securitizarea este un proces prin care un stat declară un anumit fenomen ca fiind o problemă de securitate națională. Acest proces cuprinde trei etape principale: nonpolitic (problema nu aparține sferei politice), politizare (devine parte a dezbaterii publice) şi securitizare (problema este considerată a fi o amenințare la

[30] Emma ROTSCHILD, „What is Security?", *Daedalus,* vol. 124, nr. 3, vară 1995, pp. 57-59.
[31] Mieczyslaw MALEC, *op. cit.,* 2003.

adresa securității naționale și necesită măsuri de contracarare ce depășesc limitele activității politice normale)[32]. Securitizarea prezintă anumite riscuri, oferind elitelor politice posibilitatea de a ocoli normele democratice, utilizând acest instrument pentru a obține controlul asupra anumitor domenii și satisfacerii unor interese personale[33].

Definiții ale securității

• 1942 – Walter Lippman afirma că „*O națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină, obținând victoria într-un război*”[34].

• 1962 – Arnold Wolfers „*securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate*”. În opinia lui Wolfers, conceptul de securitate națională este un „*simbol ambiguu*”, care „s-ar putea să nu aibă nicio semnificație”[35].

• 1981 – Ian Bellany notează că „securitatea, în sine, este o relativă absență a războiului, combinată cu convingerea relativ solidă că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere”[36].

• 1988 – Joseph Nye afirma că majoritatea politicilor de securitate sunt menite să asigure „*autonomie socială ca grup și un anumit nivel al statutului politic, și nu doar să asigure supraviețuirea fizică a indivizilor din interiorul granițelor naționale*”[37].

• 1997 – David Baldwin sugerează reformularea definiției lui Wolfers pentru a elimina ambiguitatea din fraza „*absența amenințărilor*”. În formularea lui Baldwin, securitatea determină „*o probabilitate mică de prejudiciere a valorilor dobândite*”[38].

---

[32] Columba PEOPLES, Nick VAUGHAN-WILLIAMS, *Critical Security Studies. An Introduction*, Routledge, London și New York, 2010, p. 77.

[33] Ole WAEVER, „Securitization and desecuritization” în Ronnie D. Lipschutz (ed), *On Security*, Columbia University Press, New York, 1995, p. 48-86.

[34] W. LIPPMAN, *U. S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, Little Brown& Co, Boston, 1943, p. 53.

[35] WOLFERS, Arnold, „National Security as an Ambiguous Symbol”, în: WOLFERS, Arnold (Ed.): Discord and Collaboration. Essays on International Politics, John Hopkins University Press, Baltimore, 1962, p. 147.

[36] Ian BELLANY, „Towards a Theory of International Security”, *Political Studies*, 29, 1981, pp. 100-105.

[37] Joseph NYE, *op. cit.*, p. 6.

[38] David BALDWIN, „The concept of security”, *Review of International Studies*, no. 23, 1997, p. 5-26.

• 1991 – Haftendorn susține că definiția tradițională a securității nu descrie domeniul securității actuale, fiind nevoie de o nouă paradigmă a securității, care poate explica schimbările din regiuni variate şi care nu este limitată la o singură problematică sau un singur nivel de analiză[39].

Este important de reținut că aceste definiții ale securității se înscriu în tradiția anglo-saxonă din domeniu, fiind aplicabile în special democrațiilor occidentale, în timp ce în alte țări există definiții diferite ale securității care accentuează latura sa economică şi socială[40].

Scurt istoric

Conceptul de securitate națională a început să fie utilizat în contextul apariției statului-națiune, în secolul al XVII-lea, urmare a Păcii de la Westphalia. Deoarece aceste state acordau o importanță fundamentală propriei supraviețuirii pe scena internațională, securitatea națională a devenit o preocupare centrală. Pentru a încheia „războiul tuturor împotriva tuturor", aşa cum afirma Hobbes şi pentru a asigura un climat de pace, cetățenii îşi cedau suveranitatea unui monarh, care la rândul său promitea să pună capăt conflictelor. Astfel asigurarea securității este responsabilitatea suveranului în cazul unei monarhii sau a cetățenilor, prin intermediul guvernului şi parlamentului, în cazul democrațiilor[41]. Acestei tradiții realiste inițiată de Thomas Hobbes i se opune filozofia lui Kant, care propune ideea unei „păci perpetue" ca normă morală ce trebuie respectată de către oamenii raționali. În opinia lui Kant statele-națiune îşi asigurau securitatea subsumându-şi interesele naționale, dreptului internațional[42]. Iar, un al treilea curent de gândire îi aparține lui Grotius, care asimilează politica internațională unei societăți a statelor. Pornind de la premisa hobbesiană că statele sunt principalii actori pe scena internațională, el susține ideea unor interacțiuni bazate pe principiile coexistenței şi cooperării[43].

Astăzi, securitatea a devenit un obiectiv al politicilor publice, fiind definită de către David Omand drept *„o stare de încredere a cetățenilor că riscurile la adresa vieții de zi cu zi, fie generate de amenințări provocate*

[39] Helga HAFTENDORN, *op. cit.*, p. 3-17.
[40] Mohammed AYOOB, „The Security Problematic of the Third World", *World Politics* 43:2, Jan. 1991, p. 261.
[41] Helga HAFTENDORN, *op. cit.*, p. 4
[42] *Ibid.*
[43] *Ibid.*

de om fie naturale, sunt gestionate adecvat în măsura în care există încrederea că viața normală poate continua"[44]. Această percepție asupra securității este rezultatul a trei evoluții fundamentale în modul de raportare la securitatea națională:

a. protejarea împotriva evenimentelor disruptive majore (reorientarea şi extinderea responsabilităților guvernelor în sfera securității naționale spre protejarea individului şi a comunității). Astfel categoria amenințărilor clasice se extinde pentru a include şi dezastrele naturale, epidemii etc;

b. importanța acordată anticipării (dincolo de emiterea unor judecăți predictive asupra cursului viitor de evoluție al unor evenimente, se doreşte cunoaşterea modului în care va arăta lumea în viitor astfel încât decidenții să poată identifica şi începe să implementeze politici şi parteneriate ce ar permite reducerea potențialelor riscuri);

c. întărirea rezilienței naționale (este necesară pentru ca populația unui stat să fie cât mai bine pregătită să facă față unor potențiale evenimente disruptive)[45].

Procesul definirii „securității naționale" deşi necesar, rămâne unul problematic. Pornind de la cuvintele poetului englez Matthew Arnold „*rătăcind între două lumi, una moartă şi una lipsită de forța de a se naşte*" putem conclude că deşi definițiile tradiționale ale securității naționale nu mai sunt adecvate noilor provocări cu care se confruntă lumea contemporană, înlocuirea lor este dificilă, mai ales în absența unei viziuni strategice.

Producători şi consumatori de securitate

Deşi majoritatea statelor îşi doresc să-şi mențină independența în domeniul securității, foarte puține chiar reuşesc acest lucru. Marea majoritate a statelor sunt forțate să producă individual atâta securitate cât pot (securitate internă) şi să depindă de alții actori pentru restul (securitate externă).

Există şi state care se bucură de un anumit avantaj în producerea securității, datorită întrunirii unui set de caracteristici (atributele puterii naționale definite de Hans Morgenthau): teritoriu, populație, resurse naturale, tehnologie. Acest avantaj competitiv în producerea securității separă statele în două grupuri: producători de securitate şi consumatori de securitate.

Primul grup, datorită costurilor mai scăzute de producție, produce un surplus de securitate care poate fi folosit drept marfă de schimb într-un cadru similar cu cel al pieței. Al doilea grup, după ce-şi atinge limita naturală a capacității de producere a securității proprii, poate achiziționa surplusul

[44] David OMAND, *Securing the State*, C. HURST & Co Publishers, Londra, 2010, pp. 9-12.
[45] *Ibid.*

de securitate necesar de la producătorii de securitate. Aceste aranjamente nu necesită transferul fizic de trupe, ci se realizează, în general, prin crearea de alianțe, al căror sprjin este promis în eventualitatea în care securitatea unuia dintre membrii este amenințată[46]. Mandelbaum evidențiază două caracteristici fundamentale ale sistemului internațional. Prima şi cea mai importantă este caracterul său anarhic – absența unor forme de guvernare supra-statale, care generează insecuritate pentru actorii ce fac parte din sistemul internațional. Deşi nu s-a reuşit eliminarea anarhiei, în unele instanțe, statele au încercat să coopereze astfel încât să impună un anumit nivel de ordine internațională. În aceste ocazii, actorii sistemului internațional au promovat politici de securitate colective, denumite astfel deoarece presupuneau fie participarea unei majorități a statelor, fie a celor mai importanți actori[47]. Cea de-a doua trăsătură fundamentală a sistemului internațional este inegalitatea distribuției puterii în interiorul său. Politicile de securitate ale statelor foarte puternice sunt diferite de cele ale statelor slabe, şi ambele diferă de cele ale statelor de importanță mijlocie. De altfel, una din ipotezele fundamentale ale cărții *The Fate of Nations* a lui Mandelbaum este că politica de securitate a unui stat este determinată în primă instanță de caracteristicile sistemului internațional, nu de cele ale statului. De aceea, două state care sunt asemănător situate în sistem dar au ordini interne diferite vor tinde să urmeze aceleaşi politici de securitate. În contrast, statele care sunt similare în plan intern dar diferite în ceea ce priveşte relațiile lor cu sistemul internațional vor derula politici de securitate diferite.

Cazul României

În România, datorită contextului istoric şi a semnificațiilor negative asociate termenului „securitate" s-a utilizat în paralel şi conceptul de siguranță națională. Astfel Legea 51/1991 privind siguranța națională a României o defineşte pe aceasta ca fiind „*starea de legalitate, de echilibru si de stabilitate sociala, economica si politica necesara existentei si dezvoltarii statului national roman, ca stat suveran, unitar, independent si indivizibil, mentinerii ordinii de drept, precum si climatului de exercitare neingradita a drepturilor, libertatilor si indatoririlor fundamentale ale cetatenilor, potrivit principiilor si normelor democratice statornicite prin Constitutie*".

[46] Keith Adley GRANT, „The Indirect Dimensions of Conflict and Cooperation", 2010, pp. 81-83.

[47] MANDELBAUM, Michael. The Fate of Nations.*The Search for National Security in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Cambridge University Press, 1998, p. 2-3;

Alte două documente strategice care fac referire la securitatea națională sunt Strategia națională de securitate a României din 2007 şi Strategia națională de apărare din 2010, ambele documente fiind adoptate de către CSAT, dar neaprobate în Parlament.

În comparație cu Legea 51/1991, atât strategia din 2007, cât şi cea din 2010 oferă o definiție cuprinzătoare a securității naționale, în spiritul Şcolii de la Copenhaga, incluzând o multitudine de domenii precum: "*starea de legalitate; siguranța cetățeanului; securitatea publică; prevenirea şi contracararea terorismului şi a altor amenințări asimetrice; capacitatea de apărare; protecția împotriva dezastrelor naturale, degradării condițiilor de viață şi accidentelor industriale. Securitatea națională se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă şi militară, prin activitatea de informații, contrainformații şi securitate, precum şi prin gestionarea eficientă a crizelor, în conformitate cu normele de conduită ale comunității europene şi euroatlantice şi prevederile dreptului internațional*"[48].

Deşi o astfel de definiție prezintă unele avantaje, deoarece merge dincolo de sensul pur militar al conceptului securitate, înglobând o multitudine de alte domenii, cu impact semnificativ asupra stării de securitate: energie, mediu, sănătate etc, ea prezintă unele probleme în procesul de implementare. Astfel, aşa cum sublinia Buzan, extinderea fără precedent a sferei securității naționale poate favoriza apariția unor abuzuri din partea factorilor decizionali. Mai mult decât atât, o astfel de definiție atotcuprinzătoare îngreunează şi atribuirea rolurilor în cadrului sistemului național de securitate.

3. Intelligence şi securitate

> *„What the leaders are called upon to do in a chaotic world is to shape their organization through concepts not through elaborate rules and structures (G & E. Pinchot – The End of Bureaucracy and the Rise of the Intelligent Organization, 1993)"*

Aşa cum am văzut şi cum este descrisă şi în Strategia de Securitate Națională conceptul de securitate națională se realizează pe lângă măsurile din domeniul politic, economic, social, etc. şi prin intermediul activității de informații, contrainformații şi de securitate.

[48] Strategia de Securitate Națională a României, 2007, p. 7.

În ultimele decenii studiul intelligence-ului a cunoscut o extindere fără precedent, fiind deschise noi şi variate direcţii de cercetare (definirea intelligence, analiza intelligence, controlul democratic asupra serviciilor de intelligence, eşec şi succes în intelligence, transformarea serviciilor de intelligence, revoluţia in afaceri de intelligence). Prin această extindere a sferei de cuprindere şi a preocupărilor în domeniu la nivel internaţional (o dată cu apariţia primelor studii în domeniu din afara spaţiului anglo-saxon), domeniul a devenit unul tot mai divers. În paralel se observă o îndepărtare a domeniului intelligence-ului de sursele sale fundamentale din domeniul ştiinţelor socio-umane: istorie şi ştiinţă politică, devenind tot mai independent din punct de vedere ştiinţific.

În mod tradiţional, studiile de intelligence sunt încadrate ca domeniu specializat în cadrul studiilor de securitate, care la rândul lor reprezintă un sub-domeniu al relaţiilor internaţionale[49]. În acest context apare problema, încă nesoluţionată a încadrării intelligence-ului în una dintre următoarele două categorii: disciplină sau doar un domeniu?

Disciplina este definită în Oxford English Dictionary drept *„o ramură a învăţării sau pregătirii academice”*. Domeniile de studii, aşa cum sunt definite în cadrul unei discipline academice, oferă cadrul în care se desfăşoară programul de studii al unui student, fiind definitorii pentru universul academic. În prezent, există o dezbatere continuă în privinţa elementelor necesare pentru constituirea unei discipline. Astfel printre acestea se numără: o tradiţie a cercetării; o metodologie a cercetării care defineşte modul în care datele sunt colectate şi interpretate, precum şi modul de definire a cerinţelor pentru ceea ce constituie elemente noi de cunoaştere; şi existenţa unei reţele de comunicaţii (Gale Encyclopedia of Education).

În ceea ce priveşte intelligence-ul putem vorbi de o încadrare de tip *outside-inside*[50]. Din punct de vedere al comunităţii academice, intelligence-ul se apropie de statutul de disciplină academică de sine stătătoare, înglobând mai multe domenii de studii. Cele mai multe carenţe se observă la nivelul existenţei unei metodologii de cercetare specifice – intelligence-ul utilizează încă multe instrumente din domeniul ştiinţei politice (în special din aria studiilor de securitate) şi a psiho-sociologiei.

---

[49] ERIKSSON, Johan, GIACOMELLO, Giampiero, „Intelligence Studies and the Need for Theory: Strategic and Intellectual Challenges”, *Paper presented at ISA convention*, 2008, p. 4.
[50] GILL, Peter, PHYTHIAN, Mark, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Malden, 2006, p. 1-18.

Pe de altă parte, din punct de vedere al practicienilor intelligence-ului, acesta reprezintă un domeniu de activitate, cunoscut ca intelligence conform terminologiei NATO şi informaţii în terminologia românească.

Au existat şi autori care şi-au pus întrebări privind oportunitatea şi relevanţa trasformării intelligence-ului într-o ştiinţă/disciplină distinctă, având în vedere că fenomenele analizate în cadrul acestuia sunt acoperite şi de ştiinţele socio-umane, ale căror metode, de altfel, le utilizează şi intelligence-ul. În opinia lui Random, dacă ne dorim ca intelligence-ul să devină o ştiinţă separată, trebuie ca în cadrul comunităţii de intelligence să se acumuleze o bună cunoaştere a metodelor ştiinţifice, tehnicilor şi principiilor ştiinţelor socio-umane şi să fie studiate modul în care acestea pot fi aplicate în rezolvarea problemelor de intelligence[51].

Astfel, în ceea ce priveşte intelligence-ul s-a vorbit în unele studii de nevoia unei „revoluţii conceptuale", o nevoie ce pare a fi ignorată de cele mai recente demersuri academice în domeniu. Dezvoltarea noilor tehnologii şi restructurarea procesului şi comunităţii de intelligence în vederea facilitării comunicării şi schimbului de informaţii reprezintă etape importante în îmbunătăţirea peformanţei acestui domeniu. Însă cea mai mare provocare o reprezintă nevoia dezvoltării competenţelor analitice şi a instrumentelor conceptuale, care să permită înţelegerea complexităţii acesteii noi agende de securitate[52]. Tocmai acest tip de dezvoltare conceptuală nu este utilizat în cadrul serviciilor de informaţii, existând o anumită neconcordanţă între sfera operaţională şi cea academică.

Dacă l-am gândi şi proiecta ca un proces ideal dar şi în lumea reală, activitatea intelligence contribuie la luarea unor decizii raţionale la nivelul unui stat, punând la dispoziţia decidenţilor informaţii cu caracter unic şi ajutându-i să sorteze cantităţile enorme de date din surse secrete şi deschise disponibile. Prin scanarea mediului şi obţinerea informaţiilor din surse secrete, o organizaţie de intelligence se situează în poziţia de a dispune de trei instrumente esenţiale în procesele decizionale: unul de alertare, unul de pre-avertizare şi cel ce asigură analize strategice comprehensive. Astfel, în opinia lui Richard Betts, „*comunitatea de intelligence este setul logic de instituţii care oferă ceea ce s-ar putea numi servicii de bibliotecă pentru securitatea naţională: ţine evidenţa tuturor surselor, fie ele secrete sau nu şi le utilizează într-o manieră coerentă de câte ori decidenţii au nevoie de ele*"[53].

---

[51] R. A., RANDOM, „Intelligence as a Science", Center of the Studies in Intelligence, Studies in Intelligence, vol. 2, no. 2, 1958 https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no2/html/v02i2a09p_0001.htm accesat în 3.12.2913.

[52] Johan ERIKSSON, Giampiero GIACOMELLO, „Intelligence Studies and the Need for Theory: Strategic and Intellectual Challenges", *Paper presented at ISA convention*, 2008, p. 3.

[53] Joshua ROVNER, *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*, Cornell University Press, New York, 2011, p. 4.

Pentru a înțelege mai bine această conexiune dintre securitate şi intelligence trebuie să parcurgem o etapă de trecere în revistă a unei anumite tipologii a domeniului pentru a fi capabili să proiectăm categoriile de intelligence specifice entităților organizaționale ce le vor avea în responsabilitate.

Proiectarea unei tipologii intelligence de nivel național

> „*formulating a brief definition of so broad a term as intelligence is like making a microscopic portrait of a continent*"
>
> (Martin Bimfort, 1958)

Odată cu dezvoltarea domeniului şi disciplinei intelligence, în special după al doilea război mondial şi în perioada Războiului Rece, au apărut numeroase clasificări ale domeniului intelligence specifice statelor, organizațiilor de securitate (ex. NATO) şi şcolilor aferente acestora.

După cum am mai descris acest subiect în lucrările anterioare, conceptul de intelligence nu are o definiție recunoscută de majoritatea specialiştilor din lumea practicienilor şi cea academică. Dacă ar fi să ne raliem unei asemenea definiții aş prefera demersul lui Wheaton care spune că este *„un proces, orientat spre exterior care utilizează informații din toate sursele disponibile pentru a reduce nivelul de incertitudine al unui decident"*.[54]

Pentru obținerea unei imagini clare şi comprehensive a tipologiei domeniului intelligence este necesară stabilirea criteriilor de clasificare. Astfel, prima descriere tipologică de valoare a fost realizată de către Sherman Kent în lucrarea *„Strategic Intelligence for American World Policy*" în 1949, unde acesta a descris într-o manieră academică concisă, pentru profesioniştii domeniului, tipurile de intelligence bazate pe natura produselor de intelligence, precum şi utilitatea fiecăruia. Kent a identificat trei categorii funcționale de intelligence:

1. *descriptiv, de bază* – premisele/baza care prezintă schimbările de zi cu zi fără de care speculațiile cu privire la viitor vor fi cel mai probabil fără înțeles. Include informații despre aspecte care rămân în linii mari neschimbate, precum capacitățile militare, conducători, modele meteorologice regionale, geografie şi o mulțime de rapoarte de la fața locului, despre subiecte specifice;

[54] WHEATON, Kristan J., BEERBOWER, Michael T., „Towards a new definition of intelligence", *Stanford Law and Policy Review*, no. 319, 2006, p. 8-9.

2. *rapoarte curente (actual)* – similar raportărilor jurnalistice, furnizează planificatorilor intelligence actual despre situația curentă. În timp ce intelligence-ul descriptiv furnizează detalii biografice despre liderii străini, rapoartele curente prezintă ceea ce face azi liderul respectiv;

3. *speculativ-evaluativ* – dedicat activității de prognoză, are rolul de a furniza avertizări factorilor de decizie[55].

Tot în această lucrare, Kent definește și elaborează conceptul de intelligence strategic. Acesta definește intelligence-ul strategic drept cunoașterea pe care decidenții politici și militari trebuie să o posede pentru a asigura bunăstarea națională. Ca o completare a definiției lui Kent, Adda Bozeman susține că intelligence-ul strategic ar trebui să urmărească, în mod constant, îndeplinirea obiectivelor politice pe termen lung și să ghideze procesul de decizie la nivel tactic, ca răspuns la evenimentele din politica externă[56], în timp ce Berkowitz și Goodman accentuează importanța contracarării amenințărilor, opinând că intelligence-ul strategic este destinat să ofere oficialilor imaginea de ansamblu a mediului de securitate și proiecții pe termen lung în scopul planificării măsurilor destinate contracarării amenințărilor la adresa securității naționale[57].

O clasificare a intelligence-ului se face și după conținutul problemei pe care o abordează. Specialiștii domeniului denumesc elementele clasificării ca fiind „componentele intelligence-ului strategic", respectiv: intelligence biografic; intelligence politic; intelligence sociologic; intelligence militar; intelligence geografic; intelligence din transporturi și telecomunicații; intelligence economic; intelligence tehnico-științific[58]. Această clasificare, utilizată de state democratice occidentale, în special cele din sfera anglo-saxonă, se bazează tot pe proiecția realizată de Kent în 1949, fiind modificată și completată în timp, ajungându-se la forma de mai sus din opt componente.

În cazul României, clarificarea si clasificarea intelligence-ului ar trebui realizată în așa manieră încât să permită alocarea unor roluri clare în cadrul sistemului național de intelligence. Precum s-a văzut în cazul

---

[55] Sherman KENT, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, Princeton, 1949, p. 8.

[56] A. B. BOZEMAN, *Strategic Intelligence and Statecraft: Selected Essays*, Dulles, VA: Brassey's Inc., 1998, p. 14.

[57] Bruce D. BERKOWITZ și Allan E. GOODMAN, *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton, 1989, p. 4.

[58] Jacques BAUD, „Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets", Lavauzelle 1997.

Statelor Unite, suprapunerea responsabilităţilor şi inexistenţa unor sfere de acţiune bine delimitate conduc la eşecuri de intelligence şi consum ineficient şi ineficace de resurse.

În ultimele două decenii există o dezbatere în lumea academică de specialitate care pune sub semnul întrebării paradigma intern-extern după care sunt organizate instituţiile statului-naţiune şi implicit comunităţile şi serviciile de intelligence.

În acest context, Robert David Steele propunea aproximativ acum un deceniu reorganizarea comunităţii de intelligence după doar două agenţii de intelligence. Acesta susţinea înfiinţarea lor pe baza atributelor fundamentale ale conceptului de intelligence, anume secret şi deschis. Recent Steele publica un articol pe aceeaşi temă în NATO Watch considerând că funcţionarea unei Agenţii de Intelligence Secret şi a unei Agenţii de Intelligence Deschis[59] ar constitui un model mult mai bine adecvat condiţiilor şi trendurilor specifice erei şi societăţii cunoaşterii.

În aceeaşi idee, Herman observă suprapunerea elementelor dintre intern şi extern. În încercarea de definire a intelligence-ului de securitate acesta subliniază faptul că esenţial pentru aceste ameninţări este că ele acţionează intern, mai degrabă decât extern. În practică, intelligence-ul extern şi cel de securitate se suprapun, deoarece ameninţările externe au componente interne şi viceversa – spionajul este străin dar se manifestă ca ameninţare internă, iar marea majoritate a organizaţiilor teroriste au conexiuni în exterior[60].

Prin trimitere la *British Security Service Act of 1989*, Herman descrie intelligence-ul de securitate ca fiind protecţia securităţii naţionale şi, în special, protecţia împotriva ameninţărilor de spionaj, terorism şi sabotaj, activităţilor agenţilor puterilor străine, precum şi împotriva acţiunilor de schimbare sau subminare a democraţiei parlamentare prin mijloace politice, industriale sau violenţă[61]. Ameninţările interne nu provin neapărat de la cetăţenii statului. Mare parte a terorismului şi-a declarat caracterul internaţional, iar acum migraţia internaţională pe scară largă îmbină componentele internă şi externă ale securităţii mai mult ca niciodată. De aceea delimitările nu sunt clare.

[59] Robert David STEELE, articol postat pe blogul Public Intelligence Blog si republicat in NATO Watch la 13 iulie 2013 http://www.phibetaiota.net/2011/08/open-source-agency-executive-access-point/

[60] Michael HERMAN, *Intelligence Power in Peace and War*, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, London, 1996, p. 47.

[61] *Ibid.*, p. 47.

Cu toate acestea, intelligence-ul de securitate are unele caracteristici distinctive, respectiv unele asemănări cu forțele de poliție. Tematica detectării unor activități specifice o conduce într-un mod care nu se aplică în aceeaşi măsură agenţiilor de intelligence extern; spre deosebire de acestea nu reprezintă o agenție de diseminare a informațiilor (deşi trebuie să fie pe anumite subiecte). Statutul minor al intelligence-ului de securitate în cadrul comunităților occidentale reflectă măsura amenințărilor interne[62].

În fapt, tipologia activității de intelligence actuală, împărțită pe amenințări interne şi externe ne obligă din start să identificăm şi să definim două componente principale ale activității de intelligence după aria de interes, acestea fiind intelligence extern şi intelligence intern sau intelligence de securitate.

În mod obligatoriu, datorită arhitecturii apărării de tip ministerial / departamental din toate statele lumii, o a treia componentă o reprezintă intelligence-ul de apărare sau militar aşa cum este descris de o serie de specialişti şi apare în doctrinele naționale de intelligence, în special în modelele anglo-saxone.

La acestea trei am putea adauga o componentă care să includă intelligence-ul ce integrează şi valorizează informațiile din toate sursele, la nivel național, ce apare sub denumirea de intelligence de securitate națională.

Ținând cont de specificitățile sistemului românesc, de arhitectura relațiilor internaționale dintre statele şi instituțiile existente la nivel mondial şi urmărind asigurarea unei delimitări necesare între instituțiile de specialitate implicate în asigurarea securității naționale ar rezulta următoarele categorii de intelligence:

a. intelligence de securitate națională – este intelligence obținut din analiza informațiilor din toate sursele; acesta acoperă toate activitățile derulate în vederea asigurării securității şi apărarea intereselor naționale împotriva amenințărilor sistemice de ordin intern şi extern;

b. intelligence extern – se referă la activitățile derulate în vederea asigurării securității naționale împotriva riscurilor şi amenințărilor provenite din exterior;

c. intelligence de apărare – este intelligence-ul militar si cuprinde toate activitățile de intelligence derulate in domeniul apărării naționale;

[62] *Ibid.*, p. 48.

d. intelligence de securitate – cuprinde activitățile de asigurare a securității naționale împotriva amenințărilor interne, indiferent de natura şi originea acestora, chiar dacă îşi au originea în plan extern.

În acest moment, având cele patru tipuri de intelligence grupate după aria de interes este necesară identificarea componentelor de nivel strategic care le alcătuiesc pentru a avea o imagine cuprinzătoare asupra responsabilităților ce revin entităților organizaționale din cadrul unei comunități de intelligence.

În acest moment, trebuie să vedem dacă pe lângă componentele clasice de intelligence strategic, enunțate inițial de Kent şi dezvoltate de agențiile de intelligence în ultimele decenii, nu ar mai exista şi alte elemente noi de nivel strategic care ar putea accede la statutul de „componentă strategică" în era şi societatea cunoaşterii. Acesta este subiectul următorului demers pe calea unei construcții doctrinare de intelligence specifice erei şi societății cunoaşterii.

Bibliografie

1. Ayoob, Mohammed , „The Security Problematic of the Third World", *World Politics* 43:2, ianuarie 1991.

2. Barger, Deborah, „Toward a Revolution in Intelligence Affairs", RAND Corporation, 2005, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf accesat în 10.12.2013.

3. Baldwin, David. „The Concept of Security", Review of International Studies 23, 1997.

4. Baud, Jacques, „Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets", Lavauzelle, 1997.

5. Bellany, Ian , „Towards a Theory of International Security", *Political Studies*, 29, 1981.

6. Berkowitz, Bruce D. şi Goodman, Allan E., „Strategic Intelligence for American National Security", Princeton University Press, 1989.

7. Brauch, Hans Gunther, „Reconceptualising Security from National to Environmental and Human Security", *International Security, Peace, Development and Environmental*, vol. 2, 2003.

8. A. B. Bozeman, *Strategic Intelligence and Statecraft: Selected Essays*, Dulles, VA: Brassey's Inc., 1998.

9. Buzan, Barry., New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944) Vol. 67, No. 3 (Jul., 1991).

10. Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press.

11. Buzan, Barry. Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations. Journal of Peace Research. Vol. 21, No. 2, Special Issue on Alternative Defense (Jun., 1984).

12. Buzan, Barry and Hansen, Lene (2009) *The evolution of international security studies* Cambridge University Press.

13. Bozeman, A.B. (1998) *Strategic Intelligence and Statecraft: Selected Essays*, Dulles, VA: Brassey's Inc.

14. Bruce D.Berkowitz si Allan E.Goodman, „Strategic Intelligence for American National Security", Princeton University Press, 1989.

15. Buzan, Barry, *People*, *States & Fear. The National Security Problem in International Relations* Brighton: Harvester Books, 1983.

16. Cox, Jim „*Intelligence*: *Definitions*, *Concepts and Governance*. Parliamentary Information and Research Service, Library of Parliament, 2009.

17. Dewulf, Art, Boezeman, Daan, Vink, Martijn and Leroy, Pieter, „The interplay of meaning and power in the science-policy-society triangle: powering, puzzling and co-producing climate change adaptation", *Knowledge for Climate – Governance of Adaptation to Climate Change – WP4 position pape*r, 1998.

18. Eriksson, Johan, Giacomello, Giampiero, „Intelligence Studies and the Need for Theory: Strategic and Intellectual Challenges", *Paper presented at ISA convention*, 2008.

19. Faruque, Saleha, „Liberal and Realist Theory Perspectives on International Security", http://suite101.com/a/liberal-and-realist-theory-perspectives-on-international-security-a325691 accesat în 07.12.2013.

20. George, Robert Z., Rishikof, Harvey, *The National Security Enterprise. Navigating the Labyrinth*, Georgetown University Press, Washington DC, 2011.

21. Gill, Peter, Phythian, Mark, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Malden, 2006.

22. Grant, Keith Adley, „The Indirect Dimensions of Conflict and Cooperation", 2010, http://arizona.openrepository.com/arizona/bitstream/10150/195920/1/azu_etd_11120_sip1_m.pdf

23. Gusti, Dimitrie, *Sociologia naţiunii şi a războiului,* Ed. Floare Albastră, Bucureşti, 1995.

24. Haftendorn, Helga. The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security. International Studies Quarterly, vol. 35, no. 1, Mar., 1991, p. 3-17.

25. Herman, Michael. Intelligence Power in Peace and War. London: The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, 1996.

26. Hough, Peter, *Understanding Global Security,* Routledge, London & New York, 2008.

27. Kent, Sherman, Strategic Intelligence for American World Policy, Princeton University Press, Princeton, 1949.

28. Lăcătuş, Ştefan, „Precursorii Studiilor de Securitate”, site-ul Centrului de Promovare a Culturii de Securitate, http://www.cpcs.ro/articol-precursori-securitate1.php, accesat la 05.12.2013.

29. Lippman, W., *U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, Little, Brown& Co, Boston, 1943.

30. Malec, Mieczyslaw, „Security Perception: Within and Beyond the Traditional Approach”, *Naval Postgraduate School*, Monterey, iunie 2003.

31. Mandelbaum, Michael. The Fate of Nations.*The Search for National Security in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Cambridge University Press, 1998.

32. Nye, Joseph, Lynn-Jones, S., „International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field”, *International Security*, 12, 4 Spring: 5−27.

33. Omand, David, Securing the State, C. Hurst & Co Publishers, Londra, 2010.

34. Peoples, Columba, Vaughan-Williams, Nick, *Critical Security Studies. An introduction*, Routledge, London şi New York, 2010.

35. Pinchot, Gifford, Pinchot, Elizabeth, *The Intelligent Organization*, Berrett-Koeheler, San Francisco, 1993.

36. Random, R.A., „*Intelligence as a Science”,* Center of the Studies in Intelligence, Studies in Intelligence, vol. 2, no. 2, 1958 https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no2/html/v02i2a09p_0001.htm accesat în 3.12.2913.

37. Rotschild, Emma, „*What is Security?”, Daedalus,* vol. 124, nr. 3, vară 1995.

38.Rovner, Joshua, *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*, Cornell University Press, New York, 2011.

39. Slaughter, Anne Marie, „*International Relations, Principal Theories”,* http://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf accesat în 07.12.2013.

40. Snyder, Craig (ed.), *Contemporary Security and Strategy*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.

41. Ullman, Richard. „Redefining Security”, *International Security*, Vol. 8, no. 1. 1983.

42. Ulusoy, Hasan, „Revisiting Security Communities After the Cold War: The Constructivist Perspective”. Perceptions, nr. 8, septembrie-noiembrie, 2003.

43. Waever, Ole, „*Securitization and desecuritization”* în Ronnie D. Lipschutz (ed), *On Security*, Columbia University Press, New York, 1995.

44. Stephen Walt, „The Renaissance of Security Studies”, International Studies Quarterly, vol 35. no. 2. June 1991.

45. Wolfers, Arnold, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics,* Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962.

46. *Joint Doctrine Publication* (*JDP*) *2-00*: *Understanding and Intelligence Support to Joint Operations,* The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2011.

47. Strategia de securitate națională a României, 2007.

48. Strategia națională de apărare, 2010.

Asociația profesională a analiştilor de informații – o necesitate?!

Sorina-Maria COFAN
Institutul de Studii pentru Ordine Publică
sorina_cofan@yahoo.com

Abstract

Romanian Intelligence Analysts belong in our days to a socio-professional area with a certain statute on the labor market and with its own identity. In the early 2012 Intelligence Analyst was defined on the Romanian labor market as an occupation. After a one-year scientific-based research project, in April 2013, it was approved the Intelligence Analyst's Occupational Standard that speaks about needed skills & abilities, professional key requests, quality benchmarks and evaluation tools for such specialists. This project managed to unite at the same table intelligence analysis experts from Romanian governmental agencies, private companies and academic institutions in a common effort to set a conceptual corpus in this field. We now face good premises for professionals both from public and private sector to speak the same language, benefit of high quality training curricula, plan career development, find new opportunities for scientific research and build a professional community. The paper describes the process, the philosophy setting behind the new Intelligence Analyst's Occupational Standard and give a glance into the future perspectives of this field.

Keywords: intelligence analyst, occupational standard, analysis community.

1. Situația internațională în domeniul reglementării analizei informațiilor pe piața muncii

Preocupări pentru conceptualizarea domeniului analizei informațiilor au existat încă din prima jumătate a secolului XX, avându-l ca protagonist pe Sherman Kent[1], adesea denumit *„the father of intelligence analysis"*.

[1] Sherman KENT (December 6, 1903 – March 11, 1986), was a Yale University history professor who, during World War II and through 17 years of Cold War-era service in the Central Intelligence Agency, pioneered many of the methods of intelligence analysis. (sursă Wikipedia, la adresa http://en.wikipedia.org/wiki/Sherman_Kent)

Sherman Kent este primul care a prezentat importanța stabilirii unor standarde şi bune practici, atât pentru definirea conceptelor de specialitate din domeniul analizei informațiilor, cât şi pentru reglementarea relațiilor profesionale dintre analişti şi beneficiari.

De asemenea, Kent a evidențiat importanța valorificării experienței veteranilor analişti şi necesitatea studierii schimbărilor survenite în sfera *intelligence*-ului, ca urmare a evoluției tehnologice, sociale şi conceptuale din domeniu[2].

Ocupațiile practicate pe piața muncii internaționale sunt înregistrate în clasificări ale ocupațiilor, elaborate la nivel național, în acord cu International Standard Classification of Occupations (ISCO).

ISCO organizează ocupațiile în grupe şi subgrupe în funcție de activitățile desfăşurate. Rațiunile elaborării acestei clasificări sunt: să ofere etaloane comune internaționale de raportare, comparare şi schimb de date în domeniul ocupațional, un model pentru dezvoltarea națională/regională a clasificării ocupațiilor şi un sistem care poate fi preluat de către țările care nu şi-au creat sisteme proprii de clasificare a ocupațiilor. Totodată ISCO facilitează şi gestionează migrația forței de muncă, între state, în funcție de nevoile pieței internaționale a muncii, precum şi dezvoltarea programelor de formare profesională a adulților.

Prima versiune a ISCO a fost adoptată în 1957 în cadrul celei de-a 9-a conferință internațională a statisticienilor în domeniul muncii (ISCO-58), actualizată de versiunea ISCO-68, apoi ISCO-88, iar în 6 decembrie 2007 a fost adoptată ultima versiune – ISCO-08[3], la cea de-a 17-a conferință internațională a statisticienilor muncii. La nivel internațional pot fi identificate clasificări naționale ale ocupațiilor elaborate în acord cu una dintre versiunile ISCO menționate.

Fără a avea pretenția unei descrieri exhaustive, vom prezenta în cele ce urmează tabloul situațional, reglementator pe piața muncii, în domeniul analizei informațiilor, în câteva state reprezentative:

---

[2] DAVIS, Jack, *Sherman Kent and the Profession of Intelligence Analysis*, The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis, Occasional Papers: Volume 1, Number 5, Nov. '02, disponibil la adresa: https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/vol1no5.htm

[3] Resolution Concerning Updating ISCO emisă la Seventeenth International Conference of Labour Statisticians din 6 decembrie 2007, disponibilă la adresa http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/resol08.pdf

1. În **Australia şi Noua Zeelandă** există Clasificarea Standard a Ocupaţiilor - Australian and New Zealand Standard Classification of Occupations[4] (ANZSCO)

ANZSCO conţine 8 grupe majore: 1 Managers, 2 Professionals, 3 Technicians and Trades Workers, 4 Community and Personal Service Workers, 5 Clerical and Administrative Workers, 6 Sales Workers, 7 Machinery Operators and Drivers, 8 Laborers.

În cadrul grupei majore 2 *Professionals*, subgrupa majoră 22 *Business, Human Resource and Marketing Professionals*, se regăseşte grupa minoră 224 *Information and Organization Professionals*, descrisă astfel:

Grupe de bază	Ocupaţii	Specializări
2244 Intelligence and Policy Analysts	224411 Intelligence Officer	Criminal Intelligence Analyst
		Defense Intelligence Analyst
	224412 Policy Analyst / Policy Adviser	Research and Evaluation Analyst
2247 Management and Organization Analysts	224711 Management Consultant / Business Consultant	Business Analyst
	224712 Organization and Methods Analyst / Procedures Analyst	Change Management Facilitator
		Industry Analyst
		Quality Auditor

Pentru toate aceste ocupaţii sunt prevăzute studii finalizate cu diplomă de licenţă sau calificare superioară. Totodată, cel puţin cinci ani de experienţă relevantă pot substitui calificarea formală. In unele situaţii poate fi solicitată în completarea calificării formale experienţă relevantă şi/sau pregătire la locul de muncă

2. În **Canada** a fost înfiinţată Clasificarea Naţională a Ocupaţiilor 2011[5] (NOC2011)

NOC are în componenţă 10 grupe majore: 0 Management occupations, 1 Business, finance and administration occupations, 2 Natural and applied sciences and related occupations, 3 Health occupations, 4 Occupations in

[4]ANZCSO disponibilă la adresa: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/5BEF0CD9B86A053ECA2575DF002DA5C7?opendocument

[5] NOC disponibilă la adresa: http://www5.hrsdc.gc.ca/NOC/English/NOC/2011/Welcome.aspx

education, law and social, community and government services, 5 Occupations in art, culture, recreation and sport, 6 Sales and service occupations, 7 Trades, transport and equipment operators and related occupations, 8 Natural resources, agriculture and related production occupations, 9 Occupations in manufacturing and utilities.

În cadrul NOC se regăsesc nu mai puțin de 277 de ocupații care au în denumire cuvântul *analist*, dar niciunul de intelligence. Dintre aceste ocupații menționăm:

Grupe de bază	**Ocupații**
1112 Financial and investment analysts	financial analyst investment analyst securities analyst
1221 Administrative officers	administration analyst records analyst – access to information
2161 Mathematicians, statisticians and actuaries	statistical analyst artificial intelligence analyst
2172 Database analysts and data administrators	data mining analyst data warehouse analyst database analyst information resource analyst
4162 Economists and economic policy researchers and analysts	economic analyst risk management analyst
4164 Social policy researchers, consultants and program officers	immigration policy analyst
4169 Other professional occupations in social science, n.e.c.	handwriting analyst
5123 Journalists	news analyst political analyst – radio or television
6561 Image, social and other personal consultants	colour analyst, fashion

3. În Statele Unite ale Americii există Clasificarea Standard a Ocupațiilor[6] (SOC)

SOC are în componență 23 de grupe majore (dintre care menționăm: 11-0000 Management Occupations, 13-0000 Business and Financial Operations Occupations, 15-0000 Computer and Mathematical Occupations, 17-0000 Architecture and Engineering Occupations, 19-0000 Life, Physical, and Social Science Occupations, 21-0000 Community and Social Services Occupations, 23-0000 Legal Occupations, ş. a.).

[6] SOC disponibilă la adresa: http://www.bls.gov/soc/classification.htm

În cadrul SOC se regăsesc 34 de tipuri de analişti, astfel:

Grupă majoră	Ocupație
13-0000 Business and Financial Operations Occupations	131081 Analysts, Logistics 131111 Analysts, Business Management 131111 Analysts, Industrial 131111 Analysts, Management 131111 Analysts, Program 131141 Analysts, Job 131161 Analysts, Market Research 132031 Analysts, Budget 132031 Analysts, Cost 132041 Analysts, Credit 132041 Analysts, Credit Assessment 132041 Analysts, Credit Risk 132051 Analysts, Corporate Financial 132051 Analysts, Corporate Securities Research 132051 Analysts, Financial 132051 Analysts, Institutional Commodity 132053 Analysts, Insurance 132072 Analysts, Collection
15-0000 Computer and Mathematical Occupations	151121 Analysts, Applications 151121 Analysts, Computer Systems 151121 Analysts, Data Processing Systems 151121 Analysts, Information Systems 151122 Analysts, Information Security 151122 Analysts, Network Security 152021 Analysts, Cryptographic Vulnerability 152031 Analysts, Operations 152031 Analysts, Operations Research 152031 Analysts, Procedure 152031 Analysts, Process 152041 Analysts, Statistical 152099 Analysts, Harmonic
19-0000 Life, Physical, and Social Science Occupations	193011 Analysts, Economic Research 194011 Analysts, Seed
27-0000 Arts, Design, Entertainment, Sports, and Media Occupations	273021 Analysts, Broadcast News

4. În **Marea Britanie** există Clasificarea Standard a Ocupațiilor 2010[7] (SOC2010)

SOC are în componență 9 grupe majore: 1 Managers, Directors and Senior Officials, 2. Professional Occupations, 3. Associate Professional

[7] SOC2010 disponibilă la adresa: http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/classifications/current-standard-classifications/soc2010/soc2010-volume-1-structure-and-descriptions-of-unit-groups/index.html

and Technical Occupations, 4.Administrative and Secretarial Occupations, 5. Skilled Trades Occupations, 6. Caring, Leisure and Other Service Occupations, 7. Sales and Customer Service Occupations, 8. Process, Plant and Machine Operatives, 9. Elementary Occupations.

În cadrul grupei majore 2 *Professional Occupations*, subgrupa majoră 24 *Business, Media and Public Service Professionals*, grupa minoră 242 *Business, Research and Administrative Professionals* se regăsesc următoarele grupe de bază şi ocupaţiile aferente:

Grupe de bază	**Ocupaţii**
2135 IT business analysts, architects and systems designers	Analyst, business, IT Analyst, business Analyst, comms, data Analyst, comms, technical Analyst, communications, data Analyst, computer Analyst, maintenance Analyst, operations Analyst, system Analyst, systems Analyst, technical Analyst, telecommunications Analyst, voice, communications Analyst, warehouse, data
2136 Programmers and software development professionals	Analyst, data Analyst, database Analyst, implementation Analyst, information Analyst, project, IT Analyst, software Analyst, technology, information Analyst Analyst-programmer
2423 Management consultants and business analysts	Analyst, business Analyst, commercial Analyst, risk, financial Analyst, risk Analyst, trading
2425 Actuaries, economists and statisticians	Analyst, economic Analyst, political Analyst, quantitative Analyst, statistical
2426 Business and related research professionals	Analyst, computer, forensic Analyst, crime Analyst, information Analyst, intelligence, criminal

Specialiştii analişti din diverse domenii de activitate au resimțit nevoia existenței unor repere de calitate a muncii lor, precum şi nişte criterii de pregătire, cunoştințe minime necesare pentru a-şi putea practica ocupația, toate incluse în curricula de pregătire inițială şi de specializare.

În aceste sens, în perioada 2003-2004, International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts (IALEIA), la solicitarea The Global Justice Information Sharing Initiative (Global) Intelligence Working Group (GIWG) a inițiat şi coordonat procesul de elaborare a Law Enforcement Analytic Standards[8]. Sesiunile de lucru au reunit numeroşi contributori din cadrul agențiilor de aplicare a legii din Statele Unite ale Americii, Canada şi Marea Britanie, astfel: membrii IALEIA, membrii International Association of Chiefs of Police (IACP), reprezentanți ai U.S. Drug Enforcement Administration (DEA), National Drug Intelligence Center (NDIC), Central Intelligence Agency (CIA), Federal Bureau of Investigation (FBI) şi alți voluntari interesați în domeniu.

La finele anului 2004 GIWG a aprobat Law Enforcement Analytic Standards în cadrul Global Advisory Council (GAC). În aprilie 2012 aceste standarde au fost actualizate[9] şi cuprind: recomandări pentru analiştii manageri, standarde pentru analişti (aptitudini, educație, pregătire de bază, pregătire continuă şi avansată, dezvoltare profesională, certificare, legături profesionale, leadership), standarde pentru procesul analitic (standarde pentru fiecare etapă a ciclului informațional), standarde pentru produsele analitice (acurațete, conținut, forma produsului analitic, raportul analitic, evaluarea surselor de date, feedback şi evaluarea produsului analitic, prezentări, mărturia în instanță).

Pe baza *Law Enforcement Analytic Standards* au fost elaborate *Law Enforcement Certification Standards*[10] de către United States Department of Justice - Global Justice Information Sharing Initiative. Aceeaşi instituție a elaborat *Minimum Criminal intelligence training Standards for Law Enforcement and Other Criminal Justice Agencies in the United States*[11]

---

[8] Disponibil la adresa: http://www.cops.usdoj.gov/files/ric/CDROMs/LEIntelGuide/pubs/LawEnforcementAnalyticStandards.pdf

[9] Law Enforcement Analytic Standards 2012 disponibil la adresa: http://www.ncirc.gov/policystandards-trainingstandards.cfm

[10] *Idem* 9.

[11] Disponibile la adresa: http://www.ncirc.gov/documents/public/Minimum_Criminal_Intel_Training_Standards.pdf

care stabileşte repere ale pregătirii iniţiale pentru specialiştii în intelligence din domeniul combaterii criminalităţii (analistul de intelligence, Managerul/ Comandantul în domeniulintelligence, directori în domeniul aplicării legii, ofiţeri în domeniul aplicării legii, ofiţeri în Criminal Intelligence, formare a formatorilor).

O altă iniţiativă de reglementare instituţională, a domeniului analizei informaţiilor, o regăsim la Comisia de Acreditare a Agenţiilor de Aplicare a Legii (CALEA), unicul organism recunoscut la nivel internaţional, de acreditare a agenţiilor de aplicare a legii. Capitolul 15[12] al *Standardelor pentru agenţiile de aplicare a legii*, emise de CALEA, stabileşte liniile directoare pentru dezvoltarea politicilor instituţionale în domeniul analizei informaţiilor în cadrul agenţiilor de aplicare a legii.

În anul 2006 organizaţia *Skills for Justice* din Marea Britanie a elaborat standardul ocupaţional pentru ocupaţia *Intelligence Analyst* în cadrul căruia au fost definite şi descrise zece competenţe profesionale, astfel:

CM1 Discută şi dezvoltă termenii de referinţă pentru produsul analitic[13];

CM2 Obţine şi evaluează informaţii pentru analiza de intelligence[14];

CM3 Aplică tehnici analitice pentru a interpreta informaţii pentru analiza de intelligence[15];

CM4 Dezvoltă inferenţe pentru a emite judecăţi bazate pe analiza de intelligence[16];

CM5 Dezvoltă recomandări pe baza rezultatelor obţinute în urma analizei de intelligence[17];

CM6 Crează un produs analitic pentru a susţine procesul de luare a deciziilor[18];

CM7 Diseminează produsul analitic[19];

CM8 Revizuie eficacitatea produsului analitic[20];

CM9 Revizuie tipul de informaţii utilizate în procesul analitic[21];

---

[12] Disponibil la adresa: http://www.iaca.net/CAUDC/CALEA/CALEAChapter15.pdf
[13] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM1.pdf
[14] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM2.pdf
[15] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM3.pdf
[16] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM4.pdf
[17] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM5.pdf
[18] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM6.pdf
[19] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM7.pdf
[20] Disponibilă la adresa: http://www.ocr.org.uk/Images/76187-cm08-review-the-effectiveness-of-the-intelligence-analysis-product.pdf
[21] Disponibilă la adresa: http://nos.ukces.org.uk/ Justice/ConversionDocuments/SFJCM9.pdf

CM10 Revizuie rolul unei tehnici analitice în organizație[22].

Acest standard ocupațional este aplicabil specialiştilor analişti din cadrul instituțiilor de aplicare a legii din Marea Britanie.

La nivel European, FRONTEX a elaborat pentru sprijinul activității analiştilor proprii şi ai statelor membre UE, *Common Integrated Risk Analysis Model* (CIRAM). Acest standard stabileşte cadrul conceptual şi metodologic pentru elaborarea analizelor de risc la nivelul FRONTEX şi a poliţiilor de frontieră din statele membre ale Uniunii Europene, în vederea asigurării cu eficiență a securizării frontierelor europene.

Într-un articol al lui Bernard Besson postat pe blogul Intelligence Economique, intitulat *La liste des nouveaux métiers créés par l'intelligence économique*, autorul identifică pe piața muncii franceze apariția mai multor meserii noi, printre care şi *analistul* în domeniul intelligence-ului economic. Analistul este definit ca: *Persoană sau entitate care acționează, la cerere sau din proprie inițiativă, integral sau part-time, în sectorul privat sau public, o activitate de validare, analiza şi interpretare a informațiilor în unul sau mai multe domenii de expertiză. Analistul contribuie la performanța, inovarea, prevenirea riscurilor şi amenințărilor şi pentru protejarea organizației.*[23]

Inițiativele de standardizare a activității analistului de informații se adresează comunităților de analişti din domenii restrânse de activitate şi cel mai adesea se adresează agențiilor de aplicare a legii.

2. Ocupația *Analist de informații*, în contextul românesc al pieței muncii

2.1. Cadrul legal al calificărilor

În România piața muncii este reglementată printr-un corp legislativ armonizat la legislația internațională în domeniu. Astfel, ocupațiile practicate pe piața muncii sunt înscrise[24]şi codificate[25] în Nomenclatorul Clasificarea Ocupațiilor din România (COR) structurat în 9 grupe majore, subgrupe majore, grupe minore şi grupe de bază, în funcție de nivelul de instruire solicitat pentru

[22] Disponibilă la adresa: *www.skillsforjustice-nosfinder.com/get_nos.php*

[23] Articol disponibil la adresa: http://blogs.lesechos.fr/intelligence-economique/la-liste-des-nouveaux-metiers-a707.html

[24] Hotărârea Guvernului nr. 1.352/2010 privind aprobarea structurii Clasificării Ocupațiilor din România - nivel grupă de bază, conform Clasificării Internaționale Standard a Ocupațiilor - ISCO 08.

[25] Fiecare ocupație primeşte un cod unic, de 6 cifre.

practicarea ocupației, nivelul de competență şi complexitatea sarcinilor de îndeplinit, gradul de specializare, precum şi procesele tehnologice, materiile prime utilizate, maşinile şi utilajele cu care se lucrează[26].

Utilizarea codurilor COR este obligatorie[27] pentru toate organele Administrației publice centrale şi locale, unitățile bugetare, agenții economici, indiferent de forma de proprietate, organizațiile patronale, sindicale, profesionale şi politice, fundațiile, asociațiile, persoanele fizice şi juridice. Actualizarea[28] Nomenclatorului COR se face de Ministerul Muncii la solicitarea organizațiilor utilizatoare, în concordanță cu modificările intervenite în structura economiei naționale, legislația specifică națională şi internațională în vigoare, privind reglementarea de noi funcții, meserii şi ocupații pe piața muncii.

Pentru a putea îndeplini o ocupație pe piața muncii o persoană trebuie să facă dovada calificării în acel domeniu de activitate.

Autoritatea Națională a Calificărilor (ANC)[29] este organul abilitat al statului pentru elaborarea Cadrului Național al Calificărilor (CNC), implementarea şi actualizarea acestuia, în România. Totodată ANC gestionează Registrul Național al Calificărilor şi Registrul Național al Furnizorilor de Formare Profesională a Adulților.

CNC este un instrument pentru clasificarea calificărilor în conformitate cu un set de criterii care corespund unor niveluri specifice de învățare atinse. Scopul CNC este integrarea şi coordonarea subsistemelor naționale de calificări şi îmbunătățirea transparenței, accesului, progresului şi calității calificărilor, în raport cu piața muncii şi societatea civilă.

CNC implementează în România prevederile Recomandării 2008/C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European cu privire la stabilirea Cadrului European al Calificărilor (EQF) pentru învățarea pe tot parcursul vieții. CNC stabileşte condițiile dobândirii, dezvoltării şi recunoaşterii cunoştințelor, abilităților şi competențelor cetățenilor români, facilitându-le astfel accesul şi egalitatea de şanse la ocuparea unui loc de

---

[26] Art. 5 din Ordin comun al Ministerului Muncii şi Solidarității Sociale şi Institutul Nalional de Statistică nr. 270/273 din 12 iunie 2002 privind aprobarea Procedurii de actualizare a nomenclatorului Clasificarea Ocupațiilor din România, publicat în: Monitorul Oficial nr. 531 din 22 iulie 2002, disponibil la adrea : http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/ORDINE/O270-2002.pdf.

[27] *Idem* 3, art. 3.

[28] *Idem* 3, art. 5.

[29] Art. 340 din Legea nr. 1/05.01.2011 a educației naționale, publicat în: Monitorul Oficial nr. 18 din 10 ianuarie 2011, disponibil la adresa : http://www.unibuc.ro/n/organizare/biro-perf/docs/2013/mar/20_15_03_49Legea_Educatiei_Nationale.pdf.

muncă, creşterea competitivităţii şi coeziunii sociale. Armonizarea CNC cu EQF asigură mobilitatea forţei de muncă, atât pe piaţa muncii româneşti (dintr-o instituţie în alta), cât şi europene, calificările dobândite în România devenind comparabile şi echivalabile cu cele existente în statele europene.

Ocupaţiilor existente în Nomenclatorul COR le sunt elaborate standarde ocupaţionale şi/sau standarde de pregătire. Aceste standarde stabilesc unităţile de competenţă, criteriile de realizare asociate, atât rezultatului activităţilor descrise de elementele de competenţă, cât şi modului de îndeplinire a acestora, contextele de desfăşurare a activităţilor, precum şi cunoştinţele necesare îndeplinirii lor. Elaborarea şi aprobarea standardelor ocupaţionale/de pregătire se realizează în conformitate cu metodologiile emise de ANC, această instituţie fiind organismul abilitat al statului care acordă asistenţă pe parcursul procesului de elaborare şi aprobă forma finală a lor.

Competenţele profesionale pentru exercitarea unei ocupaţii pot fi dobândite în urma participării la un program de formare autorizat, elaborat pe baza standardului ocupaţional/de pregătire şi oferit de furnizor autorizat de formare (învăţământ formal), validarea acestora fiind realizată prin susţinerea examenului de absolvire/calificare cu o comisie autorizată de ANC. Totodată, competenţele profesionale pentru exercitarea unei ocupaţii pot fi dobândite în timpul îndeplinirii atribuţiilor la locul de muncă, şi/sau prin pregătire continuă, planificată de angajator (forme de învăţare nonformale şi informale[30]) putând fi validate prin testare în centre de evaluare a competenţelor[31], autorizate în acest sens, pe piaţa muncii, de către ANC.

CNC realizează, astfel, interconectivitatea între formele de pregătire formal, nonformal şi informal, stabileşte instituţiile/entităţile implicate şi rolurile lor în procesul de formare a competenţelor profesionale şi validarea rezultatelor învăţării[32].

---

[30] Art. 5, al. 2, O.G. nr. 129/2000 privind formarea profesională a adulţilor, republicată în MO nr. 711 din 30 septembrie 2002, disponibilă la adresa : http://www.anc.gov.ro/index.php?page=o-g-129-republicata.

[31] Art. 2, al. d, Ordin nr. 51 din 17 ianuarie 2007 pentru aprobarea Procedurii de atestare a calificării – pregătire şi experienţă profesională – dobândite în România, în afara sistemului naţional de învăţământ, de către cetăţenii români care doresc să desfăşoare activităţi, în mod independent sau ca salariaţi, pe teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene, publicat în MO nr. 105 din 12 februarie 2007, disponibil la adresa: http://www.emplonet.ro/wp-content/uploads/2012/02/O51-2007.pdf.

[32] Recommendations 2008/C111/01/CE of European Parliament & Council, disponibil la adresa: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/.pdf

Standardele ocupaționale/de pregătire aprobate devin instrumente pentru furnizorii de formare şi evaluare, autorizați, pe baza lor fiind elaborate curricula de formare a competențelor prevăzute de acestea, precum şi suita de teste ce vor fi aplicate solicitanților pentru a face dovada posedării competențelor prevăzute de acestea.

În funcție de tipul programului şi de formele de realizare a formării profesionale, furnizorii de pregătire autorizați vor elibera[33] certificate de calificare profesională, pentru cursuri de calificare sau recalificare şi certificate de absolvire pentru cursuri de formare inițială, perfecționare sau specializare. În urma evaluării competențelor profesionale obținute pe alte căi decât cele formale, centrele autorizate deevaluare a competențelor vor elibera certificate de competențe profesionale. Efectele rezultate din deținerea unuia din certificatele menționate mai sus sunt similare şi asigură titularului recunoaşterea oficială a posedării competențelor profesionale necesare exercitării unei ocupații existente pe piața muncii româneşti şi europene.

2.2. Recunoaşterea ocupației *Analist de informații* pe piața muncii şi elaborarea standardului ocupațional

Ocupația *Analist de informații* a fost recunoscută pe piața muncii româneşti şi introdusă în COR[34] printr-un efort interinstituțional inițiat de Ministerul Afacerilor Interne în anul 2012.

Documentația elaborată pentru recunoaşterea ocupației *Analist de informații* pe piața muncii surprinde elementele comune specialiştilor din domeniu, proveniți din toate instituțiile contributoare (Ministrul Afacerilor Interne: Institutul de Studii pentru Ordine Publică, Poliția Română, Poliția de Frontieră Română, Departamentul de Informații şi Protecția Internă, Direcția Generală Anticorupție, Centrul de Psihosociologie; Serviciul Român de Informații, inclusiv Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" şi Institutul Național pentru Studii de Intelligence; Ministerul Apărării Naționale; Oficiul Național de Prevenire şi Combatere a Spălării Banilor; Intergraph Computer Services; Integrated Corporate Security Services; Eastland Consulting Group; Honesto Media) şi menționează:

---

[33] *Idem* 7, Art. 31 al. 1.

[34] prin Ordinul MMFPSPV nr. 150/2013, respectiv Ordinul INS nr. 132/2013, disponibil la link: http://www.rubinian.com/cor_5_ocupatia.php.

Analistul de informații reprezintă[35] angajatul cu studii superioare în sarcina căruia revin atribuții de: colectare, evaluare, colaționare şi analiză a informațiilor din diverse surse[36], oferind beneficiarilor[37] ipoteze, concluzii, estimări şi predicții necesare în îndeplinirea scopurilor şi obiectivelor organizaționale.

Cerințele pentru exercitarea ocupației[38] *Analist de informații* sunt:

a) studii superioare de lungă durată absolvite cu diplomă de licență ori echivalentă;

b) pregătire de specialitate: cursuri de specialitate naționale[39] sau internaționale de profil, sau cursuri postuniversitare în domeniu.

c) cunoştințe în domenii ca: operare calculator, limbi străine, statistică ş.a.

d) aptitudini: capacitate de evaluare, analiză şi sinteză, flexibilitate în gândire, receptivitate, previziune, gândire analitică şi conceptuală, inteligență, prevedere, stăpânire de sine, capacitate de utilizare a volumelor mari de date/informații, putere de concentrare, autodidact, bună exprimare orală şi în scris, exigență, obiectivitate, gândire critică, spirit autocritic, consecvență, abnegație, spirit de observație, abilități de comunicare, aptitudinea de planificare a activității, oportunitate şi operativitate, deprinderi de efectuare a cercetărilor şi investigațiilor.

e) atitudini: disponibilitatea de a lucra în echipă, sociabilitate, discreție, capacitate de lucru sub presiunea timpului şi în condiții de stres; rezistență şi stabilitate psihică; promptitudine şi responsabilitate în îndeplinirea sarcinilor primite; conduită morală ireproşabilă; asumarea responsabilității, inițiativă; inovarea activității (orientarea consecventă asupra a ceea ce trebuie schimbat în vederea îmbunătățirii modului de îndeplinire a sarcinilor) şi disponibilitate la schimbare; perseverență.

---

[35] Memoriul justificativ pentru introducerea ocupației *Analist de informații* în COR, pag. 3, depus la Ministerul Muncii pentru aprobarea introducerii acestei ocupații în COR.

[36] Deschise, închise şi clasificate (obținute de către personalul cu atribuții de culegere a informațiilor).

[37] Beneficiarul este un concept care include în categoria sa atât clientul care a solicitat analiza, cât şi pe toți aceia care se folosesc de rezultatele acesteia. Un criteriu foarte important în acceptarea unei anumite categorii de analize (strategică) este ca ea să aibă mai mulți beneficiari.

[38] Descrierea ocupației *Analist de informații*, pag. 4, depusă la Ministerul Muncii pentru aprobarea introducerii acestei ocupații în COR.

[39] Programe de formare profesională autorizate ANC pentru ocupația de *analist de informații* (după elaborarea standardului ocupațional vor fi autorizate astfel de cursuri).

În primăvara anului 2013 a fost aprobat[40] de ANC standardul ocupațional[41] al Analistului de informații, care are asociate două calificări: *Analist de informații* cod COR 242224 şi *Asistent analist de informații*, cod COR 413207.

Elaborarea standardului ocupațional pentru Analistul de informații a fost centrată pe procesul analitic, acesta fiind comun tuturor instituțiilor participante la demers. Fiecare instituție utilizează tipuri de informații diferite (financiar-bancare, de securitate națională, social-politice, polițieneşti, statistice etc.), specifice obiectivelor instituționale, iar acestea nu au făcut obiectul dezbaterilor.

În prima etapă au fost colectate date din aria ocupațională prin următoarele metode stabilite în grupul de lucru: focus grup cu analişti cu funcții de execuție din instituțiile contributoare, studiul fişelor de post realizat cu şefii structurilor de analiza informațiilor, studiul standardelor existente în alte state[42] şi reuniunea experților. Pe baza acestor date a fost elaborată analiza ocupațională, document supus verificării şi validării experților comitetului sectorial[43] Administrație şi Servicii Publice.

În etapa a doua, pe baza analizei ocupaționale a fost elaborat standardul ocupațional şi calificările asociate, verificate şi validate de experții comitetului sectorial mai sus menționat şi aprobat de ANC.

Standardul ocupațional identifică zece competențe pentru analistul de informații, una generală: Unitatea 1: Aplicarea procedurilor de calitate şi nouă specifice:

Unitatea 1: Planificarea activităților circumscrise analizei;
Unitatea 2: Documentarea în problematica din competență;
Unitatea 3: Constituirea fondului informațional necesar realizării analizei;
Unitatea 4: Procesarea datelor şi informațiilor;
Unitatea 5: Aplicarea metodelor şi tehnicilor de analiză;
Unitatea 6: Elaborarea produsului analitic;
Unitatea 7: Evaluarea produsului analitic;
Unitatea 8: Stabilirea modalităților de utilizare a produsului analitic;
Unitatea 9: Oferirea de expertiză în domeniul de competență.

---

[40] Prin Decizia ANC nr. 122 din 12.04.2013.
[41] Disponibil la adresa: http://www.anc.gov.ro/uploads/SO_B/SO_analist.pdf
[42] Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie.
[43] Comitetele sectoriale sunt instituții de dialog social, de utilitate publică, cu personalitate juridică, organizate în baza Legii nr. 132/1999 cu modificarile si completarile ulterioare, la nivelul ramurilor de activitate definite prin Contractul colectiv de munca. La nivelul unei ramuri de activitate se poate constitui un singur comitet sectorial.

Tot acest demers s-a dorit un exercițiu care să consolideze conștiința identității profesionale și apartenenței la o cumunitate națională a analiștilor de informații, indiferent de instituția în care își desfășoară activitatea. Procesul s-a situat în întâmpinarea necesității formulării unei viziuni unitare asupra domeniului analizei informațiilor, care să includă definirea unui corpus conceptual în domeniu, valabil în toate sectoarele pieței muncii în care-și desfășoară activitatea analiști de informații, precum și dezvoltarea unui sistem de pregătire coerent și a unor criterii de recrutare a acestor specialiști.

3. Perspective – asociere profesională

Și dacă tot acest demers a pornit ca activitatea unui cerc de colegi din diverse instituții, motivați să lucreze împreună pentru recunoașterea ocupației pe care o practică, în prezent se dorește demararea procesului de asociere profesională care să asigure cooperarea cu asociații internaționale cu obiective asemănătoare (IALEA[44], IACA[45], IAFIE[46], ș. a.), un sistem care să promoveze interesele profesionale ale specialiștilor analiști, șansa de a accesa programe de pregătire foarte specializate în domeniu, sau domenii conexe, o platformă pentru schimbul de idei și dezvoltarea profesională a membrilor. Acest cadru asociativ pe principii profesionale va putea susține relații de parteneriat pentru dezvoltarea de proiecte, organizarea de întruniri/conferințe, mese rotunde și seminarii pe teme de specialitate actuale, tipărirea unor publicații și buletine, precum și derularea de proiecte de cercetare științifică.

Această asociație, prin membrii săi, va putea iniția activități de *lobby* pe piața muncii pentru creșterea vizibilității segmentului profesional pe care îl reprezintă. Își va investi resursele în înființarea unui centru de testare a competențelor profesionale a specialiștilor cu experiență și atestarea pe piața muncii ca analiști de informații, va contribui la creșterea calității muncii prestate prin împărtășirea bunelor practici și a rezultatelor proiectelor de cercetare științifică derulate. Asociația va polariza inovarea în domeniu și sinergia de idei, nu doar facilitarea canalelor de schimb între profesioniști, ci dezvoltarea conștiinței apartenenței la o comunitate de specialiști.

---

[44] *International Association of Law Enforcement Intelligence Analysis*, disponibilă la adresa: http://www.ialeia.org/.
[45] *International Association of Crime Analysts*, disponibilă la adresa: http://www.iaca.net/.
[46] *International Association for Intelligence Education*, disponibilă la adresa: http://www.iafie.org/.

Există premisele elaborării unui cod de etică şi deontologie profesională, care să menţioneze explicit valorile pe care acest segment socio-profesional le împărtăşeşte, indiferent de instituţia de proveniență a specialiştilor săi, fie că sunt independenţi sau din sistemul de securitate naţională, din zona de afaceri sau sistemul poliţienesc. Existenţa unui asemenea cod de etică şi deontologie va întări coeziunea specialiştilor din domeniu, identitatea profesională şi apartenenţa la un grup profesional.

Identificarea analiştilor de informaţii, cu o comunitate de specialişti va creşte adaptabilitatea acestui segment profesional la schimbările sociale, tehnologice, precum şi la provocările aduse de ultimele tendinţe manifestate la nivel global. Iar în definitiv beneficiarii finali ai formării unor specialişti puternic profesionalizaţi în domeniul analizei informaţiilor vor fi membrii comunităţilor de pretutindeni, prin creşterea calităţii deciziilor luate de managerii de pe toate palierele vieţii politice, economice, sociale.

Se crează astfel contextul compatibilizării sistemelor informatice între instituţiile cu obiect de activitate complementar (de exemplu agenţiile din sistemul de apărare şi securitate naţională). Analiştii de informaţii sunt cel mai adesea promotorii schimbărilor instituţionale, optimizării fluxurilor de lucru interne, inovării performanţei, introducerii celor mai noi instrumente de lucru şi valorificării oportunităţilor de creştere instituţională. Performanţele instituţiilor care pot dezvolta baze de date interoperabile şi calitatea serviciilor oferite societăţii vor creşte semnificativ în acest mod. Având în vedere că asociaţia va fi constituită din specialişti analişti, aceasta va putea furniza servicii de consultanţă, instituţiilor publice şi societăţilor private, pentru îmbunătăţirea procesului decizional şi furnizarea de soluţii la unele probleme punctuale cu care se confruntă.

Odată cu autorizarea competenţelor de analist de informaţii, membrii asociaţiei profesionale vor obţine legitimitate pe piaţa muncii, dată de alăturarea unor specialişti analişti de informaţii cu experienţă. Această perspectivă este deosebit de utilă debutanţilor în domeniu, care fie şi prin participaţia la asociaţie se legitimează pozitiv în această arie profesională. Aceştia vor avea ocazia să evolueze profesional într-un mediu stimulativ, fiind în contact cu seniori în domeniu, cu perspective multiple, investind energie în dezvoltarea conceptelor deja însuşite.

Astfel, înfiinţarea asociaţiei profesionale a analiştilor de informaţii rămâne doar o chestiune de timp, toate beneficiile menţionate constituindu-se ca argumente în favoarea iniţierii unui asemenea proiect.

Anexă

În prezentul articol următorii termeni se definesc astfel:

- *Loc de muncă* reprezintă un set de sarcini şi îndatoriri efectuate, sau destinate a fi efectuate, de către o singură persoană, inclusiv pentru un angajator sau ca persoană independentă (self-employed) (ISCO - 08).
- *Ocupaţia* este definită ca un set de locuri de muncă a căror principalele sarcini şi îndatoriri sunt caracterizate de un grad ridicat de similitudine *(ISCO - 08)*.
- *Calificarea* este rezultatul formal al unui proces de evaluare şi validare, care este obţinut atunci când un organism competent stabileşte că o persoană a obţinut, ca urmare a învăţării, rezultate la anumite standarde prestabilite – Anexa 1 la Legea 1/2011 a educaţiei naţionale).
- *Sistemul naţional de calificări* reprezintă toate aspectele activităţii unui stat membru legate de recunoaşterea procesului de învăţare şi a altor mecanisme care corelează educaţia şi formarea cu piaţa muncii şi societatea civilă. Acesta include dezvoltarea şi punerea în aplicare a reglementărilor şi proceselor instituţionale legate de asigurarea calităţii, evaluarea şi acordarea calificărilor. Un sistem naţional de calificări poate fi format din mai multe subsisteme şi poate include un cadru naţional al calificărilor (Anexa 1 din Rec. 2008 / C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European).
- *Cadrul naţional al calificărilor* reprezintă un instrument pentru clasificarea calificărilor în conformitate cu un set de criterii asociate unor niveluri specifice de învăţare atinse, al cărui scop este integrarea şi coordonarea subsistemelor naţionale de calificărişi îmbunătăţirea transparenţei, accesului, progresului şi calităţii calificărilor în raport cu piaţa muncii şi societatea civilă (Anexa 1 din Rec. 2008/C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European).
- *Rezultatele învăţării* reprezintă ceea ce o persoană cunoaşte, înţelege şi este capabilă să realizeze la finalizarea unui proces de învăţare, care sunt definite în termeni de cunoştinţe, abilităţi şi competenţe (Anexa 1 din Rec. 2008 / C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European).
- *Cunoştinţele* reprezintă rezultatul asimilării de informaţii prin învăţare. Cunoştinţele reprezintă ansamblul de fapte, principii, teorii şi practici legate de un anumit domeniu de muncă sau de studiu. În contextul Cadrului european al calificărilor, cunoştinţele sunt descrise ca teoretice şi/sau practice (Anexa 1 din Rec. 2008 / C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European).

- *Abilitatea* reprezintă capacitatea de a aplica cunoştinţe şi de a folosi know-how pentru a finaliza sarcini şi a rezolva probleme. În contextul Cadrului european al calificărilor, abilităţile sunt descrise ca fiind cognitive (implică utilizarea gândirii logice, intuitive şi creative) sau practice (implică dexteritate manuală şi utilizarea de metode, materiale, unelte şi instrumente) (Anexa 1 din Rec. 2008 / C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European).
- *Competenţă* înseamnă capacitatea dovedită de a utiliza cunoştinţe, abilităţi şi deprinderi personale, sociale şi/sau metodologice în situaţii de muncă sau de studiu şi pentru dezvoltarea profesională şi personală. În contextul Cadrului european al calificărilor, competenţa este descrisă în termeni de responsabilitate şi autonomie (Anexa 1 din Rec. 2008/C111/01/CE a Parlamentului şi Consiliului European).
- Clasificarea Ocupaţiilor din România (COR) reprezintă sistemul de identificare, ierarhizare şi codificare a tuturor ocupaţiilor desfăşurate în economie, indiferent de tipul şi locul desfăşurării lor (Ordin comun al Ministerului Muncii şi Solidarităţii Sociale şi Institutul Naţional de Statistică nr. 270/273 din 12 iunie 2002 privind aprobarea Procedurii de actualizare a nomenclatorului Clasificarea Ocupaţiilor din România).
- *Învăţarea în context formal* reprezintă o învăţare organizată şi structurată, care se realizează într-un cadru instituţionalizat şi se fundamentează pe o proiectare didactică explicită. Acest tip de învăţare are asociate obiective, durate şi resurse, depinde de voinţa celui care învaţă şi se finalizează cu certificarea instituţionalizată a cunoştinţelor şi competenţelor dobândite. (art. 330 al 2 din Legea nr. 1/05.01.2011 a educaţiei naţionale).
- *Învăţarea în contexte nonformale* este considerată ca fiind învăţarea integrată în cadrul unor activităţi planificate, cu obiective de învăţare, care nu urmează în mod explicit un curriculum şi poate diferi ca durată. Acest tip de învăţare depinde de intenţia celui care învaţă şi nu conduce în mod automat la certificarea cunoştinţelor şi competenţelor dobândite. (art. 330 al 3 din Legea nr. 1/05.01.2011 a educaţiei naţionale).
- *Învăţarea în contexte informale* reprezintă rezultatul unor activităţi zilnice legate de muncă, mediul familial, timpul liber şi nu este organizată sau structurată din punct de vedere al obiectivelor, duratei ori sprijinului pentru învăţare. Acest tip de învăţare nu este dependent de intenţia celui care învaţă şi nu conduce în mod automat la certificarea cunoştinţelor şi competenţelor dobândite. (art. 330 al 4 din Legea nr. 1/05.01.2011 a educaţiei naţionale).

- *Standardul ocupațional* este documentul care precizează unitățile de competență şi nivelul calitativ asociat rezultatelor activităților cuprinse într-o ocupație (art. 12 din OG 129/2000 privind formarea profesională a adulților).
- *Rezultatele învățării* reprezintă ceea ce o persoană cunoaşte, înțelege şi este capabilă să facă la finalizarea procesului de învățare şi sunt definite sub formă de cunoştințe, abilități şi competențe (art. 345 al. a, din Legea nr. 1/05.01.2011 a educației naționale).
- *Furnizor de formare* reprezintă persoana juridică ce cuprinde în statutul său activități de învățământ şi se supune procesului de autorizare în acest sens (Anexa 1, pct. 34 la Legea nr. 1/05.01.2011 a educației naționale).

Bibliografie

1. Strategic Intelligence Analysis Course, Europol, 2002.
2. Stockholm Programme – an open and secure Europe serving and protecting citizens (2012/C 115/01) disponibil la: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:01:en:HTML;
3. Haga Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union, 2005/C 53/01) disponibil la: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF;
4. Prüm Convention disponibil la: http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st10/st10900.en05.pdf;
5. *The European Code of Police Ethics*, Recommendation Rec(2001)10 adoptat de Comitetul Ministerial al Consiliului Europei la 19.01.2001, disponibil la adresa: http://polis.osce.org/library/f/2687/500/CoE-FRA-RPT-2687-EN-European%20Code%20of%20Police%20Ethics.pdf;
6. Council Framework Decision 2008/977/JHA of 27 November 2008 on the protection of personal data processed in the framework of police and judicial cooperation in criminal matters disponibil la: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:350:0060:0071:en:PDF;
7. Council Framework Decision 2006/960/JHA on simplyfying the exchange of information and intelligence between law enforcement autorities of the Member States of the European Union (The Swedish Initiative) disponibil la: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:386:0089:0100:EN:PDF, etc.
8. Heuer Richards, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 1999
9. Davis, Jack,*Sherman Kent and the Profession of Intelligence Analysis*, The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis, Occasional Papers: Volume 1, Number 5, Nov. '02, disponibil la adresa: https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/vol1no5.htm

10. Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Sherman_Kent

11. Resolution Concerning Updating ISCO, disponibilă la adresa: http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/resol08.pdf

12. ANZCSO disponibilă la adresa: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/.

13. NOC disponibilă la adresa: http://www5.hrsdc.gc.ca/NOC/English/NOC/2011/Welcome.aspx

14. SOC disponibilă la adresa: http://www.bls.gov/soc/classification.htm

15. SOC2010 disponibilă la adresa: http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/classifications/current-standard-classifications/soc2010/soc2010-volume-1-structure-and-descriptions-of-unit-groups/index.html

16. *LawEnforcementAnalyticStandards 2004*disponibil la adresa: http://www.cops.usdoj.gov/files/ric/CDROMs/LEIntelGuide/pubs/LawEnforcementAnalyticStandards.pdf

17. *Law Enforcement Analytic Standards 2012* disponibil la adresa: http://www.ncirc.gov/policystandards-trainingstandards.cfm

18. *Law Enforcement Certification Standards,* disponibil la adresa: http://www.ncirc.gov/policystandards-trainingstandards.cfm

19. *International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts*, disponibilă la adresa: http://www.ialeia.org/

20. *International Association of Crime Analysts*, disponibilă la adresa: http://www.iaca.net/

21. *International Association for Intelligence Education*, disponibilă la adresa: http://www.iafie.org/

22. *Minimum Criminal intelligence training Standards for Law Enforcement and Other Criminal Justice Agencies in the United States*, disponibile la adresa: http://www.ncirc.gov/documents/public/Minimum_Criminal_Intel_Training_Standards.pdf

23. Chapter 15 CALEA Standards, disponibil la adresa: http://www.iaca.net/CAUDC/CALEA/CALEAChapter15.pdf

24. UK *Intelligence Analist Ocupational Standards*, CM1 to CM10, disponibile la adresele:

- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM1.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM2.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM3.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM4.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM5.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM6.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM7.pdf

- http://www.ocr.org.uk/Images/76187-cm08-review-the-effectiveness-of-the-intelligence-analysis-product.pdf
- http://nos.ukces.org.uk/Justice/ConversionDocuments/SFJCM9.pdf
- www.skillsforjustice-nosfinder.com/get_nos.php?id=446

25. Bernard Besson, *La liste des nouveaux métiers créés par l'intelligence économique,* disponibil la adresa: http://blogs.lesechos.fr/intelligence-economique/la-liste-des-nouveaux-metiers-a707.html

26. Recommendations 2008/C111/01/CE of European Parliament & Council, disponibil la adresa: http://eur-lex.europa.eu/.pdf

27. Legea nr. 1/05.01.2011 a educației naționale, publicat în: MO nr. 18 din 10 ianuarie 2011, disponibil la adresa: http://www.unibuc.ro/n/organizare/biro-perf/docs/2013/mar/20_15_03_49Legea_Educatiei_Nationale.pdf

28. Lege nr. 200 din 25 mai 2004 privind recunoaşterea diplomelor şi calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate din România, publicat în: MO nr.500/3 iun. 2004, disponibil la adresa :http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/LEGI/L200-2004.pdf

29. Ordonanța Guvernului nr. 129/2000 privind formarea profesională a adulților, republicată în MO nr. 711 din 30 septembrie 2002, disponibilă la adresa : http://www.anc.gov.ro/index.php?page=o-g-129-republicata

30. Ordonanța Guvernului nr. 76 din 19 august 2004 pentru modificarea şi completarea Ordonanței Guvernului nr. 129/2000 privind formarea profesională a adulților publicată în MO nr. 791 din 27 august 2004, disponibilă la adresa: http://www.anc.gov.ro/uploads/Autorizare/OG_76-2004.pdf

31. Hotărârea Guvernului nr. 522/2003 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor OG 129 2000 privind formarea profesională a adulților, publicată în MO nr. 346 din 21 mai 2003, disponibil la adresa: http://www.anc.gov.ro/index.

32. Hotărârea Guvernului nr. 1.829 din 28 octombrie 2004 pentru modificarea şi completarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Ordonantei Guvernului Nr. 129/2000 privind formarea profesionala a adultilor, aprobate prin Hotararea Guvernului nr. 522/2003, publicată în: MO nr.1.054 din 15 noiembrie 2004, disponibilă la adresa: http://www.cnfpa.ro/Files/Norme%20metodologice/HG_1829_2004.pdf

33. Hotărârea Guvernului nr. 1.352/2010 privind aprobarea structurii Clasificării Ocupațiilor din România - nivel grupă de bază, conform Clasificării Internaționale Standard a Ocupațiilor - ISCO 08, disponibil la adresa:http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/HOTARARI-DE-GUVERN/H1352_2010.pdf

34. Ordin comun al Ministerului Muncii şi Solidarităţii Sociale şi Institutul Nalional de Statistică nr. 270/273 din 12 iunie 2002 privind aprobarea Procedurii de actualizare a nomenclatorului Clasificarea Ocupaţiilor din România, publicat în: MO nr. 531 din 22 iulie 2002, disponibil la adresa : http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/ORDINE/O270-2002.pdf

35. Ordin nr. 51 din 17 ianuarie 2007 pentru aprobarea Procedurii de atestare a calificării - pregătire şi experienţă profesională - dobândite în România, în afara sistemului naţional de învăţământ, de către cetăţenii români care doresc să desfăşoare activităţi, în mod independent sau ca salariaţi, pe teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene, publicat în MO nr. 105 din 12 februarie 2007, disponibil la adresa: http://www.emplonet.ro/wp-content/uploads/2012/02/O51-2007.pdf

36. Ordin nr. 35/3112 din 26 ianuarie 2004, pentru aprobarea Nomenclatorului calificărilor pentru care se pot organiza programe finalizate cu certificate de calificare, publicat în MO nr. 107/4 feb. 2004, disponibil la adresa: http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/ORDINE/O35-3112-2004_act.pdf

37. Legea nr. 132/1999 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Naţional de Formare Profesională a Adulţilor, publicată în MO nr. 68 din 27 ianuarie 2004, disponibil la adresa:http://www.anc.gov.ro/uploads/.pdf

O privire către comunicarea decizională de intelligence

Ştefan VLĂDUŢESCU
conf. univ. dr., Universitatea din Craiova
vladutescus@yahoo.com

Abstract

The study deals with the dissemination as the last stage of the intelligence cycle. Within this, the most important activity is the product of intelligence remission to legal beneficiaries, to decision makers. So between the producer of intelligence and the intelligence beneficiary a special type of communication is established that has specific features: the intelligence decisional communication.

Using the meta-analysis method characteristic elements of this communication process are highilted: procedural intelligence agents (analyst and decision maker), decisional relationship (legal-institutional, asymmetrical, of knowledge/ information), proper feedback. In addition four fundamental normative positions in the intelligence decisional communication are retired: the Kissinger Position, the Scowcroft Position, the Powell Position, and the Rumsfeld Position.

These four positions configure and shape the functioning relationship of communication between intelligence producers and major intelligence consumers.

Keywords: intelligence, intelligence decisional communication, intelligence producer, intelligence consumer, intelligence analyst, decision maker.

Introducere

În orice organizaţie, comunicarea reprezintă unul dintre fluxurile critice. Dacă în organizaţiile conduse empiric, comunicarea se realizează empiric, în organizaţiile inteligente, procesul decizional de comunicare se derulează în cea mai mare parte planificat, ţintit şi flexibil. În organizaţiile de intelligence, circuitele de comunicare sunt separate atât pe nivele şi structuri orizontale, cât şi în raport cu mediul intern sau extern. Cea mai importantă şi, totodată, cel mai dificil de manageriat activitate comunicaţională a unei organizaţii de intelligence o constituie comunicarea cu factorii de decizie. Această acţiune de comunicare se subsumează conceptului de comunicare decizională de intelligence.

1. Patru tipuri de comunicare organizațională

2.1. Nu există informații fără destinatar. Cel mai însemnat destinatar de intelligence este statul. Pe fluxurile statale se vehiculează cele mai valoroase şi cele mai importante informații. De aceea, cel mai bine informat şi mai lucid operator social este statul. În democrație, puterea statală se exercită asupra unei realități a tuturor. Intelligence-ul este un contributor fundamental la construcția realității. Democrația este regimul statal în care realitatea se defineşte şi se promovează echilibrat şi obiectiv în interesul cetățenilor. Din perspectiva exploatării intelligence-ului, se poate spune că locul în care se construieşte, se definitivează şi se validează realitatea este comunicarea decizională de intelligence. Aceasta este comunicarea dintre furnizorii legali de intelligence şi beneficiarii legali de intelligence.

2.2. În general, realitatea se construieşte relațional prin limbaj şi comunicare. Ca loc de utilizare a limbajului şi de construire socială a realității, comunicarea este fundamentală. Relaționarea de tip comunicațional constituie esența dinamică a societății, a organizațiilor, a grupurilor etc. Macrorețeaua socială alcătuită de societatea actuală a planetei Pământ este instituită, menținută şi modificată prin comunicare. Aşa cum arată Rolf T. Wigand „comunication per se is a relatively complex social process with many dimensions. Essential functions in any social system are accomplished through processes of communication" (…) „these functions, however, can only be carried out through various forms of communication"[1]. În orice organizație, ca sistem social, funcțiile se exercită prin „discuții", „decizii" şi „acțiuni": „oamenii discută, decid şi acționează cu diferite ocazii şi în variate contexte"[2].

Nucleul comunicării îl reprezintă construirea de semnificații mutuale. Atât la nivel de „discuții", cât şi la nivel de „decizii" sau la nivel de „acțiuni" înregistrăm comunicarea ca instrument de construcție, de instituire, evaluare, procesare şi modificare limbajuală a realității. Toate entitățile organizaționale înregistrează cele patru niveluri socio-relaționale: i) nivelul discursiv-experiențial („talks"), ii) nivelul discursiv analitic, nivelul analizelor, nivelul decizional („decisions") şi iii) nivelul acțional („actions"). Construcția realității are loc prin percepții şi limbaj la toate aceste niveluri[3].

---

[1] WIGAND, R. T., Some Recent Developments in Organizational Communication: Network Analysis. A Systemic Representation of Communication Relationship. *Communications*, 3(2)2009, p. 181.

[2] BRUNSSON, N., *Organized Hypocrisy*. Oslo: Abstrakt Liber Copenhagen Business Press, 2003, p. 202.

[3] PUTNAM, L. L., NICOTERA, A. M., & MCPHEE, R. D., *Introduction: Communication Constitutes Organization*, în L. L. PUTNAM & A. M. NICOTERA (Eds.), *Building Theories of Organization. The Constitutive Role of Organization*, pp. 1-19, New York, NY: Routledge, 2009.

Conturăm următorul cadru de raționare:

a) sistemele sociale înregistrează nevoi şi necesități;

b) pentru a le satisface îşi propun scopuri şi obiective;

c) în a-şi îndeplini nevoile-necesitățile, în baza obiectivelor vizate, sistemele sociale îşi dezvoltă anumite funcții;

d) toate funcțiile se exercită prin comunicare.

Organizațiile, ca subsisteme sociale, se înscriu în ecuația „necesități (nevoi)/scopuri/funcții/comunicare": ecuația de funcționare strategică a organizației. Aplicarea ecuației pe cele 4 nivele de relaționare ne conduce la radiografierea a patru tipuri de comunicare organizațională: comunicare discursiv-experiențială, comunicare analitică, comunicare decizională şi comunicare acțională sau de implementare decizională.

2. Specificul comunicării decizionale de intelligence

2.1. Actorii activi (agenții) comunicării decizionale de intelligence

În acest cadru conceptual vom aborda specificul comunicării decizionale de intelligence. Obiectul acestui tip de comunicare îl formează remiterea şi managerierea produselor de intelligence. Relația comunicațională decizională are ca poli un operator analitic de intelligence şi un decizional, beneficiar. Mark M. Lowenthal vorbeşte de „intelligence producer" (producător de intelligence) şi „intelligence consumer" (consumator de intelligence)[4]. Această relație este una instituțională, creată prin norme juridice organizaționale. Polii relaționali se constituie deci din operatorul de intelligence şi decizionalul indrituit să primească produse de intelligence. Intotdeauna în comunicarea decizională de intelligence beneficiarul este un factor politic de rang înalt. El poate fi, în unele cazuri, chiar ocupantul funcției cele mai înalte în stat[5]. Relația decizională de intelligence este una ce leagă un funcționar echidistant politic şi un decizional politic. Factorii acestei comunicări se caracterizează prin apartenența la două lumi, la două „realități". Sub acest aspect factorii comunicării decizionale de intelligence dețin două limbaje: un limbaj al realității non-politice şi altul al realității

[4] LOWENTHAL, M. M., Tribal Tongues: Intelligence Consumers, Intelligence Producers, în L. K. Johnson & J. J. WIRTZ (Eds.), *Intelligence. The Secret World of Spies. An Anthology*, Oxford, Oxford University Press, 2011.

[5] VLĂDUȚESCU, Şt., Message as Fundamental Discursive Commitment of Communication, *Journal of Studies in Social Sciences*, 5(2), 2013.

politice. Aceşti operatori activi în procesul de intelligence se situează de multe ori în două „triburi”[6] şi vorbesc două „tribal tongues” (limbi tribale)[7]. Între ei, pe flux se află produsul de intelligence.

Obiectul relației decizionale de intelligence îl formează produsul de intelligence[8]. De obicei, produsul este o analiză de intelligence, dar poate fi şi o sinteză sau un alt tip de document analitic.

Profesorul George Cristian Maior reține „analistul şi beneficiarul de informații” ca poli a ceea ce noi numim comunicare decizională de intelligence: „analistul şi beneficiarul sunt doi actori aflați (…) pe două planuri complet diferite: primul în zona cunoaşterii, informării, al doilea în zona politicii, a deciziei”[9]. În cadrul aşa-zisului ciclu de intelligence (care este, în fapt, doar o componentă a comunicării decizionale de intelligence), „analiza de intelligence este neutră” se constituie ca „instrument pentru decizie” şi „răspunde la întrebarea ce se întâmplă/ce se va întâmpla?”, iar nu la „întrebarea ce-i de făcut, la care decidenții sunt cei chemați să ofere soluții”[10].

Actorii activi (agenții) comunicării decizionale de intelligence:

• fac parte din lumi diferite (zona de cunoaştere, informare vs. zona politicii, a deciziei);

• sunt mânați de obiective diferite (ce se întâmplă – ce se va întâmpla vs. ce-i de făcut);

• constituie, principial, instituții ale statului;

• majoritatea obligațiilor sunt în portofoliul furnizorului de intelligence.

Relația instituțională de bază dintre producător/furnizor şi consumator/beneficiar este una de informare: furnizorul pune la dispoziția beneficiarului produse de intelligence care să-l ajute în cunoaştere şi decizie.

Analiza, precizează G. C. Maior, „nu poate oferi soluții decidentului, pentru că nu acesta este rolul ei”. Pentru a fi un autentic „instrument pentru decizie”, analiza de intelligence trebuie să îndeplinească 4 standarde calitative:

a) „să fie emisă în timp util, la momentul potrivit”;

b) „să răspundă nevoilor beneficiarului”;

c) „să fie succintă şi clară, pentru a putea atrage atenția beneficiarului”;

---

[6] TREVESTON, G. F., *Intelligence for an Age of Terror*, New York, NY: Cambridge University Press, 2009.

[7] LOWENTHAL,M. M., *op. cit.*

[8] GROSU, I., Serviciile de informații: reformă sau transformare, *Intelligence,* 6(16), 3-4, 2009.

[9] MAIOR, G. C., NIȚU, I. (coord.), *Ars analytica. Tendințe şi provocări în analiza de intelligence*, Bucureşti, Editura Rao, 2013, p. 16.

[10] *Idem*, p. 17.

d) „trebuie să facă distincția dintre realitate, dovezi (informații confirmate) despre acea realitate, informații mai puțin sigure (mai puțin verificate) şi estimări sau presupoziții”[11].

Două lumi, două limbaje, două logici şi două reprezentări ale realității îşi dau întâlnire în comunicarea decizională de intelligence.

2.2. Caracteristicile relației comunicaționale decizionale de intelligence

Comunicarea este creatoare de semnificații. Materia internă a comunicării o constituie semnificațiile[12]. Comunicarea bazată pe semnificații noi, relevante, oportune, eventual acționabile se numeşte informare. Când semnificațiile informaționale parcurg un throughput analitic ele devin intelligence. În raport cu polii săi subiectuali centrali, comunicarea este creare în comun de semnificații.

Comunicarea decizională de intelligence este una legal-instituțională şi asimetrică. Relația dintre furnizorul produsului de intelligence şi consumatorul instituțional de intelligence este asimetrică:

• aceştia vin din medii instituționale diferite,

• se situează legal pe trepte diferite şi,

• majoritatea obligațiilor legal-instituționale incumbă, revin furnizorului de intelligence.

Comunicarea decizională de intelligence are deci de lucrat la conservarea şi optimizarea relației comunicative decizionale.

Relația se menține şi se optimizează prin acte şi fapte deontologice. O presupoziție niciodată contrazisă este că în comunicarea decizională de intelligence prezidează bunacredință şi bunavoința. Înainte de toate, relația este conservată şi ameliorată prin furnizarea de produse de intelligence de calitate: valide, concise, clare, acurate, de interes, impregnate de o cunoaştere relevantă privind factorii, forțele din tabloul informațional, interacțiunea acestora şi scenarii pentru evoluții viitoare. Printre pârghiile asimetrice de optimizare a relației de comunicare decizională figurează feedback-ul, constând în „critica constructivă a utilizatorilor analizelor, adică a decidenților”, „avansarea unor întrebăriri cheie” şi formularea unor cereri de informații[13].

Primele două caracteristici ale relației decizionale de intelligence sunt deci caracterul instituțional şi caracterul asimetric. Acestea două sunt trăsături

---

[11] MAIOR, G. C., NIȚU, I. (coord.), *op. cit.*, p. 17-18.

[12] VLĂDUȚESCU, Şt., *Argumentația şi demonstrația, ca moduri de impunere*, Editura Sitech, Craiova, 2004.

[13] MAIOR, G. C., NIȚU, I., *op. cit.*, p. 28.

funcționale. Dar trăsătura fundamentală a relației o reprezintă fisiunea de cunoaştere. Fără a urmări neapărat să surprindă decidentul, produsul trebuie să-l pună în temă, să-l păstreze conectat informațional în mod realist şi convingător[14]. Specificul cunoaşterii din comunicarea decizională de intelligence este dublu: mai întâi, trebuie să fie convingătoare, apoi trebuie să fie utilă în plan decizional ca viziune strategică, tactică şi operațional-acțională.

Nucleul cunoaşterii de intelligence îl alcătuieşte cunoaşterea pentru controlul incertitudinii strategice[15].

Sherman Kent, the father-founder of strategic intelligence, radiografia conceptul de intelligence pe trei dimensiuni: ca knowledge, ca an activity şi ca an organization. Prim-planul îl ocupă knowledge; acesta este fundamentul relației comunicaționale decizionale de intelligence. Subiecții decizionali se poziționează în raport cu, am zice noi, cunoaşterea de intelligence „intelligence knowledge". În intelligence avem de a face cu „intelligence knowledge". Nu uităm piramidele Data/Information/Knowledge/ Wisdom sau Data/Information/Intelligence, dar credem că ele pot fi aduse în convergență prin înțelegerea faptului că esența tuturora o constituie information: de la weak information (informația slabă) din data, la strong actionable information (informația acționabilă forte) din intelligence[16]. Temeiul îl reprezintă adevărul că elementele fundamentale ale lumii sunt materia, energia şi informația. Sherman Kent accentua: „Intelligence-ul, ața cum îl concep eu, este cunoaşterea de care au nevoie factorii de decizie de nivel înalt civili şi militari pentru a salvgarda bunăstarea națională"[17].

Furnizorul trebuie să constate incertitudinea şi în limita de responsabilitate a mandatului său să-l convingă pe decident de necesitatea de a accepta că incertitudinea este infinită şi, de aceea, trebuie să se valorifice cunoaşterea în relativa ei umbră de incertitudine. Centrală este ideea că produsele de intelligence aduc nuclee de relativă certitudine în nesfârşitul

---

[14] DIMA, I. C., VLĂDUȚESCU, Şt., The Environment of Organizational Entities and its Influence on Decisional Communication, *International Journal of Management Sciences and Business Research*, *1*(9), pp. 1-11, 2012 şi Dima, I. C., Vlăduțescu, Ştefan, *Persuasion elements used in logistical negotiation: Persuasive logistical negotiation*, Saarbrucken, LAP Lambert Academic Publishing, 2012.

[15] CIUPERCĂ E. M., VLĂDUȚESCU, Şt., *Securitatea națională şi manipularea opiniei publice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 2010 şi Vlăduțescu, Ştefan, The Communication Membranes, *European Scientific Journal*, 9(31), 2013.

[16] VLĂDUȚESCU Şt., CIUPERCĂ, E. M., *Next Flood Level of Communication: Social Networks*, Aachen, Shaker Verlag, 2013.

[17] KENT, S., *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton, NY, Princeton University Press, 1949, p. VII.

univers al incetitudinii. Prin urmare, soluția şi provocarea nu constau în a elimina incertitudinea, ci în a o diminua, a o controla, a o face în anumite limite manageriabilă. Colin Grey deschide calea „diminuării": „Provocarea este de a face față incertitudinii, nu de a încerca să o diminuezi"[18]. Profesorul George Cristian Maior inaugurează în România calea „subordonării". Domnia sa arăta că în întreprinderile analitice „este vorba şi de multă incertitudine", „pentru că incertitudinea este o caracteristică a acestor realități contradictorii ale globalizării"[19]. Ulterior, adăuga: „Incertitudinea este singura noastră certitudine; dar incertitudinea poate fi subordonată prin cunoaştere şi gândire strategică"[20]. În 2013, James J. Wirtz caracterizează perioada actuală drept „The Age of Uncertainty" („Era-Epoca Incertitudinii")[21]. De altfel, nu trebuie să ne îngrijorăm prea tare din cauza îndoielii şi incertitudinii ca mediu sau ca „eră-epocă", căci în plus trăim şi în „Age of information"[22].

Realiatea este că de multă vreme trăim cu o oarecare conştiință şi filosofie a incertitudinii. Evocăm doar câteva doar punctele de reper. R. Descartes formula dictonul „Dubito ergo cogito, cogito ergo sum" la 1640: „Cuget, deci exist (…) este cel dintâi principiu"[23]. Cunoaşterea certă este însoțită de o îndoială metodică. Hegel îl aprobă pe Descartes şi îl reține ca „inițiator al filosofiei moderne", întrucît el „are ca principiu gândirea"[24].

Pe de altă parte, este acceptată ca postulat ideea lui Paul Ricoeur că „Trei maeşti prezidează şcoala suspiciunii: Marx, Nietzsche, and Freud"[25]. Şcoala suspiciunii este şcoala îndoielii cognitive[26]. În aceeaşi ordine de idei,

---

[18] GREY, C., The 21st Century Security Environment and the Future of War, *Parameters*, 38(4), 2008, p. 15.

[19] MAIOR, G. C., *Incertitudine. Gândire strategică şi relații internaționale în secolul XXI*, Bucureşti, Editura Rao, 2009, p. 71.

[20] MAIOR, G. C., *Cuvânt înainte*, în G. C. Maior (Ed.), *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații şi cunoaştere strategică în secolul XXI*, Bucureşti, Editura Rao, 2010, p. 8.

[21] WIRTZ, J. J., Indications and Warning in an Age of Uncertainty, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence,* 26, 550-563, DOI, 2013, p. 550.

[22] NIȚĂ C., CIUPERCĂ, C., *Adaptarea instituțională a serviciilor de informații la evoluția rețelelor de socializare*, în *Adaptarea serviciilor de informații la schimbările mediului strategic*, Bucureşti, Editura DGIA, 2011.

[23] DESCARTES, R., *Discourse on the Method*, New York, NY, Cosimo Inc, 2008, p. 30.

[24] HEGEL, G. W. F., *Prelegeri de istoria filosofiei*, Vol. 2, Bucureşti, Editura Academiei, 1964, p. 403.

[25] RICOEUR, P., *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*, Motilal Banarsidaa Publisher, 2008, p. 32.

[26] VLĂDUȚESCU, Şt., Communication Beings: Four Communication Prototypical Figures, *International Journal of Education and Research*, 1(11), 2013.

Bertrand Russell o spune direct: „Toată cunoaşterea umană este incertă, inexactă şi parţială. Pentru acest precept nu am găsit niciun fel de limitare”[27].

Una dintre marile realizări ale analizei de intelligence, la început de mileniu trei, este de a înţelege că se poate trăi cu incertitudinea, că ea nu trebuie respinsă, ci trebuie manageriată, controlată. Managerierea incertitudinii a devenit un protocol tacit în comunicarea decizională de intelligence[28]. Pe această direcţie J. J. Bruce şi R. Z. George precizează „Rezultatele procesului analitic sunt, de obicei, orientate spre a explica faptele apărute într-o situaţie, spre identificarea incertitudinilor-cheie şi spre configurarea unei serii de beneficii posibile, având ca bază o examinare riguroasă a faptelor, precum şi a necunoscutului cunoscut”[29].

3. Patru poziţii normative în comunicarea decizională de intelligence

Turnura comunicării decizionale de intelligence este dată de „world policy”, policy, policymaker, decision making. Imperativele comunicării decizionale de intelligence sunt fixate generic de decision maker. Pentru a face vizibile şi explicite aceste imperative, vom evoca şi analiza 4 poziţii normative americane ce aparţin unor personalităţi marcante în comunicarea decizională: Henry Kissinger (fost secretar de stat sub preşedinţia Richard Nixon şi sub preşedinţia lui Gerald Ford), Brent Scowcroft (fost consilier pentru securitate naţională sub preşedinţia lui Gerald Ford şi sub preşedinţia lui George W. Bush), Colin Powell (fost secretar de stat sub preşedinţia lui George W. Bush) şi Donald Rumsfeld (fost secretar al Apărării sub preşedinţia lui George W. Bush).

a) Poziţia Kissinger este poziţia statuată de secretarul de stat american Henry Kissinger. Acesta a fixat imperativul caracterului convingător al produsului de intelligence: „M-aţi avertizat, dar nu m-aţi

[27] RUSSELL, B., *Human Knowledge: Its Scope and Limits*, New York, Simon & Schuster, 1948, p. 607.

[28] CIUPERCĂ, E. M., CIUPERCĂ, C, NIŢĂ, C., STOICA, M., *Rolul reţelelor de socializare pe Internet în modelarea comportamentelor*, Bucureşti, Editura ANIMV, 2011 şi NOWICKA-SCOWRON, M., DIMA, I. C., VLĂDUŢESCU, Şt. (2012). The IC concept in the Strategies of Developing in the Urban and Regional Communication Networks. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 1(9), 27-35.

[29] BRUCE, J. J., GEORGE, R. Z., *Intelligence Analysis – The Emergence of a Discipline*, în R. Z., GEORGE, J. B., BRUCE, (Eds.), *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, Washington DC, Georgetown University Press, 2008, p. 7.

convins"[30]. Regula indusă implicit este că furnizorii de intelligence trebuie să ia în calcul necesitatea de a impregna produsele analitice cu elemente argumentative care să convingă decidentul în legătură cu tema, cu ideea şi cu problema de intelligence. Poziția Kissenger schițează obligația furnizorului de intelligence de a convinge în legătură cu anumite dezidetrate decizionale. Nu este suficientă informarea, chiar cu titlu de averizare. Trebuie configurată o pistă de decizii. În comunicarea decizională îşi face loc gândirea informației ca acționabilă şi crearea platformei argumentative pentru trecerea la acțiune[31].

b) Poziția Scowcroft este o continuare ideatică a opiniior lui Abbot E. Smith. La finalul anilor 1960, Smith opinează că prima cerință pentru materialele elaborate de analişti este „să facă o distincție clară între susținerile estimative şi elementele care care constituie fapte"[32]. Apoi, cu acurațe „pe un subiect complicat să descrie tendințele şi forțele care acționează, să identifice factorii contingenți sau variabilele care pot afecta evoluțiile şi să prezinte câteva posibile alternative de viitor, însoțite de evaluări ale probabilității relative a unuia sau altuia dintre rezultate"[33]. În 1999, Brent Scowcroft confirmă validitatea aserțiunilor lui Smith. Într-o intervenție („The Use of Intelligence by Policymakers") subliniază că intelligence-ul „operează într-o zonă plină de ambiguități şi lipsită de date absolut certe" şi că „caută să aducă elemente de certitudine". În opinia sa, în cadrul intelligence-ului se poate vorbi de trei categorii de elemente informaționale: „fapte", „fapte şi interpretări", „predicții". Dincolo de informații, oamenii de intelligence „vizează să extindă viziunea factorului de decizie". Accentuează că „Intelligence-ul nu este Oracolul din Delphi". Ceea ce face intelligence-ul pentru decidenți „este de a arăta care sunt forțele ce acționează, care sunt tendințele ce se manifestă şi care sunt posibilele evoluții de luat în considerare"[34].

---

[30] *Apud*, GEORGE, R. Z., *The Art of Strategy and Intelligence*, în R. Z., GEORGE, J. B., BRUCE, (Eds.), *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, Washington DC, Georgetown Univerty Press, 2008, p. 113.

[31] DIMA, I. C., VLĂDUȚESCU, Şt., Risk elements in communicating the managerial decisions, *European Journal of Business and Social Sciences*, 6(1), pp. 27-33, 2012 şi VLĂDUȚESCU, Şt., What Kind of Communication Is Philosophy? *Jokull Journal*, 63(9), 301-318, 2013.

[32] SMITH, A. E., On the Accuracy of National Intelligence Estimates, *Studies in Intelligence*, 13, 1969, p. 27.

[33] *Idem*, p. 30.

[34] SCOWCROFT, B., *U S Intelligence and the End of the Cold War*, Panel V, *The Use of Intellkigence by Policymakers*, 1999, A. M. University – Texas, 1999, http://www.faqs.org/cia/docs/1/0001445141/PANEL-V:-THE-USE-OF-INTELLIGENCE-BY-POLICYMAKERS.html

Am formulat anterior ecuația analizei: Analiza = fuziune de semnificații + fisiune de semnificații informaționale[35]. Componenta analitică de fuziune integrează semnificații informaționale ce dau claritate faptelor evocate de B. Scowcroft; în cadrul ei se consolidează prin coroboare datele provenite din mai multe surse, în vederea obținerii de „hard data": elemente infomaționale despre entități, evenimente, medii, relații, scopuri, locuri, modalități. De zona fisiunii țin „faptele şi interpretările" şi „predicțiile". Fisiunea poate avea loc şi în lipsa a ceea ce B. Scowcroft numeşte „hard data" („date forte", clare, complete). Mai mult, ea se poate produce şi în absența a „soft data" („date slabe, incomplete"). Fisiunea este inductivă de „insight", intuitivă, imaginativă, creativă. În fisiune, mai mult ca oriunde se face vizibilă imaginația analitică. În ce priveşte comunicarea decizională de intelligence, Brent Scowcroft consideră că serviciile secrete trebuie să ajute la „lărgirea viziunii factorului de decizie".

c) Poziția Powell sau poziția exigenței responsabile blânde se constituie din 3 reguli interogative: i) „ce ştii"; ii) „ce nu ştii", and iii) „ce crezi". Colin Powell (fost secretar de stat american) exprima doleanțele unui factor decizional de înalt nivel: „Spune-mi ce tu ştii. Spune-mi ce tu nu ştii. Şi apoi, în funcție de ceea ce ştii cu adevărat şi ceea ce chiar nu ştii, spune-mi ce crezi că este cel mai probabil să se întâmple. Pentru ofițerii mei de informații există şi o extensie a regulii menționate: te voi face responsabil pentru ceea ce mi-ai spus este de fapt; şi te voi face responsabil pentru ceea ce mi-ai spus că nu se va întâmpla"[36].

În comunicarea decizională, în definiția lui de Brent Scowcroft rolul furnizorului de intelligence era de „lărgi viziunea factorului de decizie" în raport cu „faptele", „faptele şi interpretările" şi „predicțiile". Ea se baza pe reguli implicite. Poziția decizională Powell se întemeiază pe reguli explicite de separare strictă între ştii/nu ştii/crezi, pe realitatea din teren (ce se întâmplă) şi pe „responsabilitate". Cu alte cuvinte, producătorul de intelligence trebuie să marcheze clar ce ştie, ce nu ştie şi ce crede, pentru că punctul de vedere exprimat de îl face pe acesta răspunzător, responsabil[37].

---

[35] VLĂDUȚESCU, Şt., *Câştig şi pierdere de informație în analiza de intelligence. Fuziune, fisiune şi comunicare*, în G. C., MAIOR, I., NIȚU, (Eds.), *Ars analytica. Tendințe şi provocări în analiza de intelligenceI,* pp. 309-327, Bucureşti, Editura Rao, 2013.

[36] POWELL, C., available on wwiu.fas.org/irp/congress/2004_hr/091304powell.html, 2004.

[37] VLĂDUȚESCU, Şt., Communicational Basis of Social Networks, *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 2(8), 1-9, 2013 şi VLĂDUȚESCU, Şt., Principle of the Irrepressible Emergence of the Message, *Jokull Journal*, 63(8), 186-197, 2013.

d) Poziția Rumsfeld detaliază raportul dintre „ce ştii" şi „ce nu ştii" şi multiplică cu 2 fiecare coordonată a poziției Powell. Poziția Rumsfeld detaliază raportul dintre „ce este cunoscut" şi „ce este necunoscut": „Rapoartele care spun că ceva nu are cum să se întâmple sunt întotdeauna interesante pentru mine, pentru că după cum ştim există şi cunoscut ca fiind cunoscut, există şi lucruri pe care ştim că le cunoştem. De asemenea, noi ştim că există cunoscut ca necunoscut; adică să spui că sunt unele lucruri pe care nu le cunoşti. Dar mai există şi necunoscutul necunoscut, acele lucruri pe care nici nu ştim că nu le cunoaştem. Şi dacă examinăm istoria țării noastre şi istoriile celorlalte țări libere înțelegem că această cea din urmă categorie este cea mai dificilă"[38]. În raport cu ceea ce numim 'Poziția Rumsfeld', profesorul George Cristian Maior consemnează că serviciile secrete trebuie „să facă față nu doar acelui ‚known unknown' (‚ceea ce ştim că nu cunoaştem'), ci şi acelui ‚unknown unknown' (‚ceea ce nu ştim că nu cunoaştem')" şi că acestea „trebuie să fie pe cât de eficiente, pe atât de flexibile şi inteligente, spre a putea analiza, anticipa şi prognoza în zone oricum obscure ale cunoaşterii"[39].

Intelligence-ul este înainte de toate un tip de cunoaştere. Este, în al doilea rând, un fel special de informație. Se arată, în al treilea rând, o activitate specifică în cadrul căreia se derulează operațiuni cognitive şi se obțin informații. Cunoaşterea informațională este o cunoaştere ce implică un agent cognitiv specializat în utilizarea unor proceduri specifice de prelevare şi procesare-computare de date şi informații. Cunoaşterea unor necunoscute din portofoliul necunoscutului reprezintă saltul decisiv de la necunoscutul necunoscut către un cunoscut necunoscut[40].

Concluzie

Rezultă că în comunicarea decizională de intelligence trebuie să se respecte, înainte de toate, principiul neutralității şi principiul responsabilității analizei de intelligence.

---

[38] RUMSFELD, D., Available on Internet at the address: http://www.defense.gov/Transcripts, 2002.

[39] MAIOR, G. C., *Incertitudine. Gândire strategică şi relații internaționale în secolul XXI*, Bucureşti, Editura Rao, 2009.

[40] MARRIN, S., Intelligence Analysis Theory: Explaining and Predicting Responsabilities, *Intelligence and National Security*, 22(6), 2007 şi VLĂDUȚESCU, Şt., Principle of the Irrepressible Emergence of the Message, *Jokull Journal*, 63(8), 186-197, 2013.

Apoi, concret, să se prezinte ce se întâmplă şi ce se va întâmpla. Trebuie să se facă o diferenţiere clară între fapte, interpretări, presupoziţii, estimări şi previziuni. Trebuie să se delimiteze ceea ce este cunoscut, dovedit şi verificat-confirmat, de ceea ce nu este îndeajuns de bine cunoscut şi de ceea este cunoscut ca necunoscut. Trebuie să se definească clar nucleele de certitudine şi orbitele de incertitudine în raport cu evenimentul, tema, ideea sau problema. Conduita analitică trebuie să fie orientată pe furnizarea de argumente realiste şi convingătoare. Finalmente, nu trebuie să se uite că ceea ce analistul scrie îl face direct responsabil.

Bibliografie

1. Bruce, J. J., & George, R. Z. (2008). *Intelligence Analysis – The Emergence of a Discipline*. In R. Z. George & J. B. Bruce (Eds.), *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations* (pp.1-18). Washington DC: Georgetown University Press.

2. Brunsson, N. (2003). *Organized Hypocrisy*. Oslo: Abstrakt Liber Copenhagen Business Press.

3. Ciupercă, E. M., & Vlăduţescu, Şt. (2010). *Securitatea naţională şi manipularea opiniei publice*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

4. Ciupercă, E. M., Ciupercă, C, Niţă, C. & Stoica, M. (2011). *Rolul reţelelor de socializare pe Internet în modelarea comportamentelor.* Bucureşti: Editura ANIMV.

5. Descartes, R. (2008). *Discourse on the Method*. New York, NY: Cosimo Inc.

6. Dima, I. C., & Vlăduţescu, Şt. (2012). The Environment of Organizational Entities and its Influence on Decisional Communication. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, *1*(9), 1-11.

7. Dima, I. C., & Vlăduţescu, Şt. (2012). *Persuasion elements used in logistical negotiation: Persuasive logistical negotiation*. Saarbrucken: LAP Lambert Academic Publishing.

8. Dima, I. C., & Vlăduţescu, Şt. (2012). Risk elements in communicating the managerial decisions. *European Journal of Business and Social Sciences*, 6(1), 27-33.

9. George, R. Z. (2008). *The Art of Strategy and Intelligence*. In R. Z. George & J. B. Bruce (Eds.), *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations* (pp. 107-121). Washington DC:Georgetown Univerty Press.

10. Gray, C. (2008). The 21st Century Security Environment and the Future of War. *Parameters*, 38(4).

11. Grosu, I. (2009). Serviciile de informații: reformă sau transformare. *Intelligence,* 6(16), 3-4.

12. Hegel, G. W. F. (1964). *Prelegeri de istoria filosofiei*. Vol. 2. Bucureşti: Editura Academiei.

13. Iancu, N., & Tranciuc, M. (2012). Planning and Strategy in Reforming Romania's SRI. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 25(1), 111-129. DOI:10.1080/08850607.2012.623031

14. Kent, S. (1949). *Strategic Intelligence for American World Policy*. Princeton, NY: Princeton University Press.

15. Lowenthal, M. M. (2011). Tribal Tongues: Intelligence Consumers, Intelligence Producers. In L. K. Johnson & J.J. Wirtz (Eds.), *Intelligence. The Secret World of Spies. An Anthology*. Oxford, Oxford University Press.

16. Maior, G. C. (2009). *Incertitudine. Gândire strategică şi relații internaționale în secolul XXI*. Bucureşti: Editura Rao.

17. Maior, G. C. (2010). *Cuvânt înainte*. În G. C. Maior (Ed.), *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații şi cunoaştere strategică în secolul XXI* (pp. 7-17). Bucureşti: Editura Rao.

18. Maior, G. C. (2012). Managing Change: The Romanian Intelligence Service in the 21st Century. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 25(2), 217-239. DOI:10.1080/08850607.2012.652525

19. Maior, G. C., & Nițu, I. (Eds.). (2013). *Ars analytica. Tendințe şi provocări în analiza de intelligence*. Bucureşti: Editura Rao.

20. Marrin, S. (2007). Intelligence Analysis Theory: Explaining and Predicting Responsabilities. *Intelligence and National Security*, 22(6).

21. Niță, C. & Ciupercă, C. (2011). *Adaptarea instituțională a serviciilor de informații la evoluția rețelelor de socializare*. În *Adaptarea serviciilor de informații la schimbările mediului strategic*, Bucureşti: Editura DGIA.

22. Niță, C. & Ciupercă, C. (2011). *Social networking şi acțiune socială*. În *Putere şi cunoaştere: intelligence în era informațională.* Bucureşti: Editura ANIMV.

23. Nowicka-Scowron, M., Dima, I. C., Vlăduțescu, Şt. (2012). The IC concept in the Strategies of Developing in the Urban and Regional Communication Networks. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 1(9), 27-35.

24. Powell, C. (2004): available on wwiu.fas.org/irp/congress/2004_hr/091304powell.html

25. Putnam, L. L., Nicotera, A. M., & McPhee, R. D. (2009). *Introduction: Communication Constitutes Organization*. In L. L. Putnam & A. M. Nicotera (Eds.), *Building Theories of Organization. The Constitutive Role of Organization* (pp. 1-19). New York, NY: Routledge.

26. Ricoeur, P. (2008). *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*. Motilal Banarsidaa Publisher.

27. Rumsfeld, D. (2002). Available on Internet at the address: http://www.defense.gov/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=2636

28. Russell, B. (1948). *Human Knowledge: Its Scope and Limits*. New York: Simon & Schuster.

29. Scowcroft, B. (1999). *U. S. Intelligence and the End of the Cold War*, Panel V, *The Use of Intellkigence by Policymakers*, 1999, A. M. University – Texas, 1999. http://www.faqs.org/cia/docs/1/0001445141/PANEL-V:-THE-USE-OF-INTELLIGENCE-BY-POLICYMAKERS.html

30. Smith, A. E. (1969). On the Accuracy of National Intelligence Estimates. *Studies in Intelligence*, 13, 25-35.

31. Treverton, G. F. (2009). *Intelligence for an Age of Terror*. New York, NY: Cambridge University Press.

32. Vlăduțescu, Şt. (2004). *Argumentația şi demonstrația, ca moduri de impunere*. Craiova: Editura Sitech.

33. Vlăduțescu, Şt. (2013). *Câştig şi pierdere de informație în analiza de intelligence.Fuziune, fisiune şi comunicare*. In G. C. Maior & I. Nițu (Eds.). (2013). *Ars analytica. Tendințe şi provocări în analiza de intelligence* (pp. 309-327). Bucureşti: Editura Rao.

34. Vlăduțescu, Şt. (2013). Principle of the Irrepressible Emergence of the Message. *Jokull Journal*, 63(8), 186-197.

35. Vlăduțescu, Şt. (2013). Communicational Basis of Social Networks. *International Journal of Management Sciences and Business Research*, 2(8), 1-9.

36. Vlăduțescu, Şt. (2013d). Principle of the Irrepressible Emergence of the Message. *Jokull Journal*, 63(8), 186-197.

37. Vlăduțescu, Şt. (2013). What Kind of Communication Is Philosophy? *Jokull Journal*, 63(9), 301-318.

38. Vlăduțescu, Şt. (2013). Communication Beings: Four Communication Prototypical Figures. *International Journal of Education and Research*, 1(11).

39. Vlăduțescu, Şt. (2013). The Communication Membranes. *European Scientific Journal*, 9(31).

40. Vlăduțescu, Şt. (2013). Message as Fundamental Discursive Commitment of Communication. *Journal of Studies in Social Sciences*, 5(2).

41. Vlăduțescu, Şt., & Ciupercă, E. M. (2013). *Next Flood Level of Communication: Social Networks*. Aachen: Shaker Verlag.

42. Wigand, R. T. (2009). Some Recent Developments in Organizational Communication: Network Analysis. A Systemic Representation of Communication Relationship. *Communications*, 3(2), 181-200.

43. Wirtz, J. J. (2013). Indications and Warning in an Age of Uncertainty. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence,* 26, 550-563. DOI:

Provocări pentru analistul de intelligence financiar

drd. ADRIANA LUANA ION
Oficiul Naţional de Prevenire şi Combatere a Spălării Banilor
adriana.ion@onpcsb.ro

Abstract

Considering the role they have within the national system of prevention and combating money laundering and terrorism financing and also the processes applicable in relation with the analyzed information, the financial intelligence units may be regarded as intelligence structures and the generated financial intelligence products will support the decision-mahers in relation withtyhe applicable policies and the measures for the prevention and combating of money laundering and terrorism financing.

The environment in which the financial intelligence units are operating is a one in continuous evolution from the point of view of diversity and the volume of financial information avaible also in regardthe techniques used by offenders for to disguise the illicit origin of funds, which is the main purpose of a money laundering process.

Keywords: terrorism financing, financial intelligence, money laundering.

Introducere

Termenul de intelligence este folosit în special în legătură cu activitatea serviciilor de informaţii, fiind asociat de cele mai multe ori activităţilor de colectare şi prelucrare a informaţiilor în scopul apărării şi protejării siguranţei naţionale.

În literatura de specialitate la nivel internaţional, cât şi în cea de la nivel naţional nu există o definiţie consacrată şi unanim acceptată a termenului de intelligence, deşi au existat numeroase iniţiative în acest sens.

Sherman Kent, fondatorul profesiei de analiză de intelligence în Statele Unite ale Americii spunea că intelligence poate fi o organizaţie, un proces sau un produs.

Entităţile specializate în oferirea de cursuri de pregătire profesională în domeniul analizei informaţiilor definesc intelligence ca produsul rezultat din colectarea, evaluarea şi analizarea informaţiilor, astfel că produsul de intelligence poate fi privit ca informaţia cu valoare adăugată, această valoare adăugată fiind rezultatul analizei – o explicaţie a ceea înseamnă informaţia[1].

[1] Criminal intelligence analysis course, Anacapa Sciences Inc.

Produsele de intelligence sunt clasificate, în cele mai multe cazuri, după scopurile pe care le deservesc. Tinând cont de această clasificare se pot identifica:

• produsele de intelligence în scopuri tactice,
• produse de intelligence în scopuri operaționale,
• produse de intelligence în scopuri strategice.

Există situații în care se face distincția între analistul de intelligence şi analistul de informații[2], iar aceasta distinctie porneşte de la asocierea frecventă a termenului de intelligence cu serviciile de informații din domeniul apărării şi siguranței naționale.

Dar analistul de intelligence poate fi considerat şi acel specialist în analiza informațiilor care lucreaza în cadrul unei alte structuri decât cele de informații şi a cărei sarcina este să genereze produse de intelligence care sunt diseminate în scopul adoptării unor decizii, către autoritățile de aplicare a legii.

Astfel, în această categorie profesională poate fi inclus analistul care îşi desfăşoară activitatea în cadrul unei unități de informații financiare (UIF)[3] - Financial Intelligence Unit (eng), care funcționează şi îşi desfăşoară activitatea conform unor principii şi standarde stabilite la nivel internațional în legătură cu prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului.

Activitatea de analiză a informațiilor financiare, dezvoltată la nivelul unei unități de informații financiare presupune parcurgerea aceloraşi etape ca cele existente în cadrul activității de analiză derulate la nivelul serviciilor de informații, respectiv colectarea, colaționarea, integrarea, analiza şi diseminarea.

În cazul unei UIF produsul de intelligence financiar generat este destinat autorităților de aplicare a legii în scopul dispunerii măsurilor necesare pentru combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului.

În general, poziționarea unității de informații financiare la intersecția dintre sectorul financiar şi non-financiar şi autoritățile de aplicare a legii, precum şi calitatea sa de partener extern pentru unitățile de informații financiare străine îi conferă acestei structuri viziunea de ansamblu cu privire la tendințele înregistrate atât la nivel național cât şi la nivel internațional în legătură cu spălarea banilor şi finanțarea terorismului.

---

[2] Ionel NIȚU „*Analiza de intelligence – O abordare din perspective teoriilor schimbarii*", Editura Rao, Bucuresti, 2012.

[3] Unitatea de Informații Financiare reprezintă agenția națională, centrală, responsabilă cu primirea, analizarea şi diseminarea către autoritățile competente a produselor de analiză a informațiilor financiare (intelligence financiar) în scopul combaterii spălării banilor şi a finanțării terorismului – definiția unităților de informații financiare – Financial Intelligence Unit, dată de Grupul Egmont al Unităților de Informații Financiare.

În acest fel unitatea de informații financiare devine principalul furnizor de produse de informații financiare specializate pentru autoritățile de aplicare a legii, dar şi pentru alte structuri cu competențe în domeniul prevenirii şi combaterii spălării banilor şi finanțării terorismului.

Prin asigurarea corespunzătoare a funcției de diseminare, unitatea de informații financiare asigură accesul la produse de intelligence financiar, cu nivel ridicat de relevanță pentru sistemul național de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanțării terorismului.

În funcție de procesele implementate la nivelul unei UIF, se distinge între analiza operațională care utilizează informațiile disponibile pentru a identifica ținte specifice (persoane, bunuri, rețele infracționale, etc) şi analiza strategică care utilizează date şi informații disponibile sau cele care pot fi asigurate de alte autorități competente pentru a identifica tendințe şi tehnici de spălare a banilor şi finanțare a terorismului[4].

Deşi reprezintă doar o parte din considerente, prin raportarea la cele expuse anterior, putem afirma ca unitățile de informații financiare pot fi privite ca structuri de intelligence financiar, iar activitatea acestora şi în mod special produsele de intelligence generate sunt de natură să sprijine decidenții în legătură cu politicile şi măsurile aplicabile pentru prevenirea si combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului, precum şi a altor forme de criminalitate organizată care pot aduce atingere stabilității şi siguranței sistemului economic şi financiar al unui stat.

În ceea ce priveste actele de terorism care constituie una dintre cele mai grave amenințări la adresa securității şi stabilității unui stat, produsele de intelligence financiar au o importanță din ce în ce mai mare, deoarece permit identificarea unor legături între entități şi/sau persoane care aparent deruleaza o activitate economică legală, cu persoane şi/sau entități asociate sau aflate în legătură cu entități teroriste sau persoane suspecte de terorism.

În aceste condiții analistul de intelligence financiar, datorită naturii activității sale şi importanței produselor de analiză generate, se confrunta cu provocări derivate din natura schimbătoare a celor două fenomene, spălarea banilor şi finanțarea terorismului.

---

[4] Nota interpretativă la Recomandarea 29 privind Unitățile de Informații Financiare din „*International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation*" – Cele 40 de Recomandari FATF, disponibile pe http://www.fatf-gafi.org/, accesat la data de 30 octombrie 2013.

1. Volumul informațiilor şi diversitatea surselor accesate în procesul de colectare

Datele şi informațile financiare reprezintă principalul material de lucru la nivelul unei unități de informații financiare. Aceste date şi informații sunt supuse unui proces de analiza care are ca principal scop identificarea legăturilor dintre persoane şi tranzactii suspecte de spălarea banilor şi/sau finanțarea terorismului, în cazul unei analize operaționale, precum şi stabilirea unor metode şi tipologii de spălare a banilor şi/sau finanțare a terorismului, în cazul unei analize strategice.

Aşa cum s-a subliniat anterior, unitatea de informații financiare se află la intersecția dintre sectorul financiar şi non-financiar şi autoritățile de aplicare a legii, acestea din urmă fiind beneficiarii produselor de intelligence financiar, pe baza cărora sunt dispuse măsurile legale considerate adecvate în legătură cu spălarea banilor şi finanțarea terorismului.

Pentru generarea produselor finale de intelligence financiar, la nivelul unei unități de informații financiare procesul de colectare presupune accesarea tuturor surselor de informații deschise, închise sau clasificate, în scopul completării şi prelucrării informațiilor financiare primare care au fost transmise de entitățile din sectorul financiar şi non-financiar.

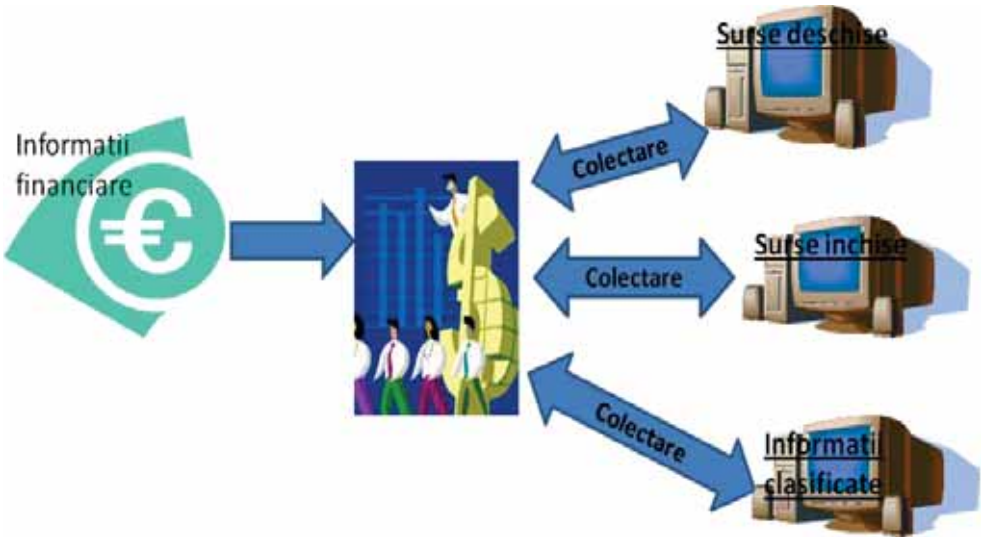

Figura nr. 1
Reprezentarea grafică a etapei de colectare

Operațiunile financiare folosite de infractori în scopul ascunderii sau disimulării originii ilicite a fondurilor sau în scopul finanțării activității organizațiilor teroriste devin din ce în ce mai complexe astfel că la nivelul unităților de informații financiare se înregistrează o creştere exponențială a volumului de date şi informații financiare care trebuie supuse procesului de analiză financiară.

Entitățile din sectorul financiar şi non-financiar se confruntă la rândul lor cu un volum foarte mare de informații, în lgătură cu tranzacțiile procesate, din care trebuie să le extragă doar pe acelea care prezintă suspiciuni din punct de vedere al spălării banilor sau finanțării terorismului. Însă poziționarea acestor entități nu le permite să aibă reprezentarea imaginii de ansamblu asupra întregii scheme utilizate de infractori.

În aceste condiții, pornind de la ipotezele dezvoltate pe baza informațiilor primite din sectorul financiar şi non-financiar analistul de informații financiare trebuie să identifice legaturile între persoane şi operațiunile suspecte de spălarea banilor şi finanțarea terorismului.

Varietatea surselor de date şi informații poate genera dificultăți pentru analistul de informații financiare întrucât tehnicile folosite de infractori sunt din ce în ce mai variate şi mai complexe. Stabilirea surselor de date şi informații relevante pentru cazul analiza reprezintă una dintre provocările cărora trebuie să le facă analistul în procesul de colectare a informațiilor.

Sursele închise, reprezentate în general de bazele de date existente la nivelul unei unități de informații financiare sau bazele de date gestionate de alte autorități şi la care UIF are acces, reprezintă prima sursă de date şi informații accesată de analistul de informații financiare, întrucât datele disponibile la nivelul acestei categorii sunt cele care au fost verificate şi validate în prealabil.

Evoluțiile mediului în care activează unitatea de informații financiare impune ca analistul de informații financiare să îşi adapteze metodele de colectare a informațiilor. Astfel, în procesul de colectare a informațiilor, sursele deschise ocupă un loc din ce în ce mai important pentru analiza financiară. Importanța în creştere a surselor deschise pentru procesul de analiză financiară este rezultatul deschiderii şi diversificării canalelor de comunicare prin utilizarea tehnologiei. Rețelele de socializare sau motoarele de cautare în mediul virtual pot oferi informații despre legăturile dintre anumite persoane, legături care de multe ori nu pot fi observate direct doar pe baza analizei unor operațiuni financiare. În acest punct intervine analistul care, prin colaționarea informațiilor primare de natură financiară cu cele obținute din mediul virtual, poate identifica noi legături relevante pentru cazul aflat în analiza sa.

Evoluția modalităților de transfer a fondurilor între persoane sau entități, permite uneori anonimizarea deplină a beneficiarului real al transferurilor, astfel că simpla analiza a unor operațiuni financiare este posibil să nu dezvăluie analistului legăturile pe care un individ sau o entitate le are cu o organizație terorista (ca un exemplu).

Deşi prin intermediul surselor deschise poate fi obținut un volum mare de informații, provocarea este generată în primul rand de stabilirea relevanței informațiilor obținute din astfel de surse. Volumul de informații nu este direct proporțional cu relevanța acestora în cazul surselor deschise, astfel că înainte de a lua în considerare aceste date şi informații pentru procesul de analiză, analistul de informații financiare trebuie să inițieze un proces de validare a datelor şi informațiilor obținute din surse deschise, care fie presupune utilizarea resurselor tehnologice, fie este bazat pe intuiția şi experiența profesională a analistului.

Tehnicile de colectare a informațiilor utilizate de analist variază de la cele mai simple, pana la cele mai complexe de tip "data mining" care pot implica atât intuiția analistului cât şi tehnologii avansate pe care analistul trebuie să stie sa le utilizeze pentru a beneficia de cele mai bune rezultate.

Scopul principal al activitatii de analiză financiară este să ofere imaginea de ansamblu a unei scheme de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului, imagine care se materializează în produsul de intelligence financiar pe baza căruia autoritățile de aplicare a legii pot decide cu privire la aplicarea măsurilor preventive/coercitive care se impun.

Caracterul transnațional al infracțiunilor de spălare a banilor şi de finanțare a terorismului, precum şi al criminalității organizate, generează provocări pentru analist prin prisma varietății surselor de date şi informații pe care trebuie să le acceseze. Limitarea procesului de colectare la accesarea surselor de date şi informații disponibile la nivel național generează lacune pentru procesul de analiză, lacune care se reflectă în calitatea scăzută a produsului de intelligence, din punct de vedere al relevanței.

În aceste condiții, analistul de informații financiare trebuie să acorde aceeaşi importanță surselor de date şi informații naționale, cât şi celor disponibile la nivel internațional.

În cazul UIF-urilor, Grupul Egmont statuează cooperarea între aceastea la nivel internațional, ca instrument ce asigură un proces eficient de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanțării terorismului la nivel internațional şi național[5]. Elementele de extraneitate pe care le prezintă

[5] *STATEMENT OF PURPOSE of the Egmont Group of Financial Intelligence Units,* Guernsey, 23rd June 2004, disponibilă pe www.egmontgroup.org, *accesat la data de 30 octombrie 2013*.

crima organizată generează nevoia de intensificare a cooperării între jurisdicții materizliată prin schimbul de informații relevante pentru procesul de analiză desfăşurat la nivelul unei UIF. Din aceste considerente, Grupul Egmont al unităților de informații financiare încurajează cooperarea liberă dintre UIF-uri pe baza de reciprocitate sau acorduri de cooperare[6].

În aceste condiții, în procesul de intelligence derulat la nivelul unei astfel de structuri un element esențial în etapa de colectare a informațiilor este reprezentat de accesarea datelor şi informațiilor deținute de alte unități de informații financiare partenere. Procesul este unul cu caracter de reciprocitate îmbracând forma unui schimb de informații cu scopul principal de identificare, prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanțării terorismului.

2. Tehnicile de spălare a banilor şi finanțare a terorismului

Datorită specificului informațiilor financiare evoluției tehnicilor folosite de infractori pentru ascunderea originii ilicite a unor produse (în cazul spălării banilor) sau pentru ascunderea destinației unor fonduri (cum poate fi cazul unor acte de finanțare a terorismului), activitatea de analiză a informațiilor financiare presupune un nivel ridicat de specializare din partea analiştilor.

În urmă cu 10 ani tipologiile de spălare a banilor includeau un număr mic de tranzacții şi operațiuni financiare, fiind folosite cu preponderență numeroase operațiuni cu numerar, alături de transferuri bancare efectuate în baza unor contracte fictive de vânzare-cumpărare bunuri, iar tehnicile folosite pentru ascunderea originii ilicite a fondurilor constau în transferuri repetate între conturi.

În prezent, pe lângă transferurile clasice, în cadrul unei scheme de spalare a banilor apar şi alte operațiuni care nu se derulează prin intermediul unor conturi bancare, cum ar fi actele de comerț sau tranzacțiile cu valori mobiliare, iar entitățile implicate în operațiunile de spălare a banilor sunt din ce în ce mai numeroase, activând în diferite medii (societăți de asigurare, societăți de administrare a fondurilor, case de schimb valutar, firme de consultanță, etc.). De asemenea, folosirea unui număr mare de interpuşi în tranzacțiile implicate într-o schemă de spălare a banilor este o tendință observată în legătură cu operațiunile respective. În aceste condiții, analistul de informații financiare, pentru a putea genera produsul de intelligence financiar final, trebuie să identifice toate entitățile şi persoanele implicate, precum şi legăturile dintre acestea.

---

[6] *Principles for Information Exchange Between Financial Intelligence Units for Money Laundering and Terrorism Financing Cases The Hague, 13 June 2001,* disponibilă pe www.egmontgroup.org*, accesat la data de 30 octombrie 2013*.

Astfel, analistul de intelligence financiar este supus unei provocări continue care generează necesitatea adaptării muncii acestuia la mediul în schimbare, precum şi la evoluţiile înregistrate în legătură cu tehnicile de spălare a banilor şi finanţare a terorismului folosite de infractori.

Un prim exemplu, în acest sens, este cel legat de modalitatea de transfer al fondurilor utilizată de către infractori. Dacă în anii '90 principalul canal utilizat pentru transferul fondurilor era reprezentat de conturile bancare, în prezent, datorită întăririi sistemelor de protectie ale instituţiilor financiare împotriva utilizării acestora în scopul spălării banilor şi finanţării terorismului, infractorii caută să folosească metode alternative pentru ascunderea originii ilicite a fondurilor sau pentru transferul acestora către alte entităţi sau persoane.

O bună cunoaştere a modului de funcţionare a sistemelor alternative de transfer de fonduri constituie un avantaj pentru analistul de informaţii financiare, deoarece îi permite să identifice eventualele conexiuni între persoane care iniţial nu păreau a avea nicio legătură cu cazul analizat.

Un sistem de transfer al fondurilor larg uzitat este Hawala, sistem prin intermediul căruia fondurile sunt transferate în baza unui cod al onoarei stabilit între brokerii Hawala. Încrederea şi de multe ori relaţiile de rudenie sau afiliaţiile stau la baza transferurilor de bani efectuate prin acest sistem, care funcţionează în afara celor reglementate de lege, toate operaţiunile financiare nefiind însoţite de documente.

O altă tendinţă identificată în legătură cu spălarea banilor sau finanţarea terorismului este aceea de utilizare a operaţiunilor comerciale, spălarea banilor prin intermediul faptelor de comeră fiind o metodă din ce în ce mai utilizată de infractori datorită unor avantaje evidente:

• volumul foarte mare al tranzactiilor comerciale[7], aspect ce îngreunează foarte mult activitatea unităţilor de informaţii financiare şi a autorităţilor de aplicare a legii,

• diferenţele de reglementare a comerţului extern, existente la nivelul jurisdicţiilor,

[7] In anul 2007 valoarea tranzactiilor comerciale la nivel global a fost de aproximativ 25 trilioane USD, comparativ cu anul 2004 cand valoarea acestora era de 17 trilioane USD – John W Miller, Global Trade Talks Fail as New Giants Flex Muscle' *Wall Street Journal* (online), 30 July 2008, http://online.wsj.com/article/SB121734618198593583.html?mod=hps_us_whats_news, accesat la data de 30 octombrie 2013.

• volumul şi complexitatea documentelor care însoţesc bunurile comercializate, precum şi lipsa uniformităţii cu privire la condiţiile de formă şi de fond pe care trebuie să le îndeplinească aceste documente,

• globalizarea actului de comerţ care presupune implicarea a mai mult de două jurisdicţii într-o singură tranzacţie (un exemplu în acest sens sunt cazurile în care companii mari şi-au relocat activitatea de producţie în una sau două jurisdicţii).

De asemenea, comerţul este folosit ca instrument de transfer al fondurilor şi de către entităţile sau persoanele care sprijină activităţile organizaţiilor teroriste. Actele de comerţ desfăşurate de aceşti sponsori ai terorismului pot genera resursele financiare necesare pentru operaţionalizare celulelor teroriste. De asemenea, prin intermediul actelor de comerţ se pot asigura resursele logistice şi materiale utilizate de organizaţiile teroriste pentru asigurarea funcţionării la capacitate optimă a centrelor de pregătire şi instruire a teroriştilor.

Tranzacţiile comerciale prezintă vulnerabilităţi şi din punctul de vedere al posibilităţii utilizării acestora în vederea transferului de resurse către state aflate sub regim sancţionator internaţional instituit de Consiliul de Securitate al ONU. Volumul şi diversitatea bunurilor comercializate, generează dificultăţi pentru analiştii de informaţii financiare, identificarea acelor operaţiuni suspecte de spălarea banilor sau finanţarea terorismului fiind de multe ori îngreunată de lipsa unor date centralizate cu privire la operaţiunile de comerţ.

Expansiunea comerţului imobiliar a generat şi generează provocări pentru analistul de intelligence financiar, întrucât o piaţă imobiliară în continuă mişcare îl pune pe acesta în situaţia în care trebuie să analizeze un volum foarte mare de informaţii referitoare la tranzacţiile imobiliare, tipuri de operaţiuni utilizate frecvent de către infractori pentru generarea unor venituri aparent legale.

Toate aceste tipuri de tranzacţii care uneori sunt derulate în afara sistemului financiar clasic (prin intermediul băncilor), necesită în primul rând colectarea de către analist a unui volum mare de informaţii din domeniul comercial şi din alte domenii conexe, care ulterior sunt supuse procesului de analiză în scopul identificării operaţiunilor suspecte de spălare a banilor sau finanţare a terorismului.

Tendinţa ultimilor ani în domeniul criminalităţii organizate, sub toate formele sale este ca membrii acestor organizaţii să se folosească de adevărate reţele interpuse, aspect ce îngreunează munca analiştilor de intelligence şi a

specialiştilor din cadrul autorităţilor de aplicare a legii. Un analist de intelligence pus în faţa unei astfel de situaţii trebuie să înveţe câteva tehnici de analiză, una dintre ele fiind analiza relaţională (social network analysis). Un prim pas în acest gen de analiză este crearea de către analistul de intelligence a reţelei în ansamblul său pentru a putea identifica nodurile critice ale reţelei (cei mai influenţi membri ai reţelei, şefii reţelei etc).

Odată identificate aceste noduri, analistul de intelligence financiar trebuie să creeze scenarii prin eliminarea unuia sau mai multor noduri critice şi să emită ipoteze cu privire la posibile modificări în structura reţelei prin aceste eliminări fiind cunoscută capacitatea acestor reţele de crimă organizată de a se „regenera". Aceste scenarii permit analistului să identifice beneficiarii reali ai activităţii infracţionale. Totodată, un astfel de scenariu permite analistului să identifice persoane implicate în reţea şi care iniţial nu apar în ipoteza de lucru, dar rolul lor în cadrul organizaţiei infracţionale este relevat prin eliminarea unor noduri ale organizaţiei.

În aceste condiţii, în cadrul analizei financiare, analistul se află practic în faţa unui puzzle format din foarte multe piese pentru care trebuie să stabilească locul în vederea generării imaginii de ansamblu asupra întregului proces de spălare a banilor sau de finanţare a terorismului. Aceasta imagine de ansamblu se materializează în produsul de intelligence financiar diseminat autorităţilor de aplicare a legii.

Indiferent de volumul informaţiilor financiare şi non-financiare supus analizei, analistul de intelligence financiar nu-şi permite să omită niciuna dintre piesele acestui puzzle (persoane, operaţiuni şi tranzacţii), întrucât imaginea generată ar fi incompletă, iar decidenţii ar putea fi privaţi de elemente esenţiale pentru luarea unei decizii corecte.

3. Timpul de reacţie

Caracterul emergent al criminalităţii organizate, spălării banilor şi finanţării terorismului, necesită reacţie imediată din partea unităţii de informaţii financiare şi implicit din partea analistului de intelligence financiar. Consecinţele unui timp de reacţie mare pot fi inestimabile în cazul unor atacuri teroriste care au putut fi comise cu spriijinul financiar al unor entităţi şi organizaţii cărora sistemul le-a permis infiltrarea şi materializarea operaţiunilor şi tranzacţiilor financiare. În aceste situaţii nu vorbim doar de un interval scurt de timp în care trebuie dispuse măsurile corespunzătoare,

ci şi de capacitatea analistului de a sintetiza, într-un interval scurt de timp, cât mai multă informaţie pe care să o materializeze într-un produs de intelligence financiar relevant pentru decidenţi.

Practic, produsul de intelligence financiar trebuie să întrunească cumulativ mai multe condiţii: să fie relevant pentru procesul decizional al beneficiarului, să fie diseminat în timp util şi să răspundă nevoilor beneficiarului.

Timpul de reactie al unei unităţi de informatii financiare este primul indicator în stabilirea performanţei unei astfel de entităţi iar la diminuarea acestui indicator contribuie analistul de informaţii financiare, prin activitatea pe care o desfăşoară.

Informaţiile financiare prezintă o caracteristică importantă şi anume perisabilitatea. Operaţiunile financiare derulate în scopul spălării banilor sau finanţării terorismului prezintă relevanţă doar în intervalul de timp în care se poate face identificarea sursei de provenienţă a fondurilor şi identificarea beneficiarului final al acestora. Reţelele de crimă organizată dezvoltă tehnici de transfer rapid al fondurilor care le permit acestora să îşi reloce activitatea în alte zone care nu dispun de sisteme financiare rezistente la infiltrările membrilor reţelelor.

Dacă ne referim la activitatea organizaţiilor teroriste, timpul de reacţie al analistului de informaţii financiare şi implicit al organizaţiei din care face parte, trebuie să fie unul extrem de redus, întrucât o operaţiune suspectă de finanţarea terorismului, dacă nu este identificată în timp util, poate reprezenta mijlocul prin intermediul căruia organizaţia teroristă îşi poate definitiva un atac terrorist.

Elementul de supriză trebuie să fie nelipsit în legătură cu produsele de intelligence financiar iar decidenţii trebuie să aibă la dispoziţie un produs care să le permit atingerea rezultatului final, incriminarea în cazul actelor de spîlare a banilor sau stoparea fluxului financiar către entităţile teroriste, în cazul finanţării terorismului.

De asemenea, timpul redus de reacţie este important şi în cazul produselor de intelligence financiar în scopuri strategice, întrucât diseminarea în timp util către autorităţile competente a unor produse de intelligence financiar strategic, le permite acestora să aloce eficient resursele necesare către acele sectoare care prezintă risc ridicat de spălare a banilor sau finanţare a terorismului, rezultatul final fiind un raport cost-beneficiu avantajos pentru întregul sistem naţional de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanţării terorismului.

Concluzii

Analistul de informații financiare își defăşoară activitatea într-un mediu aflat în continuă evoluție şi schimbare, iar rezultatul activității de analiză a informațiilor financiare, produsul de intelligence financiar, reprezintă punctul de pornire în procesul de combatere a spălării banilor şi finanțare a terorismului, două fenomene care aduc atingere stabilității şi siguranței economice a unui stat.

În aceste condiții produsul de intelligence financiar, fie că este generat în scopuri operaționale, fie că este generat în scopuri strategice, trebuie să asigure suportul necesar pentru autoritățile cu competențe în domeniul prevenirii şi combaterii spălării banilor, finanțării terorismului şi a criminalității organizate, în general.

Bibliografie

1. Cooper Jeffrey, *Curing Analytic: Pathways to Improved Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 2005.

2. Grabo Cynthia, *Anticipating Surprise: Analysis for Strategic Warning*, Joint Military Intelligence College, Washington, 2002.

3. Heuer Richards, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 1999.

4. Jean-Charles Brisard, JCB Consulting, *Terrorism financing - Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, Dec. 19, 2002, New-York, USA.

5. Jean Louis, Herail, Patrick Ramela, *Le blanchiment de l'argent et la crime organisee*, P.U.F., Paris, 1996.

6. Lahneman William (coord.), *The Future of Intelligence Analysis* (vol. I, II) - Center for International and Security Studies, 2006.

7. Matthew Levitt, *Follow the money – Leveraging financial intelligence to combat transnational threats,* 2011, disponibil la http://journal.georgetown.edu/wp-content/uploads/34-43-FORUM-Levitt.pdf, accesat la data de 30 octombrie 2013.

8. McDowell Don, *Strategic intelligence: A Handbook for Practitioniers, Managers, and Users,* The Scarecrow Press INC., 2009.

9. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF-GAFI), GAFISUD, *The Forty Recommendations.*

Abordarea pe bază de risc, metodă de management al riscului operațional la nivelul unităților de informații financiare

Ionuț-Sorinel GABOR – JITARIU
Oficiul Național de Prevenire şi Combatere a Spălării Banilor
gabor.sorin@onpcsb.ro

Abstract

The mission of the financial intelligence units (FIU) within the systems on prevention and combating money laundering and terrorism financing (AML/CTF) consist in ensuring the information component of law enforcement authorities in connection with money laundering/terrorism financing risks (ML/TF) identified based on available data and information at the level of financial and non-financial sector.

Comparing with intelligence structures from other area, the FIUs are facing different events at the level of operational risk components, generated by continuous flow of raw financial data and information. Therefore, the FIU has the main role of identification the information that indicates high risk of ML/TF.

Keywords: money laundering, terrorism financing, risk, financial, non-financial, data, intelligence, analysis

Introducere

Abordarea pe bază de risc în intelligence-ul[1] financiar reprezintă o metodă de management al riscurilor operaționale la nivelul activității de analiză a unei unități de informații financiare (FIU). Aceasta constă în alocarea resurselor de analiză (*informaționale,umane şi tehnice*) în funcție de riscurile de spălare de bani/finanțarea terorismului (SB/FT), identificate pe baza informațiilor transmise de entitățile din sectorul financiar şi non-financiar.

[1] În cadrul prezentului document termenul de intelligence va fi folosit în două accepțiuni ale sale, respectiv:

- Procesul de identificare şi integrare a unor date şi informații în scopul generării de informații noi, cu valoare operativă, tactică sau strategică şi care nu erau cunoscute anterior.
- Produsul rezultat în urma acestui proces şi care este destinat beneficiarului final.

1. Riscul operațional al unei unități de informații financiare

Standardele internaționale atribuie unităților de informații financiare rolul de coordonator al componentei de intelligence a sistemului de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanțării terorismului (SPCSBFT).

În termeni simpli, un FIU trebuie să se asigure că informații relevante privind SB/FT din sectorul financiar şi non-financiar sunt *„livrate"* în timp util beneficiarilor cu competențe de aplicare a legii, pentru ca aceştia să poată adopta măsurile preventive/combative necesare.

Similar oricărui alt tip de structură organizațională, FIU-ul se confruntă în cadrul activității cu riscuri operaționale[2] care dacă nu sunt identificate şi abordate corespunzător pot avea un impact negativ asupra misiunii sale[3]. Însă, spre deosebire de alte *structuri de informații*[4], FIU se confruntă cu manifestări diferite la nivelul componentelor riscului operațional.

În concret, dacă pentru serviciile de informații o problemă majoră o reprezintă *capacitatea de acoperire informativă*[5] a zonelor de risc în domeniul în care activează (*ex. pe siguranța națională - capacitatea de a obține informații cu privire la amenințările externe la adresa statului)*, la nivelul FIU-ului există un flux continuu de date şi informații financiare brute care alimentează unitatea, în baza standardelor privind prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului (CSB/CFT).

Menținerea acestui flux este esențială. Entitățile raportoare din sistemul financiar şi non-financiar trebuie încurajate să raporteze orice suspiciune de SB/FT FIU-ului. Este rolul acestuia din urmă să se asigure că din fluxul constant de date şi informații sunt selectate cele mai relevante astfel încât resursele limitate de analiză să fie alocate cu maximă eficiență, într-un raport cost-beneficiu cât mai avantajos, către prevenirea şi/sau combaterea acestor fapte.

---

[2] Pentru scopul prezentului document a fost adoptata definiția pe care *Comitetul de la Basel pentru Supravegherea Bancară* o dă în cadrul *Basel II Framework (June 2004)* conceptului de risc operațional, respectiv *„riscul de pierderi generate de procese interne neadecvate sau necorespuzătoare, personal şi sisteme, sau de evenimente externe"*.

[3] O manifestare concretă a acestei categorii de risc o reprezintă situația în care o informație privind o operațiune de SB/FT există la nivelul FIU-ului, însă ea nu a fost identificată şi diseminată, în timp util, autorităților de aplicare a legii.

[4] Ex. care activează în domeniul siguranței naționale, domeniul prevenirii şi combaterii criminalității, domeniul apărării naționale etc.

[5] Prin *capacitatea de acoperire informativă* înțelegem capacitatea de a colecta informații dintr-un anumit domeniu/sector/problematică etc.

Deşi pare un lucru simplu, selectarea din volumul masiv de date şi informaţii financiare eterogene pe cele relevante, prin eliminarea *zgomotului de fond,* este o sarcină foarte complexă.

Mai mult, dacă nu este îndeplinită corect pot apărea situaţii cu implicaţii deosebite nu doar pentru FIU (*exemplul celui mai sumbru scenariu - situaţia în care un atac terorist ar fi putut fi dejucat pe baza unor informaţii privind finanţarea operaţiunii, informaţii care existau la nivelul FIU-ului, dar care pe fondul unor procese necorespunzătoare nu au fost evaluate corect şi diseminate autorităţilor competenţe pentru a acţiona preventiv).*

Soluţia constă în evaluarea din punct de vedere al riscului de SB/FT a tuturor informaţiilor financiare cuprinse în rapoartele primite la nivelul FIU-ului, urmând ca resursele de analiză să fie alocate în funcţie de rezultatul acestei evaluări.

2. Standarde internaţionale în legătură cu abordarea pe bază de risc

- **Grupul Egmont al unităţilor de informaţii financiare:**

Grupul Egmont prevede în legătură cu subiectul evaluării riscului rapoartelor de tranzacţii suspecte (RTS) şi al prioritizării acestora că:

„prioritizarea RTS-urilor este importantă întrucât permite FIU-urilor să aloce şi să-şi direcţioneze resursele în conformitate cu priorităţile stabilite şi cu riscul identificat. Alocarea eficientă a resurselor este critică pentru asigurarea unei analize eficiente şi o diseminare în timp util a intelligence-ului financiar către agenţiile partenere. Pentru prioritizarea eficientă a rapoartelor este important să se determine nivelul de risc asociat activităţii, persoanei fizice sau juridice raportate. Nivelul de risc poate fi determinat prin efectuarea unei evaluări a riscului

……..”

RTS-urile cu prioritate scăzută pot fi puse la dispoziţia autorităţilor investigative competente sau păstrate în evidenţă pentru analizele viitoare, iar cele cu prioritate ridicată ar trebui analizate şi diseminate agenţiilor de aplicare a legii sau altor agenţii competente”[6].

- **Grupul de acţiune financiară internaţională:**

Textul Recomandării FATF 1 – *„Evaluarea riscului şi aplicarea unei abordări pe bază de risc”* prevede o serie de principii de bază în ceea

[6] Grupul Egmont, „Analiza tactică - Manual de participant”, Sectiunea 3 - Evaluarea riscului şi definirea priorităţilor, *2008*.

ce priveşte evaluarea riscului. În primul rând se solicită statelor să *„identifice, evalueze şi să înţeleagă”* riscurile de SB/FT cu care se confruntă şi totodată, statele trebuie să desemneze *„o autoritate sau mecanism de coordonare a acţiunilor pentru evaluarea riscurilor”*. Scopul standardului este de a asigura faptul că statele pot aborda în mod eficient propriile riscuri de SB/FT, iar evaluarea riscului este destinată a servi drept bază pentru aplicarea abordării pe bază de risc, respectiv *„asigurarea faptului că măsurile adoptate sunt proporţionale cu riscul identificat”*. Textul Recomandării prevede în mod explicit că *abordarea pe bază de risc şi, implicit, procesul de evaluare a riscului pe care se bazează,* trebuie să constituie o *„bază esenţială”* pentru alocarea în mod eficient a resurselor de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanţării terorismului[7].

Nota interpretativă la recomandarea 1 prevede în mod specific faptul că obiectivul abordării pe bază de risc constă în asigurarea faptului că măsurile de CSB/CFT sunt proporţionale cu *„riscul identificat”,* precum şi în susţinerea adoptării unor decizii privind alocarea eficientă a resurselor. În acest scop, statele trebuie să adopte măsuri de identificare şi evaluare *„continuă”* a riscurilor de SB/FT cu care se confruntă. Obiectivele procesului la nivel naţional sunt:

- asigurarea unei resurse pentru potenţiale îmbunătăţiri ce pot fi aduse regimului de CSB/CFT;
- sprijinirea prioritizării şi alocării resurselor CSB/CFT de către autorităţile competente;
- sprijinirea procesului de evaluare a riscului de SB/FT la nivelul entităţilor raportoare.[8]

3. Abordarea pe bază de risc

Aşa cum s-a menţionat, abordarea pe bază de risc în intelligence-ul financiar reprezintă o metodă de management al riscurilor operaţionale la nivelul activităţii de analiză a unui FIU şi constă în alocarea resurselor analitice (*informaţionale, umane şi tehnice*) în funcţie de riscurile de spălare de bani/finanţarea terorismului (SB/FT) identificate. Principiul pe care îl

[7] FATF, „FATF Guidance – National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assesment”, Februarie 2013, disponibil la http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.
[8] *Idem.*

deserveşte este acela că *resursele trebuie alocate în funcţie de priorităţi astfel încât riscurile cele mai mari să beneficieze de cea mai mare atenţie*[9]. O astfel de abordare permite alocarea în cel mai eficient mod posibil a unui volum limitat de resurse.

Deşi nu există metodologii general acceptate care să prevadă natura şi aria de acoperire a abordării pe bază de risc, la nivelul standardelor care impun o astfel de abordare există un consens general în legătură cu faptul că o abordare pe bază de risc implementată eficient presupune identificarea şi categorisirea riscurilor de SB/FT şi aplicarea unor măsuri rezonabile pe baza riscului identificat[10].

Abordarea pe bază de risc prezintă următoarele beneficii şi provocări:

3.1. Beneficii:

• un management mai eficient al riscurilor, într-un raport cost-beneficiu mai avantajos;

• flexibilitatea FIU-ului de a se adapta rapid la evoluţiile în timp ale riscurilor;

• axarea activităţii FIU-ului pe ameninţări de SB/FT reale, identificate corespunzător;

• scăderea riscului de *perisabilitate* al intelligence-ului financiar produs de FIU;

• o diminuare a *amprentei* FIU-ului asupra entităţilor raportoare, tradusă în costuri mai scăzute cu conformitatea pentru sectorul financiar şi non-financiar;

• scăderea riscului de deconspirare a analizelor efectuate la nivelul FIU-ului, către subiecţii analizaţi;

3.2. Provocări:

• necesită determinare din partea managementului în adoptarea setului de măsuri care asigură implementarea eficientă a abordării pe bază de risc;

• presupune adoptarea de măsuri specifice pentru gestionarea situaţiilor tranzitorii aferente trecerii la noua abordare;

• necesită informaţii corespunzătoare pentru efectuarea unei analize relevante a riscului;

---

[9] FATF, „Guidance on the risk-based approach to combating money laundering and terrorist financing", iunie *2007,* disponibil la http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Procedures.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.

[10] *Idem.*

• necesită o nevoie sporită de personal instruit în domeniul riscului care să aibă capacitatea de a lua decizii corecte pe baza de riscuri de SB/FT identificate.

Adoptarea unei abordări pe bază de risc presupune implementarea unui proces de management al riscului de SB/FT, cu următoarele etape:

• recunoaşterea existenţei riscului (riscurilor) de SB/FT;

• evaluarea riscului (riscurilor) de SB/FT;

• dezvoltarea unor strategii de management a riscurilor identificate[11].

4. Recunoaşterea existenţei riscurilor de SB/FT

Riscul de SB/FT nu este identic pentru fiecare tranzacţie suspectă raportată FIU-ului.

Un raport de tranzacţii suspecte (RTS) reprezintă o forma de *„human intelligence (HUMINT)"* fiind similar rapoartelor *colectate* de alte structuri de informaţii de la sursele umane. În concret, RTS-ul reprezintă o interpretare subiectivă pe care angajatul unei entităţi raportoare o dă unei situaţii de fapt identificate în cursul activităţii sale specifice. Această interpretare este influenţată de două elemente:

• pe de o parte viziunea relativ îngustă a entităţii raportoare asupra respectivei situaţii, generate de faptul ca informaţiile pe care le are la dispoziţie sunt limitate (*ex. o instituţie financiară „vede" doar ceea ce este în sistemul său fără a cunoaşte câte conturi a tranzitat o sumă de bani până să ajungă la un client al sau)*, iar

• pe de altă parte, subiectivismul persoanei responsabile cu întocmirea raportului de tranzacţii suspecte care apreciază caracterul suspect al situaţiei de fapt incluse în raport, prin raportarea la propriile cunoştinţe şi experienţă.

În această logică, standardele internaţionale prevăd obligaţia de a transmite FIU-ului *rapoarte* şi nu sesizări cu privire la tranzacţii suspecte, de unde şi conceptul de *entităţi raportoare*. *Rapoartele* sunt simple informări cu privire la elemente de fapt pe care entităţile le consideră suspecte, ele fiind exonerate de orice fel de răspundere în cazul în care suspiciunile sunt nefondate şi au fost *raportate* cu bună credinţă.

În acest context, poziţionarea FIU-ului la convergenţa sectorului financiar şi non-financiar, cu autorităţile de aplicare a legii, autorităţile de reglementare şi supraveghere şi FIU-uri din alte jurisdicţii, oferă acestuia o viziune globală care-i permite o evaluare mult mai realistă a riscului de SB/FT al unei tranzacţii cuprinse într-un *raport* decât o poate face entitatea raportoare.

[11] FATF, *loc. cit.*

FIU-ul beneficiază de un volum superior de informații punctuale şi/sau agregate la nivel de sistem[12] şi, totodată, deține personal specializat în identificarea şi evaluarea riscurilor de SB/FT.

În acelaşi timp însă, indiferent de tăria şi eficiența controalelor de CSB/CFT implementate de instituțiile financiare, infractorii vor continua să încerce să mute fonduri ilicite prin intermediul sectorului financiar fără a fi detectați şi ,din când în când, vor şi reuşi[13]. Este rolul FIU-ului ca prin propria evaluare a riscului de SB/FT al tranzacțiilor suspecte să identifice aceste cazuri şi să ia măsurile necesare pentru abordarea lor corespunzătoare.

5. Evaluarea riscului de SB/FT al unei operațiuni financiare cuprinse într-un raport de tranzacții suspecte

Evaluarea riscului este un proces folosit în multe domenii. Spre exemplu, teoria economică reține două mari contexte în care sunt adoptate deciziile: *riscul* şi *incertitudinea*.

Primul este caracterizat de situația în care probabilitatea de materializare a unui eveniment cu efecte adverse poate fi definită pe baza unor niveluri de frecvență relativă. În acest scop, sunt folosite informații despre evenimente similare din trecut (obținute fie din experiență, fie din studiul sistematic al unor astfel de evenimente).

În mod contrar, cea de-a doua abordare e caracterizată de imposibilitatea determinării probabilității unui eveniment viitor. Nici experiența şi nici datele istorice nu permit o predicție a probabilității[14].

În ceea ce priveşte operațiunile de spălare de bani, contextul este unul de risc, fapt ce permite folosirea experienței altor FIU-uri, entități raportoare, organe judiciare şi experiența internațională pentru dezvoltarea unor instrumente de evaluare a riscului.

În funcție de circumstanțe, evaluarea riscului poate fi retrospectivă[15] sau prospectivă[16], cantitativă sau calitativă sau o combinație a acestora. În general însă, o evaluare cantitativă, folosind date validate, poate fi mai

[12] Mai multe informații înseamnă mai multe şanse de identificare a unei operațiuni de SB/FT.
[13] FATF, *loc. cit.*
[14] Unidad de Informacion Financiera, „Handbook for designing monez laundering and terrorist financing risk matrices. A proposal based uopn Argentina's experience", disponibil la http://www.uif.gov.ar:8080/eng/informes/A9s.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.
[15] Evaluarea retrospectivă a riscului foloseşte date disponibile în legătura cu evenimente din trecut pentru a anticipa probleme viitoare. Deşi trecutul nu este întotdeauna un indicator concludent al viitorului, pot fi identificate pattern-uri relevante din datele istorice, datele privind infracționalitatea nefăcând excepție.
[16] Evaluarea prospectivă a riscului încearcă să anticipeze viitorul fără a beneficia de date istorice. Această abordare se bazează în principal pe indicatori calitativi şi nu pe cei cantitativi.

obiectivă şi mai folositoare în timp decât o evaluare calitativă a riscului, bazată pe presupuneri şi studii de caz[17].

Scopul evaluării riscului de SB/FT al tranzacţiilor incluse în RTS-urile primite de un FIU constă în reducerea probabilităţii unui eşec al acestuia din urmă de a identifica o operaţiune de SB/FT.

Riscul de SB/FT al tranzacţiei incluse în RTS nu vizează însă în mod direct FIU-ul. O astfel de tranzacţie generează riscuri la adresa valorii sociale protejate în cazul faptelor de SB/FT. Eşecul în a identifica o operaţiune de SB/FT, din volumul de RTS-uri care parvin FIU-ului, constituie însă un risc operaţional al acestuia. Între cele două riscuri există o strânsă legătură. Cu cât tranzacţia raportată FIU-ului prezintă un risc de SB/FT mai ridicat, cu atât riscul operaţional este mai mare şi consecinţele mai serioase, dacă tranzacţia nu este evaluată corespunzător pentru a se acţiona în legătură cu ea.

Dacă există o probabilitate *„N”* ca FIU-ul să nu detecteze o tranzacţie de SB/FT, o astfel de probabilitate este redusă condiţional prin aport suplimentar de informaţii. Astfel, cu cât este disponibilă mai multă informaţie în legătură cu natura şi trăsăturile unei tranzacţii suspecte, cu atât este mai mică probabilitatea de a eşua în detectarea ei, obţinându-se în acest fel un control sporit asupra riscului. Disponibilitatea informaţiei este însă limitată întrucât este imposibil, prea scump sau necesită prea mult timp pentru a o obţine în toate cazurile.[18]

Pentru derularea procesului de evaluare a riscului de SB/FT al unei tranzacţii incluse într-un RTS sunt necesare două premise:

- o înţelegere unitară a conceptului de risc cu componentele sale,
- o identificare clară a valorii sociale protejate în cazul infracţiunilor de SB/FT pentru a cunoaşte categoriile de relaţii sociale afectate de astfel de fapte.

6. Concepte cheie şi terminologie relevantă pentru evaluarea riscului de spălare de bani/finanţarea terorismului

Multe din conceptele şi terminologia folosită pentru evaluarea riscului de spălare de bani/finanţarea terorismului provin din domeniul *managementului riscului*, proces folosit atât în sectorul public cât şi în cel privat pentru susţinerea proceselor decizionale[19].

---

[17] FATF „Money laundering & terrorist financing risk assesment strategies”, iunie 2008, disponibil la http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Strategies.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.

[18] *Idem.*

[19] FATF, „FATF Guidance – National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assesment”, Februarie 2013, disponibil la http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.

Organizaţia Internaţionala de Standardizare (ISO 31000: 2009)[20] defineşte riscul ca *„efectul pe care incertitudinea îl generează la nivelul obiectivelor”*. Definiţia din 2009 revizuieşte conceptul de risc din ISO 2002 – *riscul = probabilitate a materializării unui eveniment negativ şi consecinţele*[21] *sale*.

Grupul Egmont al Unităţilor de Informaţii Financiare defineşte riscul într-o tranzacţie suspectă drept *„probabilitatea unei suspiciuni, în funcţie de criterii şi indicatori predefiniţi, precum şi consecinţa acţiunilor, fie că acestea sunt fapte de spălare de bani sau finanţare de terorism”.*[22]

FATF foloseşte următoarele concepte cheie pentru evaluarea riscului de SB/FT[23]:

• *RISCUL* – reprezintă o funcţie de trei factori: *ameninţare, vulnerabilitate şi consecinţe. Evaluarea riscului de SB/FT* reprezintă un produs sau proces, bazat pe o metodologie agreată de părţile implicate, prin care se încearcă identificarea, analiza şi înţelegerea riscurilor de SB/FT şi care serveşte drept prim pas in abordarea lor. În mod ideal, o evaluare a riscului implică elaborarea unor judecăţi despre ameninţări, vulnerabilităţi şi consecinţe;

• *AMENINŢAREA*[24] – este reprezentată de o persoană sau grup de persoane, obiecte sau activităţi, care au potenţialul de a cauza pagube statului, societăţii, economiei, etc. În contextul evaluării riscului de SB/FT conceptul include infractorii, grupurile teroriste şi susţinătorii lor, fondurile pe care le folosesc, precum şi activităţile trecute, prezente şi viitoare de SB/FT;

• *VULNERABILITĂŢILE* – reprezintă lucrurile/aspectele care pot fi exploatate de către *ameninţare* sau care îi pot sprijini activităţile. În contextul evaluării riscului de SB/FT, *vulnerabilităţile* pot fi, de exemplu, breşele de la nivelul sistemului CSB/CFT, anumite trăsături specifice ale unei ţări, ale unui sector, un produs financiar sau tip de serviciu şi care le fac atractive pentru SB/FT;

---

[20] Organizaţia Internaţionala pentru Standardizare (ISO) (2009 a), *Managementul riscului – Principii si ghiduri (*ISO 31000:2009), ISO, Geneva, website: www.iso.org.

[21] Aceeaşi sursa defineşte magnitudinea consecinţelor ca fiind *gradul efectelor negative cauzate de un eveniment.*

[22] Egmont Group „Tactical Analysis. Participant Manual”.

[23] FATF, „FATF Guidance – National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assesment”, Februarie 2013, disponibil la http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.

[24] Teoriile de management al riscului definesc *ameninţarea* ca o funcţie în care sunt combinate *capabilitatea şi intenţia.*

• *CONSECINȚELE* – se referă la impactul sau daunele pe care SB/FT le poate genera şi include efectele infracțiunii premisă sau ale activității teroriste asupra sistemului financiar, instituțiilor, precum şi asupra economiei şi societății în general. Consecințele SB/FT pot fi pe termen scurt sau pe termen lung şi pot viza populația în general, comunități specifice, mediul de afaceri, interesele naționale şi internaționale, precum şi reputația şi atractivitatea sectorului financiar al unui stat.

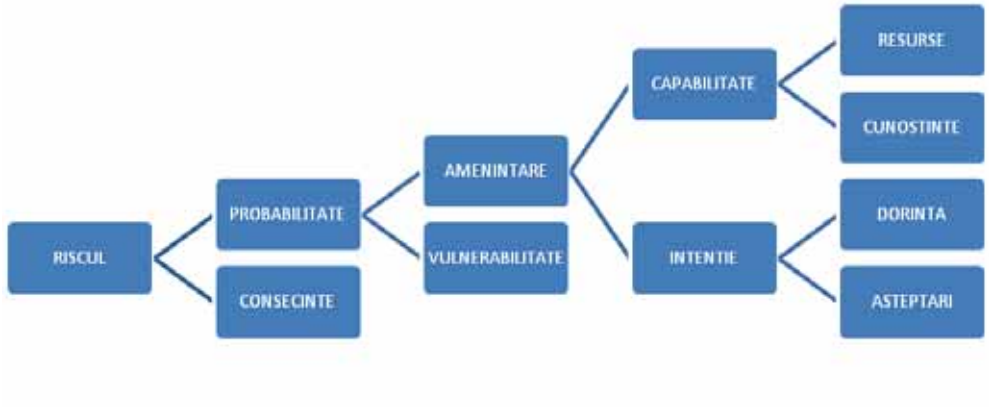

Figura nr. 1
Componentele conceptului de risc[25]

7. Legătura dintre spălarea banilor şi finanțarea terorismului

Deşi recomandările FATF prevăd măsuri comune de abordare a problematicii celor două fenomene, acest lucru datorându-se în principal faptului că măsurile de prevenire şi combatere a spălării banilor constituie măsuri cheie care permit neutralizarea şi combaterea organizaţiilor criminale, cele două infracţiuni sunt autonome şi independente, întrucât actele teroriste nu se bazează neapărat pe spălarea banilor pentru a-şi atinge scopurile.[26]

[25] Dezvoltată pe baza modelului prezentat de BLACK, Christopher în „Reporting on Organised Crime – A shift from description to explanation in the Belgian Annual Report on Organised Crime". Ghent University, 2001.
[26] Unidad de Informacion Financiera, „Handbook for designing monez laundering and terrorist financing risk matrices. A proposal based uopn Argentina's experience", disponibil la http://www.uif.gov.ar:8080/eng/informes/A9s.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.

Cât priveşte diferenţele dintre spălarea de bani şi finanţarea terorismului, în contextul procesului de evaluare al riscului, FATF prevede că *„Factorii asociaţi cu finanţarea terorismului care trebuie luaţi în considerare pot fi foarte diferiţi de cei asociaţi spălarii de bani. De exemplu, fondurile folosite pentru finanţarea activităţilor teroriste pot proveni atât din activităţi infracţionale cât şi din surse licite. În plus, un obiectiv cheie în combaterea finanţării terorismului îl reprezintă prevenirea materializării unor acte teroriste viitoare, în vreme ce în cazul combaterii spălării banilor, activitatea infracţională (infracţiunea predicat) a avut deja loc. O altă diferenţă este aceea că tranzacţiile asociate cu finanţarea terorismului pot fi efectuate cu sume foarte mici care dacă nu sunt privite în contextul finanţării terorismului sunt tocmai acele tranzacţii care adesea sunt considerate ca prezentând risc minim de spălare de bani.*

Având în vedere cele prezentate, pot fi făcute trei observaţii care implică diferenţe la nivelul metodologiei de analiză riscului în cazul operaţiunilor de finanţare a terorismului:

• valoarea socială apărată în cazul infracţiunii de finanţare a terorismului (*ordinea şi siguranţa publică*) este diferită de cea apărată în cazul infracţiunii de spălare de bani (*integritatea sistemului economic şi financiar*). În acest context, suma sau volumul activelor implicate nu mai constituie principalul indicator al impactului unei operaţiuni de finanţare a terorismului;

• întrucât tehnicile folosite în tranzacţiile de finanţare a terorismului sunt total diferite şi bazate pe o logică diferită de cea a operaţiunilor de spălare de bani, urmărind strângerea fondurilor din orice sursă, licită sau ilicită, matricea de evaluare a riscului unei astfel de tranzacţii trebuie să cuprindă indicatori diferiţi decât cei folosiţi pentru operaţiunile de spălare de bani.

• având în vedere că măsurile adoptate pentru combaterea terorismului au natură preventivă, întrucât combat actele teroriste înainte ca ele să fie săvârşite (*ante facto*), trebuie stabilită o prioritate temporală în analiza acestor RTS-uri.[27]

În concluzie, instrumentul de evaluare a riscului de finanţare a terorismului aferent unei operaţiuni financiare incluse într-un raport de tranzacţie suspectă trebuie să includă indicatori specifici care urmează a fi interpretaţi într-o logică diferită decât cea folosită pentru evaluarea riscului de spălare de bani. Astfel de indicatori pot viza:

[27] Unidad de Informacion Financiera, *loc. cit.*

- originea geografică a fondurilor;
- legătura dintre organizații teroriste şi anumite state;
- verificarea tranzacţiilor în diferite liste de securitate;
- verificarea părților din tranzacţie în listele internaționale cu persoane şi organizații teroriste;
- profilul organizațiilor şi/sau persoanelor implicate etc.

8. Matricea riscului

Matricele riscului sunt instrumente folosite frecvent în cadrul activităților care presupun măsurarea şi managementul riscului. În legătură cu domeniul prevenirii şi combaterii spălării banilor şi finanțării terorismului, astfel de instrumente sunt folosite de Fondul Monetar Internațional[28], Banca Mondiala[29], Unități de Informații Financiare[30], precum si Grupul Egmont al Unităților de Informaţii Financiare – *„Manual de analiză tactică”*[31].

Din punct de vedere metodologic, matricele conțin doi vectori, unul dedicat cuantificării *consecințelor* şi altul dedicat cuantificării *probabilității*, suma celor două coordonate definind nivelul de risc al unei tranzacții[32].

În termeni simpli matricea riscului este folosită pentru a combina valorile atribuite de analist probabilității cu valorile atribuite consecințelor, în scopul obținerii unui nivel de risc. Aceasta sprijină procesul decizional şi ajuta în a alege acţiunile de urmat în funcție de nivelul de risc. Modul în care se calculează nivelul de risc este prezentat în următoarea matrice simplificată şi tabelul aferent[33]:

---

[28] Fondul Monetar Internațional, „The International Monetary Fund staffs' ML/FT NRA methodology", www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents /reports/Risk_Assessment_IMF.pdf, accesat la data de 30 octombrie 2013

[29] Banca Mondială, „The World Bank Risk Assessment Methodology", disponibil la www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf, accesat la data de 30 octombrie 2013.

[30] AUSTRAC (FIU Australia) – *„Risk management. A tool for small-to-medium sized businesses",* http://www.austrac.gov.au/files/risk_management_tool.pdf, accesat la data de 30 octombrie 2013.

[31] Grupul Egmont, „Analiza tactica - Manual de participant", 2008.

[32] *Idem*.

[33] Elaborate pe baza modelului folosit de unitatea de informații financiare a Australiei.

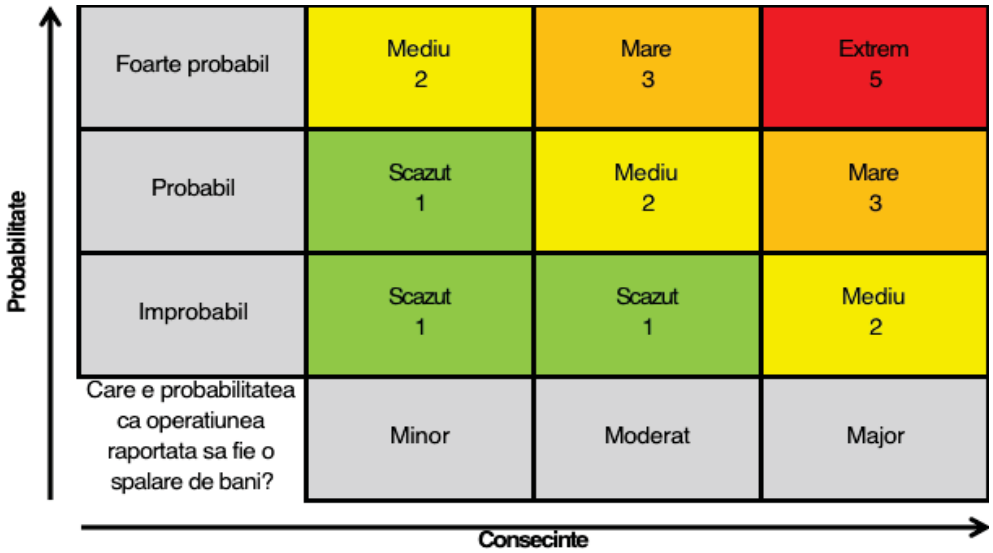

Figura nr. 2
Matrice simplificată

Tabelul nr. 1
Descrierea riscului

NIVEL DE RISC	DESCRIEREA RISCULUI
EXTREM	Este aproape sigur că operațiunea raportată este o spălare de bani și/sau consecințele să fie majore
MARE	Este probabil ca operațiunea raportată să fie o spălare de bani și/sau consecințele să fie serioase
MEDIU	Este posibil ca operațiunea raportată să fie o spălare de bani și/sau consecințele să fie moderate
SCĂZUT	Este improbabil ca operațiunea raportată să fie o spălare de bani și/sau consecințele sunt neglijabile

Exemplul prezentat conține patru clase de risc însă, în funcție de necesități pot fi definite mai multe clase.

Matricea riscului oferă avantajul unei evaluări cantitative şi/sau calitative a riscului intrinsec al unei tranzacţii suspecte raportate, pe baza informaţiilor disponibile, permițând în acest fel o identificare a ordinii de priorități[34].

Cu toate acestea este important de subliniat faptul că instrumentul în sine are şi o serie de limitări care trebuie cunoscute atunci când se adoptă decizii pe baza lui, respectiv:

• rezoluția scăzută – în anumite cazuri matricea nu permite, în cadrul aceleiaşi clase de risc, o ierarhizarea a evenimentelor care prezintă grade diferite de impact şi probabilitate,

• sunt posibile erori şi inconsistente în alocarea gradelor de risc calitativ, în relaţie cu riscul cantitativ (rating inversat),

• este posibilă o alocare neoptima a resurselor şi o interpretare subiectivă a rezultatelor, şi

• adăugarea unor elemente subiective în definirea claselor de risc.[35]

În acest context este important ca matricea să fie revizuită periodic cu luarea în considerare a posibilelor schimbări la nivel de context şi a mediului în care activează FIU-ul.

9. Dezvoltarea unor strategii de management al riscurilor identificate

Strategiile de management al riscurilor identificate presupun o serie de măsuri destinate eliminării şi/sau diminuării cazurilor în care o operațiune de SB/FT nu este detectată de către FIU.

Aşa cum s-a menționat, riscul aferent unei tranzacții de SB/FT nu vizează în mod direct FIU-ul. O astfel de tranzacție generează riscuri la adresa valorii sociale protejate în cazul faptelor de SB/FT. Eşecul în a identifica o astfel de tranzacție, din volumul semnificativ de informaţii financiare care parvin FIU-ului constituie însă un risc operațional al acestuia. Între cele două riscuri există o strânsă legătură. Cu cât tranzacția nedetectată de FIU prezintă un risc mai ridicat de SB/FT, cu atât riscul operațional al acesteia este mai mare şi consecințele mai serioase.

Nivelurile de risc rezultate din matricea riscului permit o prioritizare a RTS-urilor transmise FIU-ului. Pe baza acestei prioritizări pot fi adoptate decizii fundamentate privind acțiunile ce ar trebui întreprinse în legătură cu fiecare RTS.

---

[34] Grupul Egmaont, *loc. cit.*

[35] COX, L. A. Jr. „What's wrong with risk matrices?”, Risk Analysis, Vol. 28, No. 2, 2008.

Concluzii

Abordarea pe bază de risc constituie o metodă eficientă de management al riscurilor operaționale aferente activității de analiză a informațiilor ale unui FIU. Implementată corect, abordarea pe bază de risc asigură o alocare eficientă a resurselor de analiză limitate *(umane, tehnice, informaționale)* ale unui FIU în funcție de riscul de SB/FT identificat.

Totodată, procesul scurtează intervalul de timp în care o informație relevantă privind SB/FT disponibilă la nivelul sectorului financiar şi non-financiar ajunge *pe masa* autorităților de aplicare a legii pentru a fi investigată corespunzător.

În fine, prin ajustarea permanentă a componentelor sale, abordarea pe bază de risc asigură FIU-ului o flexibilitate sporită, permițând o adaptare permanentă la evoluțiile rapide care caracterizează în prezent fenomenele de spălarea banilor şi finanțarea terorismului.

Abrevieri

- FIU – Unitate de Informații Financiare (*Financial Intelligence Unit)*
- SB – spălarea banilor
- FT – finanțarea terorismului
- SPCSBFT – sistemul de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanțării terorismului
- CSB/CFT – combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului
- RTS – raport de tranzactii suspecte
- FATF – Grupul de Acțiune Financiară Internațională (GAFI)/Financial Action Task Force

Bibliografie

1. Bank of Spain *Supervision Model of the Bank of Spain,* disponibil la http://www.bde.es/website/es/supervision/funciones/modelo_de_supervision.pdf, accesat la data de 30 octombrie 2013.

2. Betts Richard, *Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are Inevitable*, în *World Politics* 31, nr. 1/1978

3. Colby E. William, "Deception and Surprise: Problems of Analysts and Analysis" în *Intelligence Policy and National Security*, ed Robert Pfaltzgraff, Jr., Uri Ra'anan şi Warren Milberg, Archon Books, 1981

4. Council of Europe. Convention of Strasbourg (1990). Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds of Crime.

5. Cox, L. A. Jr. „What's wrong with risk matrices?”, Risk Analysis, Vol. 28, No. 2, 2008.

6. Cooper Jeffrey, *Curing Analytic: Pathways to Improved Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 2005.

7. Davidson P., *Is Probability Theory Relevant for Uncertainty? A Post Keynesian Perspective,* The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 5, 1991.

8. Ezell, B. C., Bennett, S. P., Von Winterfeld D., Spkolowski, J., & Collins, A., *Probabilistic Risk Analysis and Terrorism Risk,* Risk Analysis, Vol. 30, No. 4, 2010.

9. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF-GAFI), GAFISUD, *The Forty Recommendations.*

10. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF-GAFI), *FATF Guidance – National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assesment,* Februarie 2013, disponibil la http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf, accesat la 30 octombrie 2013.

11. Grabo Cynthia, *Anticipating Surprise: Analysis for Strategic Warning*, Joint Military Intelligence College, Washington, 2002

12. Heuer Richards, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 1999.

13. The International Monetary Fund, *The International Monetary Fund staffs' ML/FT NRA methodology,* www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents /reports/Risk_Assessment_IMF.pdf , accesat la data de 30 octombrie 2013.

14. World Bank, *The World Bank Risk Assessment Methodology,*disponibil la www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf, accesat la data de 30 octombrie 2013.

Documente inedite: Serviciul Secret din România 1859-1875

dr. Sorin APARASCHIVEI
sorinaparaschivei@yahoo.com

Abstract

Although mentioned since the early years of Alexandru Ioan Cuza's reign, the Internal Affairs Bureau's intelligence service has almost remained obscure to the Romanian historians. The few facts known about this issue occur around the year 1862, when Cuza, while visiting Bucharest's police prefecture, recomended to the prefect to take all the necessary steps to guarantee the efficiency of the „renseignemente chancellary".

Afterwards, with the lack of certain documents, historians and specialists had tried to reimagine the starts of these intelligence structures by using the hypothesis that the Internal Affairs Bureau (assigned with the defense and maintainment of public order) undertook intelligence activity through specialized personal and utilised secret funds for ghatering intelligence and remunerating its own agents.

Following this lead, with the help of valuable documents from the Romanian's National Archives, the goal of this paper is to shed light upon this historical issue and to prove the fact the Internal Affairs Bureau's intelligence service was brought into existence since 1860 under the name of The Secret Service, that was provided since the start with a national coverage.

From this point of view, The Internal Affairs Bureau's Intelligence Service can be considered to be the modern Romanian's first intelligence service.

Keywords: Serviciul Secret, Poliția Secretă, Prefectura Poliției Capitalei, Ministerul de Interne, prefect, informații, intelligence, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Marghiloman.

Introducere

Deşi amintit încă din primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza, serviciul de informații al Ministerului de Interne a rămas aproape necunoscut cercetării istoricilor din România. Puținele lucruri care se cunosc despre aceasta au ca punct de plecare anul 1862, când, cu prilejul unei vizite la Prefectura Poliției Capitalei, Cuza a recomandat prefectului poliției, colonelul Nicolae Bibescu, să ia toate măsurile pentru buna funcționare a „cancelariei de renseignemente”[1].

Apoi, în lipsa unei baze documentare, istoricii şi specialiştii au încercat să reconstituie începuturile acestei structuri informative plecând de la ipoteza că Ministerul de Interne, îndrituit în stat cu apărarea şi menținerea ordinii publice, a desfăşurat activitate informativă prin personal specializat, având la dispoziție fonduri secrete pe care le utiliza pentru procurarea de informații şi retribuirea propriilor agenți[2].

În rândurile următoare, cu ajutorul documentelor identificate de-a lungul unor cercetări amănunțite la Arhivele Naționale ale României, propun să înlătur această lacună a istoriografiei noastre şi să demonstrez faptul că serviciul de informații al Ministerului de Interne a luat ființă încă din primele zile ale anului 1860, sub denumirea de *Serviciul Secret* (sau *Poliția Secretă*), având de la început o organizare națională. Din acest punct de vedere, Serviciul Secret al Ministerului de Interne poate fi considerat *primul serviciu de informații al României moderne*.

Am optat pentru prezentarea cât mai detaliată a documentelor descoperite tocmai pentru a sublinia ineditul acestora şi a marca continuitatea Serviciului Secret în toată perioada anilor 1859 - 1875.

De menționat că istoriografia din țara noastră lasă să se înțeleagă că situația apariției primelor structuri informative pare a fi mai limpede la Ministerul de Război, în sensul că *Înaltul Ordin de Zi*, *nr. 83*, din 12/24

---

[1] Horia BRESTOIU, Vasile BOBOCESCU, *Aspecte ale activității de informații şi contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național şi cucerirea independenței de stat depline*, Ministerul de Interne, Serviciul Editorial, Presă şi Propagandă în Rândul Populației, Bucureşti, 1977, pp. 69-82.

[2] Vezi şi: Horia BRESTOIU, Vasile BOBOCESCU, *op. cit.*; Cristian Troncotă, *România şi Frontul Secret, 1859-1945*, Editura ELION, Bucureşti, 2008, pp. 20-26, sau Tiberiu TĂNASE, *Serviciile de informații în timpul lui Alexandru Ioan Cuza*, în revista „Intelligence”, nr. 24, martie-mai 2013, p. 75.

noiembrie 1859, este luat ca moment de referință pentru constituirea primei structuri informative militare - *Secția a II-a a Corpului Marelui Stat Major General al Armatei*. Apoi, la 14 decembrie 1859, prin Ordinul nr. 123, Statul Major a fost organizat în patru secții, la Secția a 2-a fiind numiți, printre alții, Gh. Slăniceanu şi Şt. Fălcoianu, ce aveau ca atribuții: „Tot ce priveşte la operațiile tactice şi strategice, precum recunoaşteri şi itinerare militare, combinarea şi conducerea coloanelor de deosebite arme, combinarea şi dirijarea manevrelor, alegerea pozițiunilor militare, aşezarea, construirea şi întărirea taberelor în conformitate cu starea trupelor şi patrula tărâmului”[3]. Astăzi, această structură a armatei este considerată a fi pionierul structurilor informative din țara noastră, deşi nu există nici un document din perioadă care să ateste acest lucru în mod explicit, în afara celor deja menționate.

1. Înființarea

În cercetarea efectuată la Arhivele Naționale ale României, cele mai vechi documente care atestă existența *Serviciului Secret* al Ministerului de Interne provin din luna ianuarie 1860. Însă, având în vedere algoritmul decizional din timpul lui Alexandru Ioan Cuza, pot susține că acest Serviciu a fost înființat încă din noiembrie-decembrie 1859.

Momentan, *certificatul de naştere al acestei prime structuri informative din România modernă* considerăm a fi *Procesul-verbal* din 14 ianuarie 1860, emis de Ministerul de Interne, în care se menționează că s-a decis acordarea de fonduri pentru angajarea unor *agenți secreți* necesari Poliției Secrete, „întru întrebuințarea iscodirii făcătorilor de rele”, plătiți din fondul orăşenesc cu câte două sute de lei pe lună, aşa cum *Consiliul a hotărât* în data de *2 ianuarie 1860*. Datorită valorii inestimabile pentru istoria serviciilor secrete din România, prezentăm mai jos conținutul integral al documentului, astfel:

„Ca urmare a adresei Domnului Prefectu al Poliției, no. 130, prin care declară necesitatea de doi agenți secreți ai prefecturii întru întrebuințarea iscodirii făcătorilor de rele, ce de la un timp încoace bântuie bunurile concetățenilor noştri şi la […] călcării tâlhăreşti.

Având în vedere subscrişii, călcările urmate şi cazurile suferite de Dl. Mitran Angelescu, concetățeanul nostru, spargerile pe la mai multe prăvălii, cai furați şi altele.

[3] Arhivele Naționale ale României (ANR), inventar 2235, Ministerul de Război, 1833-1938, Cordonul Munților, Dosar 138, f. 176, *Ordin de zi către toată Puterea Armatei a României din Principatele-Unite, no. 123, anul 1859, 14 decembrie*; Dosar 368 [425].

Având în vedere că după toate măsurile luate de dl. Administrator şi dl. Prefectu al Poliţiei nu s-au putut prinde nici unul din acei făcători de rele, afară de vreo câţiva bănuiţi, dar fără să se poată proba încă fapta loru, după […] arătare făcută de dl. Prefectu al Poliţiei.

Având în vedere, iarăşi, că răul să urmează încă prin oraş, încât a ajuns a fi o îngrijire generală a domnilor orăşani închizându-şi porţile cu lacăte, necutezând noaptea a-şi lăsa casele şi câte altele.

Considerând că dl. Prefectu al Poliţiei în urma înţelegerii şi chibzuirilor făcute confidenţialu cu subscrişii ca cum s-ar putea întâmpina mai nimeritu răul acesta, s-au chibzuitu şi modul acesta de înfiinţare a doi agenţi secreţi, pe care bază dl. Prefectu zice că s-ar şi găsitu, considerându, iarăşi, că înfiinţarea de 90 paznici de noapte să mai poate amâna până la a lor găsire şi aşezare la postul lor.

Spre întâmpinarea răului şi în consideraţia celor de mai sus zise, Consiliul încuviinţează, provizoriu, înfiinţarea acestor doi agenţi secreţi cu leafă de lei două sute pe lună, precum zice dl. Prefectu prin citata adresă că i-au tocmitu cu plată din fondul contribuţiei orăşenilor, hotărâtă prin *Ziarul* de la două genarie corentu, şi care este înaintatu la aprobaţia Domnului Ministru pentru care, pe de o parte, pentru urgenţă, se va şi răspunde Domnului Prefecu al Poliţiei a-i aşeza îndată în formaţiunea loru, socotindu-să de astăzi plata lefilor, cu adăugire că Domnul Prefectu cu acestu mijlocu şi cele ce mai posedă să facă toate iscodirile sale a se prinde aceşti bandiţi şi a se da în mâinile dreptăţii, cu care pe lângă recunoştinţa ce va trage din partea orăşanilor pentru scăparea neliniştii în care se află astăzi în partea Consiliului, va stărui subscrişii a recomanda la aprecierea Domnului Ministru Internu activitatea oricăruia supus al său care va putea dovedi sau prinde pe oamenii răi, sau în parte, şi mai cu deosebire pe Dl. Prefectu al Poliţiei pentru scăparea oraşului de neliniştea în care se află, iar pă de altă parte se va supune acestu procesu verbal la aprobaţiea Ministrului de Interne. (iscăliţi) Membri: [urmează două semnături indescifrabile – *D. Kosti... şi Ioan Stoian*?]”[4].

Aşadar, reţinem că la 2 ianuarie 1860 autorităţile statului român au alocat sumele necesare recrutării şi angajării unor agenţi secreţi (câte doi de fiecare prefectură) pentru Serviciul Secret. De asemenea, observăm că, anterior, Consiliul hotărâse angajarea a 90 de paznici de noapte, variantă ce a fost amânată însă, semn că autorităţile conştientizau importanţa pe care o avea o structură profesionistă de informaţii.

[4] ANR, Inventar 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, 1859-1867, Dosarul 160/1860, *Poliţia Secretă, anul 1860*, fila 4 (chirilică), documentul face trimitere la Adresa nr. 130, emisă de Prefectul Poliţiei Capitalei [Dimitrie Kretzulescu, n.n.] [938].

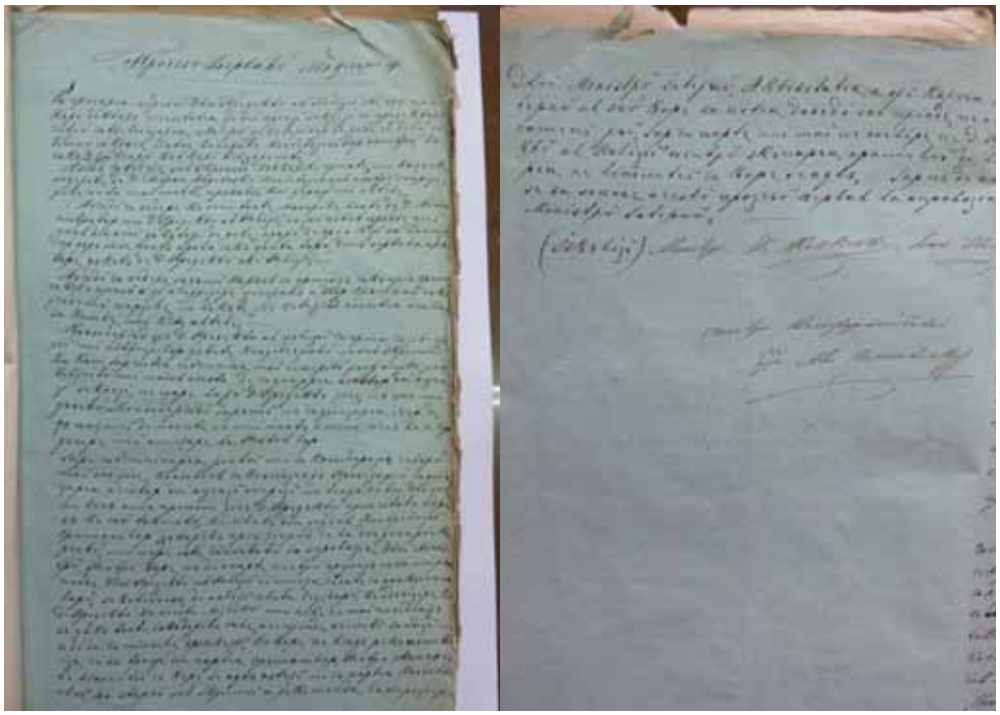

Foto 1: *Procesul-verbal* din 14 ianuarie 1860

După data de 14 ianuarie 1860, documentele referitoare la *Poliția Secretă* se înmulțesc. La Bucureşti încep să sosească primele rapoarte ale prefecților în care apar diverse informații privind fondurile şi numărul agenților secreți alocați organizației, activitatea de coordonare a departamentelor teritoriale cu Capitala, diverse probleme organizatorice, toate confirmând că Poliția Secretă s-a dorit a fi încă de la înființare o instituție cu ramificații în toată țara.

Primul dintre ele, în care apare în mod explicit şi denumirea de *Poliția Secretă*, este adresa nr. 837, din 16 ianuarie 1860, a administratorul districtului Dolj către ministrul de interne: „Domnule Ministru, Domnul Poliţai al Oraşului, primind Raportul cu nr. 381, anunță subscrisului că mijloacele acelei Poliții Săcrete, constând atâtu în personajele de executare câtu şi în cei de lucrări, încâtu este peste putință a se ține o corectă lucrare în atribuțiile Polițieneşti, cerându ca spre împlinirea misiunii ce are Poliția să se destineze un fondu convenabilu pentru Poliția Secretă cu care mijloace să se poată descoperi pe cei cu rele cugetări de a săvârşi vreo crimă şi altele.

Aceasta dară, subscrisul, comunicând Domniei Voastre, vă rog cu tot respectul Domnule Ministru să binevoiți a pune la cale de cuviință pentru destinarea unui asemenea fondu, anunțându-mă şi pe mine cu răspunsu"[5].

La 19 ianuarie 1860, la Bucureşti, soseşte răspunsul prefecturii județului Prahova, raportul cu nr. 669, în care prefectul D. Grecianu informa şi solicita următoarele: „Domnule Ministru, Cu adresa Municipalității locale no. 94, primindu-se o copie după adresa ce i s-a îndreptatu de Domnul Polițaiu al acestui oraş, cum şi procesul verbal ce s-a încheiat de Municipalitate prin care se încuviințează cererea domnului Polițaiu de a se înființa, provizoriu, doi agenți secreți cu leafă de câte lei 200 pe lună, cu care să se poată face iscodirile cuvenite pentru descoperirea săvârşitorilor furtişagurilor ce adesea bântuie pe orăşeni. Subsemnatul, cu onoare, vă recomandă domnule Ministru prezisele două alături asemenea în copie. Cu rugăciune (…) binevoiți a da cuvenita aprobare"[6].

La 26 ianuarie 1860, prin adresa nr. 770, ministrul de interne, dl. Anghelescu, a răspuns solicitării prefectului județului Prahova şi a aprobat înființarea „direcției județene Prahova" a Poliției Secrete: „În temeiul jurnalului municipalității acelui oraşu, comunicat pe lângă raportul cu no. 669, subsemnatul încuviințează înființarea acelor doi agenți secreți cu leafa de 200 lei pe lună, ca o măsură provisorie"[7].

În aceeaşi zi, 26 ianuarie 1860, prin adresa nr. 772, un răspuns oarecum similar este comunicat şi prefectului *districtului* Dolj: „Se răspunde la raportul cu nr. 837, ce propune pentru fondul secret destinat Poliției oraşului, l-a sancționat în bugetul anului cuvenit, dar înainte de a fi primit de viitoarea Cameră nu se poate da această dezlegare"[8].

Acestea sunt documentele identificate la Arhivele Naționale ale României şi care reprezintă „certificatul de naştere" al primei structuri informative instituționalizate din România modernă.

---

[5] ANR, inv. 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Dosarul 160/1860, *Poliția Secretă, anul 1860*, fila 1, Semnează: *Administratorul Districtului Dolj* [indescifrabil] şi *locotenentul: Drăguicescu* [?] [935].

[6] Idem, *Administratorul Districtului Prahova, D. Grecianu* [?]; *secretar: Is. Negulescu. Onor Domnului Ministru Secretar de Statu la Departamentul Interioru, 19 ianuarie 1860*, fila 3 [937].

[7] ANR, inv. 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Dosarul 160/1860, Poliția Secretă, anul 1860, fila 6 [941].

[8] *Ibidem*, fila 2 [936].

2. Conducerea

În cercetarea efectuată la Arhivele Naționale ale României nu s-a putut identifica un document care să prezinte, într-un mod explicit, conducerea sau organigrama Serviciului Secret al Ministerului de Interne. Din acest motiv, am căutat să rezolvăm această problemă printr-o analiză efectuată asupra conținutului documentelor deja identificate, având ca puncte de plecare: antetul, expeditorul, destinatarul, cine a ordonat, cine a executat etc.

Astfel, putem stabili că Serviciul Secret (sau Poliția Secretă) a funcționat în cadrul Ministerului de Interne, în subordinea directă a ministrului de interne, care coordona activitatea prefectului Poliției Capitalei şi a prefecților de județ. Prefecții se ocupau de întreaga activitate informativă din districtele aflate în subordine şi răspundeau în fața ministrului pentru orice problemă legată de Serviciul Secret. Ministrul, la rândul său, îl informa direct pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Schema de funcționare a serviciului era următoarea: domnitorul - ministrul de interne - prefectul Capitalei / prefecții de județ - subprefectul - polițaiul orașului - agenți secreți (comisari).

Pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, prefecți ai Poliției Capitalei, deci şi şefi ai Serviciului Secret din Bucureşti, au fost următoarele persoane: Dimitrie Kretzulescu (4 septembrie 1859 - 12 aprilie 1860), Mihail (Mişu) Marghiloman (13 aprilie 1860 - 9 iulie 1861), Nicolae Haralambie (10 iulie - 21 iulie 1861), Emanoil C. Boteanu (22 iulie 1861 - 1 februarie 1862), Alexandru Emanoil Florescu (2 februarie - 24 martie 1862), Nicolae Şt. Bibescu (25 martie - 11 iulie 1862), Radu Rosetti (25 iulie 1862 - 11 iulie 1863), Mişu Marghiloman (12 iulie 1863 - 30 august 1865)[9], Alexandru Beldiman (31 august 1865 - 15 iulie 1866)[10].

Tot la modul de organizare şi funcționare al Serviciului Secret, interesant este şi *Jurnalul* Consiliului de Miniştri privitor la reorganizarea şi unificarea Ministerului de Interne, din 13 iulie anul 1862, dar şi *Decretul* lui Alexandru Ioan Cuza, din 21 iulie 1862, privind numirile de personal la Ministerul de Interne după reorganizare[11]. *Jurnalul* oficializează desființarea

---

[9] Referitor la relația dintre Serviciul Secret şi Direcția Telegrafelor şi Poştelor, ambele fiind în subordinea Ministerului de Interne, de interes este şi amiciția dintre Mişu Marghiloman şi Cezar Librecht, aceştia sfătuindu-se adeseori (n.n.).

[10] Florin N. ŞINCA, *Din Istoria Poliției Române*, Vol. I, Tipografia RCR Print, Bucureşti, 2006, p. 241.

[11] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I, anul 1862, *Dosar*, nr. 622, *relativ la organizarea ministerului,* filele 9-11 [0301].

„Directoratului Ministerului din Întru din Jassy, începând cu data de 31 iulie curent (…). Cancelariile Ministerului din Întru contopindu-se cu desăvârşire în modul următor: I. Secția Administrativă; II. Secția Administrației rurale şi comunale; III. Secția Administrației Municipale; IV. Secția Siguranței Publice; V. Secția Împlinitoare şi Contențiosă; VI. Oficiul Statistic”[12].

Apoi, prin *Decretul* din 21 iulie 1862, a fost completată schema de organizare a Ministerului de Interne, ocazie cu care aflăm numele şi atribuțiile celor care aveau legătură cu activitatea Serviciului Secret: La Secția I-a Administrativă, care se ocupa şi de problemele administrative ale Serviciului Secret, a fost numit Barbu B. Gănescu, ajutat de Ioan Anghelescu numit şef la Biroului I, ultimul având ca atribuții: „Numirea în funcții. Pregătirea proiectelor de legi. Decisiuni Ministeriale. Ordonanțe. Instrucții şi măsuri administrative. Abaterile funcționarilor şi darea celor culpabili în judecată. Regularea cancelariilor administrative. Sigiliurile. Cumpărătorile, închisorile şi reparațiile localurilor ocupate de Prefecturi şi Sub-prefecturi”[13].

La Secția a IV-a Siguranța Publică, Cuza l-a numit şef pe Ioan Balianu, în subordinea căruia se aflau Ioan Calognomu, şef la Biroului I, şi Iancu Ciucă, şef la Biroul II. Atribuțiile Biroului I erau următoarele: „Recrutarea Poliției granițelor Țerii. Poliția Stârpirea fiarelor sălbatice. Lăcustele. Prinderea desertorilor. Intrarea armelor în Țeră. Ofense către armată. Lotăriile (…) poştale. Misiuni contra incendiilor. Regularea călcărilor de moşie pentru partea de dincoace de Milcov”, în timp ce atribuțiile Biroului II, Siguranța Publică, erau: „Vagabonzii. Paşapoartele. Biletele de drum. Regularea Stabilimentelor publice. Străjuirea de noapte. Fugarii. Construirea încăperilor ostăşeşti. Monede false. Confecția condicelor pentru autoritățile administrative. Pompieri. Regularea călcărilor de moşii pentru partea de dincolo de Milcov”[14].

În Decretul de reorganizare al Ministrului de Interne, din 21 iulie 1862, există şi următoarea precizare: „La casuri extraordinare, Directorii prin referat cer decisiunea ministrului care o dă chiar pe acel referat ce stă la Direcție”[15]. Reținem acest aspect, deoarece multe din documentele citate în cercetarea de față poartă direct pe ele rezoluțiile ministrului.

---

[12] *Ibidem*. fila 4 [0297].

[13] *Ibidem*, Biroul I, Secția IV, anul 1862, *Dosar*, nr. 621, *relativ la corespondența întreținută cu ocazia noii organizări Ministeriale*, „Ministerul din Întru, Secția I-a, anul 1862, Iulie 23, No. 5930, Bucureşti”, fila 1 [0280].

[14] *Ibidem*, fila 1 [0280].

[15] *Ibidem*, fila 2, semnează *Ministru din Întru, Nicolae Crețulescu*, şi *pentru întocmai copie, Şeful Biroului Secției I-iu, I. Angelescu*.

3. Fondurile şi organizarea

3.1. Organizarea Serviciului Secret în Capitală

Prima situaţie a fondurilor Poliţiei Secrete, în afara documentelor deja prezentate, o găsim în raportul nr. 19828, din 14 iunie 1860, emis de Prefectura Poliţiei Capitalei, în care Mişu Marghiloman a solicitat sporirea „fondului trimestrial necesar Serviciului Poliţiei Secrete de la 500 # la 1500 # [galbeni, n.n.]”[16].

La această cerere, ministrul a emis adresa nr. 5407, din 22 iunie 1860: „Se răspunde la raportul Dumneavoastră, cu nr. 19828, prin care cereţi ca cifra de 500 # pe trimestru pentru fondul Poliţiei Secrete să se ridice la suma de 1500 #. Vă anunţ că se va face de cuviinţă şi se va comunica dumneavoastră osebit”[17].

După această dată, unul dintre cele mai importante documente privind finanţarea Serviciului Secret este cel din 13 septembrie 1860, în care Mişu Marghiloman a raportat ministrului de interne situaţia pentru intervalul aprilie - septembrie 1860: „Domnule Ministru, subscrisul […] cont pentru cheltuielile Serviciului Secret, urmate în intervalul de la aprilie până la 1 septembrie, am onoare a-l prezenta Dumneavoastră anexat la acesta. Cifra la care s-a ridicat acele cheltuieli în tot, afară de o parte ce s-a urmat din propriile sume ale subscrisului, fiind de lei 66 010 [lei], din care având primiţi lei 28 350 se aleg 37 660 cei ce mai sunt a i se primi (…)[18]”.

Existau însă şi probleme. De exemplu, la 13 octombrie 1860, Mişu Marghiloman a revenit cu adresa no. 5775, în care s-a plâns ministrului de interne că nu a primit de la finanţe „decât 15 750 lei din suma de lei 37 661 rămaşi a se mai primi din totalul cheltuielilor Serviciului Secret, urmate până la 7 septembrie curent, şi mai rămân de primit 21 911 lei”[19]. Câteva zile mai târziu, la 17 octombrie, Ministrul de Interne încearcă să rezolve problema şi solicită Ministerului de Finanţe să pună „la dispoziţia Domnului Prefect restul de 21 911 lei, în contul ţifrei de una sută mii lei, prevăzuţi în buget pentru menţinerea ordinii publice”[20].

---

[16] ANR, inv. 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Dosarul 160/1860, Poliţia Secretă, anul 1860, fila 7 [943].
[17] *Ibidem*, fila 8 [945].
[18] *Ibidem*, filele 9-10 [946-947].
[19] *Ibidem*, fila 11 [950].
[20] *Ibidem*, fila 12 [951].

La 16 noiembrie 1860 este eliberat un alt document contabil, raportul nr. 9719, prin care ministrul de interne s-a adresat ministrului de finanțe pentru a „binevoi a face de a libera, cu primirea Domnului Mihail Botea, casierul Prefecturii Poliției Capitalei, suma de lei 10 000 necesară Serviciului Secret din suma prevăzută în bugetul anului curent pentru Siguranța publică”[21].

Problemele par să fi continuat şi la sfârşitul anului 1860, cel puțin aşa lasă să se înțeleagă conținutul raportului cu nr. 173, din 30 decembrie 1860, unde Mişu Marghiloman îi prezenta ministrului de interne următoarele: „În urma raportului precedent ce am avut onoare a-l prezenta Domniei Voastre pentru cheltuielile Serviciului Secret din Capitală, urmate în trecutele două luni, septembrie şi octombrie, mai urmându-se asemene cheltuieli în sumă de 2544 parale şi în lunile noiembrie şi decembrie anul curentu. Cu tot respectul, vă rog să binevoiți a ordona liberarea prezisei sume de bani de la onor Ministerul Finanțelor, spre a mea despăgubire (…)” / urmează adnotată rezoluția ministrului: „A se înainta Ministerului Finanțelor”[22].

Situația finanțării Serviciului Secret răzbate şi din documentele anului 1862. Notăm aici adresa nr. 7, din 27 ianuarie, în care Alexandru Emanoil Florescu, prefectul Poliției Capitalei, a solicitat aprobarea fondului necesar Serviciului Secret pe luna februarie 1862: „Domnule Ministru, Pentru susținerea cheltuielilor privitoare la Serviciul Secret pe viitoarea lună februarie 1862. Vă rog cu respect Domnule Ministru a libera cuvenitul mandat pentru analogia sumei de lei şapte mii cinci sute, No. 7500, Cassierului Prefecturii, Domnului Michael I. Botea, ca să poată primi banii de la Onorabila casă a Tezaurului publicu (…)”[23].

Apoi, solicitări similare şi pentru aceeaşi sumă se întâlnesc şi în adresele: Nr. 8, din 25 februarie 1862, emisă pentru luna martie; Nr. 1, din 31 martie 1862, emisă pentru luna aprilie (ca element de noutate această adresă poartă semnătura colonelului Nicolae Şt. Bibescu, noul prefect al Poliției Capitalei[24]); Nr. 2, din 27 aprilie 1862, emisă pentru luna mai

[21] *Ibidem*, fila 28 [953].
[22] *Ibidem*, fila 38 [961].
[23] ANR, inv. 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul II, anul 1862, Dosar relativ la Fondul Serviciului Secret al Poliției Capitalei; Prefectul, Florescu / lateral dreapta este menționat: „S-a eliberat mandatul nr 71. Conceptu de mandat dat Serv: I (vezi baza no. 2505 din dosar no. 9)”, filele 1-7 [923-931].
[24] ANR, inv. 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul II, anul 1862, Dosar relativ la Fondul Serviciului Secret al Poliției Capitalei, fila 4 [927].

(noul casier al Prefecturii fiind acum Alecu Gărdescu[25]); Nr. 3, din 30 mai 1862, emisă pentru luna iunie; şi adresa Nr. 4, din 27 iunie 1862, emisă pentru luna iulie, aceasta din urmă fiind semnată de Radu Rosetti, noul prefect al Poliției Capitalei[26].

Pentru anul următor, primul raport referitor la fondurile Serviciului Secret a fost înaintat ministrului de interne de către prefectul Poliției Capitalei, Radu Rosetti, la 2 ianuarie 1863: „Pentru susținerea cheltuielilor privitoare la Serviciul Secret pe curenta lună ianuarie. Vă rog cu respect Domnule Ministru a libera cuvenitul mandat pentru analogia sumei de lei şapte mii cinci sute, No. 7500, în virtutea căreia să pot primi sus ceruta sumă de bani de la Onorabila Casă a tezaurului public (…)”[27]. Dar cum mandatul întârzia să apară, la 8 ianuarie 1863 prefectul insistă şi trimite un alt raport, Nr. 2, cu aceeaşi solicitare. Rezoluția ministrului: „Se va emite mandat pe sumă de trei mii lei - ghenar 23”[28].

Însă situația financiară a serviciului nu era rezolvată nici la 19 ianuarie 1863, moment când prefectul Radu Rosetti a fost nevoit să facă o nouă intervenție la ministrul de interne, prin raportul Nr. 3, atrăgând atenția că „Serviciul Secret suferă la extremități, binevoiți vă rog de luați în considerație rapoartele Nr.1 şi 2 şi ordonați liberarea cuvenitului mandat pentru curenta lună (…)”[29].

Tot despre fondurile Serviciului Secret vorbeşte şi adresa nr. 970, de la începutul lunii martie 1863, în care „Prefectura Capitalei Bucureşti” solicita ministrului de interne să aprobe ca Ministerul de Finanțe să elibereze „suma destinată de bani de la Onorabila Casă a tezaurului pentru susținerea cheltuielilor privitoare la Serviciul Secret”[30]. Ministrul de interne nota pe acest document: „S-a emisu mandatul nr. 153 din 1863 Martie 20”[31], iar, la 12 martie 1863, ministrul de finanțe a trimis Prefecturii Poliției Capitalei adresa cu nr. 6645, în care prefectul era anunțat că „s-a eliberat suma de trei mii una sută cinci zeci lei, cu mandatul nr. 1540”[32].

---

[25] *Ibidem*, filele 1-7 [923-931].
[26] *Ibidem*, filele 1-7 [923-931].
[27] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I (S.IV), anul 1863, Dosar nr. 364, relativ la *Fondul Serviciului Secret al Poliției Capitalei*, fila 1 [0232].
[28] *Ibidem*, fila 2 [0233].
[29] *Ibidem*, fila 3 [0234].
[30] *Ibidem*, fila 5 [0235].
[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem*.

Acelaşi algoritm privind finanţarea Serviciului Secret se păstrează şi în perioada următoare. De exemplu, la 5 februarie 1864, „Biroul I al Prefectului Capitalei" a emis raportul nr. 2 [semn că în ianuarie fusese trimis cel cu nr. 1, n.n.], prin care prefectul Mişu Marghiloman a cerut ministrului de interne „liberarea cuvenitului mandat necesar (…) susţinerii cheltuielilor privitoare la Serviciul Secret pe curenta lună februarie". Documentul are adnotat stânga sus: „se vor libera banii ceruţi după exemplul lunii trecute, [semnează Mihail] Kogălniceanu" , iar stânga jos: „S-a liberat mandatul nr. 368 la 8 februarie 1864"[33]. Sau rapoartele nr. 4, din 2 martie 1864[34], şi nr. 6, din mai 1864, ultimul cu adnotarea: „S-au emisu mandatul cu No. 1879, la maiu 6, 1864"[35].

3.2. Organizarea în teritoriu a Serviciului Secret

Serviciul Secret s-a dorit a fi o instituţie cu ramificaţii naţionale încă de la înfiinţare, aşa cum o arată organizarea departamentelor sale din Dolj şi Prahova. Alte documente, în acest sens, sunt rapoartele de bilanţ de la sfârşitul anului anului 1860, întocmite de prefecţii judeţelor Dolj, Mehedinţi, Vâlcea, Olt, Brăila şi Prahova, ca urmare a Ordinului de ministru Nr. 10593:

Judeţul Dolj. Adresa prefectului cu nr. 30179, din 24 decembrie 1860: „Domnule Ministre, Spre îndeplinirea Ordinului cu nr. 10593, Am onoare a alătura domniei voastre listă lămurită de întrebuinţare a creditului de lei zece mii ce mi s-a deschisu prin ordinul Domnului Ministru de Financie cu nr, 7152 - pentru Serviciul Secret (…)"[36].

Judeţul Mehedinţi. Raportul nr. 16232, întocmit de Prefectura Judeţului, Secţia I, la 24 ianuarie 1860, în care prefectul [Gr. Sîmboteanu] îl informează pe ministrul de interne că „relativ la desluşirile cerute asupra sumelor întrebuinţate în Serviciul Secret al acestui judeţ, din creditul acordat (…), deşi prin depeşa Nr. 2601 mi se ordonă că pot să dispui de suma necesară pentru fonduri secrete, mi se dă în dispoziţie numai suma de 1000 [lei?] (…)[37]".

---

[33] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I, anul 1864, Dosar nr. 69, *relativ la liniştea publică şi poliţia secretă*, fila 16 [0308].
[34] *Ibidem*, fila 27 [0309].
[35] *Ibidem*, fila 69 [0310].
[36] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Secţia I, Masa I, anul 1860, Dosar nr. 14, fila 219 [0267].
[37] *Ibidem*, fila 224 [0268].

Apoi, prefectul se plânge ministrului că nici pentru sumele promise nu i s-au acordat autorizațiile necesare, motiv pentru care a fost nevoit să cheltuie din fondurile sale particulare „suma de 200# [galbeni?] pentru întreținerea Poliției Secrete ce am întocmit în tot județul şi Oraşu". În final, prefectul solicită ministrului de interne rambursarea sumelor cheltuite de el în contul Poliției Secrete[38].

Județul Vâlcea. Raportul prefectului cu nr. 15929, din 24 decembrie 1860, cu următorul conținut: „Domnule Ministru, În efectuarea ordinului D-voastre, viu cu tot respectul a vă face cunoscut că în baza ordinelor D-voastre, prin depeşele Telegrafice sub Nr. 2601 şi 2608 din 14 şi 15 - 9vrie [noiembrie] trecut, s-au pus în dispoziția Subsemnatului din Casa Prefecturii cifra de galbeni *patru sute*, Nr. 400#, din care s-au întrebuințat în cheltuieli secrete până astăzi una sută patruzeci şi opt galbeni, Nr. 148#, precum şi de Comandirul de Jandarmi s-au cheltuit cu îndestularea adunaților Dorobanți tot dintr-aceştia lei una mie trei sute-zeci şi cinci, par 20, Nr. 1355 par[ale] 20, pentru care aceşti din urmă este înaintat cont în regulă D-lui Ministru de Resbel încă de la 1 - X^{vrie} cu raportul Prefecturei Nr. 14799 (…). Prefect, Maior [indescifrabil]"[39].

Județul Olt. Raportul prefectului cu nr. 158, din 8 ianuarie 1861, care, spre deosebire de cele de mai sus, arată că situația din județul Olt era mai complexă. Aici, cu ceva timp în urmă, prefectul județului, Costică Văleanu, a fost schimbat din funcție, iar noul prefect nu avea cunoştință despre felul cum a fost cheltuit fondul Serviciului Secret. Ba mai mult, acesta aducea acuzații grave la adresa lui Văleanu[40]. La rândul său, Costică Văleanu s-a plâns ministrului de interne şi a negat acuzațiile ce i s-au adus, precizând că „pentru Serviciul Secret al județului Olt s-au cheltuit 45 de galbeni", banii provenind din averea sa personală, urmând apoi să fie recuperați din bugetul statului, adăugând că unii funcționari ai Serviciului Secret, „oameni foarte discreți", încă nu au fost plătiți[41].

Județul Brăila. Raportul prefectului cu nr. 159, din 8 ianuarie 1861: „Domnule Ministru, La ordinul Domniei Voastre Nr. 10593, cu onoare se răspunde că autorizația de credit pentru Serviciul Secret am primit una numai, cu data de 13/25 noiembrie trecut, pentru lei două mii (2000).

[38] *Ibidem*, fila 224 [0268].
[39] *Ibidem*, fila 239 [0271].
[40] *Ibidem*, fila 242 [0272].
[41] *Ibidem*, fila 243 [0273].

La celelalte dispoziții ale zisului ordin, alt răspuns mai explicativ nu pot da Domnule Ministre, decât că văzându-mă acum întrebat sunt constrâns a supune la cunoştința Domniei Voastre că pe lângă suma de sus am mai fost nevoit să cheltuiesc de la mine încă 1500 lei. Totodată, profitând de această ocazie, grăbescu a Vă supune la cunoştință D-le Ministru că subscrisul aici are neapărată necesitate pentru un asemenea Serviciu de un fondu anual cel puțin de vreo 300# [galbeni], că de se va încuviința să se facă cât mai nezăbovitu punere la cale întru-aceasta" Prefect [greu lizibil, Sandu Djuvara?], Director [B.S. Campiniu ?][42].

Județul Prahova. Raportul prefectului cu nr. 186, din 11 ianuarie 1861: „Domnule Ministru, Spre răspuns la Ordinul domniei voastre nr. 10593, din anul precedent, cu onoare vă comunicăm că dupe autorisația domniei voastre dată prin depeşa telegrafică la 12 septembrie din urmă de a se cheltui lei 1500 pentru Serviciul Secret al acestui județ, s-a întrebuințat toată însemnata sumă de lei 1500 la Agenții secreți aflați în acest oraş, în lunile septembrie şi octombrie. Cu acest prilej, vă repeziu domnule Ministru depeşa cu nr. 11 de la 2 ale curentei şi vă rog a lua înțelegere cu Domnul Ministru al financelor spre a da d-lui Casier general al Prefecturii autorisație a pune la dispoziția subsemnatului pretinsa sumă de lei 750 pe luna curentă ianuarie. Totodată, vă rog domnule Ministru a regula pentru viitor un fondu la acest județu pentru asemenea trebuințe secrete cel puțin câte lei una mie pe fiecare lună, nefiind de ajunsu câte lei 750 cu care să se poată susține Poliția Secretă, dupe necesitatea ce se simte la acest județu în favoarea serviciului publicu şi cu care să se poată evita orice uneltiri vătămătoare liniştii publice, cum şi furtişagurile şi tâlhăriile ce mai înainte se urmau; iar de la începerea Poliției secrete s-a curmat, sperându-se că nu se va mai putea strecura pe viitor nedovedite. (…) Prefectul județului, S. Voinescu. Director, Negulescu"[43]. La 14 ianuarie 1861, prefectul județului Prahova, S. Voinescu, a revenit la ministrul de interne cu o *depeşă telegrafică* în care l-a informat pe acesta că „Lei una mie cinci sute dați pentru fonduri secrete s-a cheltuit până la espirația anului, vă rogu puneți-mi la dispoziție altă sumă de lei 750 pentru curenta lună"[44].

---

[42] *Ibidem*.
[43] *Ibidem*, fila 227 [0275].
[44] *Ibidem*, fila 218, *Depeşă Telegrafică nr. 2982/158, 14 ianuarie 1861, Stația Bucureşti, de la Ploieşti* [0266].

Alte dovezi privind organizarea şi funcţionarea Serviciului Secret în teritoriu provin din perioada 1864 - 1865. Una dintre ele este *telegrama* cu nr. 6625, din 16 mai 1864, trimisă de prefectul judeţului Prahova, J. Negulescu, ministrului de interne: „Vă rog a-mi acorda urgent lei şase mii a-i întrebuinţa în cheltuieli secrete pentru menţinerea bunei ordine în acestu Judeţu". Telegrama are adnotat în stânga sus (aproximativ): *să se dea Dl. Prefect un mandat la suma solicitată*[45].

Însă finanţarea Serviciului Secret a rămas o problemă de actualitate pe toată durata domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Ea s-a acutizat în prima jumătate a anului 1864, posibil şi din cauza crizei în care s-a aflat administraţia statului pe timpul loviturii de stat din 2 mai 1864. De exemplu, situaţia din *districtul* Brăila, expusă de K. Petrescu, prefectul judeţului, lui Mihail Kogălniceanu, ministrul de interne, prin Raportul *confidenţial* cu nr. 4951, din 30 mai 1864: „Domnule Ministre, Elementele eterogene care frecventează acest port, din cele mai principale ale ţării şi compun populaţia lui, ceru necontenită foarte serioasă supraveghere. Spre a o efectua p-aceasta întotdeauna aşa cum trebuinţa reclamă, a fost şi este o sarcină importantă şi în acelaşi timp din cele mai grele. Îndeplinirea ei, în trecut, era oarecum înlesnită prin ajutorul ce primea Prefectura de la Guvern pentru menţinerea aici a unei mici *Poliţii secrete*. Acestu ajutoriu, în urmă, însă i se substrase şi astfel funcţionarii însărcinaţi a exercita o asemenea supraveghere fură aduşi în strâmtorarea de a fi forţaţi a face sacrificii peste puterile lor materiale şi chiar morale. Acestea D-lui D.I. Marghiloman, comisarul extraordinar al guvernului acum de curând, cu ocazia misiunii D-sale în acest judeţu, observându-le d-aproape şi în privirea (…) dată a împrejurărilor actualităţi când trebuinţa unei asemenea supravegheri este mai imperios simţită, însuşi a fost de opinie a se relua de prefectură menţinerea unei mici *poliţii secrete* aici după exemplul de mai înainte. Subservitul, convins de această necesitate, am şi luat în acest finitu măsurile cuvenite şi am şi găsit personagiul necesar cu calităţile cerute în a cărui remunerare şi înlesnire e de neapărat, cu toată economia, o sumă de 20 # pe lună. Prin urmare, astfel fiind nu pociu lipsi de a vă aduce prin prezentul raport respectuoasa rugăciune să bine-voiţi a dispune liberarea pe toată luna în primirea subservitului a zisei sume de galbeni douăzeci, în finitul expusei conformă trebuinţei. În atestarea cuvenitei dezlegări ministeriale, vă rogu, Domnule Ministre, să bine voiţi a primi

[45] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I, anul 1864, Dosar nr. 69, *relativ la liniştea publică şi poliţia secretă*, fila 70 [0311].

asigurarea prea osebitei mele consideraţii şi stimă. Prefectul judeţului Brăila, K. Petrescu". Decizia lui Mihail Kogălniceanu este adnotată pe document: „A se prevedea în buget suma cerută"[46], fiind apoi întărită prin adresa nr. 14943, din 3 iunie 1864, când Kogălniceanu a răspuns prefectului de Brăila: „Văzând informaţiunile ce-mi daţi prin raportul cu Nr. 4951, despre necesitatea ce ziceţi că se simte de a dispune de un fond pentru Poliţia Secretă a acelui oraşu, vă răspund D-le Prefect că după decretarea noului buget se va avea cu privire cererea D-voastră"[47].

O situaţie similară celei de la prefectura judeţului Brăila o întâlnim şi la prefectura judeţului Dolj. Aici, prin raportul cu nr. 8414, din 28 iunie 1865, prefectul judeţului face o adevărată expunere de motive ministrului de interne privind necesitatea continuării acordării de fonduri pentru departamentul local al Serviciului Secret: „Domnule Ministre, Oraşiul Craiova prin însemnătatea numărului pupulaţiunii sale este clasificat de Legea Comunală între oraşele principale ale ţării prin posiţiunea sa, însă, în centrul micei Românii (Oltenici) şi prin rolul ce din vechime chiar se recunoasce a avea în Politica Ţerrei, el devine şi mai enteresante. Poliţia acestui oraş, căreia îi este încredinţată administraţiunea şi supravegherea, este poci zice încă în starea normală, vis-a-vis de cerinţele unei prudente şi serioase administraţii, fiind organizată într-un mod foarte strâmt şi neîndestulătoriu. Prin urmare dară, pentru ca nu greutatea unor asemenea neprevederi să ajungă a fi prejudicioase ordinei publice şi în consideraţia însemnătăţii ce acestui oraş are atât prin numărul populaţiunii sale cât şi prin însemnătatea sa politică, Subnotatul am crezut şi crede de neapărată trebuinţă întreţinerea unei mici Poliţii Secrete, pentru care vă şi rog respectuos să bine-voiţi a disposa de a se prevede un fond oarecare pentru întreţinerea, căci într-alt modu interesele politice nu pot fi garantate (…)[48]" /semnează, Prefectu, (V. Lupaşcu ?). Documentul are adnotat: „De a se prevedea cu […] facerea bugetului pe anul 1866".

Ulterior, la ordinul ministrului de interne, şeful Biroului I Administrativ Bucureşti a emis adresa nr. 15770, din 9 iulie 1865, către Serviciul Contabilitate din Bucureşti, în care s-a solicitat următoarele: „D-le Comptabil, Am onoare a vă transmite în copie raportul D. Prefect

[46] *Ibidem*, fila 114 [0314].
[47] *Ibidem*, fila 115 [0316].
[48] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I, anul 1865, Dosar nr. 58, *Relativ la ordinea publică în chestie de Stat şi altele, Principatele-Unite, Prefectura Judeciului Dol-Jiu, Craiova, Biroul I Administrativ,* fila 85 [0329].

al Judeţului Doljiu, nr. 8414, prin care cere în privinţa însemnătăţii politice a oraşului Craiova să se prevadă în Bugetu o sumă oarecare pentru o Policie Secretă acolo şi chiar după rezoluţia pusă pe acel raport şi vă rog D-le Comptabil să bine-voiţi a face cele de cuviinţă. / Şef, Biroul I"[49].

•

Având în vedere cele de mai sus, întrebarea este: Unde sunt documentele privind departamentele din Moldova ale Serviciului Secret? Răspunsul ar fi la Iaşi, deoarece aici se află fondurile arhivistice ale Ministerului de Interne din Moldova.

Totuşi, şi la Arhivele Naţionale ale României sunt păstrate câteva mărturii în acest sens. Dintre acestea, adresa nr. 6645, din 12 martie 1863, cu antetul „Ministrul de Finanţe", în care se afirmă că[50]: „Suma de trei mii una sută cinci zeci lei ce s-a eliberat D. Radu Rosetti, prefectul Poliţiei Capitalei, cu mandatul nr. 1540, rămânând neîntrebuinţaţi - am onoare a vă trimite Dv. odată cu aceasta spre returnare la Casa Tesaurului ca venit (…) [semnat indescifrabil]"[51].

Mai interesantă este însă contrapagina documentului, unde, în creion, se află redată ceea ce, considerăm noi, este *situaţia naţională* a agenţilor secreţi din prefecturi, deci numărul de posturi alocate Poliţiei Secrete. Este vorba de un „tabel" schiţat de ministrul de finanţe, sau un angajat al acestuia, în total sunt 161 de agenţi secreţi, repartizaţi astfel: 7 la Iaşi, 6 la Tet[?], 7 la Meh[edinţi], 5 la Muş[cel ?], 5 la Neamţu, 4 la Olt, 7 la Prah[ova], 5 la Putna, 7 la R. Sărat, 5 la Romanaţi, 4 la Roman, 4 la Suceava, 4 la Tecuci, 4 la Teleor[man], 7 la Tutova, 5 la Vaslui, 7 la Vâlcea, 4 la Vlaşca, 7 la Argeş, 5 la Bacău, 6 la Botoş[ani], 2 la Brăila, 6 la Buzău, 3 la Cahul, 3 la Covurlui, 7 la Dămb[oviţa ?], 7 la Dolj, 6 la Dorohoi, 4 la Fălciu, 6 la Gorj şi 4 la Ial[omiţa][52].

---

[49] *Ibidem*, fila 86 [0330].

[50] Adresa cu nr. 6645, din 12 martie 1863, se regăseşte în Dosarul nr. 364/1863 *Relativ la Fondul Serviciului Secret al Poliţiei Capitalei*, ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă.

[51] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I (S.IV), anul 1863, Dosar nr. 364, relativ la *Fondul Serviciului Secret al Poliţiei Capitalei*, fila 5 [0236].

[52] *Ibidem*.

4. Aspecte privind activitatea Serviciului Secret

Ca parte a sistemului național de apărare şi ordine publică, Serviciul Secret activa în domeniul prevenirii şi combaterii amenințărilor la adresa siguranței şi securității Principatelor-Unite Moldova şi Țara Românească. Atribuțiile serviciului erau legate de cele ale Ministerului de Interne. Erau urmărite, în general, neutralizarea acțiunilor care aveau ca scop defăimarea: domnitorului țării, demnității domniei, religiei domnitoare în țară şi a celorlalte religii recunoscute în Principate, clerului religiilor străine recunoscute, onoarei şi demnității domnitorilor statelor străine şi pe reprezentanții lor. De asemenea, agenții secreți ai Serviciului culegeau informații despre cei care provocau la arme, la intervenții străine, la nesupunere față de lege sau la răsturnarea aşezământului fundamental al altei țări şi al principiului proprietății, agitau la ură şi la dispreț față de acțiunile guvernului, atacau moralitatea şi onoarea publică, ultragiau demnitatea Camerei Legiuitoare sau a legilor votate de acesta etc.[53]

O primă sarcină a Ministerului de Interne a fost aceea de a cunoaşte numărul străinilor aflați pe teritoriul Principatelor-Unite, dar şi natura activităților desfăşurate de aceştia, în condițiile în care duşmanii interni şi externi ai Unirii erau numeroşi şi puternici. La 11 iunie 1859, Alexandru Ioan Cuza a ordonat Ministerului Ostăşesc ca toți comandanții de la punctele de frontieră să trimită administrațiilor din subordinea Ministerului de Interne listele complete cu toți pasagerii intrați şi ieşiți din Principat, potrivit regulilor încheiate în anul 1852[54]. La 11 iulie 1859, generalul Alexandru Macedonski, *ministrul ostăşesc*, a emis şi el *o circulară* similară către comandanții de la punctele de frontieră, în care a chemat „cu toată seriozitatea atenția întru ceea ce se atinge pentru păzirea cu exactitate a regulilor întocmite pentru viza paşapoartelor la pasageri, căci orice neîngrijire întru aceasta poate trage după sine felurite neorânduieli şi confuzii şi pentru care veți trage grea răspundere”[55].

---

[53] *Legea presei* (atribuțiile ministerului de interne) aprobată de Alexandru Ioan Cuza la 19 mai 1859.

[54] ANR, inv. 2235, Ministerul de Război, 1833-1948, Punctul Focşani, dosarul nr. 368, fila 66 [271-272].

[55] *Ibidem*, *Semnează Şeful de Căpetenie a toată puterea armată, General Adjutant Macedonski*, f. 74 [485-486].

Un an mai târziu, când activitatea Serviciului Secret era în toi, Consiliul de Miniştri (din Moldova) a luat o altă măsură în sprijinul Ministerului de Interne şi a decis trecerea vizării paşapoartelor indigenilor de la Ministerul de Război la prefecturi. Motivaţia Consiliului de Miniştri a fost expusă în *Jurnalul* nr. 919, încheiat în şedinţa nr. 87, din 19 august 1860, unde se arată: „Consiliul Miniştrilor, văzând referatul Domnului Ministru de Război, din 15 ale curentei, no. 4534, arătător că viza paşapoartelor în cancelaria sa este nepotrivită cu atribuţiile acelui Minister, când Poliţia în Ţară este a Ministerului de Interne, (…) hotărăşte: De acum înainte, paşapoartele slobozite de Guvern nu vor fi înzestrate decât cu o singură viză, a Prefectului de Poliţie, în Capitală, sau de acea a Prefecturilor respective în Districtele unde se slobod asemenea paşapoarte.(…) Domnul Ministru al Treburilor Militare va da ordinele cuvenite autorităţilor militare de la margine pentru ca să se lase libera trecere purtătorilor de paşapoarte slobozite sau vizate de Ministerul Treburilor Străine [pentru cetăţenii străini, n.n.], ori de Prefecturile Districtelor (…)”[56].

Se pare însă că măsurile de mai sus nu erau destul de eficiente, astfel că Ministerul de Interne solicită şi obţine dreptul ca Prefectura Poliţiei Capitalei să fie informată în timp real de Ministerul de Război cu privire la orice persoană suspectă care intra în ţară. În acest sens, a fost emisă *circulara* nr. 4861, din 7 iunie 1860, cu următorul conţinut: „Către Departamentul de Resbel, D. Prefect al Poliţiei Capitalei, prin raportul nr. 17954, arată că pentru mai multe împrejurări simte trebuinţa de a cunoaşte înainte de a sosi în Capitală orice persoană de consideraţie sau bănuită ce ar trece prin puncturile Principatului ca se intre în ţară. Aşa dară, dând cuvenitele ordine D-lor prefecţi de judeţu ca prin înţelegere cu domnii Comandiri de puncte să vestească prin telegrafu pe acest minister despre ivirea unor asemenea persoane, subsemnatul are onoare a vă ruga şi pe Dv. ca să bine-voiţi a da şi din parte-vă cuvenitele ordine D-lor comandiri de puncte întru aceasta”[57].

Apoi, la solicitarea Prefecturii Poliţiei Capitalei, ministrul de interne a întărit această măsură în teritoriu, prin Ordinul nr. 4897, din 8 iunie 1860, adresat tuturor prefecţilor: „Domnule Prefect al [judeţului], Dl. Prefect

[56] ANR, inv. 2118, Fond 60, Ministerul de Război, Administraţia Centrală, Secţia a II-a, 1830-1875, dosarul nr. 1185, fila 196 [717-718, 723].
[57] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, anul 1860, Dosar nr. 97, vol I, fila 122 [0332].

al Poliției Capitalei, prin raportul No. 17954, arată că pentru mai multe împrejurări simte trebuință d-a cunoasce înainte d-a sosi în Capitală pe orice persoană de condiție, sau bănuită, a trece prin puncturile acelui județu spre a intra în țară. Sub-semnatul, comunicând D-v aceasta, ve invită, D-le Prefect, ca prin înțelegere cu D-nii comandiri ai punctelor să telegrafiați acestui Minister îndată ce ar trece vreo asemenea persoană prin vreun punctu din acel județu. Primiți, Domnule Prefect, încredințarea osebitei mele considerații. / Ministru din Întru / Şeful Secției I Administrative"[58].

În ceea ce priveşte alte aspecte mult mai practice ale activității desfăşurate de către Serviciul Secret, de reținut *Depeşa Telegrafică - informativă*, din 12 septembrie 1860, trimisă de prefectul județului Giurgiu, J. Penescu, ministrului de interne. Subliniem importanța acestui document, deoarece poate fi considerat drept cea mai veche *notă informativă* emisă de o instituție specializată în informații a statului român modern: „Domnule Ministru de Interne, De la înființarea Poliției Secrete urmăresc doi indivizi, anume Ilie Bakimirov şi Ioan Bojici, cel dintâiu cu paşaport austriac, nr. 6, iar cel de-al doilea cu paşaport rusesc, nr. 3313. Cel dintâiu trece ca dentist, dar fără să exerseze meşteşugul, iar cel de-al doilea este ataşat pe lângă dânsul, nu se ocupă cu nimic, umblă toată ziua din berărie în berărie cu […]. Alaltăieri au venit de la […] doi turci de la Telegraf, s-au închisu la o berărie şi au stat 3 ore. Astăzi, dentistul s-a dus la Rusciuk. Eu îl bănuiesc, dar paşaportul fiindu-i în regulă nu potciu numicu. Spui aceasta la cunoştința Dumneavoastră cu cele ce vezi bine […] mi ordonați, banii fondului se […] mi au ajuns"[59].

Tot la această categorie, a îndeletnicirilor agenților secreți, se încadrează şi *Depeşa telegrafică confidențială*, No. 12411/3155 din 9 februarie 1861, trimisă la Bucureşti de către de *Prefectura Poliției Capitalei din Moldova*, deci un document ce atestă activitatea Serviciului Secret pe teritoriul Moldovei: „Domnul Ministru de Interne, D. Prefect alu Poliției Capitalei de acolo au scris acestuia de aici că s-ar fi prins acolo doi unguri ce aveau o mulțime de proclamații şi alte instrucții prin care fac apelu la revoltă, asemenea şi mai multe pachete cu adre către mai multe fețe de aici. Vă rog să-mi dați toate lămuririle ce aveți în acest casu şi să-mi trimiteți toate pachetele ce au adresa către fețe aflătoare cu locuința în Moldova. / Ministru Panu". Telegrama are adnotat: *Lucrată la Poliție, 13 februarie*[60].

---

[58] *Ibidem*, fila 124 [0334].

[59] ANR, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Dosarul 160/1860, Poliția Secretă, anul 1860, fila 33 [958].

[60] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Secția I, Masa IV, anul 1861, Dosar nr. 280, fila 32 [0292].

O altă sarcină a Serviciului Secret a fost supravegherea activităților desfăşurate de armatele vecine pe linia frontierelor cu Principatele-Unite. Agenții secreți ai Serviciului ocupau funcții şi poziții cheie în aparatul administrativ de pe linia frontierei, având posibilitatea de a face şi scurte călătorii pe teritoriul statelor vecine de unde se întorceau cu informații prețioase, pe care apoi le înaintau sub formă de raport către prefectul județului. La rândul său, acesta le transmitea ministrului de interne, care avea acces direct la domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Un astfel de document este *Depeşa telegrafică* No. 14688/233, din 19 februarie 1861, când, în urma raportului agenților din subordine, Gr. Sîmboteanu, prefectul districtului Mehedinți, îl informa pe ministrul de interne cu privire la unele activități suspecte desfăşurate pe linia Dunării de către partea austriacă: „După cele ce v-am arătat, la Orşova se fac fortificații şi sunt să vie 12 tunuri şi şase batalioane soldați de la Brün. Un comerciantu îmi spuse că nişte muniție de-a noastră venită cu vaporul de ieri s-ar fi popritu la Orşova până se va primi deslegarea Ministerului Vienezu, de socotiți necesariu ordonați să mergu însumi îndată şi în şase ore mă înapoiez şi vă raportez. Temerea austriecilor însă este pentru Dunărea de Josu”[61].

Similară este şi adresa nr. 15441, din 11 august 1864, în care prefectul județului Dolj raporta următoarele ministrului de interne: „Domnul căpitan al portului Bechetu, prin raportul seu cu No. 120, mi arată că la I Augustu curentu, pe la ora 6 dimineață, a trecutu pe râul Dunărea unu vapor austriacu cu 50 soldați otomani, care venea de la Widin şi se ducea la oraşul Rusciucu (dupe arătarea căpitanului vaporului). Amu onoare a comunica Domniei Voastre acestu-a cu respectu spre şciința (…)”[62]/ Documentul are adnotat: *Spre sciință la dosar*.

Tot prefectul județului Dolj este şi autorul raportul nr. 23854, din 28 septembrie 1864, în care ministrul de interne era informat că: „Domnul căpitan al portului Bechetu, prin raportul seu cu No. 173, îmi anuncie că în ziua de 17 curentu, la ora 8 de dimineață, a sositu în acelu portu din susu unu vaporu *Germania* având după sine un şlepu încărcatu cu 150 soldați otomani luați de la Vidin pentru a-i duce la Oraşul Ruşciucu. Aceasta se comunică D-voastre cu respect spre sciință (…)”[63].

---

[61] *Ibidem*, fila 34 [0293].
[62] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I Administrativ, anul 1864, Dosar nr. 69, fila 167 [0317].
[63] *Ibidem*, 227 [0318].

Însă sistemul informativ dezvoltat de prefecţi pe linia frontierelor putea fi folosit şi în alte scopuri, cum ar fi trecerea „discretă" peste graniţă a unor agenţi utilizaţi în diferite misiuni de către statul român. Ca exemplu, adresa *grabnică* nr. 3627, din 20 septembrie 1860, în care ministrul *Trebilor Străine şi Secretariat al Statului al Ţerrei Românesci* a intervenit la G. Costaforu, *Ministru din Întru*, pentru a facilita o astfel de acţiune: „Domnule Ministru, Bine-voiţi vă rog a-mi trimite astăzi un ordin al Domniei-Voastre către Prefectura Judeţului Ialomiţa ca să ia dispoziţii a lăsa liberă pe hotarul acelui judeţ trecerea în Ţearră pentru D. Sideel Englezul, care vine de la Cernavodă după ţărmul Turciei. Această vor trebuie să serve pentru grăniceri pe unde nu se află altă autoritate"[64].

Aşadar, putem constata că primele structuri informative ale statului român modern aveau capacitatea de a derula în mod continuu activităţi operative specifice, iar pe linia Dunării, unde prefecţii acţionau ca şefi locali ai Serviciului Secret, s-a reuşit chiar organizarea unui adevărat sistem de avertizare timpurie, capabil să transmită, în timp util, factorilor de decizie orice modificare a „stării de echilibru".

Totuşi, nu toate funcţionau ca la carte în interiorul Serviciului Secret. Abia trecuse un an de la înfiinţare, că Serviciul s-a confruntat cu primul său scandal intern, în centru căruia s-a aflat chiar şeful acestuia, Mişu Marghiloman, prefectul Poliţiei Capitalei, acuzat de delapidare. Dovada reiese din raportul nr. 77, din 12 ianuarie 1861, în care ministrul finanţelor se adresa *ministrului din năuntru* în felul următor: „Domnule Ministre, În urma adresei Dumneavoastră nr. 173, am onoare a vă face cunoscut că fondul provizoriu în bugetul pentru Serviciul Secret pe anul trecut, din care se pretinde a se libera Poliţiei Capitalei suma de lei 2544, este cheltuit tot şi încă şi mai mult; *iar cererea făcută*, prin citata adresă, *nefiind conformă cu Regulamentul de finanţe publicat*. De aceea, sunteţi rugatu Domnule Ministre ca pentru asemenea răspunderi de bani să binevoiţi a vă servi de *mandate în regulă* [subl.n.], potrivit dispoziţiilor expresului Regulament"[65].

În perioada următoare, scandalul, alimentat şi de alte acuzaţii, s-a amplificat, apoi la 1 iunie 1862, Ministerul Justiţiei din Ţara Românească a înaintat Adunării Legislative o cerere pentru ridicarea imunităţii lui Marghiloman şi deferirea acestuia judecăţii: „Eminenţei sale Părintelui Mitropolitu, Preşedintele Onor. Adunări Legislative. Domnul Procuror

[64] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, anul 1860, Dosar nr. 97, vol. II, fila 15 [0336].

[65] ANR, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Dosarul 160/1860, Poliţia Secretă, anul 1860, fila 40 [963].

General a Onor. Curți de Cassație, prin adresa ce a îndreptat-o Ministerului sub nr. 464, îmi face cunoscutu pâra adusă de Dl. Ministru de Interne în contra Dl. Mihail Marghiloman că pe când se afla Prefectu al Poliției Capitalei a urmatu o însuşire de bani ai tezaurului şi a cercetatu mijlocirea acestui Ministeru de a se încuviința luarea sa în judecată, fiind reprezentant al națiunii în onorabila Adunare Legislativă. Subscrisul, în virtutea Art. din Convențiunea de la Paris, din 7/19 August 1858, are onoare a vă ruga, Eminență, să binevoiți a pune în vederea onorabilei Adunări cererea numitului Domn Procuror spre a încuviința tragerea Domnului Marghiloman în cercetarea Curții de Cassație. Primiți vă rog, Eminență, încredințarea prea osebitei mele considerațiuni". Ministru: C. D. Brăiloiu; Şef secție: Bottescu[66].

În urma cererii ministrului de justiție, prefectul Mişu Marghiloman a fost trimis în judecată (în iulie 1862). Cu toate acestea, Mişu Marghiloman, prin relațiile sale la vârful conducerii statului, va depăşi lejer acest moment şi va reveni în fruntea Prefecturii Poliției Capitalei, la 12 iulie 1863, când va fi omul de încredere al tripletei Cuza-Kogălniceanu-Librecht în pregătirea evenimentelor ce aveau să vină.

De altfel, numele lui Mişu Marghiloman este în mod indirect legat de un alt scandal care a tensionat atmosfera din cadrul Serviciului Secret. Este vorba de *primul incident de securitate al unei structuri informative din România modernă*. La 5 mai 1865, conform *telegramei confidențiale* cu nr. 13278, emisă de stația Bacău, s-au raportat la Bucureşti faptele următoare: „Domnule Ministru de Interne, Astă-noapte la 2 ore dupe miezul nopții, Poliția a găsitu beatu la o cârciumă pe un Vasile Popescu, arătându la mai mulți bețivi ordine secrete cu care era însărcinatu în misie de Poliție, ordinele le-am luat şi le-am asigurat şi vi le trimet cu espediția. Ce se facu cu el? Ordinele [secrete] sunt semnate de Dl. Marghiloman, şeful Poliției. / [Telegrama este semnată de] Prefect Bacău, Krakti"[67]. Reacția ministrului de interne se regăseşte adnotată pe aceeaşi telegramă: „Prefectului să i se scrie a lăsa liber pe acel Popescu, iar Prefectului de poliție îi va comunica această depeşă invitând a nu mai trimite asemenea indivizi cu misiuni de Poliție Secretă"[68].

---

[66] ANR, Adunarea Elective şi Legislativă a Țării Româneşti, Dosar no. 76/1862, Solicitare privind trimiterea în judecată a lui Mihail Marghiloman, fost Prefect al Poliției Capitalei – Principatele-Unite, Ministerul Justiției din Țara Românească, Secția a III, Massa II, No. 4441, 1 iunie 1862, fila 79 [20134].

[67] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul I, anul 1865, Dosar nr. 58, *Relativ la ordinea publică în chestie de Stat şi altele,* fila 33 [0322].

[68] *Ibidem*, fila 33 [0322].

În zilele următoare, pe acelaşi subiect sunt schimbate alte trei adrese între prefectura judeţului Bacău, ministrul de interne şi prefectul Poliţiei Capitalei.

La 11 mai 1865, prin raportul nr. 13628, în apărarea agentului Vasile Popescu s-a ridicat însuşi şeful acestuia, Mişu Marghiloman, revenit în funcţia de prefect al Poliţiei Capitalei. Acesta l-a informat pe Constantin Boşianu, ministru de interne, că Vasile Popescu este nevinovat şi că a fost victima unei înscenări puse la cale de prefectul oraşului Bacău, care dorea să se răzbune pe agenţii de la Bucureşti pentru nişte afaceri mai vechi. Prin urmare, continua Marghiloman: „Vă asigur, D-le Ministru, că acest individ este de o bună conduită şi neaplecatu la nici un viciu, precum a voitu a-i atribui D. Prefectu de Bacău”[69].

Scandalul pare să se fi încheiat la 18 mai 1865, când Prefectura Poliţiei Capitalei a primit raportul nr. 13628 de la Prefectura Judeţului Bacău în care se preciza că „ordinele de Policia Secretă, ce aţi încredinţat acelui Vasile Popescu, subsemnatul le înapoiază Dv. pe lângă acesta într-un plic sub sigiliul cabinetului acestui Ministeriu”[70].

În continuare, interesant de observat este şi percepţia autorităţilor statului faţă de *utilitatea şi eficienţa activităţii Serviciului Secret*. În acest sens, o sursă grăitoare este prefectul judeţului Mehedinţi, Gr. Sîmboteanu, care, în adresa de bilanţ privind cheltuirea fondului secret alocat Serviciului Secret pe anul 1860, a raportat ministrului de interne următoarele: „Fondul Poliţiei Secrete fiind foarte mic în comparaţie cu circumstanţele de faţă, precum şi cu situaţia acestui judeţ, care fiind un punct foarte delicat între două frontiere şi Oraşul populat de mai mulţi streini de mai multe felurite Naţii şi Culori; m-am servit cu fonduri de la însumi, a cărui ţifră se urcă astăzi aproape la suma de 200#, răspunşi Poliţiei Secrete ce am întocmit în tot judeţul şi Oraşu, deosebit de alte mici sume de care am necesitate pe toată ziua a fi dispuse unei asemenea măsuri oamenilor ce sunt îndatoraţi a frecventa toate hotelurile şi până şi cel mai de rând cârciumi, încredinţându-li-se şi oarecare sumă spre a se putea distribui prin acele locuri - spre a nu fi cunoscuţi - (…). Cu acest mod, Domnule Ministru, am evitat şi suprimat orice accidente ce ar fi putut să se ivească, atât locale cât şi parţiale, şi astăzi

[69] *Ibidem*, fila 37 [0326].
[70] *Ibidem*, fila 38 [0328].

mă bucur de osebita linişte şi împăcare a tăt în judeţ cât şi în Oraş, deşi în miezul unei populaţii de diferite culori. (…) Pentru mine însă, văzându-me ajuns în acest punctu de linişte şi împăcare a întregului judeţ, mă cunoscu deja satisfăcut”[71].

După cum se poate observa, raportului lui Sâmboteanu redă şi un tablou al metodelor şi mediului în care erau nevoiţi să-şi desfăşoare activitatea agenţii secreţi ai serviciului. Observăm că aceştia aveau misiunea de a frecventa, sub acoperire, „cârciumi şi hoteluri” pentru a culege informaţii necesare siguranţei statului, într-un oraş situat între două frontiere (Turnu-Severin) şi a cărui populaţie, de diverse „Naţii şi Culori”, se constituia într-un mediu complex de întrepătrundere pentru diferite limbi, rase, naţionalităţi, interese, religii şi ideologii. Totuşi, prefectul Gr. Sîmboteanu, adică şeful direcţiei judeţene Mehedinţi a Serviciului Secret, era mulţumit: de la înfiinţarea Serviciului Secret au fost „evitate şi suprimate accidentele ce ar fi putut să se ivească”, iar „astăzi mă bucur de osebita linişte şi împăcare în tot judeţul şi oraşul”.

De acord cu cele raportate de Sîmboteanu era şi S. Voinescu, prefectul judeţului Prahova, care, la 11 ianuarie 1861, îl informa pe ministrul de interne că „odată cu începerea Poliţiei Secrete, furtişagurile şi tâlhăriile ce mai înainte se urmau (…) s-au curmat, sperându-se că nu se va mai putea strecura, pe viitor, nedovedite” [72].

5. Implicarea Serviciului Secret în cercetarea asasinării lui Barbu Catargiu, preşedintele Consiliului Miniştrilor

Evenimentul tragic căruia i-a căzut victimă primul ministru Barbu Catargiu, la 8 iunie 1862, a fost unul dintre cele mai dificile cazuri cu care s-a confruntat Ministerul de Interne. Asasinatul a fost considerat de către autorităţi un atentat la siguranţa naţională a statului, autorul rămânând necunoscut şi astăzi.

Documentele inedite pe care le vom prezenta nu vor elucida crima, dar au darul de a ne familiariza cu cazul şi cu modul de operare al Serviciului Secret.

---

[71] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Secţia I, Masa I, anul 1860, Dosar nr. 14, fila 224 [0268].
[72] *Ibidem*, fila 227 [0275].

Începem cu prezentarea *Deciziei* Camerei Legislative, din 9 iunie 1862, prin care Guvernul a fost însărcinat cu puteri discreționare în domeniul ordinei şi siguranței publice: „Adunarea Națională adânc întristată de dureroasa pierdere ce au făcut în persoana unui mare cetățean şi bun patriotu, indignată totodată de semeția crimei ce s-au săvârşit, crimă care amenință întreaga societate română; mai luând în privire greutățile ce preîntâmpină Guvernul pentru a menține ordinea publică. Adunarea, pentru binele țării, dă Guvernului puterea discreționară până la întâia Duminică a viitoarei lună decembrie de a lua toate măsurile şi chiar cele mai energice în privirea acelora ce i-ar afla că conspiră s-au făptuiescu în contra liniştii publice, de a aresta, de a-i înfrâna şi chiar de a-i deporta din țară, precum şi de a suspenda libertatea presei, iar la deschiderea Adunării îi va da relațiune de măsurile ce au luat”[73]. Deşi evenimentul a fost extrem, totuşi *decizia* Camerei nu a întrunit un consens deplin. Din cei 90 de membri prezenți la vot, doar 56 au votat pentru, ceilalți 36 fiind împotrivă, semn că premierul nu s-a bucurat de o largă simpatie în rândul acestora[74].

În acest context, deloc surprinzător, observăm că ministrul de interne îi ordonă lui Nicolae Şt. Bibescu, prefectul Poliției Capitalei, ca Serviciul Secret să se implice în caz şi să desfăşoare propria anchetă. Ca dovadă este adresa nr. 2361, din 9 iunie 1862, în care Bibescu, pentru îndeplinirea sarcinilor, solicita următoarele: „Domnule Ministru, Spre descoperirea asasinului răposatului Preşedinte al Cabinetului, D. B. Catargiu, având neapărată trebuință a dispune de o sumă oarecare pentru întâmpinarea cheltuielilor trebuincioase întru aceasta, iar *fondul secret* fiind mic şi epuizat pe această lună, viu a vă ruga Domnule Ministru să bine voiți a-mi acorda spre acest sfârşit un credit extraordinar de cinci sute galbeni, No. 500# (…)”[75]. / Documentul citat are adnotat: *mandatul 590*, semn că cererea prefectului a fost aprobată.

Două zile mai târziu, în urma cercetărilor efectuate de organele ministerului de interne, Preşedintele Consiliului de Miniştri a solicitat aprobarea Camerei Legislative ca deputații Anton Arion şi M. Miculescu să fie puşi la dispoziția Poliției pentru cercetări legate de cazul Barbu Catargiu[76].

---

[73] ANR, Adunarea Electivă şi Legislativă a Țării Româneşti, Dosar no. 76/1862, Semnează: Florescu, Kornescu, Nicu Cantacuzino şi [indescifrabil], fila 66 [20125].
[74] *Ibidem*.
[75] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul II, anul 1862, Dosar nr. 662, *relativ la asasinarea domnului Barbu Catargiu, preşedintele Consiliului Miniştrilor*, fila 1 [0242].
[76] ANR, Adunarea Electivă şi Legislativă a Țării Româneşti, Dosar no. 76/1862, fila 68 [20126].

Cu toate acestea, cazul nu se dovedea deloc simplu, ancheta fiind extinsă şi la alte persoane. În tot acest timp, la Bucureşti soseau diverse *telegrame confidenţiale* din partea prefecţilor de judeţ, semn că structurile informative din subordinea lor lucrau din plin. Ca exemplu, telegrama cu nr. 5506, din 12 iunie 1862, trimisă de Prefectura Districtului Ialomiţa, Oraşul Ştirbei, în care se preciza: „Domnule Ministru, Cu semnalmentele asasinului Domnului Barbu Catargiu cuprinse în ordinul Domniei Voastre Nr. […] asemănându-se oarecum acelea ale individului Dumitru Duncă, supus C. C. [Comunitatea Catolică, n.n.], venit în oraşul Ştirbei cu biletul Poliţiei Capitalei nr. 33, de unde s-au înapoiatu în Bucureşti pe la 5 mai cu viza poliţiei oraşului Ştirbei nr. 12, şi pentru că din informaţiile ce am luat acel individ ar fi peste măsură exaltat în ideile sale politice bănuiesc că poate el să fie făptuitorul. Mă grăbescu dar a supune cu respect cele de mai sus la cunoştinţa Domniei Voastre spre a lua dispoziţiile ce veţi bine chibzui (…). Prefect, N. Moscu”[77].

Sau telegrama *confidenţială*, nr. 18334, din 16 iunie 1862, cu menţiunea *f. urgent*, în care prefectul Poliţiei Capitalei, Nicolae Bibescu, îi raporta ministrului de interne următoarele: „Un Stan Popescu, din Ploieşti, care a luat paşaportul Nr. 236 de la 25 mai pentru străinătate, este greu bănuitu asupra asasinatului Primului Ministru Catargiu; Sunteţi rugatu Domnule Ministru ca să luaţi dispoziţii prin autorităţile oraşelor arătate însă, Viena, Pesta, Braşov, Cronstat, Serbia, Rusciucu şi Mecenu să se urmărească pomenitul Popescu şi oriunde se va ivi să se propească şi să se trimită acestei Prefecturi (…)”. - Documentul are adnotat: „Să dea comandă pe dată Domnului Ministru al Afacerilor Străine spre a lua cuvenita înţelegere cu Onor Consulatul General al Austriei a îndeplini cererea domnului Prefect, 862, iunie 16[78].

De menţionat şi adresa nr. 18405, din 18 iunie 1862, în care Prefectura Poliţiei Capitalei, Biroul Străinilor, a făcut precizarea că paşaportul numitului Stan Popescu a fost eliberat la data de 16 mai 1862, el figurând ca ieşit din Capitală la data de 25 mai.

Notăm şi efortul autorităţilor române de a colabora cu cele otomane în prinderea oricărui suspect. În acest sens, există adresa nr. 1958, din 22 iunie 1862, în care *ministrul treburilor străine* se adresa ministerului

[77] ANR, inv 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, Biroul II, anul 1862, Dosar nr. 662, *relativ la asasinarea domnului Barbu Catargiu, preşedintele Consiliului Miniştrilor*, fila 31 [0244].
[78] *Ibidem*, fila 38 [0245].

de interne: „Domnule Ministru, în urmarea adresei Dv. Nr. 4767, scriindu-se Domnului Guvernator General al Tulcei pentru prinderea şi predarea în mâinile autorităţilor noastre a prevenitului de uciderea primului Ministru, Dl. Barbu Catargi, se primi acum răspuns din partea numitului Guvernator prin care se arată că îndată ce acel individ se va afla în cuprinsul provinciei de sub jurisdicţiunea sa îl va aresta şi înainta autorităţilor noastre (…)”[79].

În atenţia Serviciului Secret se afla şi un anume Nicolae Danielescu, pentru care Prefectura Judeţului Prahova a trimis ministrului de interne raportul nr. 13501, din 16 august 1862, în care se arăta: „Domnule Ministru, La 13 iunie precedent s-a anunţat Prefectura de Domnul Prefect al Poliţiei Bucureşti, cu telegrama nr. 21547, că s-a pornit aici cu olacul de poşte un Nicolae Danielescu, care fiind în cercetarea Domnului Procuroru al Curţii criminale, deşi nu se dovedise probe de culpabilitatea sa, dar totuşi au rămasu greu bănuitu de complice în asasinarea Domnului Catargiu; cerând D. Prefect ca să se ia aici toate dispoziţiile de priveghere secretă spre a fi urmărit în toate popasurile lui. Pomenitul individ sosind în al nostru oraş şi priveghindu-l Poliţia locală, am declaratu prin raportul cu nr. 5012 că în două zile cât a stat a dovedit că nu este în întregimea facultăţilor intelectuale, după neorânduielile ce a săvârşitu, ajungând a fi primejdiosu în societate prin reaua conduită şi propagandă ce făcea pe stradă, făcând şi chiar delicte (…)”[80].

Dar cel mai interesant pare a fi un document din data de 19 iulie 1862, care pomeneşte de existenţa unor „arestaţi secreţi implicaţi în asasinatul de la 8 iunie”! Este vorba de adresa nr. 534, a Comenduirii Garnizoanei Bucureşti, Secţia a II-a, către Ministrul de Război, al cărui conţinut îl redăm integral: „Domnule Ministru, la ordinul Dv., cu no. 4793, cercetându-se de aproape misia guardei ce se trimite la Poliţia Capitalei ca ajutor Batalionului de Pompieri şi în număr numai de 21, căci sunt 7 posturi, dintre care suprimându-se 3, s-a înlocuit cu din Batalionul de pompieri; iar 4 sunt la *arestaţii secreţi implicaţi de asasinatul din 8 iunie trecutu* [subl.n.]; aceste posturi sunt foarte neapărate chiar după înţelegerea luată cu Prefectura şi dacă s-ar punea şi acestea la îndatorirea Batalionului de pompieri serviciul său special s-ar împovăra foarte mult; iar îndată ce termină cercetarea *numiţilor arestaţi*, guarda ce este acuma în număr de un efreităr şi 12 oameni se va suprima îndată”[81].

---

[79] *Ibidem*, fila 63 [0249].
[80] *Ibidem*, fila 101 [0251].
[81] ANR, inv. 2118, Fond 60, Ministerul de Război, Administraţia Centrală, Secţia a II-a, 1830-1875, dosarul nr. 1498, fila 25 [762].

6. Serviciul Secret după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza

După abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, documentele de arhivă par să indice o „diminuare" a locului şi importanţei Serviciului Secret în cadrul activităţii Ministerului de Interne. Cauzele acestei situaţii ar putea fi prevederile *Legii organizării puterii armatei*, din iulie 1868, prin care Ministerul de Război era obligat să sprijine cu dorobanţi şi călăraşi Ministerul de Interne la realizarea ordinii interne şi a siguranţei publice, sporindu-se astfel efectivele în combaterea fenomenului infracţional, dar şi faptul că noul principe, Carol I, avea unele reţineri faţă de Serviciul Secret despre care bănuia că era amestecat în lupta politică.

Indiferent însă de cauzele situaţiei, Serviciul Secret al Ministerului de Interne a continuat să funcţioneze pe toată perioada anilor 1866 - 1875. Primele dovezi provin din anul 1868, şi sunt legate de răscoala antiotomană a bulgarilor de la sud de Dunăre. Cum mai multe grupuri şi lideri ai mişcării bulgare s-au refugiat în România, de unde continuau să lanseze atacuri contra turcilor, ministerul de interne şi celelalte instituţii de siguranţă şi apărare din România au primit sarcina de a supraveghea şi controla fenomenul care putea periclita situaţia internaţională a ţării noastre.

Prefecţii de judeţ se ocupau direct de problemă. La 9 iulie 1868, ministrul de interne a emis *circulara confidenţială* cu nr. 11328 către prefecţii judeţelor Bolgrad, Ismail, Galaţi, Ialomiţa, Vlaşca, Teleorman, Mehedinţi, Romanaţi şi Dolj, în care „atrage din nou băgare de seamă asupra strecurării prin puncte a bulgarilor în mase. Circulă vorba că s-ar fi urmărind asemenea treceri. Fiţi cu cea mai mare veghere şi îndată ce vreunul se va părea suspectu, neavând acte în regulă, propriţi trecerea şi raportaţi la minut - trecerea în masă este cu desăvârşitu poprită"[82].

Unul din bulgarii urmăriţi de Serviciul Secret din România, individ de care se interesa însuşi ministrul de interne, era un anume Filip Tote „Bulgarul". La 30 august 1868, prefectul judeţului Bolgrad raporta că a luat toate măsurile cuvenite, ca urmare a *telegramei confidenţiale* cu nr. 14180, dar „lipsesc cu totul mijloacele poliţieneşti, oraşul de reşedinţă neavând Poliţaiu sau comisari", iar pentru prinderea lui Filip Tote şi supravegherea altor bulgari „prefectura ar avea nevoie de alte fonduri şi de înfiinţarea unui *Poliţaiu special*"[83].

---

[82] ANR, inv 2602, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, 1868-1879, Dosar nr. 157/1868, *relativ la chestiunea bulgarilor*.
[83] *Ibidem*, fila 66.

La 5 septembrie 1868, prin raportul nr. 14622, ministrul de interne a răspuns prefectului judeţului Bolgrad arătând că: „În consideraţia motivelor din raportul cu nr. 6435, vă trimit un mandat pentru 370 lei pe care să-i întrebuinţaţi în afaceri de *poliţie secretă* pentru cazul ce ni s-a comunicat prin telegrama nr. 14180, iar pentru (…) propunerile ce faceţi prin suscitatul raport despre subprefecţi şi poliţaiu voi anunţa la timp”[84].

La 21 octombrie 1868, dintr-un raport al lui Constantin Ciocârlanu, prefectul Poliţiei Capitalei, către ministrul de interne, reiese că Filip Tote a fost prins de către agenţii Serviciul Secret, dar că legat de transportul său la Bucureşti existau unele probleme financiare, de aceea, continua prefectul: „cu respect vă supun la cunoştinţă că acel fond din care ordonaţi a se plăti banii cheltuiţi cu transportul lui Filip Tote, precum şi indemnizaţia Dl. locotenent Sterie Constantinescu, nu ajunge (…), prin urmare, vă rog a-mi libera mandatul”[85]. Apoi, la 24 octombrie 1868, prin adresa nr. 18332, ministerul de interne răspunde Prefectului Poliţiei Capitalei: „Ministerul neavând alte fonduri din care să se răspundă la asemenea cheltuieli, dacă *fondul secret* pe luna curentă este epuizat, să se achite aceste cheltuieli din suma ce se va primi pe luna viitoare”[86].

Alte documente privind activitatea Serviciului Secret provin din prima parte a anului 1871. Sunt un set de *telegrame confidenţiale* primite de ministrul de interne de la prefecţii din ţară, având ca subiect mişcările şi agitaţiile antimonarhice, moment când s-a zvonit că principele Carol I ar fi abdicat. În acest caz, situaţia din teritoriu a fost monitorizată personal de Lascăr Catargiu, ministru de interne şi preşedinte al consiliului miniştrilor.

La 23 martie 1871, dl. Negulescu[87], prefectul judeţului Prahova, îl informa pe Lascăr Catargiu că, pentru menţinerea ordinii publice în oraş, era nevoie de suplimentarea numărului de dorobanţi, deoarece „Poliţia oraşului [Ploieşti] este tot slabă”, iar pentru a face faţă situaţiei: „Am organizat o mică *Poliţie Secretă* şi vă rog a-mi pune la dispoziţie ceva fonduri căci astfel nu voi putea face nimica”[88].

---

[84] *Ibidem*, fila 67.
[85] *Ibidem*, fila 101.
[86] *Ibidem*, fila 102.
[87] Acest Negulescu a ocupat funcţii-cheie în activitatea Serviciului Secret din prefectura judeţului Prahova, fiind menţionat în documente încă din ianuarie 1861, cu funcţia de director.
[88] ANR, inv 2602, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, 1868-1879, Dosar nr. 4/1871, *Ordine publică şi susţinerea serviciului administrativ*, fila 61.

În aceeaşi zi, 23 martie 1871, Lascăr Catargiu a răspuns prefectului de Prahova (prin raportul nr. 3905) anunţându-l că: „Ministerul de Interne a luat înţelegere cu Ministerul de Război de a trimite la Ploieşti un batalion sub comanda dl. colonel Costaforu. Veţi fi cu toată privegherea pentru menţinerea bunei ordini, cu aceasta vă trimit un mandat de lei 500 şi vă invit să fiţi cât se va putea de economu, căci *fondul* [*secret*] pentru asemenea cheltuieli este foarte mărginit"[89].

Câţiva ani mai târziu, la începutul lui ianuarie 1875, documentele ne indică un alt scandal în cadrul Serviciul Secret. Prefectul Poliţiei Capitalei, C-tin Moret de Blaremberg, a reclamat lui Lascăr Catargiu, ministru de interne, că fostul prefect al judeţului Vlaşca, Gr. Murat, nu a predat decât „şapte din cele zece insigne confecţionate pentru uzul *Agenţilor Secreţi ai Poliţiei* (conform raportului Nr. 16948, din 18 august 1871), iar lipsa lor de la destinatar este în prejudiciul Poliţiei, deoarece aceeia care le ar putea poseda ar putea să reprezinte autoritatea poliţienească nu numai în judeţe dar chiar şi în Capitală, beneficiind astfel de autoritatea ce-i dă insigna fără a da seama nimănui"[90].

De remarcat acest raport cu Nr. 16948, din 18 august 1871, la care face referire prefectul Blaremberg, deoarece în baza acestuia s-a ordonat confecţionarea celor zece insigne pentru *agenţii secreţi ai Poliţiei*, semn că în anul 1871 avusese loc o reorganizare a Serviciului Secret.

De altfel, pe marginea dispariţiei celor trei insigne există un schimb de mai multe adrese între prefectul Blaremberg şi Lascăr Catargiu. Episodul va fi încheiat la 31 martie 1875, când Blaremberg i-a propus lui Catargiu „desfiinţarea insignelor vechi şi înlocuirea lor cu altele după modelul alăturat".

Însă anul 1875 a fost unul decisiv pentru Serviciul Secret din România. Clasa politică şi principele Carol I pregăteau Războiul de Independenţă. Se simţea nevoia unei viziuni noi în domeniul informaţiilor.

Ca ministru de interne şi preşedinte al consiliului miniştrilor, Lascăr Catargiu era cel mai informat om din stat, deci persoana cea mai indicată pentru a gândi o nouă instituţie informativă. Acesta întocmeşte un amplu *Referat*, în care expune motivele, organizarea şi funcţionarea unui *Serviciu*

[89] *Ibidem*, fila 63.
[90] *Idem*, Dosar nr. 3/1875, fila 16 [0904].

de Siguranță Publică, care să „poată priveghea şi preîntâmpina orice tentativă de tulburare a ordinii publice chiar în momentul naşterii ei. Pe de altă parte, această Poliție să concure la descoperirea criminalilor şi delictelor ordinare din care multe rămân în umbră din cauza insuficienței mijloacelor".

La 9 iunie 1875, Consiliul Miniştrilor din România a aprobat, prin *Jurnalul* No.2, cererea de înființare a *Poliției de Siguranță Publică*, şi l-a autorizat pe ministrul de interne să supună Adunării Deputaților un proiect de lege pentru deschiderea unui credit de 160 000 lei, „care se va acoperi din fondul de 1 milion, iar pentru anul viitor [1876] se va trece în bugetul rectificat cifra de 320 000 lei". Documentul poartă semnătura lui Lascăr Catargiu, G.Gr. Cantacuzino, Al. Lahovari, Titu Maiorescu etc.

Astfel, un nou capitol s-a deschis în istoria serviciilor de informații din România...

Concluzii

Documentele prezentate sunt o premieră pentru istoricul serviciilor de informații din România, *Serviciul Secret* rămânând ascuns cercetării, între miile de dosare care compun arhivele Ministerului de Interne, vreme de peste 150 de ani.

Instituția, înființată încă din primul an al domniei lui Alexandru Ioan Cuza, s-a dovedit activă în *iscodirea făcătorilor de rele*, agenții săi secreți informând conducerea de stat despre situația existentă la frontierele țării, a celei din Imperiul Otoman, a poziției Puterilor Garante față de activitatea internă a guvernului român.

Ca organizare, Serviciul Secret a funcționat în cadrul Ministerului de Interne, în subordinea directă a ministrului de interne, care coordona activitățile desfăşurate de prefectul Poliției Capitalei şi prefecții de județ. La rândul lor, prefecții se ocupau de întreaga activitate informativă din districte şi răspundeau direct în fața ministrului pentru orice problemă legată de Serviciul Secret. Reprezentarea la scară națională a Serviciului Secret este dovedită de rapoartele prefecților de județ.

Schema de funcționare a instituției a fost următoarea: domnitorul - ministrul de interne - prefectul Capitalei / prefecții de județ - subprefectul - polițaiul oraşului - agenți secreți (comisari).

Ca metode şi mijloace de culegere a informaţiilor, serviciul utiliza patrulele de pază şi recunoaştere, supravegherea şi anchetarea suspecţilor, arestaţilor, refugiaţilor, dezertorilor străini, a celor care doreau să obţină viza de intrare sau de lucru în Principatele-Unite.

Prefecturile colaborau strâns cu Ministerul de Război, cu comandanţii grănicerilor de la „puncturi", care aveau sarcina de a supraveghea în permanenţă mişcările suspecte ale armatelor vecine, lucrările de fortificare efectuate de acestea la frontieră etc.

O atenţie deosebită a fost acordată străinilor „de vază", despre a căror intrare în ţară era informată fără întârziere Prefectura Poliţiei Capitalei.

Serviciul Secret intercepta scrisorile, telegramele şi, uneori, plăsmuia cuprinsul acestora, de altfel, copiştii şi caligrafii erau printre cei mai importanţi funcţionari ai poliţiei şi poştei.

Prin experienţa dobândită, Serviciul Secret a contribuit la asigurarea secretului de stat, a pazei şi siguranţei ordinii publice interne, la cunoaşterea stării de spirit a populaţiei din ţară, a modului de desfăşurare a navigaţiei şi a exercitării dreptului suveran şi patrimonial al statului român asupra ostroavelor de pe linia Dunării.

Au merite deosebite în organizarea şi evoluţia Serviciului Secret al Ministerul de Interne oameni politici sau profesionişti ai informaţiilor, precum: Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Cesar Librecht, Dimitrie Kretzulescu, Mihail Marghiloman, Nicolae Bibescu, Alexandru Emanoil Florescu, Radu Rosetti, Alexandru Beldiman, Constantin Boşianu, C-tin Ciocârlanu, S. Voinescu, J. Negulescu, Gr. Sîmboteanu, Barbu B. Gănescu, Ioan Anghelescu, Ioan Balianu, Ioan Calognomu, Iancu Ciucă, Ion Herişescu, Lascăr Catargiu, Ion C. Brătianu etc.

Existenţa Serviciului Secret încă din anul 1859 demonstrează ipoteza că domnitorul Alexandru Ioan Cuza şi guvernul României au avut o strategie a interesului naţional, că deciziile statale nu au fost luate la întâmplare, ci s-au bazat pe surse, informaţii şi analize bine documentate în teren.

Apoi, cum *Războiul de Independenţă* bătea la uşă, ţara avea nevoie de o instituţie de informaţii mai profesionistă şi mai organizată. La 9 iunie 1875, la solicitarea ministrului de interne, Consiliul Miniştrilor va decide înfiinţarea *Poliţiei de Siguranţă Publică*, eveniment ce va deschide nou capitol în istoria serviciilor de informaţii din ţara noastră.

Bibliografie

1. Arhivele Naționale ale României:

- Inventarul Nr. 2235, Ministerul de Război, 1833-1938, Cordonul Munților;
- Inventarul Nr. 2601, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, 1859-1867;
- Inventarul Nr. 2602, Fond Ministerul de Interne, Diviziunea Administrativă, 1868-1879;
- Inventarul Nr. 2118, Fond 60, Ministerul de Război, Administrația Centrală, Secția a II-a, 1830-1875;
- Inventarul Nr. 1469, Adunarea Electivă-Legislativă a Țării Româneşti.
- *Legea presei*, aprobată de Alexandru Ioan Cuza la 19 mai 1859.

2. Brestoiu, Horia; Bobocescu, Vasile, *Aspecte ale activității de informații şi contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național şi cucerirea independenței de stat depline*, Ministerul de Interne, Serviciul Editorial, Presă şi Propagandă în Rândul Populației, Bucureşti, 1977.

3. Şinca, Florin N., *Din Istoria Poliției Române*, Vol. I, Tipografia RCR Print, Bucureşti, 2006.

4. Tănase, Tiberiu, *Serviciile de informații în timpul lui Alexandru Ioan Cuza*, în revista „Intelligence", nr. 24, martie-mai 2013.

5. Troncotă, Cristian, *România şi Frontul Secret, 1859-1945*, Editura ELION, Bucureşti, 2008.

Analiză prospectivă. Experiența internațională şi o abordare românească

conf. univ. dr. Iulian CHIFU*
Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative
iulian.chifu@presidency.ro

Abstract

Prospective analysis is an important component of foresight and strategic planning. There is a worldwide set of methods in this field with uneven results, but also similar exercises at the level of prospective analysis in intelligence. International experience, however, also reveals the difficulties in making predictions in times of raised "tectonicty", such as crises, and the manner in which prospective analysis can be approached in these cases.

In Romania too, prospective studies tackle the classical themes and methodology, but there are also specific areas with an added value which are able to play important roles in prospective analysis. Thus, prospective studies continue to use evolutions considering the trend, while other methodological versions and working with scenarios cover de lack of information and data in other cases.

But there continues to exist also a theoretical and practical concern for the method of discontinuous analysis, of "jump" or "catastrophe" of game changer studies in current situations, as well as a likelier tendency in analyzing rare, improbable phenomenon – black swan events – but which are becoming more and more real in times of crises, of change in the nature of the international system or of emergence of new relevant actors from little quantified spaces which noticeably influence international evolutions.

The Crismart Crisis Assessment Methodology of the Centre for Conflict Prevention and Early Warning, as well as its own methodology of analysis of ongoing

* Iulian Chifu este profesor specializat în Analiză de Conflict şi Decizia în Criză la Departamentul Relații Internaționale şi Integrare Europeană la SNSPA, fondator al Centrului pentru Prevenirea Conflictelor şi Early Warning Bucureşti. Din septembrie 2011 este consilier al Preşedintelui României pentru Afaceri Strategice, Securitate şi Politică Externă, respectiv consilier pentru Afaceri Strategice şi Securitate Internațională din august 2012.

events based on trends and on the point of view of the decision maker, bring an added value with a strong Romanian fingertip to this type of prospective analysis, with the perspective of creating a national integrated crisis management system for the use of decision makers.

Keywords: Prospective analysis, decision making in crisis, foresight, discontinuous analysis, Rene Thom catastrophes theory.

Introducere

Analiza prospectivă este o componentă importantă în planificarea strategică pe termen lung. Există un set de metodologii aplicate în acest domeniu la nivel mondial, cu rezultate inegale, dar şi exerciţii similare la nivelul analizei prospective de intelligence. Experienţa internaţională relevă însă şi dificultăţile predicţiilor în epoci cu tectonicitate crescută cum sunt perioadele de criză, şi modalităţile de a aborda analiza prospectivă de intelligence în aceste cazuri.

Şi în România studiile prospective abordează tematica şi metodologia clasică, dar există şi zone specifice care au valoare adăugată şi sunt în măsură să joace roluri importante în analiza prospectivă de intelligence. Astfel, studiile prospective utilizează în continuare evoluţiile pe trend, variantele şi lucrul cu scenarii vin să acopere deficitul de informaţii şi date în alte cazuri, dar există în continuare o preocupare teoretică şi practică şi pentru metoda analizei discontinue, de „salt", de „catastrofă", a studiilor de „game changer"-i în situaţiile actuale dar şi o înclinaţie tot mai mare în a evalua fenomenele rare – black swan events – improbabile, dar care devin din ce în ce mai prezente în perioadele de criză, de schimbare a naturii sistemului internaţional sau de apariţia unor noi actori relevanţi din spaţii necuantificate până de curând ca influenţând sesizabil evoluţiile internaţionale.

Studiul nostru se apleacă în mod specific asupra unei abordări ce vizează mai degrabă criza ca element de influenţă major al deciziei, scopul studiilor prospective bazate pe această abordare fiind acela de a limita surpriza strategică şi de a pregăti instrumente flexibile şi adaptabile de reacţie în cazul producerii unui asemenea eveniment, de studiere şi tentativă de prevenire şi avertizare timpurie în privinţa producerii evenimentului şi de pregătire a decidentului pentru a interveni pe baza experienţelor şi lecţiilor învăţate sau a modelărilor făcute deja anticipat sau ca urmare a unor crize de acelaşi tip care s-au petrecut deja. Studiul se bazează şi pe raportul empiric „de aur" care arată că 80% din crizele care ni se vor întâmpla ni s-au întâmplat deja în trecut ori s-au întâmplat vecinilor noştri.

Studiul mai arată că a face predicții false e mai costisitor decât recunoaşterea limitelor de a face asemenea predicții, pentru a evita o supraîncredere a sistemului într-o capacitate pe care nu o are, de altfel. Mai mult, optăm mai degrabă pe varianta creării de capabilități cu suficientă agilitate strategică, cu posibilitatea unei reacții prompte în cazul apariției unui eveniment, decât pe formulele excesiv elaborate de planificare strategică ce ar depinde în măsură covârşitoare de predicții.

Metodologia Crismart de evaluare a crizelor în cadrul Centrului pentru Prevenirea Conflictelor şi Early Warning precum şi metodologia proprie de analiză a evenimentelor în derulare pe baza trendurilor şi din unghiul de vedere al decidentului aduc o valoare adăugată cu o puternică amprentă românească acestui tip de analiză prospectivă, care merită cunoscută, promovată şi utilizată la nivelul decidenților de diferite categorii din România, în perspectiva conceperii unui sistem integrat național de management al crizelor şi dincolo de formulele de urgențe civile pe care le-am conturat deja.

Partea întâi. Modele de analiză prospectivă. Metodologii de studiu

1. Baza teoretică: abordări

1.1. Tuomo Kuosa (Alternative Futures) – The Evolution of Strategic Foresight: Navigating Public Policy Making[1]

Foresight se ocupă de:

• Viitorul pe termen lung (minim 10 ani)

• Viitorul alternativ

Strategic foresight este definit drept combinație din insight (analiza prezentului) şi prognoză. Foresight (previziune) este dezvoltată din aplicarea metodologiei prognozei la insight.

Foresight-ul (perspectiva) poate fi definit şi ca mod de a lărgi perspectiva asupra evaluării implicațiilor acțiunilor şi deciziilor actuale (consequence assessment), detectarea şi evitarea problemelor înainte ca acestea să apară (early warning), considerarea implicațiilor actuale ale unor evenimente viitoare posibile (pro-active strategy formulation) şi prefigurarea aspectelor viitorului dorit (preparing scenarios).

Abordări:

• **Fully-fledged foresight** este o abordare largă ce pune accentul pe policy networking şi pe analiza pe termen lung pentru a informa deciziile actuale.

[1] Tuomo KUOSA, *The evolution of Strategic* Foresight. Navigating Public Policy Making, Gower, July 2012.

• **Participatory foresight** produce alternative strategice cu o abordare de jos în sus ce afectează cetățeni, ONG-uri, etc, şi îi încurajează să rezolve problemele identificate şi de a promova viziunile preferate din perspectivă locală.

• **Futurology** este un tip de politică societală pe termen lung care încearcă să schimbe lucrurile în bine prin abordări pro-active şi de jos în sus, şi mai puțin prin cercetări empirice şi alte tipuri de activități.

• **La Prospective** este o abordare similară cu futurology, vizionară şi pro-activă, care utilizează un număr mare de metode din diferite domenii.

• **Future studies** analizează alternative diferite şi descrie în mod pro-activ propriile imagini ale viitorului, deziderate. Abordarea încearcă să explice posibile perspective şi consecințe ale diferitelor decizii pentru a pune sub semnul întrebării sau a promova anumite valori sau proceduri.

Foresight-ul se bazează pe **gândirea strategică**[2].

• **Strategic planning** este o metodologie puternic analitică, logică, deductivă, caracterizată prin gândire pragmatică cu scopul de a asigura faptul că lucrurile se desfăşoară conform planului.

• ***Strategic thinking*** se referă la o abordare intuitivă, experimentală, brizantă, creativă, care încearcă să meargă dincolo de capacitățile gândirii pur logice.

Strategic foresight are ca scop contribuția la decizii strategice, realizând evaluări pe termen lung (3-15 ani).

Futures domain se referă la o combinație dintre **foresight, futures studies şi alte elemente** şi are ca scop obținerea unei cunoştințe ameliorate asupra viitorului.

• Are trei niveluri: nivelul rațional, cel al scenariilor şi cel empiric

• Are 2 abordări: de jos în sus şi de sus în jos.

Metode:

• Anticiparea

• Predicția şi ghicitul

Abordările pot fi împărțite în mai multe tipuri: statistice/cantitative vs. centrate uman/calitative; pre-activ vs. pro-activ; predictiv/linear vs. probabilistic/non/linear; pentru client vs. cu clientul; din afara sistemului vs. dinăuntrul sistemului; înăuntru vs. afară; analitic, sintetic sau euristic; de jos în sus vs. de sus în jos; normative vs. explorative.

---

[2] Vezi şi Teodor FRUNZETI, *Management Strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, Bucureşti, 2013.

Prognozarea utilizează cu precăderea metode statistice şi poate fi de două tipuri:

- Normativă (deiziderabil)
- Explorativă (posibil, probabil)
- Triunghiul grecesc (anticipare -> însuşire -> acţiune) ca modalitate de a schimba/influenţa viitorul

La Prospective este o abordare de jos în sus, pro-activă, care aplică o combinaţie de futurology şi participatory foresight.

Critical Future Studies (CFS) este o abordare post-modernă, de emancipare, bazată pe Habermas şi Wilber, care are ca scop dezvăluirea şi depăşirea dogmatismului, a constrângerii şi a dominaţiei şi identificarea structurilor sociale opresive.

- Metoda folosită este **Causal Layered Analysis (CLA)** care are patru niveluri: litania, cauzele sociale, crezurile culturale şi miturile, mişcându-se între acestea pentru a deschide perspectiva asupra epistemelor şi discursurilor alternative.
- **Viziunea** este un mod subiectiv de a face o declaraţie convingătoare asupra unui viitor preferat
- **Semnalul slab (weak signal)** este o altă construcţie complet subiectivă care constă în observarea unei idei ciudate pe care cineva o consideră în mod subiectiv drept având o valoare de prognoză specială. Proiectul cel mai cunoscut este iKnow al UE.
- **Factorii de schimbare** sunt un concept de nivel macro care include toate tipurile de cunoaştere a viitorului precum: trenduri, driver, semnale slabe sau anomalii, probleme emergente, perioade de tranziţie, puncte de basculare, wild cards, viziuni, valori, predicţii, prognoze, turbulenţe, crezuri, imaginaţie, strategii, foi de parcurs, planuri şi scenarii (normative sau explorative) şi grand challenges.

1.2. Obiectivele studiilor prospective: evitarea surprizei strategice[3]

Utilitatea studiilor asupra viitorului (futures studies – FS) pentru domeniul intelligence-ului poate fi evaluată în raport cu 3 elemente: natura prospectivă, obiectivul de reducere a incertitudinii şi relaţia cu ciclul sau procesul de planificare a intelligence. Natura prospectivă a FS nu este echivalentă cu predicţia, ci presupune scanarea viitorului.

[3] Costinel ANUŢA, *Studiile prospective şi analiza de intelligence: de la managementul riscului la reducerea incertitudinii* în George MAIOR, Ionel NIŢU, coordonatori, Ars Analytica, Editura RAO, Bucureşti, 2013, pp. 230-246.

Scopul lucrării este de a diferenția şi a defini FS şi analiza de intelligence. FS au pornit de la psihoistorie, o metodă inventată în anii '50 de Isaac Asimov. În aceeaşi perioadă au fost realizate primele încercări de promovare a scenariilor ca metode analitice cu o importantă latură prospectivă (Herman Kahn).

Obiectul: Psihoistoria vizează mai mult dimensiunea predictivă în timp ce scenariile sunt doar mijloace de scanare a posibilelor „viitoruri".

Limitele psihoistoriei constau în faptul că există situații în care un individ poate interfera cu comportamentul maselor şi infirma extrapolările statistice asupra manifestărilor acestora.

În prezent există preocupări de modelare a unor asemenea incidente cu ajutorul unor teorii asupra fenomenelor asincronice.

Instrumentar: atât psihoistoria, cât şi teoria scenariilor pornesc de la un set de premise bine definite de lucru.

Utilizarea psihoistoriei este guvernată de 3 legi: eşantionul populației al cărei comportament este modelat trebuie să fie suficient de mare, populația respectivă nu trebuie să cunoască detalii privind psihoistoria sau legile acesteia, sensibilitatea umană (emoțională/morală/etică) are un rol esențial în modelare.

Finalitatea: psihoistoria a generat atât dezvoltarea unei întregi pleiade de demersuri teoretice ale căror repere sunt disponibile pe internet (cliodinamica), cât şi implementarea unor proiecte ştiințifice care să utilizeze metode matematice / statistice de studiu al comunităților, în special pe dimensiunea securitară (proiectul Camelot).

Future Studies se referă la:

- Forecasting (proiectarea unui viitor probabil), ex: Future of Mobility Roadmap
- Foresight (viitor plauzibil), ex: Shell Energy Scenarios to 2050
- Normative futures (viitorul posibil), ex: Vision 2050.

În raport cu nevoia de scanare a viitorului în vederea identificării unor modalități de gestionare a anarhiei ce pare inevitabilă este nevoie de o trecere de la utilizarea unor metode deja clasice precum forecasting la foresight.

Spațiul de manifestare al FS este delimitat de riscurile de incertitudine.

Conectarea studiilor prospective la procesul de elaborare a politicilor şi strategiilor guvernamentale trebuie să depăşească o serie de obstacole care ar viza orizontul de timp, lipsa ofertei de certitudine, lipsa ofertei de soluții de-a gata.

Majoritatea analizelor evidențiază faptul că instuționalizarea procesului de elaborare a FS ar putea constitui o premisă pentru gestionarea provocărilor viitorului, inclusiv de către sectorul de securitate, prin elaborarea unor politici (Australia, Finlanda), modificarea structurilor (Singapore) sau dezvoltarea de noi capabilități (Olanda).

Procesul de elaborare a FS poate fi facilitat prin transferul de know how şi bune practici, prin constituirea de rețele de interes la nivel guvernamental, național şi internațional.

Exemple: Multiple Futures Project NATO[4] (a adus în atenție dubla utilitate a studiilor prospective: anticiparea dinamicii mediului de securitate permite realizarea unor proiecții ale organizației în viitor şi facilitează adaptarea acesteia atât conceptual, cât şi structural), Global Trends[5] NIC.

1.3. Analiză discontinuă

Este o abordare pe care am dezvoltat-o în lucrarea de disertație la disciplina Relații Internaționale în cadrul SNSPA, sub conducerea profesorului Cornel Codiță[6]. Ideea pleacă de la faptul că acolo unde se suprapun, în acelaşi interval de timp, două discontinuități, e cel mai probabil ca evoluția să cadă în catastrofă, în sensul definiției lui Rene Thom[7]. Cu modele desprinse din matematică, abordarea susține că prin discontinuități înțelegem fie saltul unor valori ale unui parametru, fie un salt al valorii sale dacă e vorba despre o funcție discretă, fie despre o dispariție a cauzalității directe în logica evenimentului. În momentul când asemenea salturi se suprapun, rezultatul e o variantă aleatoare a evenimentului în derulare, în orice caz un „salt", o catastrofă față de o evoluție de trend anterioară.

Modul de studiere în analiza discontinuă este *modus tollens*, adică se crează scenariile catastrofice (vezi, de exemplu, ciocnirea unui asteroid cu Pământul) se identifică parametrii că pot duce la această catastrofă, intervalele care sunt prevestitoare ale discontinuităților şi se plasează senzori de avertizare timpurie pe parametrii respectivi. Când sistemul dă alerta, înseamnă că parametrii se apropie de intervalul în care saltul, respectiv catastrofa e posibilă, deci putem să urmărim evoluția.

În acelaşi timp, metoda permite ca, la rece, după modelarea catastrofei, să fie modelat şi răspunsul. Astfel, avem deja dosarul crizei şi formulele cele mai potrivite de reacție în cazul în care criza respectivă se produce.

1.4. Studiul fenomenelor rare. Fenomenele discrete. Black Swan Events

Fenomene probabile. Fenomene posibile. Statistică în predicție.

Nicholas Taleb a teoretizat ideea fenomenelor rare[8] dar posibile, cu nivelul redus de probabilitate. Perioadele de turbulențe majore, cu un sistem

---

[4] NATO Allied Comand on Transformation, Multiple Futures Project. Navigating towards 2030, Findings and Recommendations, April 2009.

[5] National Intelligence Committee - NIC, Global Trends 2030: Alternative Worlds, Washington DC, Dec. 2012.

[6] Iulian CHIFU, Metoda discontinuităților în Analiza de Politică Externă. Cazul Transnistriei, Editura Prorom, Iaşi, 2004, apariție pe CDROM.

[7] Rene THOM, Teoria Catastrofelor, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1986.

[8] Nicholas Nassim TALEB, Black Swan. The impact of the Highly Improbable, 2-nd Edition, Random House Trade Paperbacks, 2010.

de referință cu tectonicitate mare, sunt cele care transformă fenomenele rare în fenomene probabile, fenomenele discrete în unele cu influență din ce în ce mai relevantă, şi acoperă un spațiu major de elemente al căror mod de studiere nu mai e evoluția de trend, nu mai este analiza discontinuă, ci doar statistica.

Fenomenele respective pot fi studiate în laborator, se pot găsi reguli şi tipologii de reacții în cazul foarte improbabil în care s-ar produce, însă momentul apariției lor se poate prezice doar la nivel statistic. Este tipul de fenomene care rămân de obicei în afara oricărui studiu, pentru că probabilitatea de producere e prea mică pentru a reclama investiții financiare în combaterea riscurilor şi amenințărilor din această nişă. Pe de altă parte aici apar semnalele schimbării fundamentale a sistemului, a naturii sistemului, apariția unor noi actori sau parametri relevanți în sistem, deci abordarea merită în măsura în care „semnalele slabe" pot deveni relevante într-o criză.

1.5. Limitele studiilor prospective, capacității de analiză şi predicției în intelligence

Predicțiile au limite-cheie în evaluarea riscurilor globale. De aceea sunt necesare din start evaluarea foarte clară a acestor limite[9] şi evitarea încrederii exagerate în asemenea capacități.

Una dintre condițiile pentru evaluarea cu succes a riscurilor o reprezintă a şti când nu trebuie făcute predicțiile. Analiştii trebuie să-şi înțeleagă propriile limite. Chiar şi tendințe puternice se pot întrerupe în mod subit şi accidente pot cauza schimbări puternice. Impactul poate fi unul major, predicțiile greşite având consecințe mult mai grave decât abținerea de la ele, deoarece cele greşite creează încredere falsă.

Soluția este investiția în agilitatea strategică (abilitatea de a reacționa în mod rapid), mai degrabă decât planificarea (care depinde la rândul său de predicții). Concret, trebuie evitate în totalitate predicțiile pe termen lung sau cele care cuprind riscuri dificil de gestionat.

Cauzele principale sunt endogene în raport cu analistul (1.) sau raportate la calitatea sau cantitatea datelor (2.). Cea mai gravă cauză, dincolo de cele două, constă în faptul că analiştii nu-şi înțeleg propriile limite şi capacități de predicție.

Predicțiile eşuează din cauza:

- Unui orizont prea larg de timp.
- Prea puține date sau luarea în considerare doar a celor disponibile pe moment.

[9] Oxford Analytica, Predictions have key limits in global risk assessment, Thursday, May 16, 2013.

• Hazarde de tip „mirror imaging" – predicții pe fondul unui comportament bazat pe propriile valori şi neînțelegerea faptului că obiectul de analiză nu funcționează în baza aceloraşi valori.

Predicțiile pot fi făcute doar în condiții foarte limitate. În restul cazurilor acestea trebuie înlocuite cu futures analysis sau scenario analysis.

2. Proiecte practice alternative de analiză prospectivă[10]

2.1. NIC - Global Trends 2030: Alternative Worlds[11]

Scopul studiului este de a furniza un cadru pentru modul de percepere a viitorului şi de a stimula gândirea strategică asupra schimbărilor geopolitice rapide şi vaste ce caracterizează lumea de astăzi şi de a identifica posibile traiectorii globale pentru următorii 15-20 ani.

Metodologia utilizată este de a identifica trenduri critice şi discontinuități posibile, făcând diferența între: megatrends (acei factori care vor apărea cel mai probabil în cadrul unui scenariu), game-changers (variabile critice ale căror traiectorii sunt mult mai puțin certe, dar care schimbă fundamental evoluțiile de trenduri, dacă se manifestă).

Supoziția de la care porneşte studiul este că ne aflăm la un moment critic în istoria umanității, care ar putea duce la alternative de viitor contrastante. Viitorul este considerat maleabil, rezultând dintr-o combinație a **megatrends**, **game-changers** şi **factorul uman**.

Megatrends:

• împuternicirea individului în baza reducerii sărăciei, creşterea clasei de mijloc, realizări educaționale mai semnificative, utilizarea mai vastă a mijloacelor de comunicații şi a tehnologiilor de manufactură şi progrese în sănătate;

• difuziunea puterii: nicio putere nu va mai fi hegemonică în 2030;

• modele demografice: arcul instabilității se va îngusta în timp ce creşterea economică în țările occidentale se va diminua;

• legătura dintre hrană, apă şi energie: cererea acestor resurse va creşte substanțial.

Game-changers:

• economia globală înclinată spre criză;

• lacună în guvernanță;

---

[10] Există şi alte exerciții, folosind acelaşi calapod. Vezi, de exemplu, experiența elvețiană în Beat HABEGGER, Horizon Scanning in Government (Concept, Country Experiences, and Models for Switzerland), Center for Security Studies, ETH, Zurich, 2009, pe lângă experiența americană şi britanică citată în exemplele de mai jos.

[11] NIC, Global Trends 2030, *op. cit.*

• potențial pentru creşterea numărului de conflicte;
• scop mai larg de instabilitate regională;
• impactul noilor tehnologii;
• rolul SUA.

Lumi posibile:

• cel mai plauzibil scenariu negativ: Motoare blocate (numărul conflictelor creşte, SUA se orientează spre interior, globalizarea se blochează);
• cel mai plauzibil scenariu pozitiv: Fuziune (colaborarea China şi SUA);
• gini-Out-of-the-Bottle: Inegalități la toate nivelurile;
• o lume non-statală.

Schimbări tectonice între prezent şi 2030: creşterea clasei mijlocii globale, acces mai larg la tehnologii letale, schimbare definitivă a puterii economice de la est la sud, îmbătrânire vastă şi fără precedent, urbanizare, presiune asupra resurselor de apă şi hrană, independența energetică a SUA.

Black swans cu cel mai mare impact: pandemii severe, schimbări climatice mult mai rapide, colapsul UE, China democratică sau în colaps, Iran reformat, război nuclear sau atac cibernetic, furtuni solare geomagnetice, dezangajarea SUA.

2.2. Atlantic Council – Strategic Foresight Initiative at the Brent Center on International Security

Raportul se bazează pe scenariile elaborate de US National Intelligence Council şi vine în completarea documentului redactat de NIC şi intitulat „*Global Trend 2030*". NIC elaborează o serie de posibile scenarii pe termen lung iar Atlantic Council elaborează **recomandările**[12] care rezultă din aceste scenarii.

Premisa NIC de la care porneşte Atlantic Council (AC) că SUA are o a doua şansă ca hegemon de a influența lumea, deoarece în ciuda declinului puterii americane, nicio altă putere nu vrea să îşi asume responsabilitatea pentru securitatea globală. Este vorba evident despre o viziune, înclinație, predicție de tip wishfull thinking, o evoluție programatică, un viitor dorit. De asemenea, ele se referă la un actor specific, iar baza de plecare este solidă, în sensul referirii la Gobal Trends 2030 şi la cercetarea NIC.

În baza acestei premise scenariile pentru viitor variază pe toată gama dintre o lume caracterizată prin volatilitate politică şi economică vastă, catastrofe ecologice şi naționalism introvertit şi o lume mai cooperantă, bazată pe reguli, caracterizată prin diminuarea sărăciei şi progresul uman.

[12] Atlantic Council, Envisioning 2030; US Strategy for a Post-Western World, A report of the Strategic Foresight Initiative at the Brent Scowcroft Center on International Security, Robert A. Manning principal drafter, Washington DC, 2012.

Scopul documentului este de a crea recomandări (în baza trend-urilor) care să contribuie la o strategie SUA pe termen lung.

Recomandările principale sunt:

• prioritatea dezvoltării şi stabilizării economiei SUA;

• gândire pe termen lung şi conştientizarea implicațiilor profunde pe care le are adoptarea unor poziții din partea SUA;

• cooperarea crescută în baza alianțelor existente (UE, NATO, Japonia-Coreea de Sud-Australia);

• cooperarea crescută cu China;

• mai multă creativitate în ceea ce priveşte stabilizarea zonei de instabilitate – Orientul Mijlociu, Africa de Nord, Pakistan.

2.3. NATO: Multiple Futures Project – Findings and Recommendations

Studiul[13] încearcă să creeze **scenarii alternative** pentru o perioadă de două decenii, luând în considerare **amenințările predictibile**: densitatea înaltă a populației, raritatea resurselor, alianțe schimbătoare, progresul în tehnologie, interdependența economică globală.

Studiul a fost realizat de către un grup multi-național, civil şi militar în cadrul SACT.

Scopul studiului este de a informa şi susține dialogul strategic în raport cu provocările cu care se va confrunta Alianța şi implicațiile corespunzătoare civil şi militar, oferind Alianței un set amplu de idei şi informații cu care să poată realiza planificare strategică.

Cele patru scenarii plauzibile sunt:

• o împărțire între lumea în globalizare şi cea exclusă de acest proces, care duce la instabilitate;

• o întoarcere către problemele interne ale statelor occidentale, care duce la lipsa pregătirii în ceea ce priveşte riscurile geopolitice;

• o lume rațională şi tehnologică care este conectată orizontal şi ale cărui riscuri sunt regimurile autoritare excluse şi lipsa respectului pentru drepturile omului;

• o lume dominată de mari puteri în care regulile internaționale nu sunt respectate.

Fiecare scenariu oferă un fundal pentru analiză conceptuală, prezentând ca sumă o imagine completă a riscurilor, amenințărilor, posibilele surprize strategice, implicațiilor şi a oportunităților.

[13] NATO Allied Comand on Transformation, Multiple futures, *op. cit.*

Recomandările se pot deduce din următoarele patru mari concluzii:

• evoluția naturii riscurilor şi a amenințărilor la adresa intereselor vitale vor amenința unitatea şi solidaritatea strategică din cadrul Alianței, cât şi înțelegerea asupra ceea ce constituie art. 5;

• interacțiunea crescută cu țări din afara Alianței şi alți actori internaționali va crea oportunități pentru ca Alianța să îşi extindă rolul de a spori securitatea şi stabilitatea în afara zonelor tradiționale de angajare;

• adversari determinați de accesul la tehnologii vor ataca Alianța în mod neaşteptat, fiind necesară schimbarea strategiilor şi tacticilor militare ale Alianței;

• interacțiunea crescută cu alți actori internaționali va da NATO oportunitatea de a transforma în sens pozitiv idei, valori şi evenimente într-o lume globalizată.

Recomandările militare ce decurg din concluziile de mai sus sunt:

• adaptarea la cerințele amenințărilor hibride;

• operarea cu alți actori şi construirea de instituții;

• prevenirea conflictelor, rezoluțiile şi gestionarea consecințelor;

• contra-proliferarea;

• capabilități expediționare şi de luptă într-un mediu auster;

• comunicații strategice şi câştigarea luptei prezentărilor narative alternative ale realității.

• Elemente organizaționale şi de dezvoltare a forței.

2.4. Towards a Grand Strategy for an Uncertain World: renewing Transatlantic Partnership

Obiectivul lucrării este explicarea complexității amenințărilor, evaluarea capabilităților de la acea oră şi analiza deficiențelor în instituțiile existente, pentru ca să ajungă la concluzia că nici un stat şi nicio instituție nu este capabilă să gestioneze pe cont propriu actualele şi viitoarele provocări. Soluția oferită de studiu este o abordare strategică integrată a aliaților, care include capabilități militare şi civile.

Din nou vorbim despre un document programatic[14], de viziune, care prezumă din start existența, nevoia de supraviețuire şi rolul determinant al relației transatlantice, respectiv a existenței NATO. El este interesant prin prisma momentului promovării sale, anterior Global Trends 2015 semnat de George Tenet, documentul care prognoza, cu câteva luni înainte, evenimentele de la 11 septembrie, fără ca efectele să se vadă în activitatea agențiilor americane care ar fi putut prezice şi preveni acțiunea.

[14] Noamber Foundation, *Towards a Grand Strategy for an Uncertain World*. Renewing Transatlantic Partnership, Lunteren, 2007.

Lucrarea propune o grand strategy care poate fi adoptată atât de organizații, cât şi de state şi analiza posibilităților de implementare a acestei strategii.

Cea mai potrivită instituție pentru implementare este NATO, pentru care studiul dezvoltă trei agende:

- pe termen scurt: post-Afganistan;
- pe termen mediu: un nou concept strategic care să soluționeze rivalitatea cu UE;
- pe termen lung: abandonarea conceptului de doi piloni (SUA şi Europa) şi stabilirea unui directorat format din SUA, UE şi NATO.

Trenduri şi provocări identificate:

- global trends: schimbări demografice şi climatice, diminuarea suveranității, pierderea raționalului, scala şi complexitatea;
- provocări globale: proliferare nucleară, a substanțelor chimice şi biologice, lupta pentru resurse rare, actori non-statali şi conflicte asimetrice, abuzul pârghiilor financiare;
- provocări regionale: ridicarea Asiei, Orientul Mijlociu periculos, Africa şi eşecul statal, reapariția Rusiei.

Abordarea utilizată în acest studiu este de a identifica în primul pas provocările şi de a înțelege în al doilea pas scenariile alternative.

Metodologia este de a analiza trenduri, provocări şi amenințări specifice într-un context global. Prin examinarea eficienței instituțiilor naționale şi internaționale şi a strategiilor lor, sunt luate în considerare moduri în care actualele organizații pot fi adaptate şi ameliorate pentru a veni în întâmpinarea noilor nevoi. Sunt oferite idei despre ce tip de strategie va fi necesară şi este sugerat modul în care această strategie ar putea fi implementată.

2.5. George Friedman – Metoda ciclurilor istorice (Kondratyev, 1925, Joseph Shumpeter, 1939)

Metodologia care stă la baza predicțiilor lui Friedman legate de următorul secol/deceniu constă în ciclurile istorice[15]. Conform teoriei lui Friedman, viitorul poate fi anticipat prin analiza trecutului. Încadrând evaluările sale în spațiul geopoliticii, Friedman susține că evenimentele extreme şi de mare amploare în istoria modernă a umanității se pot încadra într-o evoluție de tip ciclic: la aproximativ 30 de ani apar declanşatori care influențează sistemul internațional pe parcursul următoarelor decenii. Chiar dacă umanitatea nu le percepe drept fenomene permanente, ci are tendința să le considere temporare, considerând că se va ajunge la starea precedentă evenimentelor declanşatoare, aceasta este o impresie falsă.

[15] George FRIEDMAN, *The Next Decade: Where we've been and where we're going*, USA Doubleday, 2011; George FRIEDMAN, *The next 100 years. A forecast for the 21-st Century*, New York, Anchor Books, 2009.

Exemplele, aşa-numitele „schimbări istorice" pe care se bazează teoria lui Friedman reprezintă în special crizele – mai ales cele de tip economic, dar şi politice şi militare. Ele definesc ciclurile istorice care se derulează pe o perioadă de aproximativ 30 de ani. Exemplele pe care le dă în cazul Europei sunt evenimente majore din istoria secolului XX care au marcat continentul: 1900, 1930, 1960, 1990, 2008.

În 1900 nimeni nu şi-ar fi imaginat că Germania va începe primul Război Mondial. În 1930 era de neimaginat că Germania, distrusă de război, va începe unul de o amploare similară câţiva ani mai târziu. În 1960 nimeni nu şi-ar fi imaginat Uniunea Europeană de astăzi şi pace pe continentul european, şi nici Războiul Rece. 1990 marchează sfârşitul Războiului Rece iar 2008 este anul în care prăbuşirea Fraţilor Lehman şi invazia Rusiei în Georgia au declanşat un nou ciclu.

În ciuda tendinţei noastre de a considera revenirea în putere a Rusiei pe plan internaţional şi criza economică drept elemente temporare, aceasta este o impresie greşită. Cele două declanşatoare vor domina sistemul internaţional în următoarele decenii.

Pentru SUA ciclurile istorice sunt determinate în special de criza economică. Friedman descrie o serie de crize declanşate de investiţia în resurse naţionale care păreau a defini stabilitatea economiei şi eşecul surprinzător în raport cu criza declanşată. Exemplele date sunt criza resurselor minerale din secolul XX şi cea imobiliară din 2008.

La nivel internaţional, Friedman consideră că ciclul de dominanţă al Chinei s-a încheiat, aceasta aflându-se deja în declin, iar că Rusia este în ascendenţă. SUA va rămâne putere hegemonică prin avantajul tehnologic şi operaţional militar pe care îl are.

Partea a doua. Abordări româneşti

În România, există un număr de preocupări privind studiile prospective, care sunt abordate prin prisma deciziei în criză, analizei de conflict şi studierii conflictelor, a unor elemente de avertizare timpurie, analiză de trend, analiză discontinuă şi studiilor de evoluţii pe termen lung.

În fapt, nici una dintre abordările metodologice clasice nu este utilizată, mai mult, studiile prospective îşi fac intrarea cu greu în interesul şi studiile teoretice serioase în România.

Astfel, în domeniul studiilor strategice, abia au început abordările serioase referitoare la stabilirea obiectivelor strategice, a temelor de interes şi contextualizării internaţionale în zonele de interes. Nivelul de ambiţie şi postura strategică au fost definite doar în câteva lucrări şi documente, inclusiv în discursul Preşedintelui României în faţa diplomaţilor străini

acreditați la București din ianuarie 2013[16]. Totuși, aceste concepte nu se regăsesc, de exemplu, în nici o Strategie Națională de Apărare sau Strategie de Securitate Națională.

Deși nu a fost teoretizat, evaluat și cuantificat, pe baze teoretice solide, nivelul acceptabil de risc pentru populație e subiect de studiu și se vorbește deja despre nevoia de a comunica public faptul că statul, în fața creșterii amenințărilor și riscurilor de securitate, a situației de criză continuă pe care o traversează, trebuie să asume un nivel de risc mai ridicat pentru cetățenii săi. Ce înseamnă acest lucru, cât e el de relevant în raport cu alocările bugetare în domeniu, ce ar însemna scăderea nivelului de risc acceptabil în termeni de noi alocări bugetare, nu există un studiu relevant pe această dimensiune.

Dar poate cel mai relevant cadru în care se dezvoltă analiza de risc și studiile prospective este cel al obiectivului de **evitare a surprizei strategice**[17]. El antrenează costuri simbolice și de imagine extrem de importante pentru decident, mai mult antrenează responsabilitatea directă a șefilor instituțiilor, autorităților și serviciilor responsabile, motiv pentru care interesul pentru evitarea surprizei strategice în România a crescut simțitor, fapt ce generează atenție pentru semnale slabe și capacitate crescută în a evalua posibile viitoare riscuri și trenduri ce pot duce în criză, catastrofă sau eveniment cu victime și pierderi, inclusiv cele cu probabilitate mică sau chiar neglijabilă, tocmai pentru a evita reproșul pentru surpriza strategică.

Direcțiile de studiu în universitățile și centrele de cercetare românești pot fi catalogate astfel:

1. Modele de analiză a deciziei în criză. Crismart. Compararea crizelor. Instrument pentru practicieni

Introdus în anul 2004, odată cu Masteratul de Analiză de Conflict în cadrul Departamentul Relații Internaționale al SNSPA București, în momentul în care îndeplineam funcția de secretar științific, modelul Crismart[18] se bazează pe evaluarea cercetării deciziei în criză. El a fost realizat pe baza unei teme de studiu ce viza construcția unui model în care se pot compara crizele, pentru a se putea transfera lecțiile învățate și bune practici, indiferent de tipul de criză în cauză.

---

[16] http://www.presidency.ro

[17] Teoria fundamentală se găsește în Cyntia M. Grabo, Anticipating surprise. Analysis for Strategic Warning, Center for Strategic Intelligence Research, Joint Military Intelligence College, December 2002. Vezi și Ionel NIȚU, Costinel ANUȚA, *Romania in 2030. Future Trends impacting Romania Intelligence Services*, în ANI, Intelligence in the Knowledge Society, Proceedings of the XVIII-th International Conference, Bucharest 2013, pentru contribuțiile românești în materie.

[18] Eric STERN, Crisis Decisionmaking, Stokholm University Press, 2001.

Definiția crizei este una orientată exclusiv spre decident şi modelul în 4 patru paşi a fost realizat după ce problema a fost lansată în Statele Unite (Eric Stern[19]), problematizarea teoretică a fost făcută la Universitatea din Utrecht (Arijen Boin, Paul t'Hart[20]), iar modelul a fost elaborat şi perfecționat în Suedia, la CRISMART – Crisis Management Research and Training program al Colegiului Național de Apărare al Suediei (SNDC)[21]. Modelul induce şi cele 9 tipuri de analize tematice, analize făcute pe câte un parametru relevant, în aşa fel încât prin recompunere să putem descrie criza şi reacțiile decidenților. Un model foarte adaptat practicienilor.

Pe baza acestui model şi a prezumției că schimbările bruşte, relevante, sunt şi cele cu impact major asupra schimbărilor de viitor ale trendurilor de evoluție, studiul relativ la crize a fost preferat pentru a identifica „rupturile de trend", evenimentele ce induc crize. Combinată cu analiza de trend, cele două dau modele acoperitoare în ceea ce priveşte principalele „megatrenduri" şi „wild cards" în varianta studiilor prospective de tip Global Trends. Studiul pe această dimensiune l-am dezvoltat în multiple cazuri[22] în cadrul Centrului de Prevenire a Conflictelor şi Early Warning.

2. Modelul CPCEW. Analiza de trend

Este un model pe care l-am elaborat şi perfecționat pentru Centrul de Prevenire a Conflictelor şi Early Warning care pune amprenta pe un eveniment în curs sau proaspăt întâmplat şi încearcă să extragă componenta de analiză, mergând pe o evoluție în trend a evenimentului. Modelul[23] a fost elaborat şi este utilizat din 2008 pentru Buletinul de Analiză a deciziei strategice în politica externă a României.

Modelul priveşte o expunere succintă a evenimentelor de la care se pleacă, cu contextualizarea relevantă a lor, punând accentul pe componenta

---

[19] *Idem.*

[20] Arjen BOIN, Paul T'HART, Eric STERN, Bengt SUNDELIUS, The Politics of Crisis management, Cambridge University Press, 2005.

[21] www.crismart.se.

[22] Iulian CHIFU, Britta RAMBERG, Crisis Management in transitional societies, Editura SNDC CRISMART, Stokholm, 2007; Iulian CHIFU, Oazu NANTOI, Oleksandr SUSHKO, The Russian-Georgian War. A cognitive intitutional approach of the crisis decisionmaking, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2009; Iulian CHIFU, Oazu NANTOI, Oleksandr SUSHKO, „The Breakthrough Crisis" of a quick solution in Transnistria, a cognitive intitutional approach of the crisis decisionmaking, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2008; Iulian CHIFU, Oazu NANTOI, Oleksandr SUSHKO, The Russian-Ukrainian Gas Crisis. – Institute for Euro-Atlantic Cooperation, Kyiv; Iulian CHIFU, Monica OPROIU, Narciz BĂLĂŞOIU, Războiul ruso-georgian. Reacțiile decidenților în criză, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2010.

[23] Modelul este original, ne aparține, utilizează multe elemente din analiza de conținut pe surse publice, vezi Klaus KRIPPENDORF, Content Analysis. An introduction to its Metodology, second edition, Sage Publications, London-New Delhi, 2004.

de semnificații şi analiză, pe relevanța pentru decizia de politică externă a României, subliniind riscurile şi trendurile de evoluție şi propunând recomandări decidentului român. Buletinul, ajuns în al şaselea an de viață, are un circuit intern şi este difuzat la nivelul decidenților, ambasadele statelor membre NATO la Bucureşti şi a formatorilor de opinie relevanți de la Bucureşti.

3. Scenarii. Multiple futures. Worse case, most probable case, best case

Pe dimensiunea lucrului cu scenarii, există tendința evaluărilor arborescente, pe toate cazurile şi combinațiile posibile. Teoria este bine cunoscută, iar la aplicarea în practică, pentru a respecta capacitatea decidentului de a urmări scenariile, sunt selectate arbitrar scenariile cele mai probabile sau cele mai la îndemână.

În cazul Centrului de Prevenire a Conflictelor, încercăm lucrul pe scenarii pe o variantă care e prezentată public mai accesibil. Astfel, se utilizează scenariul cel mai bun, cel mai defavorabil şi un scenariu mediu cel mai probabil. Alternativ am utilizat scenarii în care prin „cel mai defavorabil" includeam scenariul nu pe varianta cost oriented, deci referitor la costuri materiale, cât consequence oriented. În această logică, de exemplu, un scenariu care implica amenințarea valorilor fundamentale devine unul cu impact maxim la nivelul consecințelor, deci îl asumăm a fi cel mai defavorabil, pe această scară.

Există şi varianta lucrului cu două variabile relevante, cu o anumită legătură cauzală, în aşa fel încât să determinăm cele 4 cadrane create de intersecția variantelor alternative binare considerate[24]. Acest tip de analiză pe cadrane este uşor de urmărit şi simplu de analizat. Nu rareori am văzut asemenea studii în care erau intersectate aleator elemente sau afirmații, opțiuni contrarii dar care nu aveau nici o legătură între ele, de unde foarte des o formulă exagerată şi improbabilă de analiză, care risipeşte resursele.

4. Analiza discontinuă. Analiza prospectivă pe termen lung. Modele. Global Trends

Am introdus mai sus baza analizei discontinue şi modul de lucru pe această direcție. Dacă în formula Global Trends[25] se lucrează cu Wild Cards, elemente de tip „game changer" în sistem, şi noi am lucrat cu asemenea variante dar punctual, pentru un caz specific de catastrofă, de eveniment singular. Avantajul este cel al individualizării condițiilor ce duc la un

[24] Vezi Ministry of Defense, Strategic Trends Programme, Global Strategic Trends out to 2040, fourth edition, Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC), UK, 2010.
[25] NIC, Global Trands 2030, *op. cit.*

asemenea posibil eveniment, de unde şi modelul de analiză ce permite identificarea markerilor, respectiv a semnalelor de early warning ce ne pot îndrepta spre un viitor sau un altul alternativ. Analiza e utilizabilă la nivel prospectiv şi permite decelarea evoluțiilor pe termen lung pe baza semnalelor de evoluție plasate pe termen mediu, semnale ce indică tipul de viitor către care se îndreaptă sistemul cel mai probabil[26].

Pentru rafinarea sistemului este necesar, bineînțeles, ca sistemul nostru să fie aplicat pe modelul Global Trends pentru exerciții care se repeta la 4-5 ani continuu, fapt ce duce la rafinarea evoluțiilor şi creşterea gradului de predictibilitate pe termen lung a principalelor evoluții majore, de impact, şi a evenimentelor probabile ce pot crea schimbări substanțiale în sistem.

5. Consequence management

Este o preocupare din ce în ce mai prezentă la nivelul studiilor şi practicii în România. Un exemplu interesant se poate regăsi în discursul Preşedintelui României în fața corpului diplomatic prezent la Bucureşti, ianuarie 2013[27], după încheierea discursului oficial, cu referire la consecințele Primăverii arabe. De asemenea, tot la nivel practic, o putem găsi în poziționarea oficială a României în raport cu criza din Siria.

În plan teoretic analiza este utilizată cel mai vizibil în buletinul de analiză a deciziei strategice a CPCEW, pe componenta riscurilor, trendurilor de evoluție şi a învățămintelor şi reacțiilor României din punctul de vedere al deciziei strategice, elemente ce se regăsesc în modelul de analiză de trend propus în formatul studiilor prospective[28].

Concluzii

Nu am vrut să relevăm aici toate cazurile şi instrumentele teoretice folosite în mod direct la analiza prospectivă în România. Totuşi, cele mai relevante şcoli şi abordările de cercetare cele mai prezente, temeinice, urmărite cu acribie de centre, instituții şi universități, le putem regăsi aici. Fireşte că şi spațiul studiilor de intelligence şi şcoala de securitate de la Facultatea de Sociologie a Universității Bucureşti au preocupări, însă ele nu sunt pe deplin substanțiate.

---

[26] Vezi şi John W. BODNAR, Warning Analysis for the information age: rethinking the intelligence process, Joint Military Intelligence College, December 2003.
[27] http://www.presidency.ro.
[28] Conține şi elemente substanțială de gândire critică, vezi David T. MOORE, Critical Thinking and Intelligence Analysis, Joint Military Intelligence College, Ocasional Paper number fourteen, May 2006.

În cazul Academiei Naționale de Informații, a Centrului pentru Studii de Intelligence, preocuparea există şi publicarea lucrării Ars Analytica[29] sau a lucrării de doctorat a fostului şef al analizei SRI, Ionel Nițu, Analiză de intelligence[30], sunt elemente ce probează aceste preocupări inclusiv în domeniul studiilor prospective, însă ele sunt de dată recentă şi integrate relativ târziu[31] în studiile şi abordările reale la nivel operativ, deşi rezultatele sunt remarcabile acolo unde au fost realizate.

Bibliografie

1. Atlantic Council, Envisioning 2030; US Strategy for a Post-Western World, A report of the Strategic.

2. Costinel Anuța, Studiile prospective şi analiza de intelligence: de la managementul riscului la reducerea incertirudinii în George Maior, Ionel Nițu, coordonatori, Ars Analytica, Editura RAO, 2013.

3. Arjen Boin, Paul t'Hart, Eric Stern, Bengt Sundelius, The Politics of Crisis management, Cambridge University Press, 2005.

4. Iulian Chifu, Metoda discontinuităților în Analiza de Politică Externă. Cazul Transnistriei, Editura Prorom, Iaşi, 2004.

5. Iulian Chifu, Britta Ramberg, Crisis Management in transitional societies, Editura SNDC CRISMART, Stokholm, 2007.

6. Iulian Chifu, Oazu Nantoi, Oleksandr Sushko, The Russian-Georgian War. A cognitive intitutional approach of the crisis decisionmaking, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2009.

7. Iulian Chifu, Oazu Nantoi, Oleksandr Sushko, „The Breakthrough Crisis" of a quick solution in Transnistria, a cognitive intitutional approach of the crisis decisionmaking, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2008.

8. Iulian Chifu, Oazu Nantoi, Oleksandr Sushko, The Russian-Ukrainian Gas Crisis. – Institute for Euro-Atlantic Cooperation, Kyiv.

---

[29] George Cristian MAIOR, Ionel NIȚU, Ars Analytica. Provocări şi tendințe în analiza de inelligence, Editura Rao, Bucureşti, 2013.

[30] Ionel NIȚU, Analiza de Intelligence. O abordare din perspectiva teoriilor schimbării, Editura Rao, 2012.

[31] Vezi şi Valentin Ionuț NICULA, Bogdan-Alexandru TEODOR, Aplicarea analizei ipotezelor concurente asupra perspectivelor de evoluție ale Serviciului European de Acțiune Externă, în Revista Română de Studii de Intelligence, Nr. 7-iunie 2012, Bucureşti; Cristina POSAŞTIUC, Provocări analitice – metode şi tehnici de investigare a viitorului, Intelligence, numărul 24 martie-mai 2013; Ionel NIȚU, Costinel ANUȚA, *Romania in 2030. Future Trends impacting Romania Intelligence Services*, în ANI, Intelligence in the Knowledge Society, Proceedings of the XVIII-th International Conference, Bucharest, 2013.

9. Iulian Chifu, Monica Oproiu, Narciz Bălăşoiu, Războiul ruso-georgian. Reacțiile decidenților în criză, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2010.

10. Foresight Initiative at the Brent Scowcroft Center on International Security, Robert A. Manning principal drafter, Washington DC, 2012.

11. George Friedman, The Next Decade: Where we've been and where we're going, USA Doubleday, 2011; George Friedman, The next 100 years. A forecast for the 21-st Century, New York, Anchor Books, 2009.

12. Teodor Frunzeti, Management Strategic, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, Bucureşti, 2013.

13. Tuomo Kuosa, The evolution of Strategic Foresight. Navigating Public Policy Making, Gower, July 2012.

14. NATO Allied Comand on Transformation, Multiple Futures Project. Navigating towards 2030, Findings and Recommendations, April 2009.

15. George Cristian Maior, Ionel Nițu, Ars Analytica. Provocări şi tendințe în analiza de inelligence, Editura Rao, Bucureşti, 2013.

16. National Intelligence Committee - NIC, Global Trends 2030: Alternative Worlds, Washington DC, Dec. 2012.

17. Ionel Nițu, Analiza de Intelligence. O abordare din perspectiva teoriilor schimbării, Editura Rao, Bucureşti, 2012.

18. Noamber Foundation, Towards a Grand Strategy for an Uncertain World. Renewing Transatlantic Partnership, Lunteren, 2007.

19. Oxford Analytica, Predictions have key limits in global risk assessment, Thursday, May 16, 2013.

20. Nicholas Nassim Taleb, Black Swan. The impact of the Highly Improbable, 2-nd Edition, Random House Trade Paperbacks, 2010.

21. Rene Thom, Teoria Catastrofelor, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1986.

Abordarea Uniunii Europene privind protecția infrastructurilor critice

Ana Ligia LEAUA
Serviciul Român de Informații
leaualigia@gmail.com
Dragoş ARDELEANU
Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul"
dragosardel0@gmail.com

Motto: „O eroare este cu atât mai primejdioasă cu cât conține mai mult adevăr."
Henri-Frederic Amiel

Abstract

In order to understand the critical infrastructure protection capabilities it is necessary to reveal the EU approach, based on the practical implementation of activities under the prevention, preparedness and response work streams. Identifying, understanding and analyzing the evolution of the critical infrastructure protection framework are important in the context of the unprecedented development of these at national and regional level.

This research provides a stocktaking of the current and proposes EU programs regarding the critical infrastructure protection in order to underline the gaps related to the legal and implementation requests, to establish a framework for risk assessment, to design the national measures for protection and to increase the resilience of European critical infrastructure.

Keywords: critical infrastructure protection, European critical infrastructure, European Union projects, resilience, risks.

Introducere

Evoluțiile rapide şi, uneori, cu un grad ridicat de imprevizibilitate, dublate de dimensiunea şi complexitatea vulnerabilităților şi riscurilor, generează o provocare majoră pentru sistemele de protecție a infrastructurilor critice la nivel global.

Riscurile şi ameninţările la adresa obiectivelor vitale pentru funcţionarea societăţii şi securitatea cetăţenilor au căpătat noi valenţe, cu dinamică ridicată şi grad de intensitate crescut, fapt ce a condus la necesitatea unei abordări unitare a protecţiei infrastructurilor critice. Pornind de la caracteristicile de bază ale infrastructurilor critice, elementul de criticitate al stabilităţii acestora, inclusiv în context transfrontalier, a căpătat noi conotaţii în planul strategiilor naţionale/transnaţionale.

Unul dintre obiectivele majore ale Uniunii Europene este reprezentat de reducerea caracterului transnaţional al problematicii infrastructurilor critice şi accelerarea implementării unor măsuri comunitare la nivel european.

1. Iniţiative ale Uniunii Europene privind configurarea cadrului de reglementare şi implementare în domeniul protecţiei infrastructurilor critice

După atacurile teroriste produse la Madrid (2004), respectiv Londra (2005), la nivelul Uniunii Europene au fost iniţiate o serie de măsuri menite să asigure configurarea cadrului legislativ şi operaţional de identificare şi îmbunătăţire a nivelului de protecţie a infrastructurilor critice. Atacurile teroriste şi-au demonstrat potenţialul distructiv asupra infrastructurilor critice, afectând, în acelaşi timp, încrederea opiniei publice în capacitatea autorităţilor de a asigura protecţia acestora.

În contextul general al creşterii ameninţărilor teroriste, precum şi al unei abordări mai pragmatice a răspunsului în cazul unor dezastre naturale, Comisia Europeană a adoptat, la 20 octombrie 2004, o Comunicare privind protecţia infrastructurilor critice în cadrul luptei împotriva terorismului, care prezenta opţiunile Comisiei privind modalităţile de îmbunătăţire a protecţiei infrastructurilor critice prin asigurarea măsurilor de prevenire a atacurilor teroriste şi a acţiunilor de răspuns la aceste atacuri.

Prin Regulamentul Parlamentului European şi al Consiliului Uniunii Europene nr. 460/10.03.2004, se înfiinţează ENISA (European Network and Information Security Agency), agenţie europeană specializată în probleme de securitate, al cărei site a fost proiectat pentru a îndeplini funcţia de „hub" pentru schimbul de informaţii, bune practici şi cunoaştere în domeniul securităţii informaţiilor[1].

[1] Regulation (EC) No 460/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 establishing the European Network and Information Security Agency.

Ulterior, în decembrie 2004 au fost elaborate concluziile Consiliului UE privind „Prevenirea, pregătirea şi răspunsul în cazul atacurilor teroriste" şi „Programul de Solidaritate al Uniunii Europene privind Consecințele Amenințărilor sau Atacurilor Teroriste", care au stat la originea inițiativei Comisiei de elaborare a Programului European pentru Protecția Infrastructurilor Critice" (PEPIC)[2] şi a înființării Rețelei Informative de Avertizare privind Infrastructurile Critice (Critical Infrastructure Warning Information Network - CIWIN)[3]. Rețeaua a devenit operațională din luna ianuarie 2013, utililitatea acesteia putând fi evaluată prin raportarea la numărul de accesări din partea statelor membre.

„Cartea verde pentru un program european privind protecția infrastructurilor critice", document prezentat de Comisia Europeană în noiembrie 2005, enunță ca principii pentru elaborarea PEPIC, precum şi pentru desemnarea, de către statele membre, a domeniilor corespunzătoare: subsidiaritatea, complementaritatea, confidențialitatea, cooperarea, abordarea sectorială şi proporționalitatea, enumerând în acelaşi timp 11 sectoare desemnate ca infrastructuri critice: energia; comunicațiile şi tehnologia informațiilor; apa; hrana; sănătatea; finanțele; aplicarea legii, siguranța şi ordinea publică; administrația civilă; transporturile; industria chimică şi nucleară; cercetarea şi spațiul cosmic.

Distinct, „Cartea verde"[4] stipulează că definirea a ceea ce constituie Infrastructuri Critice Europene (ICE) este determinată, în principal, de efectele transnaționale pe care un incident produs pe teritoriul unei țări membre le-ar putea avea asupra celorlalte state comunitare.

Principalul document care trasează sarcini concrete şi indică procedurile şi parametrii care trebuie respectați de statele membre în procesul de desemnare a infrastructurilor critice este Directiva 114/2008 a Consiliului Uniunii Europene[5] privind identificarea infrastructurilor critice europene şi evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora.

---

[2] European Programme for Critical Infrastructure Protection – EPCIP, http://europa.eu/legislation_summaries/ justice_freedom_security/fight_against_terrorism/l33260_en.htm.

[3] Critical infrastructure protection, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_ terrorism/l33259_en.htm.

[4] Green paper on a European Programme for Critical Infrastructure Protection Brussels, 17.11.2005 Com(2005) 576 final.

[5] Directiva 2008/114/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008 privind identificarea şi desemnarea infrastructurilor critice europene şi evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora.

În accepţiunea prevederilor Directivei Consiliului UE nr. 114/2008/CE infrastructurile critice europene sunt definite doar din două sectoare economice:

- energetic – cu subsectoarele: electricitate (infrastructurile şi instalaţiile pentru producţia şi transportul energiei electrice); petrol (producţia de petrol, rafinarea, tratarea, depozitarea şi distribuţia prin conducte); gaze (producţia de gaze, rafinarea, tratarea, depozitarea şi distribuţia prin conducte; terminale GNL).
- transporturi – cu subsectoarele: rutier; feroviar; aerian; transport pe căile navigabile interioare; transport oceanic şi maritim pe distanţe mici şi porturi.

Elaborarea Directivei a fost prima cerinţă stipulată în cuprinsul secţiunii „Cadrul de implementare" a Programului European de Protecţie a Infrastructurilor Critice.

2. Consolidarea mecanismelor de implementare în domeniul protecţiei infrastructurilor critice la nivelul Uniunii Europene

Măsurile întreprinse pentru acoperirea lacunelor identificate în procesul de revizuire a programelor europene privind protecţia infrastructurilor critice vizează următoarele aspecte:

- instituirea unei proceduri pentru identificarea şi desemnarea infrastructurilor critice europene precum şi evaluarea necesităţii de îmbunătăţire a protecţiei acestora (adresată în detaliu în cuprinsul Directivei Consiliul 2008/114/CE);
- stabilirea măsurilor menite să faciliteze implementarea PEPIC, inclusiv stabilirea unui Plan de acţiune CIWIN, utilizarea Grupurilor de experţi în domeniul protecţiei infrastructurilor critice la nivelul UE, dezvoltarea schimbului de informaţii privind protecţia infrastructurilor critice precum şi identificarea şi analiza interdependenţelor;
- asigurarea finanţării necesare implementării măsurilor privind protecţia infrastructurilor critice precum şi a proiectelor referitoare la „Prevenirea, pregătirea şi gestionarea consecinţelor terorismului şi a altor riscuri legate de securitate" pentru perioada 2007-2013;
- dezvoltarea unei dimensiuni externe a PEPIC.

Referitor la această dimensiune externă a PEPIC, Consiliul European a propus Comisiei Europene şi statelor membre, în iunie 2011 să-şi intensifice

cooperarea cu țările terțe, în scopul schimbului de bune practici, precum şi a identificării infrastructurilor critice din aceste țări care ar putea fi interdependente. Având în vedere importanța colaborării statelor membre cu țările din Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS – Islanda, Liechtenstein, Norvegia şi Elveția), în scopul formalizării acestei cooperării în cadrul Spațiul Economic European, Comisia a prezentat o propunere pentru o Decizie a Consiliului de extindere a aplicabilității Directivei 2008/114/CE şi la nivelul Spațiului Economic European (SEE – statele membre a AELS şi UE, mai puțin Elveția), ceea ce a condus la o Decizie a Comitetului mixt al SEE privind identificarea şi desemnarea infrastructurilor critice europene. Norvegia şi Islanda au notificat recent îndeplinirea cerințelor constituționale pentru intrarea în vigoare a prezentei Decizii a Comitetului mixt[6].

În cadrul programului „Prevenirea, pregătirea şi gestionarea consecințelor terorismului şi a altor riscuri legate de securitate" a fost lansată la sfârşitul lunii iunie 2013, o nouă sesiune pentru depunerea de proiecte ce vizează următoarele aspecte:

- sprijinirea revizuirii PEPIC;
- identificarea sectoarelor de infrastructură critică şi analiza dependențelor şi interdependențelor dintre acestea;
- crearea de noi instrumente şi metodologii de evaluare a riscurilor şi amenințărilor la adresa infrastructurilor critice;
- măsuri de consolidare a protecției şi rezilienței infrastructurilor critice, inclusiv prin creşterea capacităților de protecție la nivel sectorial, îmbunătățirea gradului de conştientizare a importanței protecției infrastructurilor critice la nivelul tuturor părților implicate precum şi o abordare comună a managementului riscului;
- cooperarea între statele membre în vederea promovării parteneriatelor de tip public-privat şi facilitării schimbului de informații la nivel transfrontalier[7].

În cadrul procesului de revizuire a politicii europene de protecție a infrastructurilor critice, Comisia Europeană a stabilit anul acesta, prin documentul „Commission Staff Working on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection", un mod mai

[6] Commission Staff Working on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection, Brussels, European Commission 28.8.2013, SWD(2013) 318 final.

[7] CIPS 2013 Call for Proposals, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/security-and-safeguarding-liberties/terrorism-and-other-risks/calls/call-2013/index_en.htm.

eficient de implementare a măsurilor de protecție a infrastructurilor critice, orientat pe 3 direcții de acțiune: prevenire, pregătire şi reziliență. Documentul are drept scop facilitarea unei abordări comune a protecției infrastructurilor critice la nivel european, prin crearea de noi metodologii de management al riscului, cu accent pe cele sistemice, precum şi o analiză mai atentă a interdependențelor sectoriale şi intersectoriale existente.

Având în vedere dimensiunea transnațională a infrastructurilor critice europene, precum şi reprezentativitatea şi interesul proprietarilor/operatorilor/ administratorilor de infrastructuri critice privind realizarea unui schimb de expertiză, au fost selectate patru „infrastructuri critice de dimensiuni europene": EUROCONTROL (sistemul european de management al traficului european), GALILEO (programul european de navigație prin satelit), Rețeaua de distribuție a energiei electrice şi Rețeaua europeană de distribuție a gazelor naturale. Cele patru infrastructuri critice au fost selectate având în vedere: natura lor europeană datorită caracterului transfrontalier al acestora – atât din punct de vedere fizic (infrastructurile se află pe teritoriul mai multor state membre) cât şi al nivelului serviciului furnizat (de exemplu, o întrerupere a furnizării acestui serviciu într-un stat membru poate afecta alte state membre, creându-se un efect de domino); reprezentativitatea acestora – infrastructurile selectate provin din sectoarele transport, spațiu şi energie; interesul operatorilor/proprietarilor de a participa la acest program şi de a împărtăşi cele mai bune practici.

Documentul conține suplimentar o foaie de parcurs cu obiectivele programului care trebuie îndeplinite până în semestrul al II-lea al anului 2014, după care Comisia va prezenta un raport cu privire la progresele realizate şi etapele următoare[8].

Un rol important în dezvoltarea protecției infrastructurilor critice la nivel european constă în promovarea unor proiecte finanțate din fonduri europene coordonate de companii private, proiecte a căror obiective vin în întâmpinarea obligațiilor statelor membre de conformare la cerințele comunitare în domeniu.

Rezultatele obținute în cadrul proiectului de cercetare BUCOPCI (Business Continuity Planning for Critical Infrastructures), derulat cu ajutorul fondurilor europene, răspund necesităților statelor membre, respectiv a operatorilor de infrastructuri critice, de a-şi elabora planuri de securitate, conform prevederilor stipulate în Directiva 2008/114/CE.

---

[8] Commission Staff Working on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection *op. cit.*

Proiectul, demarat în anul 2011, a avut ca obiective promovarea şi sprijinirea dezvoltării unor metodologii de protecţie a infrastructurilor critice. Acesta sprijină, de asemenea, schimbul de cunoştinţe şi de experienţă în scopul identificării celor mai bune practici în domeniu. Principalul obiectiv al proiectului BUCOPCI a constat în elaborarea de ghiduri de planificare a continuităţii afacerilor şi de întocmire a planurilor de securitate pentru operatorii de infrastructuri critice, vizând sistemele de tehnologie a informaţiei din sectorul transporturilor, ghiduri ce au fost făcute publice din luna iulie 2013[9].

Proiectul european pentru cercetare şi dezvoltare BASYLIS, derulat în cadrul Programului-cadru FP7, a conceput un sistem mobil pentru asigurarea securităţii infrastructurilor critice, ce include un centru portabil de control care va monitoriza informaţiile colectate de cinci senzori ultrasensibili ce exploatează diferite părţi ale spectrului: radio, undele magnetice, seismice, acustice şi optice, precum şi imagini video.

Dezvoltarea acestor sisteme mobile vine în întâmpinarea situaţiilor dificile de asigurare a protecţiei infrastructurilor critice în condiţiile răspândirii unor instalaţii civile, cum ar fi centralele electrice ce sunt adesea situate în zone deschise şi izolate, ca urmare a aplicării noilor politici europene de protecţia mediului ce vizează creşterea gradului de reziliență la schimbările climatice.

Există un spectru larg de aplicaţii ale soluţiilor dezvoltate în cadrul proiectului BASYLIS, pentru infrastructuri critice ca: centrale electrice, centrale nucleare, aprovizionarea cu apă, precum şi taberele temporare de refugiaţi. O situaţie aparte o reprezintă taberele de refugiaţi, ce implică, ca infrastructuri critice, asigurarea nevoilor de bază, şi anume protecţia unor zone largi, deschise, prin aplicarea unor constrângeri severe în ceea ce priveşte dimensiunea, puterea şi fiabilitatea echipamentelor din cauza caracterului temporar a acestora. De asemenea, existenţa populaţiei în interiorul taberelor implică nevoia de diferenţiere între situaţiile normale şi cu grad ridicat de periculozitate, situaţie care impune atât controlul comportamental al acestora, dar şi utilizarea de tehnologii cu respectarea intimităţii refugiaţilor[10].

---

[9] Business Continuity Planning for Critical Infrastructures http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/bucopci_en.htm.

[10] BASYLIS project http://www.basylis.european-project.eu/homepage.php.

THREVI2 (Threat-Vulnerability Path Identification for Critical Infrastructures), proiect finanțat de Uniunea Europeană, are ca obiectiv crearea unei baze de date care cataloghează pericolele care pot reprezenta o amenințare sau pot avea un impact asupra sistemelor de infrastructuri critice, evaluând vulnerabilitatea şi capacitatea de reziliență a componentelor sistemului. Acest proiect are ca scop principal crearea a trei tipuri de taxonomii (pericole şi amenințări, sisteme de infrastructuri critice, precum şi interdependențe) pentru a colecta şi organiza logic informațiile disponibile. Proiectul îşi propune, de asemenea, să îmbine aceste taxonomii prin identificarea modelelor de vulnerabilitate existente pentru a evalua tipurile de impact şi măsura pagubelor pentru restul sistemelor de infrastructurii critice şi a celor interdependente[11].

În ultimii 10 ani, multe țări din UE au încercat să identifice şi să analizeze sectoarele de infrastructuri critice, folosind diferite abordări metodologice şi tactice. Problema cheie a constat în modul de evaluare a riscurilor aferente infrastructurilor critice complexe, multisectoriale şi interconectate, având ca scop elaborarea unei politici mai cuprinzătoare de protecție a infrastructurilor critice atât la nivel național cât şi european.

Un răspuns la această problemă îl constituie şi proiectul RISKGIS (Interactive Risk Assessment in the field of Critical Infrastructure based on the Integrated Geographic Information System), ce constă în introducerea unor metode inovative precum şi testarea lor în statele membre. Testele evaluează pe baza unui model interactiv analitic şi de simulare pentru interdependențele dintre infrastructuri critice, criticitatea şi riscurile în sectoarele de infrastructuri critice. Pe lângă dezvoltarea unui instrument practic, proiectul îşi propune să identifice şi să analizeze cele mai critice infrastructuri, întrepătrunderile multi-sectoriale şi zonele geografice unde se manifestă congestii ale infrastructurilor. Proiectul a avut ca rezultat crearea unui sistem integrat şi interactiv de informații geografice (GIS) pentru sectoarele de transport, energie şi tehnologia informațiilor şi comunicațiilor conexe din Slovenia. În cadrul proiectului a fost dezvoltat, de asemenea, un modul de simulare pe calculator pentru interdependențe bazat pe criticitate şi evaluarea riscurilor. Acest modul este capabil să calculeze

[11] Threat-Vulnerability Path Identification for Critical Infrastructures, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/ fundings/projects/stories/threvi2_en.htm.

interdependența, criticitatea şi în cele din urmă factorii de risc, luând în calcul caracteristicile elementelor, într-o bază de date integrată GIS[12].

FACIES (Online Identification of Failure and Attack on Interdependent Critical Infrastructures) proiect finanțat de Uniunea Europeană ce şi-a propus să investigheze modalitatea de identificare, în primele etape, a unei avarii sau un atac într-un scenariu care implică mai multe infrastructuri critice interdependente. Pentru realizarea acestui obiectiv se utilizează un mix de activități teoretice şi experimentale, precum şi strategii de cooperare. Mai exact, FACIES îşi propune să ilustreze fezabilitatea (şi necesitatea de ansamblu) a unei abordări distribuite, capabile să detecteze defecțiunile şi atacurile online. Abordarea se bazează pe o metodă de modelare a sistemului şi utilizarea unor informații parțiale. Acest lucru se datorează caracterului sensibil al datelor care poate determina o reticență din partea operatorilor pentru a pune la dispoziție toate statisticile relevante. În plus pentru a intensifica schimbul de informații şi cooperarea între operatorii de infrastructuri critice şi autoritățile publice, FACIES intenționează să dezvolte şi să testeze un set de tehnici capabile să identifice defecțiunile fizice asociate cu atacurile fizice şi cibernetice. Acesta ar oferi capacitatea de a implementa contramăsuri corespunzătoare, într-o manieră dozată[13].

CRISADMIN (Critical Infrastructure Simulation of Advanced Models on Interconnected Networks Resilience), un alt proiect european, este un instrument capabil să evalueze impactul unor evenimente catastrofice şi/sau atacuri teroriste asupra infrastructurilor critice. Acesta va constitui un sistem de suport decizional, folosit pentru a experimenta şi analiza interdependențele dintre infrastructurile critice, precum şi modalitățile prin care acestea sunt afectate de evenimente catastrofale previzibile şi imprevizibile (atacuri teroriste, dezastrele naturale şi industriale). Modelul evaluează riscurile şi posibilele efecte ale evenimentelor critice asupra calității vieții prin identificarea factorilor care declanşează şi sporesc efectul de domino între infrastructurile critice interdependente şi sistemul social. Instrumentul va putea fi, de asemenea, utilizat pentru a investiga riscurile, precum şi impactul

[12] Interactive Risk Assessment in the field of Critical Infrastructure based on the Integrated Geographic Information System http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/riskgis_en.htm.

[13] Online Identification of Failure and Attack on Interdependent Critical Infrastructures, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/facies_en.htm.

unor posibile contramăsuri de intervenţie şi politici de prevenire. Prin simularea efectelor unor politici specifice, modelul va fi capabil să echilibreze dinamica sistemului social[14].

SPARC (Space Awareness for Critical Infrastructure) analizează fenomene spaţiale, cum ar fi starea vremii, rezidurile spaţiale şi asteroizii care orbitează în apropierea Pământului şi care ar putea reprezenta un risc pentru infrastructurile critice. Proiectul se concentrează în primul rând pe defecţiunile sateliţilor, dar ia în calcul şi impactul direct asupra infrastructurilor critice. Echipa de proiect crează o serie de sinergii între ansamblul ameninţărilor provenite din spaţiu şi ansamblul infrastructurilor critice, prin analiza potenţialelor ameninţări şi impactul acestora asupra infrastructurilor critice. Proprietarii/operatorii/administratorii infrastructurilor critice vor beneficia de pe urma schimbului de informaţii şi de bune practici privind strategiile de contramăsuri şi de atenuare, făcându-i mai conştienţi de ameninţările provenite din spaţiu ca o sursă de risc pentru activele şi serviciile lor[15].

Proiectele europene amintite anterior reprezintă o parte din iniţiativele statelor membre în vederea reducerii vulnerabilităţilor infrastructurilor critice şi a creşterii capacităţii de reziliencă, ca obiective majore ale Uniunii Europene.

Lacunele şi diferenţele existente în legislaţiile Statelor Membre referitoare la protecţia infrastructurilor critice au determinat Comisia Europeana să identifice acele direcţii de acţiune comune statelor membre necesar a fi reglementate. Una din problemele actuale constă în stabilirea unor repere generale privind procedurile penale în domeniul atacurilor împotriva sistemelor informatice, diferenţele actuale putând crea obstacole în calea luptei împotriva criminalităţii organizate şi terorismului şi îngreuna desfăşurarea unei cooperări judiciare şi poliţieneşti eficace în acest domeniu, situaţie potenţată de caracterul transnaţional al sistemelor informatice moderne. În acest sens s-a adoptat Directiva Parlamentului European şi a Consiliului European 2013/40/UE privind atacurile împotriva sistemelor informatice ce completează cadrul legislativ în domeniul securităţii cibernetice.

---

[14] Critical Infrastructure Simulation of Advanced Models on Interconnected Networks resilience http://ec.europa.eu/dgs/ home-affairs/financing/fundings/projects/stories/crisadmin_en.htm.

[15] Space Awareness for Critical Infrastructure http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/ fundings/projects/stories/ sparc_en.htm.

Obiectivele directivei constau în armonizarea sistemelor de drept penal ale statelor membre în ceea ce priveşte atacurile împotriva sistemelor informatice, prin instituirea unor norme minime privind definirea infracţiunilor şi a sancţiunilor relevante, precum şi în îmbunătăţirea cooperării dintre autorităţile competente, inclusiv poliţia şi alte servicii specializate de aplicare a legii din statele membre, precum şi agenţiile şi organismele specializate ale Uniunii Europene (Eurojust, Europol şi Centrul european de combatere a criminalităţii informatice şi Agenţia Uniunii Europene pentru Securitatea Reţelelor şi a Informaţiilor)[16].

Adoptarea directivei a impus o abordare comună faţă de elementele constitutive ale infracţiunilor, incriminând ca infracţiuni de drept comun accesarea ilegală a unui sistem informatic, afectarea integrităţii unui sistem, afectarea integrităţii datelor şi interceptarea ilegală, precum şi faţă de măsurile privind reziliența sistemelor informatice pentru a asigura o protecţie mai eficace a acestora împotriva atacurilor informatice.

Prin adoptarea „Rezoluţiei Parlamentului European referitoare la strategia de securitate cibernetică a Uniunii Europene: un spaţiu cibernetic deschis, sigur şi securizat" s-au stabilit ca repere de acţiune: instituirea politicilor de securitate şi de reziliență cibernetică (inclusiv asigurarea resurselor industriale şi tehnologice), stabilirea unor măsuri adecvate privind combaterea criminalităţii informatice, dezvoltarea de instrumente eficiente privind securitatea cibernetică, precum şi necesitatea adaptării politicilor internaţionale la noile realităţi din domeniu.

Una din priorităţile Uniunii Europene constă în identificarea infrastructurilor critice cu impact transfrontalier, o atenţie deosebită fiind acordată însă numai pentru două (Energie şi Transporturi) dintre cele 11 sectoare identificate, într-o primă fază, de către Comisia Europeană. Identificarea infrastructurilor critice şi a setului particular de circumstanţe al acestora reprezintă o provocare majoră, în condiţiile în care nivelul de criticitate se poate modifica în timp, ca urmare a dezvoltărilor tehnologice şi a evoluţiilor constante în domeniul protecţiei infrastructurilor critice.

---

[16] Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European şi a Consiliului privind atacurile împotriva sistemelor informatice şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului din 12 august 2013.

Din punct de vedere legislativ, actuala directivă europeană (Directiva 2008/114/CE) este considerată a fi esenţială de către majoritatea proprietarilor/operatorilor/administratorilor de infrastructuri critice. Costurile economice şi politice ocazionate de adoptarea şi implementarea unui nou instrument legislativ sunt previzionate la un nivel ridicat având în vedere perioada relativ scurtă de la transpunerea şi implementarea acestei directive. Majoritatea statelor membre consideră că beneficiile aduse de prezenta directivă vor continua să crească, în special cele legate de gradul de conştientizare a necesităţii protecţiei infrastructurilor critice[10].

Concluzii

Direcţiile de acţiune specificate în cuprinsul reglementărilor europene în domeniul protecţiei infrastructurilor critice vizează toţi actorii – mediul de afaceri, administraţiile publice şi cetăţenii – şi converg, preponderent, către:

- pregătire şi prevenire prin promovarea cooperării, schimbul de informaţii şi transferul de bune practici în domeniul politicilor interstatale;
- stabilirea unui model de parteneriat european de tip public-privat pentru reziliența sistemelor, care va ajuta mediul de afaceri sa împărtăşească experienţă şi informaţii cu autorităţile din sectorul public. Atât responsabilii publici, cât şi cei privaţi ar trebui să conlucreze pentru a se asigura niveluri adecvate şi cuprinzătoare ale măsurilor de prevenţie.
- detecţie şi răspuns prin sprijinirea dezvoltării sistemului european de informare şi alertare;
- atenuare şi recuperare prin stimularea unei cooperări mai puternice între statele membre în cadrul planurilor naţionale şi multinaţionale pentru situaţii de urgenţă.

Recomandările formulate la nivel comunitar privind protecţia infrastructurilor critice, precum şi acţiunile comune întreprinse în acest sens accentuează ireversibilitatea conexiunii directe dintre obiectivele/strategiile naţionale şi cele vizate de organismele Uniunii Europene accelerând, în acelaşi timp, înscrierea lor pe traiectoria uniformizării şi armonizării.

Proiectele europene derulate şi în curs de desfăşurare reprezintă dovezi ale punerii în aplicare a activităţilor din cadrul celor trei fluxuri de lucru principale la nivel european – prevenire, pregătire şi răspuns. Noua

abordare are ca scop construirea de instrumente comune în cadrul Uniunii Europene de protecție a infrastructurilor critice şi de creştere a capacității de adaptare, ținând cont tot mai mult de interdependențele dintre acestea.

Reuşita şi eficiența acestor acțiuni comune vor depinde, în principal, de operativitatea cu care statele membre ale Uniunii Europene se vor conforma prevederilor legislației şi programelor Uniunii Europene, precum şi de măsura mobilizării, prin intermediul parteneriatelor de tip public-privat, absolut necesare în condițiile în care multe dintre sectoarele de infrastructură au fost privatizate, a proprietarilor/operatorilor/administratorilor de infrastructuri critice din zonele vitale pentru funcționarea în condiții de securitate a mediului economic şi social în plan național şi comunitar.

Bibliografie

1. BASYLIS project http://www.basylis.european-project.eu/homepage.php.
2. Business Continuity Planning for Critical Infrastructures http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/financing/fundings/projects/stories/bucopci_en.htm.
3. CIPS 2013 Call for Proposals, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/security-and-safeguarding-liberties/terrorism-and-other-risks/calls/call-2013/index_en.htm.
4. Commission Staff Working on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection, Brussels, European Commission 28.8.2013, SWD(2013) 318 final.
5. Critical infrastructure protection, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_terrorism/l33259_en.htm.
6. Critical Infrastructure Simulation of Advanced Models on Interconnected Networks resilience http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/crisadmin_en.htm.
7. Directiva 2008/114/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008 privind identificarea şi desemnarea infrastructurilor critice europene şi evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora.
8. Directiva 2013/40/UE a Parlamentului european şi a Consiliului privind atacurile împotriva sistemelor informatice şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI din 12.08. 2013.

9. European Programme for Critical Infrastructure Protection – EPCIP, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_terrorism/l33260_en.htm.

10. Green paper on a European Programme for Critical Infrastructure Protection Brussels, 17.11.2005 Com(2005) 576 final.

11. Interactive Risk Assessment in the field of Critical Infrastructure based on the Integrated Geographic Information System http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/financing/fundings/projects/stories/ riskgis_en.htm.

12. Online Identification of Failure and Attack on Interdependent Critical Infrastructures, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/facies_en.htm.

13. Regulation (EC) No 460/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 establishing the European Network and Information Security Agency.

14. Space Awareness for Critical Infrastructure http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/sparc_en.htm.

15. Threat-Vulnerability Path Identification for Critical Infrastructures, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/projects/stories/threvi2_en.htm.

Relația dintre modernizare şi democratizare în evoluția statelor

Mihai SANDU
Departamentul Securității Naționale
Administrația Prezidențială a României
mihaisandu.sandu@gmail.com

Abstract

State evolution is not only a field with relevance under the aspect of resources, power of international relations, nor is it only representing the specific of peoples and societies. When trying to explain why a certain state is more successful than another, the answer doesn't completely lie in the historic moments or in the personalities that compose its hall of fame, nor in the resources of any kind that compose it. There are many moments in a state's and society's life when evolution doesn't depend mainly on the path both leaders and people choose to follow, but also on the trend that characterizes it. And when talking about the evolution trend specific to the last two or three centuries, the emphasis is on the evolution towards democracy. The problem is that, very often, democracy is misunderstood because it is being separated by another key concept, without which the evolution towards democracy is either hard and slow, either incomplete, or simply false – modernization.

Keywords: modernization, democratization, state evolution, society, reforms, history, social movements

Introducere

Atunci când vorbim de un stat dezvoltat în secolul XXI, ne referim aproape automat la aspectul democratic[1]. Considerată element decisiv şi esențial pentru dezvoltare şi putere, democrația este considerată astăzi

[1] Studiul de față conține fragmente extrase din lucrarea ştiințifică intitulată „Relația Modernizare – Democratizare în Regiunea Mării Caspice şi Asia Centrală prin perspectiva Primăverii Arabe", lucrare de licență la specializarea Relații Internaționale şi Studii Europene, Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti, autor Mihai Sandu, 2013.

o realitate pentru lumea occidentală şi un deziderat la nivel planetar. Cu toate acestea, nu de puţine ori, democraţia a pus capcane serioase în evoluţia unui stat, constituindu-se chiar în slăbiciune atunci când nu funcţionează bine, după cum se întâmplă frecvent. De câte ori se întâmplă acest lucru, analiştii internaţionali se înghesuie să lovească în decidenţii politici, să blameze excesiv aspectul economic şi să critice răspunsul greoi sau inexact al societăţii.

Studiul de faţă propune o abordare diferită, pornind de la dilema evoluţiei unui stat, a elementelor care fac din aceasta un fenomen mai mult sau mai puţin reuşit. Istoria ne-a adus, în prezent, într-o realitate în care se presupune că democraţia reprezintă elementul de vârf, un maxim al dezvoltării, iar viitorul ne promite o consolidare a acestui principiu, fie prin prisma aplicării sale ca sistem, fie în ce priveşte principiile şi trăsăturile componente, cu tot cu finalităţile lor practice. Cu toate acestea, democraţia este prin sine însăşi un element greoi, dificil şi care depinde de atât de multe componente încât derapajele sunt nu numai plauzibile şi periculoase, ci şi frecvente, atât de frecvente încât democraţia rămâne în continuare un mit greu de atins şi care presupune un drum deloc uşor de parcurs.

Printre multele elemente ce compun procesul democratic, scapă de multe ori din vedere unul esenţial, acela al dezvoltării atinse de statul şi societatea respective anterior trecerii spre democraţie. Întrebarea fundamentală este nu dacă statul este pregătit, ci mai degrabă dacă fiecare component al acestuia înţelege şi poate consimţi conştient evoluţia structurii sub egida căruia funcţionează spre democraţie. Pe scurt, se pune problema nivelului de modernizare şi al modernităţii atinse, aflate într-o relaţie directă cu procesul de democratizare. Modernitatea oferă unui stat şi unei societăţi elemente fără de care democraţia devine fie imposibilă, fie derapantă şi cu o evoluţie înceată şi greoaie. Acest lucru are o explicaţie simplă – democraţia şi procesul de constituire al acesteia, simplu şi exuberant la început, devine exhaustiv pe măsură ce regimul evoluează spre o democraţie reală. Este momentul în care se simte necesitatea stringentă a unei pregătiri bine calculate a procesului şi de o transformare graduală şi în amănunt, ce necesită răbdare şi resurse fizice dar mai ales morale suficiente şi care presupune un efort consistent şi susţinut al tuturor părţilor ce compun societatea; cu alte cuvinte, intră în discuţie existenţa modernităţii.

1. Definirea conceptelor. Evidenţieri relaţionale

În contextul evoluţiei secolului al XXI-lea şi al schimbărilor preconizate sau evidenţiate de acesta, ies în evidenţă două şcoli de gândire ce încearcă să evalueze evoluţia statelor. Prima dintre acestea promovează

persistența valorilor tradiționale, fără a ține cont de evoluția economică şi politică, a căror influență nu o consideră relevantă. Cea de-a doua vine în opoziție cu prima şi teoretizează declinul valorilor tradiționale în dauna modernizării, a trecerii la noi etape.[2] Evenimentele mai mult sau mai puțin recente par să avantajeze cea de-a doua teorie, însă pentru a putea evidenția acest lucru este, în primul rând, necesar să înțelegem ce reprezintă modernizarea şi cum influențează aceasta evoluția politică a statului.

Una dintre cele mai complexe definiții date modernizării îi aparține britanicului Daniel Lerner, care o defineşte drept „un proces de o calitate proprie deosebită, care ar explica de ce modernitatea este simțită ca un întreg consistent printre oamenii care trăiesc după legile ei. Aspectele principale ale modernizării, urbanizarea, industrializarea, secularizarea, democratizarea, educația, activitatea mass-media nu au loc în mod întâmplător şi fără nici o legătură"[3]. Lerner nu numai că înțelege complexitatea fenomenului, dar identifică şi o mare parte din elementele componente ale acestuia. Interesantă este aici includerea democrației ca un aspect al modernizării, nu ca o consecință a acestuia, ci ca un semnal al modernității.

Completându-l pe Lerner, Samuel Huntington vorbeşte despre impactul modernizării asupra valorilor, atitudinilor şi speranțelor, care devin comune în lumea modernă şi care se leagă strict de fenomenul mobilizării sociale, al înlăturării populației în vederea realizării unui scop comun. Dincolo de faptul că această asociere introduce modernizării o semnificație psiho-socială, ea poate oferi explicații pentru capacitatea de schimbare pe care au produs-o revoluțiile populare în istorie. Mai mult, Huntington leagă mobilizarea socială de nivelul dezvoltării economice, care aduce resursele necesare desfăşurărilor sociale.[4]

Raportându-se la nivelul politic al modernizării, teoreticianul american vede două faze ale acestuia, de la „diferențierea unor noi funcții politice şi dezvoltarea structurilor specializate care să îndeplinească aceste funcții"[5], adică diversificarea şi evoluția instituțională a statului, cu accent

---

[2] Ronald INGLEHART, Wayne E. BAKER, „Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values", in *American Sociological Review,* Vol. 65, Nr. 1, februarie 2000, p. 20.

[3] Samuel HUNTINGTON, *Ordinea Politică a societăților în schimbare*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999, p. 37, *apud* Daniel LERNER, *The Passing of Traditional Society*, Free Press, Glencoe, 1958, p. 438.

[4] Samuel HUNTINGTON, *op. cit.*, p. 37.

[5] *Ibidem*, p. 39.

pe împărțirea responsabilităților, la „participarea lărgită în politică a grupurilor sociale din întreaga societate, astfel încât cetățenii ajung să fie direct implicați în şi afectați de activitatea guvernului”[6].

Activismul civic pe care Huntington îl leagă de societățile modernizate sau în plin proces de modernizare, se regăseşte şi în teoriile lui Robert D. Putnam care observă, într-un studiu efectuat pe evoluția societății italiene, o limitare a spiritului civic în spațiile dominate de structuri tradiționale, atât în planul politic şi cel economic, cât mai ales în cel social, situată în opoziție cu dinamismul pe care îl atribuie sectorului civic din oraşele dezvoltate în domeniile tehnologic, economic şi în cel al infrastructurii. Autorul remarcă modul în care o societate ce manifestă elemente de modernizare structurală determină angajarea cetățenilor în viața publică în moduri dintre cele mai diverse, de la aparițiile în presă, până la organizarea în grupări independente, ce devin vocale la nivelul politicii locale şi, prin extensie, naționale, ajungând la concluzia că modernizarea implică prin ea însăşi comunitatea civică.[7]

Evoluând, teoria modernizării atinge noi înțelesuri atunci când este privită din perspectiva dezvoltării economice, aflată în centrul discuțiilor actuale atât ca factor de modernizare de sine stătător, cât şi ca element cu potențial de influențare a spațiului cultural, politic şi social. În această ultimă percepție, industrializarea şi procesul tehnologic, elemente adiacente sferei economice, sunt cele care evidențiază aspectul primordial pe care îl poate avea economia în ecuația modernizării.[8] Chiar şi în cazul democratizării se poate spune că economia deține unul din rolurile principale, după cum bine remarca Huntington în afirmația conform căreia dezvoltarea economică a fost elementul major ce a determinat schimbările politice peste tot în lume începând cu anii `70.[9]

Cel de-al doilea concept cu care operează lucrarea de față este *democrația* sau cu procesul definit de acesta, *democratizarea*. Formula primordială de definire a democrației provine, ca şi prima aplicare a exercițiului democratic, din Grecia Antică. „Forma noastră de guvernare, dedicată nu slujirii celor puțini, ci întregului popor, este numită democrație”[10], după cum afirma Pericle.

---

[6] *Ibidem.*

[7] Robert D. PUTNAM, *Making Democracy Work – Civic Traditions in Modern Italy*, Ed. Princeton University Press, New Jersey, 1993, p. 114-115.

[8] Ronald INGLEHART, Wayne E. BAKER, *op. cit.*, p. 21.

[9] Samuel HUNTINGTON, *Ciocnirea Civilizațiilor şi Refacerea Ordinii Mondiale*, Ed. Antet, Oradea, 1998, p. 281.

[10] Gabriel A. ALMOND, Sidney VERBA, *Cultura Civică*, Ed. DU Style, Bucureşti, 1996, p. 5, *apud* PERICLE, *Asupra cauzelor măreției ateniene*.

Dacă pentru Antichitate, definiția își găsește aplicabilitatea în existența *polis*-urilor grecești, evoluția civilizației către democratizare în epoca modernă face necesară o altă abordare. Cea mai relevantă definire a democrației, în acest sens, îi aparține lui Alexis de Tocqueville, care vede în democrație „mai mult decât o stare de guvernare, fiind o stare socială care afectează ansamblul moravurilor și sentimentelor, în care indivizii se percep pe picior de egalitate, marcând dezvoltarea treptată a egalității de condiție”[11]. Tocqueville este totodată primul care observă evoluția societății în direcție democratică, remarcând trecerea de la o *stare aristocratică*, a societății tradiționale, la o *stare democratică*, specifică epocii moderne.[12]

Mai pesimistă este abordarea lui Arend Lijphart, pentru care exercițiul democratic a transformat democrația într-un „concept care în principiu sfidează definirea. Nu este un sistem de guvernământ care întruchipează pe deplin toate idealurile democratice, ci unul care le aproximează într-o măsură rezonabilă”[13]. Pentru Lijphart, democrația depinde de condițiile pe care le oferă cadrul în care se dezvoltă, evoluând pe măsură ce evoluează și acestea. Este o formă de a exprima legătura dintre democratizare și modernizare, cea din urmă purtând responsabilitatea condițiilor de dezvoltare.

Și Karl Raimund Popper alătură democrația și modernizarea în aceeași propoziție atunci când afirmă că „rezultatul acestora (al eforturilor pentru democratizare) este faptul că, acum mai mult ca niciodată în istorie, un număr mare de oameni fericiți trăiesc o viață mai liberă, mai frumoasă și mai lungă”[14]. Autorul austriac evocă aici, alături de libertatea individuală, bunăstarea socială, nivelul de trai ridicat și dezvoltarea economică generală, elemente pe care Huntington le atribuie modernizării sau, mai bine zis, unei modernități deja instaurate.

Putem afirma că premisele de la care pornește democrația sunt unele periculoase. În viziunea lui Karl Raimund Popper, „fiecare din cei care compun poporul știe foarte bine că nu poruncește și de aceea are impresia că democrația este o escrocherie. [...] Se cuvine ca la școală să se învețe că termenul *democrație*, încă din vremea Atenei, este numele tradițional dat

---

[11] Olivier NAY, *Istoria Ideilor Politice*, Polirom, Iași, 2008, p. 384.
[12] *Ibidem.*
[13] Arend LIJPHART, *Democrația în Societățile Plurale*, Polirom, Iași, 2002, p. 20.
[14] Cristian PREDA, *Modernitatea Politică și Românismul*, Ed. Nemira, București, 1998, p. 36, *apud* Karl Raimund POPPER, *La lecon de ce siecle,* Paris, Anatolia Editions, 1992, p. 123.

unei Constituții destinate să împiedice o dictatură"[15]. Ceea ce afirmă Popper, prin comentariul lui Cristian Preda, vine să susțină ideea conform căreia o democrație trebuie pregătită în prealabil printr-o conştientizare populară. Însă, pentru ca o astfel de conştientizare să aibă relevanță, este necesar un nivel ridicat de educație în spiritul participării civice la viața politică, astfel încât cetățeanul să poată fi familiarizat cu terminologia şi cu principiile democratice. De asemenea, în a doua parte a citatului, Popper relevă faptul că democrația este, prin esența ei, opusă dictaturii şi totodată un instrument menit să blocheze dictatura. Prin urmare, democrația trebuie să treacă testul dictaturii pentru a deveni relevantă, pentru a se putea defini, dar trebuie, în acelaşi timp, să existe în conştiința populară pentru a putea deveni funcțională cu totul.

Din acest motiv, pentru Samuel Huntington, modernizarea se produce odată cu înlocuirea societăților şi a sistemelor politice tradiționale, fără însă a se face o trecere imediată la punctul final, la modernitate şi, de acolo, la democratizare. „Modernizarea înseamnă că toate grupurile, vechi şi noi, devin tot mai conştiente de ele însele ca grupuri, de interesele şi cerințele lor în relație cu alte grupuri. Unul dintre cele mai frapante fenomene ale modernizării este conştiința sporită, coerența, organizarea şi acțiunea care se produc în rândul multor forțe sociale care au existat la un nivel mult mai scăzut al identității conştiente şi al organizării în societățile tradiționale"[16]. Această conştientizare se aplică gradual, riscând derapaje timpurii, dar nu evoluează brusc spre forma imediat următoare a evoluției.

O teorie similară se regăseşte şi în opera lui Gabriel Almond şi Sidney Verba, pentru care „dezvoltarea unui guvern democratic stabil depinde de ceva mai mult decât de structurile guvernământului şi politicului: ea depinde de orientările pe care oamenii le au față de dezvoltarea politică, de cultura politică"[17]. Pentru cei doi teoreticieni cultura civică, participarea populară la fenomenul politic, este una dintre condițiile necesare unei democratizări reale şi stabile. Şi Hannah Arendt se apropie de acest punct, atunci când afirmă că „capacitatea cetățeanului de rând de a reacționa şi de a-şi forma o opinie proprie ar putea încuraja formarea şi exercitarea unor asemenea capacități (democratice)"[18]. Regăsindu-se şi în

[15] Cristian PREDA, *Modernitatea Politică şi Românismul*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998, p. 18.
[16] Samuel HUNTINGTON, *Ordinea Politică a societăților în schimbare*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999, p. 41.
[17] Gabriel A. ALMOND, Sidney VERBA, *op. cit.*, p. 375.
[18] Jeffrey C. ISAAC, *Democrația în Vremuri Întunecate*, Polirom, Iaşi, 2000, p. 19, *apud* Hannah ARENDT, *Men in Dark Times,* Ed. Harcourt, Brace & World, New York, 1968.

scrierile unor filosofi ai modernizării, precum Lerner sau Huntington, participarea civică ajunge să devină unul din principalele instrumente ale modernizării cu punctul final în democrație.

Drumul către democratizare este unul dificil şi presupune perioade îndelungate de instabilitate. Însă instabilitatea este cea care produce, de fapt, schimbarea. De fiecare dată când se produce o schimbare majoră la nivelul unui stat sau al unei societăți, momentul este însoțit, în mod firesc, de instabilitatea pe care o provoacă simpla idee de schimbare. Unul dintre marii apărători ai democrației, Baruch Spinoza, afirma, referindu-se la egalitatea între sexe, că „domnia egală a bărbaților şi a femeilor nu ar putea fi instituită fără mari prejudicii aduse păcii”[19]. Desigur, exemplul reliefează un caz particular, un element al democrației, însă este unul elocvent atunci când se produce o analiză de sinteză a drumului către democrație.

Fără a se număra printre susținătorii lui Spinoza, Popper admite dificultățile pe care le presupune democrația. Pentru el, democrația se realizează prin efort individual şi colectiv, fiind „rodul unei munci considerabile, al unor eforturi numeroase, al unei bunăvoințe şi înainte de orice al multor idei creatoare”[20].

Huntington vede efortul colectiv concretizat parțial prin urbanizare, următorul pas în evoluția modernizării. Pentru el, „urbanizarea socială şi creşterea nivelului de instruire şi educație, expunerile mass-media, toate duc la naşterea unor aspirații şi speranțe sporite care, dacă nu sunt satisfăcute, stimulează indivizii spre politică, iar în absența unor instituții politice puternice şi adaptabile, asemenea creşteri ale participării înseamnă instabilitate şi violență”[21]. De aici provine paradoxul, fericit în cazul de față, al operei lui Huntington, care vede drumul spre modernitate caracterizat de instabilitate, pentru că modernizarea şi procesele pe care le implică destabilizează societatea începând cu nivelul individual, al oamenilor care sunt nevoiți să se adapteze la noile condiții, abandonând parțial, sau chiar total, vechile norme şi principii. Se crează instabilitate pentru ca în momentul final, al atingerii modernității, să se ajungă la stabilitate. Iar în ce priveşte stabilitatea, istoria şi exemplele pe care ni le oferă ne înfățişează

[19] Cristian PREDA, *op. cit.*, p. 30*, apud* Baruch SPINOZA, *Tratatul politic,* p. 4.
[20] Cristian PREDA, *op. cit.*, p. 36, *apud* Karl Raimund POPPER, *La lecon de ce siecle,* Paris, Anatolia Editions, 1992, p. 123.
[21] Samuel HUNTINGTON, *Ordinea Politică a societăților în schimbare*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999, p. 49.

ca moment în care se face trecerea concretă de la procesul de modernizare la cel de democratizare, sau ca moment în care cele două fenomene devin conexe şi în care modernitatea îşi găseşte justificarea finală şi cadrul juridic al diversităţii: constituţia.[22]

Deşi este considerat de mulţi depăşit datorită timpului scurs de la moartea sa, Friedrich Nietzsche a demonstrat o capacitate de previzionare ieşită din comun în momentul în care a anticipat democratizarea Occidentului şi, prin modul în care aceasta va fi influenţat celelalte regiuni de pe glob, chiar şi fenomenul globalizării. „Democratizarea Europei nu poate fi oprită; este o za în lanţul acelor uriaşe măsuri profilactice care sunt ideea timpurilor moderne şi ne separă de Evul Mediu"[23]. Pentru el, valul de democratizare nu poate fi oprit, însă are şi conotaţii negative ce se pot dovedi dezastruoase. Urmărind exclusiv progresul civilizaţional, europeanul autohton cu Nietzsche riscă să îşi piardă identitatea şi umanitatea şi, deşi creând premisele pentru formarea tiranilor din rândul populaţiei libere, să avanseze în democraţie.[24]

De aici se poate afirma că democraţia presupune o încălcare a principiilor democratice atunci când nu e produsă de şi prin reforme de adâncime, cu implicarea puternică a elementului psihologic. Sub stindardul democratic se pot produce derapaje puternice precum o stratificare socială excesivă şi diferenţieri sociale prea mari, ce pun în pericol exerciţiul democratic, pentru că „sub eticheta unei civilizaţii superioare se ascund degradarea şi urâţirea fiinţei umane, spiritualizarea şi aprofundarea cruzimii. Omenirea a devenit astăzi, aşa cum anticipa Nietzsche, *o maşină cu forţe imense, care funcţionează dezordonat*"[25]. Din acest motiv democratizarea este imposibilă fără o modernizare în prealabil, cu toate că filosoful german are tendinţa să exagereze, pentru că odată cu democratizarea abruptă se produce, ca o consecinţă negativă, o degradare umană ce duce la derapaje atitudinale, riscând evidenţierea unei stratificări politice, economice şi sociale comparativă cu cea a Evului Mediu de care Nietzsche se teme pe tot parcursul operei sale.

---

[22] Cristian PREDA, *op. cit.*, p. 40.

[23] Diana ILISOI, „Profeţiile lui Nietzsche", în *Geopolitica* nr. 19, Ed. Top Form, Bucureşti, 2006, p. 65, *apud* Friedrich NIETZSCHE, *Călătorul şi umbra sa. Omenesc prea omenesc*, Ed. Antet, Bucureşti, 2000, p. 115.

[24] Diana ILISOI, *op. cit.*, p. 66, *apud* Friedrich NIETZSCHE, *Dincolo de bine şi de rău. Preludiu la o filosofie a viitorului*, Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 165.

[25] Diana ILISOI, *op. cit.*, p. 69, *apud* Friedrich NIETZSCHE, *Călătorul şi umbra sa. Omenesc prea omenesc*, Ed. Antet, Bucureşti, 2000.

O abordare cel puţin interesantă în context este cea a lui Alvin Toffler. Împărţind evoluţia civilizaţiei în trei faze, autorul remarcă trecerea umanităţii spre ceea ce Huntington, Lerner sau Putnam înţeleg prin modernizare. Pentru Toffler, lumea a terminat de parcurs drumul de la civilizaţia agrară la cea industrială, fiind în cursul unui *al treilea val*, ce se caracterizează prin faptul că „vechile moduri de gândire, vechile formule, dogme şi ideologii, oricât de îndrăgite sau de folositoare vor fi fost ele în trecut, nu mai corespund realităţilor. Lumea care se naşte rapid din ciocnirea noilor valori şi tehnici, noilor raporturi geopolitice, noilor stiluri de viaţă şi moduri de comunicare, reclamă idei şi analogii, clasificări şi noţiuni cu totul noi. Nici atitudinile sau stările de spirit convenţionale nu mai sunt potrivite”[26]. Fără să prevadă neapărat o traiectorie care să treacă de la modernizare la democratizare, Toffler evidenţiază evoluţia şi schimbările pe care aceasta le presupune, întărind convingerile autorilor menţionaţi anterior.

Totodată, Toffler mai evidenţiază ceva, anume efectele globalizării, care produc nu numai o standardizare a valorilor sau a ţintelor socio-economice, ci şi o propagare rapidă a schimbării. Ca element al modernizării, globalizarea este văzută ca factor de răspândire a unor exemple sub auspiciul cărora se produc modificări ce capătă un caracter universal. Civilizaţia occidentală, considerată principalul creator de exemple, pare să fie cea care, prin puterea exemplelor, modifică într-o măsură mai redusă sau mai semnificativă, situaţia din alte părţi ale globului. Pe acelaşi model se poate încadra şi democraţia, ca şi drumul către aceasta. Globalizarea pentru Toffler se opune specificurilor fiecărui stat în parte, ceea ce nu se respectă decât parţial în prezent. [27]

Ceea ce îi scapă lui Toffler, precum şi multor altor autori clasici ai modernizării, este falimentul viziunii conform căreia procesele de modernizare din Occident sunt singurele exemple ce se pot extinde asupra oricărui alt stat. Cu toate că influenţa pe care o oferă structurile occidentale, prin efectele globalizării, rămâne cea mai însemnată, ar fi total greşit să afirmăm că este singulară. A doua jumătate a secolului al XX-lea a dezvăluit noi reţete de modernizare şi chiar de democratizare, specifice altor zone, cu precădere Orientul Îndepărtat.[28]

---

[26] Alvin TOFFLER, *Al Treilea Val*, Ed. Z, Bucureşti, 1996, p. 6.
[27] *Ibidem*, p. 5-10.
[28] Ronald INGLEHART, Wayne E. BAKER, *op. cit.*, p. 19.

Desigur, acest fapt nu trebuie să minimalizeze importanța globalizării în contextul analizei de față. „Crescânda interacțiune dintre societățile moderne nu poate să genereze o cultură comună, însă facilitează transferul de tehnici, invenții şi practici de la o societate la alta cu o viteză şi într-un grad ce erau imposibile în lumea tradițională”[29]. Astfel, devine mai degrabă necesară observarea modernizării la nivel individual, a condițiilor în care există şi evoluează cetățeanul unui anumit stat, conform specificului acestuia.

„Fundația geopoliticii din prezent este studiul statului-națiune, iar element fundamental pentru aceasta este întrebarea relaționării dintre individ şi statul-națiune.”[30] Felul în care este privit individul la nivelul unei societăți şi, mai ales, condiția acestuia, determină felul cum este perceput statul de către ceilalți actori internaționali. Stabilitatea pare să fie cuvântul cheie, iar condițiile şi nivelul de trai, secondanții, toate acestea fiind oglindite în conducerea statului. „Relația cu națiunea are caracter personal. Relația față de stat are caracter legal”[31]. Cu alte cuvinte, o persoană cu o anumită notorietate şi suficientă carismă în fața populației poate obține consimțământul şi încrederea acesteia. Folosindu-se de cadrul legislativ, persoana respectivă ajunge să capete încredere şi din partea statului. În momentul în care ambele sunt asigurate, sunt asigurate toate premisele pentru începerea procesul de modernizare. Acelaşi lucru este valabil şi la nivelul unui partid, sau a unei grupări aflate la conducerea țării.

Deosebit de important este sentimentul indentității naționale, al apartenenței, mai puternic şi mai stabil în cazul națiunilor care împărtăşesc secole de istorie comună, decât în statele ce se confruntă cu migrații constante de populație. Dacă primele pot fi considerate stabile, însă de multe ori ermetice, bine dezvoltate, grație unității, însă mai puțin predispuse spre schimbare, cele construite pe baza imigranților cunosc o mai mare deschidere spre nou.[32] Migrația poate dinamiza modernizarea sau democratizarea statului deoarece fiecare categorie de imigranți poartă idei şi experiențe proprii, diversificând cadrul de la care porneşte dezvoltarea unui stat.

---

[29] Samuel HUNTINGTON, *Ciocnirea Civilizațiilor şi Refacerea Ordinii Mondiale*, Ed. Antet, Oradea, 1998, p. 99.

[30] George FRIEDMAN, *Geopolitics of Nationalism and Dual Citizenship*, in *Geopolitical Weekly* , STRATFOR, 20 iulie 2010 - http://www.stratfor.com/weekly/20100719_geopolitics_nationalism_and_dual_citizenship accesat la data de 01 noiembrie 2013.

[31] *Ibidem,* p. 2.

[32] *Ibidem,* p. 4.

Experiența oferită de anii ’90, care au evidențiat creşterea la peste 100 de milioane a numărului de emigranți legali la nivel internațional, a demonstrat în ce măsură acest fenomen depinde de procesul de modernizare. Dezvoltarea economică şi tehnologică a Occidentului a atras tot mai mulți emigranți din statele aflate în curs de dezvoltare, iar evoluția transportului a facilitat şi mai mult acest fenomen.[33] Rezultatul a fost unul cu dublă conotație, întrucât aceştia au putut juca un rol atât la nivelul statului gazdă, pe care l-au diversificat şi ajutat să îşi dezvolte în primul rând capacitatea proprie de diversificare, dar mai ales la nivelul statului de origine, pe care ajunge să îl influențeze fie indirect, prin cunoştințele aflate în țară, fie în mod direct, prin experiența pe care o poartă cu sine în cazul unei eventuale reîntoarceri. De o relevanță deosebită pentru studiul de față, trebuie specificat faptul că, în aceeaşi perioadă, a anilor `90, „două treimi din emigranții aflați în Europa erau musulmani, iar îngrijorarea europeană în legătură cu imigrația este înainte de toate o îngrijorare față de imigrația musulmană”[34]. Iar datele nu s-au schimbat prea mult în prezent.

În al doilea rând, putem observa că de foarte multe ori, o serie de reforme menite să modernizeze statul, fără a provoca o democratizare imediată, însă pregătind, voluntar sau involuntar, terenul pentru o viitoare democrație, are ca efect o calmare a agitației populare, cel puțin acolo unde există un nivel de trai ridicat şi o stabilitate economică, care să determine înțelegere populară.

2. Exemple istorice

Primele momente care au răsturnat, în mare măsură, percepțiile referitoare la stabilitatea occidentală şi care au adus în aceeaşi propoziție modernizarea şi democratizarea s-au petrecut în secolul al XVIII-lea. Dacă în ceea ce priveşte Revoluția Burgheză din Anglia, aceasta a fost mai degrabă una de reaşezare a aceleiaşi ordini politice, deja caracterizate de o formă de republică în care se ținea cont, într-un minim necesar, de reprezentarea populară, Revoluția Americană şi cea Franceză au provocat furori de alt tip în Europa şi în lume. Criza financiară cronică din Franța a determinat o scădere abruptă a nivelului de trai şi, prin urmare, a atras

[33] Samuel HUNTINGTON, *Ciocnirea Civilizațiilor şi Refacerea Ordinii Mondiale*, Ed. Antet, Oradea, 1998, p. 293.
[34] *Ibidem.*

saturația populară care şi-a dorit o nouă modernizare. În cazul american, revoluția a fost dictată de dorința intrării pe drumul modernizării ca stat independent, de sine stătător.[35] Ambele au avut, la final, un punct comun: Declarația de Independență de la Philadelphia din 1776 şi Declarația Drepturilor Omului şi ale Cetățeanului de la Paris din 1789. Cele două declarații au fost cele care au deschis drumul principiilor democratice, cu precădere cele referitoare la individ, determinând un moment de maximă modernizare în epocă, prin adoptarea celor două Constituții, americană şi franceză.[36] Însă, tot aceste două momente sunt responsabile pentru răspândirea principiului autodeterminării, ce a stat la baza naționalismelor din secolul XIX, o nouă etapă în evoluția istoriei moderne.

Momentul 1848 este unul de turnură în istoria modernă a Europei. În contextul „Concertului European" instaurat în urma Congresului de la Viena din 1815 şi a intensificării mişcărilor naționaliste, anul 1848 este un punct de referință pentru discuția relației dintre modernizare şi democratizare. În mod cert, ceea ce a împins popoarele la revoltă a fost în primul rând înăbuşirea liberalismului şi a naționalismului de către învingătorii lui Napoleon, partizani ai absolutismului, efectele fiind dublate de profunda criză economică cu care Europa se confrunta încă din 1846.[37] Şomajul şi mizeria cu care se confruntau clasele populare au inflamat spiritele în special în mediile comerciale şi industriale. Cu toate acestea, izbucnirea revoluțiilor din 1848 trebuie înțeleasă ca fenomen mult mai complex. Istoricul francez Ernest Labrousse afirma că pentru declanşarea fenomenului au fost responsabili o sumedenie de factori suplimentari crizei economice, spunând că „este necesar ca această criză economică să fie dublată de o criză politică"[38].

Totul vine, pe fondul unei modernizări impuse de câteva fenomene deosebit de importante în epocă. Revoluția industrială a impus o modernizare economică şi socială fără precedent, industrializarea fiind şi astăzi printre principalii factori de modernizare. În plan politic, experiența revoluțiilor burgheze din Anglia şi Franța şi a revoluției Americane, pusă pe

---

[35] Niall FERGUSON, *Civilizația – Vestul şi Restul*, Ed. Polirom, Iaşi, 2011, p. 137.
[36] *Ibidem*, p. 137-139.
[37] Serge BERSTEIN, Pierre MILZA, *Istoria Europei*, vol. IV, Ed. Institutul European, Iaşi, 1998, p. 51-52.
[38] Serge BERSTEIN, Pierre MILZA, *op. cit.,* p. 53, *apud* Ernest LABROUSSE, „Comment naissent les revolutions, 1789, 1830, 1848", in *Actes du Congres du centenaire de la Revolution de 1848*, Paris, 1948.

fondul Războaielor Napoleoniene şi a Congresului de la Viena, a determinat răspândirea, din ce în ce mai vie, a liberalismului şi a naţionalismului, rezultând în creşterea frământării în rândul maselor, mai ales în rândul naţionalităţilor din Imperiile Habsburgic sau Otoman. Pe deasupra, prima jumătate a secolului al XIX-lea este perioada în care se produce un avans educaţional fără precedent. Universităţile occidentale se dezvoltă şi îşi extind programele, presa e în plină expansiune, iar mişcările sindicale îşi fac tot mai mult simţită prezenţa. În aceste condiţii are loc un adevărat exil în Occident al tineretului nobiliar din Europa de Est, care îşi permite deplasarea pentru studii şi care devine tot mai activ din străinătate. Se crează astfel o elită intelectuală care, odată ajunsă în ţara de origine, agită spiritele şi declanşează procesul de modernizare.

Este procesul ce stă la originea constituirii României moderne, după cum afirmă principalul teoretician român al modernismului, Eugen Lovinescu. Dacă până spre jumătatea secolului al XIX-lea, contactul românilor cu civilizaţia vestică se realizase exclusiv prin intermediul altor popoare, după Tratatul de la Adrianopol din 1829, „prin exodul tinerimii române, cu deosebire, la Paris, veacul al XIX-lea ne-a pus într-un contact direct şi fecund, mai ales cu ideologia socială a revoluţiei franceze. [...] Cu ajutorul lui ne-am creat, astfel, unitatea naţională sub forma unui stat de civilizaţie occidentală”[39]. Lovinescu vede o astfel de influenţă dublată de planul economic şi politic. „Schimbul de mărfuri dominând schimbul ideilor, ideologiei liberale nu i-ar fi revenit decât sarcina de a uşura procesul de circulaţie a bunurilor. Opera de regenerare a veacului al XIX-lea s-ar confunda, aşadar, cu însăşi formaţia burgheziei române”[40]. Pentru teoreticianul român, influenţele occidentale s-au propagat în spaţiul românesc pe toate căile, determinând o dorinţă de aliniere a acestuia la nivelul de modernizare al ţărilor apusene, lucru pe care îl vede determinat de o occidentalizare care ne depărtează nu de cultura, ci de ideologia răsăriteană.

Oprită în 1848, evoluţia este reluată din exil de boierimea română şcolită în Occident, iar începând cu Unirea Principatelor Române din 1859, se remarcă procesul demarat de Alexandru Ioan Cuza. Preluând aproape complet pârghiile puterii, fapt demonstrat de relaţia tensionată cu adunarea legislativă, pe care ajunge să o dizolve în 1864, pentru a putea crea un climat stabil, propice reformelor, Cuza realizează, pe rând, unificarea administrativă a Principatelor, o reformă a clasei politice, ce se remarcă prin

[39] Eugen LOVINESCU, *Istoria Civilizaţiei Române Moderne*, vol. I, Ed. Minerva, Bucureşti, 1992, p. 13.
[40] *Ibidem*, p. 20.

începutul organizării în grupări liberale şi conservatoare şi o reformă electorală ce extinde participarea populară. În plan educațional, Cuza înființează primele universități la Bucureşti şi Iaşi, ulterior adoptă Codul Civil şi Codul Penal şi declanşează reforma agrară, cea mai necesară şi mai dificil de realizat în spațiul românesc profund impregnat de mentalitatea estică în privința statutului țărănimii şi a împărțirii funciare, totul culminând cu adoptarea primului act cu caracter de constituție, Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris, în 1864. E momentul ce semnifică sfârşitul unei prime modernizări, ce se încheie odată cu înlăturarea lui Cuza în 1866 şi înlocuirea sa cu un principe străin dintr-o familie domnitoare europeană. [41]

„De la 1866 a început adevărata eră a oligarhiei liberale şi consolidarea României prin toate mijloacele mercantilismului: crearea drumurilor de comunicație, crearea instituțiilor de credit, unificarea politică, administrativă şi economică”[42]. Spațiul românesc păşea astfel decisiv pe drumul modernizării, consolidat de momente precum obținerea independenței de stat din 1877-1878 sau victoriile înregistrate în Războaiele Balcanice, drum ce avea să capete tot mai mult un aspect democratic, fapt demonstrat de Constituția din 1866 şi mai ales de cea din 1923, cunoscute ca numărându-se printre cele mai liberale şi democratice constituții ale epocii, totul culminând, practic, cu realizarea unificării din 1918 şi cu integrarea noilor teritorii în corpul statului deja consolidat.

Trecând în secolul al XXI-lea, se cuvine menționat, ca exemplu în egală măsură de modernizare şi de facilitare a democratizării, Planul Marshall, împreună cu consecințele acestuia. Propus şi dezvoltat începând cu 1948 şi venit ca o consecință a necesităților impuse de cel de-Al Doilea Război Mondial, aşa-numitul *Plan Marshall*, definit de fapt ca Programul de Redresare Europeană, a reprezentat un plan ce viza revigorarea societăților europene devastate de război, printr-un amplu program de susținere financiară din partea Statelor Unite ale Americii.[43] Relevanța cu subiectul lucrării de față este dată de modul în care Planul Marshall a finanțat programele de reconstrucție şi modernizare a societăților Europei

[41] Keith HITCHINS, „Desăvârşirea Națiunii Române”, in Mihai BĂRBULESCU, Dennis DELETANT, Keith HITCHINS, Şerban PAPACOSTEA, Pompiliu TEODOR, *Istoria României*, Ed. Corint, Bucureşti, 2004, p. 307-311.

[42] Eugen LOVINESCU, *op. cit.,* p. 25.

[43] Amb. Constance A. MORELLA, „Marshal Plan 60th Anniversary Symposium: Introductory Remarks”, in Eliot SOREL, Pier Carlo PADOAN (Ed.), *The Marshall Plan. Lessons Learned for the 21st Century*, Ed. Organisation for Economic Co-Operation and Development Publications, Paris, 2008, p. 5.

Occidentale. Este un bun exemplu de investire eficientă a mecanismelor financiare de ajutorare în modernizarea unui stat, nu doar în asigurarea supraviețuirii acestuia.[44] Programul de Redresare Europeană este responsabil de intrarea Europei în era societății de consum şi a tehnologizării, provocând ceea ce istoria a evidențiat drept „cei treizeci de ani glorioşi de creştere şi prosperitate care au urmat eliberării Franței”[45].

În secolul al XX-lea, alte două momente deosebit de relevante în contextul relației dintre modernizare şi democratizare. Primul se leagă de Europa de Est, de *Blocul Comunist* şi de evoluțiile înregistrate aici ce au culminat cu revoluțiile din 1989. Cel de-al doilea, rămânând în sfera comunismului, face trimitere la rețeta chineză, specifică finalului de secol XX şi chiar începutului de secol XXI.

În Europa de Est, în contextul Războiului Rece, primul moment ce a oferit posibilitatea reformării societăților comuniste a fost *Doctrina Brejnev*, reprezentată prin apariția, în oficiosul Partidului Comunist al URSS, *Pravda*, a unei declarații venite din partea Secretarului General Leonid Brejnev, şi pe care liderul socialist iugoslav, Iosip Broz Tito, a numit-o *doctrina suveranității limitate*.[46] Aceasta, oferind partidelor comuniste din statele est-europene posibilitatea de a decide căile de dezvoltare ale propriilor state, a deschis perspectiva modernizării politice şi economice a mai multor state din Europa de Est, primul fiind Ungaria lui Janos Kadar. În chiar 1968, anul *Doctrinei Brejnev*, Kadar, înțelegând dispoziția URSS de a accepta noi rețete de dezvoltare, cu condiția de a păstra cuceririle de top ale *Revoluției*, dezvoltă o politică de reforme economice prin care oferă autonomie întreprinderilor industriale şi libertate de mişcare mâinii de lucru, ceea ce încurajează spiritul întreprinzător specific economiei capitaliste de piață.[47] Ungaria este urmată îndeaproape de Polonia, unde, bazându-se pe compromisul liberal pe care Władysław Gomułka l-a realizat în plan economic, după exemplul lui Janos Kadar, succesorul acestuia, Edward Gierek, promovează „un model care îmbina fermitatea politică cu un reformism economic vizând modernizarea țării şi ameliorarea nivelului de trai al populației”[48].

---

[44] Gerard BOSSUAT, „The Marshall Plan: History and Legacy”, în *idem* Eliot SOREL, Pier Carlo PADOAN (ed.), p. 13.
[45] *Ibidem*, p. 22.
[46] Serge BERSTEIN, Pierre MILZA, *Istoria Europei*, vol. V, Ed. Institutul European, Iaşi, 1998, p. 363.
[47] *Ibidem,* p. 366.
[48] *Ibidem,* p. 370.

Exemplul oferit de cele două state capătă o şi mai mare relevanță în momentul venirii la conducerea Uniunii Sovietice a lui Mihail Gorbaciov, care lansează rapid un amplu program de reforme prin care doreşte apropierea societății comuniste de cea occidentală fără a diminua influența elementelor primordiale ale doctrinei estice. Rezultatul nu întârzie să apară, însă este sensibil diferit de ce a dorit Gorbaciov. Prin reforma economică bazată pe accelerare (*Uskorenie)* şi restructurare (*Perestroika),* prin promovarea transparenței (*Glasnost)* şi prin abordarea unei noi viziuni la nivelul politicii de partid (*Novoe Mîşlenie*), Gorbaciov apropie sfârşitul URSS şi al regimurilor comuniste în Europa de Est, după cum Revoluțiile din 1989 aveau să o dovedească.[49] Ce este de asemenea important de evidențiat este diferența care s-a înregistrat în statele implicate în valul revoluționar din 1989. Dacă statele care porniseră deja pe calea modernizării interne, ca Ungaria şi Polonia, au avut parte de tranziții paşnice şi rapide, caracterizate fiind de stabilitate internă, la polul opus s-au aflat țări precum România, unde comunismul dictatorial al lui Nicolae Ceauşescu a provocat cea mai violentă revoluție şi unde tranziția s-a dovedit mult mai lentă şi mai dificil de realizat.[50]

Ca urmare a Revoluției Culturale din China anilor '60-'70, venirea lui Deng Xiaoping la conducere a provocat începutul unei serii de reforme care au schimbat din temelii societatea comunistă chineză. „Schimbările din agricultură, industrie, educație şi chiar în conducerea partidului i-a făcut pe mulți observatori ai Chinei să scrie despre o *a doua revoluției*, una care ar face din China un competitor serios în economia mondială"[51], deschizându-i perspectiva spre un alt fel de modernizare, una care să producă înțelegerea Occidentului şi care să atingă performanțele acestuia printr-o combinație de Est şi Vest. Într-un fel, Xiaoping a început de la un nivel atins deja de Mao Zedong care, împins de Revoluția Culturală, a adoptat o serie de măsuri în plan ideologic, menite să reformuleze comunismul prin măsuri de acelaşi tip. Deng a profitat oarecum de pe urma acestui început şi, inspirându-se şi din ideile lui Liu Shaoqi, lider alături de Xiaoping în opoziția față de regimul maoist, a promovat unitatea claselor, a deschis Chinei perspectiva

[49] *Ibidem*, p. 375-376.
[50] *Ibidem*, p. 378-384.
[51] June M. GRASSO, Jay P. CORRIN, Michael KORT, *Modernization and Revolution in China – Fourth Edition*, East Gate Book - M. E. Sharpe, New York, 2009, p. 219.

spre comerț internațional, investiții în şi dinspre sectorul privat şi asocieri liber-profesioniste, introducând pentru prima dată în viața chinezilor recompensele materiale în schimbul muncii în plus, pe model capitalist.[52]

Deng a declanşat o schimbare radicală în China, demonstrând o puternică percepție a realității ce poate fi considerată ea însăşi semn al modernității. Momentul reprezintă cel mai de succes exemplu de modernizare venită din interiorul partidului conducător în cadrul unui regim totalitar, declanşând o modernizare care a dus China în fruntea economiilor mondiale. Deşi democrația este încă sacrificată în China, există semnale privitoare la o viitoare declanşare a procesului de liberalizare în contextul unor fundații solide aşezate de şi prin modernizarea structurală începută de Deng Xiaoping şi continuată de succesorii săi. Viitorul ne poate demonstra o continuare a acestui proces.

În prezent, China se confruntă cu problema îmbătrânirii aparatului de conducere al Partidului Comunist şi cu saturația venită inclusiv din interiorul partidului față de sistemul de promovare a liderilor, bazat fie pe principii ereditare, fie pe patronaje la nivel înalt, fie pe influența gerontocrației din vârful partidului.[53] În acest context, persoana noului conducător, Xi Jinping, este cea de care se leagă ideile unei noi serii de reforme. Predecesorul acestuia, Hu Jintao, a ales o cale bazată pe încetinirea reformelor şi pe o consolidare a regimului în interior ce a permis ascensiunea Chinei la nivel mondial, însă problemele cu care se confruntă în prezent partidul îl pot împinge pe Xi să revină pe calea unei restructurări pe care, nu numai că nu a negat-o ci devine necesară în condițiile în care dezvoltarea Chinei şi liberalizarea iminentă a chinezilor în condițiile unei economii apropiate de cea capitalistă, atrage nevoia unei uşoare democratizări, posibilă prin reforme.[54]

Un alt exemplu, mai apropiat ca timp şi spațiu de obiectul studiului de față, este emergența, fragilă momentan, a statelor din Africa Sub-Sahariană, caracterizate pe parcursul ultimilor ani de un plus evident în creşterea nivelului de trai şi a condițiilor economice. Statisticile arată că în ultimii zece ani, venitul pe cap de locuitor a crescut cu peste 30%, ceea ce, comparativ cu creşterea de doar 10% înregistrată în anteriorii douăzeci de ani, transformă

[52] *Ibidem,* p. 220.
[53] *„Time to choose"*, în *The Economist*, 17 noiembrie 2012, p. 16.
[54] *„Changing guard"*, în *The Economist,* 17 noiembrie 2012, p. 56.

Africa în cel mai emergent continent.[55] Este un caz tipic de modernizare economică ce atrage necesitatea, cel puțin, a unei modernizări structurale care să țină pasul cu emergența economică, ea însăşi un semn că procesul de modernizare e ca şi început. Iar dacă vorbim de îmbunătățirea nivelului de trai, vorbim automat şi de o tendință de liberalizare în rândul populației care, mai devreme sau mai târziu, duce la schimbare. Chiar izbucnirea mişcărilor din Tunisia, stat ce poate intra, într-o formulă extinsă, în categoria menționată anterior, este o demonstrație a ceea ce se poate întâmpla în continentul negru.

Concluzii

Dincolo de exemplele istorice, această relație este evidențiată şi de o serie de evoluții recente, printre care un loc de frunte îl ocupă, cu siguranță, mişcările sociale declanşate la sfârşitul lui 2010 şi propagate pe tot parcursul anului 2011, în Orientul Mijlociu şi în Nordul Africii. Deviațiile ulterioare ale fenomenului, în special valabile pentru anul 2013, nu se încadrează întru totul în fenomenul analizat aici, în mare parte datorită includerii în ecuație a intereselor externe, însă exemplul oferit de Egipt este printre cele mai concludente în întreaga sa evoluție. În acest context, observăm că acolo unde avem de-a face cu societăți suficient de bine modernizate, fie nu a fost cazul de violențe ieşite din comun, fie acestea au fost contracarate prin reforme menite să ducă statul respectiv pe drumul unei tranziții, e drept, puțin mai lente, indiferent de stadiul protestelor. Tunisia a cunoscut şi cunoaşte un astfel de drum, într-un fel şi Arabia Saudită, acolo unde prin reforme democratice în aparență, cel puțin, nemulțumirile populare au putut fi ținute sub control. Egiptul reprezintă un altfel de exemplu. Dezvoltarea treptată a activității în spațiul civic pe parcursul anilor 2000, au transformat statul egiptean într-un exemplu de stat bine dezvoltat din punct de vedere al spiritului civic şi al dorinței de democratizare, dar în care modernizarea structurală este aproape inexistentă. O democratizare este foarte puțin probabilă şi greu de realizat într-un timp scurt, întrucât nu există infrastructura necesară transformării instituționale şi mentale a statului. Este motivul pentru care violențele s-au repetat şi în cazul lui Mohammed Morsi la fel ca în cazul lui Hosni Mubarak, datorat în mare parte faptului că,

[55] *„A hopeful continent"*, în *The Economist – Special Report. Emerging Africa*, 2 martie 2013, p. 3.

în ciuda faptului că reformele sunt o condiție imperios necesară democratizării şi care, într-un caz precum cel al Egiptului, necesită mult timp, populația nu îşi mai poate permite să aibă răbdare. Este motivul pentru care există riscul propagării violențelor şi pe parcursul următorilor ani şi totodată constituie un exemplu deosebit de relevant în ce priveşte importanța modernizării sau a lipsei acesteia pentru un stat cu potențial democratic.

Relația, atât conceptuală, cât şi, mai ales, istorică, dintre modernizare şi democratizare a scos în evidență faptul că cele două sunt legate nu numai direct de evoluția statului, ci şi între ele. Multitudinea de exemple reliefate pe parcursul istoriei înfățişează faptul că statele care au păşit pe calea democrației au fost întotdeauna caracterizate şi de modernizare. Tot din istorie ne-a survenit şi faptul că modernizarea în sine presupune o uşoară sau iminentă democratizare, însă nu se poate spune acelaşi lucru atunci când cele două sunt luate în raport invers. Modernizarea este o condiție necesară pentru democratizare, altfel riscându-se derapaje ale unui proces democratic care, fără suportul oferit de o societate dezvoltată din punct de vedere economic, cu instituții reformate şi adaptate la noile condiții apărute şi, poate cel mai important, cu un sector civic responsabilizat şi obişnuit cu participarea la viața publică, riscă fie să eşueze în dictatură, fie să treacă printr-o tranziție mult prea lungă şi costisitoare.

Bibliografie

Cărți

1. ALMOND, Gabriel A., Sidney VERBA - *Cultura Civică*, Ed. DU Style, Bucureşti, 1996.

2. BERSTEIN, Serge, Pierre MILZA - *Istoria Europei*, vol. IV, Ed. Institutul European, Iaşi, 1998.

3. BERSTEIN, Serge, Pierre MILZA - *Istoria Europei*, vol. V, Ed. Institutul European, Iaşi, 1998FERGUSON, Niall - *Civilizația – Vestul şi Restul*, Ed. Polirom, Iaşi, 2011.

4. GRASSO, June M., Jay P. CORRIN, Michael KORT - *Modernization and Revolution in China – Fourth Edition*, East Gate Book - M.E. Sharpe, New York, 2009.

5. HUNTINGTON, Samuel - *Ciocnirea Civilizațiilor şi Refacerea Ordinii Mondiale*, Ed. Antet, Oradea, 1998.

6. HUNTINGTON, Samuel - *Ordinea Politică a societăților în schimbare*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999.

7. ISAAC, Jeffrey C. - *Democrația în Vremuri Întunecate*, Polirom, Iaşi, 2000.

8. LIJPHART, Arend - *Democrația în Societățile Plurale*, Polirom, Iaşi, 2002.

9. LOVINESCU, Eugen - *Istoria Civilizației Române Moderne*, vol.I, Ed. Minerva, Bucureşti, 1992.

10. NAY, Olivier - *Istoria Ideilor Politice*, Polirom, Iaşi, 2008.

11. PREDA, Cristian - *Modernitatea Politică şi Românismul*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998.

12. PUTNAM , Robert D. - *Making Democracy Work – Civic Traditions in Modern Italy*, Ed. Princeton University Press, New Jersey, 1993.

13. TOFFLER, Alvin - *Al Treilea Val*, Ed. Z, Bucureşti, 1996.

Articole şi Eseuri

*** - „A hopeful continent", in *The Economist – Special Report. Emerging Africa*, 2 martie 2013.

*** - „Changing guard", in *The Economist,* 17 noiembrie 2012.

*** - „Time to choose", in *The Economist*, 17 noiembrie 2012.

1. BOSSUAT, Gerard - „The Marshall Plan: History and Legacy", in Eliot SOREL, Pier Carlo PADOAN (Ed.), *The Marshall Plan. Lessons Learned for the 21st Century*, Ed. Organisation for Economic Co-Operation and Development Publications, Paris, 2008.

2. FRIEDMAN, George - „Geopolitics of Nationalism and Dual Citizenship", in *Geopolitical Weekly,* STRATFOR, 20 iulie 2010.

3. HITCHINS, Keith - „Desăvârşirea Națiunii Române", in Mihai BĂRBULESCU, Dennis DELETANT, Keith HITCHINS, Şerban PAPACOSTEA, Pompiliu TEODOR, *Istoria României*, Ed. Corint, Bucureşti, 2004.

4. ILISOI, Diana - „Profețiile lui Nietzsche", in *Geopolitica* nr. 19, Ed. Top Form, Bucureşti, 2006.

5. INGLEHART, Ronald, Wayne E. BAKER - „Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values", in *American Sociological Review,* Vol. 65, Nr. 1, februarie 2000.

6. MORELLA, Amb. Constance A. - „Marshal Plan 60th Anniversary Symposium: Introductory Remarks", in Eliot SOREL, Pier Carlo PADOAN (Ed.), *The Marshall Plan. Lessons Learned for the 21st Century*, Ed. Organisation for Economic Co-Operation and Development Publications, Paris, 2008.

Rolul democraţiei participative, al meta-naraţiunilor şi autorului colectiv în secolul XXI. Mesaj din viitor

conf. univ. dr. Iulian CHIFU
Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative
iulian.chifu@presidency.ro
asistent cercetare drd. Cristina IVAN
Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul"
civan@dcti.ro

Abstract

The paper aims to provide new insights into emerging forms of participatory democracy and civic militantism across the world, outlining relevant features, forms of manifestations and recurrent patterns. It attemtps to unravel existing links between the decline of the welfare state and the modelling of new forms of experiencing, performing and theoretizing democracy in the 21st century. It continues with a case study on the social features, forms of manifestation and narratives created by the Rosia Montana movement in Romania, highlighting those traits that place it in the avangarde of social activism at the current moment. Finally, the paper discusses the concept of multitudes and its implications, aiming to provide a glimpse into the future of participatory democracy and its potentially successful narratives.

Keywords: participatory democracy, social activism, welfare state, narratology, virtual environment, multitudes.

1. Sfârşitul statului bunăstării sau calea către democraţia secolului XXI

Un subiect care a făcut epocă, fiind considerat un discurs crucial şi istoric, primul discurs al Regelui Olandei Willem Alexander în faţa Parlamentului olandez (scris de Guvernul liberalului Mark Rutte), la 17 septembrie, a proclamat public *dispariţia „statului bunăstării"* – welfare state" (invenţie a celei de-a doua părţi a secolului 20), respectiv a statului capabil să ofere cetăţenilor săi ajutoare sociale şi pensii îndestulătoare.

„Din cauza dezvoltărilor sociale precum globalizarea şi îmbătrânirea populației, piața muncii de la noi şi serviciile publice nu mai sunt cele potrivite cererii timpurilor noastre”, a spus Regele Olandei, în discursul scris de către premierul liberal, Mark Rutte, şi de cabinetul său[1]. *„Clasicul welfare state al celei de-a doua jumătăți a secolului 20, în aceste domenii în mod special, a creat aranjamente care în forma aceasta nu mai sunt sustenabile astăzi.”*[2]

Astfel, globalizarea şi îmbătrânirea populației, plus criza economică, au făcut ca toată lumea să realizeze nesustenabilitatea acestui model şi îndreptarea spre *„statul societății participante”*, în care sunt modificate fundamental legile muncii şi ale serviciilor publice, iar *cetățenii îşi au propria grijă* şi *creează soluții ale societății civile* pentru asemenea probleme, îşi fac propriile alegeri şi-şi determină singuri viața.

„Clasicul welfare state evoluează încet dar sigur către o ‹‹societate a participării››, – una în care cetățenii sunt aşteptați să-şi aibă singuri grija sau să creeze soluții ale societății civile pentru probleme precum bunăstarea pensionarilor”[3].

„Schimbarea către o ‹‹societate a participării›› este vizibilă, în mod special, în aspecte legate de securitatea socială şi îngrijirea pe termen lung. Reformele necesare vor dura şi vor reclama perseverență. Dar vor pune bazele creării de locuri de muncă şi restabilirea încrederii”[4]

Rezultatul acestei constatări a fost descentralizarea serviciilor pentru tineret, ajutor şi servicii sociale la nivel intern şi crearea de locuri de muncă în Olanda, statul cel mai liberal şi leagăn al protestantismului. *„Situația actuală e nesustenabilă, oamenii vor să aleagă singuri, să-şi determine singuri viețile şi pe cele ale celorlalți. Aceasta a fost rațiunea deciziilor guvernului de a descentraliza serviciile pentru tineret, îngrijirea acasă şi crearea de locuri de muncă”*[5], a mai adăugat suveranul Olandei.

---

[1] http://www.ft.com/, data accesării: 23 septembrie 2013.

[2] http://www.dailymail.co.uk/news/article-2423751/Dutch-King-Willem-Alexander-declares-welfare-state-20th-century-over.html, data accesării: 23 septembrie 2013.

[3] Financial Times, http://www.ft.com/intl/, data accesării: septembrie 2013.

[4] Daily Mail, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2423751/Dutch-King-Willem-Alexander-declares-welfare-state-20th-century-over.html, data accesării: septembrie 2013.

[5] Dutch News, http://www.dutchnews.nl/news/archives/2013/09/kings_speech_signals_end_of_th.php, data accesării: septembrie 2013.

În măsura în care în Europa valul crizei s-a manifestat sub forma crizei datoriilor suverane, iar soluția a fost de sorginte germană, austeritatea, cu consecința retragerii statului dintr-un număr de prestații sociale pe care nu şi le mai poate asuma, peste ocean, criza abia depăşită, a blocajului bugetar şi încetării de plăți a fost generată de un efect invers, respectiv de tentativa de asumare de către statul american în criză a prestațiilor de sănătate pentru 33 milioane de cetățeni din cei 50 de milioane care nu beneficiază astăzi de asigurarea de sănătate.

Efectul introducerii *Obamacare* de la 1 octombrie 2013 a fost blocajul total al republicanilor față de sistemul financiar care amenință să intre într-o nouă vrie, similară celei generate de un alt program social-economic al lui Bill Clinton, cel al livrării unei case către fiecare american pe bază de buletin, fapt ce a dus, alături de multe alte creații şi inginerii financiare, la apariția şi multiplicarea produselor derivate toxice, şi a *crizei subprimes*.

Ultimele zbateri ale *welfare state*, aşa cum îl ştiam noi, par să se consume chiar astăzi sub ochii noştri. Care va fi concluzia şi cine va reuşi să câştige disputa ideologică şi de proiect rămâne de văzut. Însă prelungirea crizei economice globale şi eventuala intrare a Chinei într-o criză determinată de lipsa sau lentoarea reformelor reale economice din cauza incapacității reformei sistemului politic (democrația şi multipartidismul asigură şi posibilitatea asumării costurilor şi alternanței de putere pentru noi resurse politice), ar putea să conducă la imposibilitatea revenirii la acele promisiuni şi părți ale contractului social asumat de statul european după reconstrucția distrugerilor generate de către cel de-al doilea război mondial.

2. Hiperrealitate, simulacru, şi… ieşirea din distopie

Dintr-o perspectivă mai largă, luând în calcul evoluția cunoaşterii, a mentalităților şi tiparelor de interacțiune socială, declinul statului bunăstării s-a asociat unor forme de producție, experimentare şi teoretizare a capitalului de putere în mediu virtual care au avut ca temă tocmai denunțarea acestui declin.

În urmă cu 20 de ani, Jean Baudrillard anunța, într-o serie de trei articole publicate în ziarul francez *Liberation*[6], dedicate primului război din Golf, că hiper-realitatea este pe punctul de a prelua controlul asupra vieții

[6] BAUDRILLARD, Jean, *The Gulf War Will Not Take Place* (first publ. in Libération, 4 Jan. 1991)
The Gulf War: Is It Really Taking Place, (first publ. in Libération, 6 Feb. 1991) şi *The GulfWar Did Not Take Place* (first publ. in Libération, 29 Mar., 1991) în BAUDRILLARD, Jean, *The Gulf War Did Not Take Place*, Bloomington: Indiana University Press, 1995, p. 23-87.

noastre. Într-o analiză extrem de fină a modului în care regia televizuală afecta percepțiile publicului țintă cu privire la războiul american împotriva regimului Saddam Hussein şi a invaziei Kuweitului de către Irak, Baudrillard atrăgea atenția asupra faptului că strategiile de prezentare *live* a bombardamentelor într-o manieră curată, abstractă, asemănătoare graficii computerizate utilizate în jocurile electronice, era de natură să creeze *versiuni* ale realității, menite să îi țină pe telespectatori departe de realitatea carnagiului uman şi tragediilor inevitabil asociate războiului.

Peter Childs[7], unul din comentatorii lui Baudrillard, remarca, două decenii mai târziu, faptul că, mult dezbătuta teorie avansată de Baudrillard, nu făcea altceva decât să anunțe, cu maximă luciditate, apariția unei noi paradigme de lectură a realității, bazate pe suprimarea realului şi impunerea virtualului asupra percepțiilor publicului țintă, ceea ce urma să conducă la anularea modelelor de cunoaştere prin interacțiune directă şi creare a unui sistem mediat, şi deci, manipulat, de înțelegere a realității.

Cele trei articole ale lui Baudrillard, publicate mai târziu sub forma unui studiu extins, în 1995, cu titlul sugestiv „ *Războiul din Golf nu a avut loc*", au generat nenumărate ecouri. În 2009, spre exemplu, Robert Groves şi Frank Go remarcau, într-o continuare, parcă, a celebrului studiu: „*societatea în rețea care se dezvoltă acum, ridică întrebări cu privire la fractura tot mai mare a digitalului (n.n. de real) şi exluziunea socială tot mai semnificativă".*

Astăzi însă înțelegem că hiperrealitatea, extinsă dincolo de marginile imaginate de Baudrillard în critica coregrafiei televizuale, are ca efect comprimarea lumii, a timpului, cunoaşterii şi identității în serii de experiențe simultane ce se succed cu o repeziciune imposibil de frânat. Site-urile de socializare precum *Facebook* şi *Twitter*, alături de experiența mai largă a Internetului, au schimbat în mod dramatic modul în care categorii extinse de public se raportează la ceilalți, cunoscuți sau nu, ceea ce conduce la dezvoltarea unor noi tipuri de practici sociale şi angajamente virtuale. Ceea ce este însă diferit în mod profund de experiența televizuală la care făcea referire Jean Baudrillard acum 20 de ani, este că astăzi, interferența virtualului în real şi a realului în virtual se petrec într-un ritm alert, nemediat de filtrele unui supra-model impus. Esențial este totodată că aceste schimburi se realizează într-o manieră în care individualitatea se celebrează prin autorat colectiv.

Într-un plan mai amplu, interferența real-virtual produce un fenomen de compresie, care, la rândul său, generează o accelerare fără precedent

[7] CHILDS, Peter, „Texts. Contemporary Cultural Texts and Critical Aproaches", Edinburgh University Press, 2006, 76.

a ritmurilor naturale şi acceptate de schimbare, a fluxului de informaţii, a graniţelor teritoriale. În absenţa unui punct de referinţă clar şi a unui ritm acceptat, care să poată fi integrat unui model referenţial pre-existent, putem argumenta că ceea ce se produce este nevoia unei noi paradigme de cunoaştere, şi, implicit, a unui nou cadru referenţial care să integreze acest timp de experienţe comprimate ale spaţiului, timpului şi relaţiilor umane. În absenţa acestui nou cadru, simulacrul, hiper-realitatea, practicile sociale în mediu virtual, şi, de aici, versiunile alternative de percepţie, experimentate de acelaşi individ în mod simultan, generează reacţii negative, iar procesele cognitive suferă prin expunerea la fluxul interactiv şi graniţele modificate ale realităţii.

Al doilea element definitoriu pentru înţelegerea efectelor hiperrealităţii este autoratul colectiv, emergenţa unei identităţi comune, împărtăşite, a unei conştiinţe în expansiune, care este întotdeauna mai mult decât suma părţilor sale componente. Ori, această intensificare a unei conştiinţei comune, cu un ritm de expansiune propriu, sub forma unei identităţi colective dezmărginite, care transgresează actualele graniţe şi norme, oricât de utopică ar părea, poate fi, în opinia noastră, începutul unei transformări majore, şi al emergenţei unor noi forme de guvernare. Cel puţin în teorie, democraţia participativă, practicarea unei cetăţenii active şi umanismul fără graniţe limitatoare par să se constituie în borne de semnalizare ale unei noi paradigme în formare. Una care nu ar fi posibilă în absenţa sau în afara hiperrealităţii, sau, mai precis, a mediului virtual şi reţelelor de socializare care o generează şi o susţin.

3. Drumul spre societatea participativă

Unul din efectele semnificative în plan social ale declinului statului bunăstării şi încercării de creare, în replică, a statului societăţii participative, este dorinţa unui număr tot mai mare de indivizi activi, care participă la viaţa cetăţii, care-şi asumă responsabilităţi, de a avea o voce mai importantă în treburile statului. Îmi asum responsabilităţi, deci contez, iar statul e obligat să ţină cont de mine, ar fi o logică a acestui format. Rezultatul în stradă a fost formula de tip O*ccupy Wall Street* şi mişcări de contestare a clasei politice, impunând reguli proprii şi păreri, pe baza legitimităţii dobândite prin participare. Acest tip de evoluţie este cea care anunţă şi noul tip de democraţie, sau mai bine zis, formula de perfecţionare a acesteia. Sindromul *societatea contra statului* se transformă, societatea preia de la stat o parte din responsabilităţi şi solicită, în schimb, includerea în mod preferenţial în mecanismul de luare a deciziei, cerând să conteze proporţional cu responsabilităţile asumate. Este ceea ce se întâmplă în Occident cu manifestaţiile de contestare a autorităţii de către reprezentanţii

inteligenţiei şi clasei de mijloc (diferite de contestările stângii faţă de măsurile de austeritate ale guvernelor). Este vorba despre persoane care de obicei nu vin la vot, dar care doresc să participe, să fie luate în seamă de decident, deşi nu sunt majoritari sau relevanţi ca număr, pentru că îşi asumă responsabilităţi. Şi nu vin la vot pentru că nu au încredere în nici un partid şi refuză politicienii „vechi", „vechea clasă politică". De aici contestarea pe deplin a clasei politice în întregimea ei.

Apariţia acestui tip de manifestări este datorată crizei, pentru că principala clasă expusă şi afectată de criza ce a trecut este clasa de mijloc şi intelectualitatea urbană. Mai mult, e şi grupul care a contestat clasa politică pentru că l-a dezamăgit şi nu are nevoie de politicieni în viaţa de zi cu zi, dar ca urmare a asumării responsabilităţilor pe care clasa politică nu şi le mai poate asuma, doreşte să aibă un cuvânt de spus.

Modelul *Occupy Wall Streat* a fost mai mult decât o mişcare de stradă, pentru că ea a fost generată şi susţinută de acelaşi tip de resorturi ale perdanţilor în criza economică: clasa de mijloc şi inteligenţia. Iar demersul a fost unul profund novator în materie democratică, pentru că el a contestat pe fond lăcomia, inegalitatea, leadershipul economic şi politic al lumii, în forma în care era el aşezat. Practic a contestat pe fond toată organizarea democratică a lumii post-război rece.

Astfel, clasa de mijloc a pierdut în primul rând prin efectul centralizării, tendinţei de monopol şi constrângerilor crizei ce a favorizat marea finanţă şi companiile multinaţionale în faţa micului întreprinzător - în special din cauza restrângerii pieţelor şi a lăcomiei de a împinge spre menţinerea creşterii în formatele corporatiste extinse. Tot clasa de mijloc şi micul investitor au fost primele categorii pauperizate prin efectul prăbuşirii burselor, falimentelor bancare sau a diferitelor companii „insuficient de mari pentru a nu cădea", cele care atrăgeau resursele financiare şi rezervele acestei clase de mijloc.

Iar furia celor din stradă a venit în primul rând împotriva băncilor falimentare sau a companiilor financiare care au determinat criza, ele au fost şi cele care erau „prea mari ca să cadă". Acestea au fost salvate prin procedeul de *bail out* (un fel de naţionalizare temporară asumată de stat), iar leadershipul lor s-a bucurat de prime enorme, ca şi cum ar fi fost premii pentru realizări deosebite. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu directorii şi preşedinţii acestor mari companii care au fost concediaţi pentru cele întâmplate dar care, în loc să ajungă să răspundă pentru acest lucru, măcar la nivelul Enron, au preluat bonusuri enorme la plecarea din companii pentru întreruperea contractelor pe care le aveau.

Fireşte că cel de-al doilea vizat în mod natural a fost leadershipul politic, cel care a permis, ba chiar a contribuit direct, la formulele de bail out care au dus la premierea autorilor direcți ai crizei cu sume fabuloase din bugetul de stat. Interdependența leadershipului economic-financiar-bancar cu cel politic era evident, la nivelul tipului de finanțare a activității politice. Prin acțiunile întreprinse, leadershipul politic nu numai că a ieşit din criză, dar a făcut-o salvând totodată leadershipul financiar-bancar, deci asumându-şi în mod egal spolierea contribuabililor şi pauperizarea clasei de mijloc. Suma acestor fenomene a făcut ca mişcările de tip *Occupy* să devină nu numai unele de contestatare ale acțiunilor economice şi politice, reprezentând oameni cu cunoştințe, capacitate inovativă, antreprenorială şi investițională, ci chiar de contestatare ale sistemului în sine, a democrației bazate pe acest sistem de finanțare a activității politice care creează aberații precum cea de a premia pe responsabilii crizei, cu largul concurs al clasei politice. O reacție profund ancorată în valori fundamentale precum dreptate, egalitatea tratamentului şi accesului la şanse, legitimitatea şi credibilitatea acțiunii politice.

Un alt lucru specific şi interesant este faptul că cei care protestau efectiv în stradă, luați separat, erau doar reprezentanți ai acestui fond de nemulțumire, beneficiind de rațiunea protestului şi motivația lui, fără ca individual fiecare din cei prezenți în stradă să aibă conştiința şi profunzimea reprezentării semnificației reale a protestului. Nici indivizii luați separat – chiar dacă aparținând evident altor categorii decât asistații şi sindicaliştii protestatari în termenii stângii anti-austeritate – nici mulțimea din stradă în întregime nu reprezentau, ci doar trădau unele semne ale constructului social care se forma şi pe care-l reflectau public.

Mulțimea nu avea lideri, pentru că formula ce a generat reacția era profund refractară față de leadershipul politic. Orice tentativă de a impune un program sau o agendă alternativă, de a decanta lideri interni sau de a permite preluarea mişcării de către un lider extern, de a permite o valorificare a energiei mişcării prin transformarea într-o formulă politică, a fost contestată vehement de cei prezenți. Acest lucru s-a întâmplat pentru că semnificația reală a constructului social ce se manifesta în stradă era altceva decât un partid sau formulă aparținând „vechii politici", era embrionul ce anunța naşterea noii generații democratice a viitorului, care ieşea din modelele cunoscute şi se dorea în afara canoanelor şi modelelor politice de până atunci.

Unii au numit-o greşit formulă anarhică, deşi probabil avea mult din aceste deprinderi, în special prin efectul contestării şi respingerii leadershipului. Era în mod real doar ceea ce reprezenta prin chintesența şi

întregul mesajului mişcării, nu prin indivizi şi nici măcar prin mulțimea din stradă în întregul ei, aceasta nefiind decât o marcă, o imagine. Dar reprezenta forma de contestare a societății conştiente, active şi contribuabile față de sistemul democratic al trecutului care nu o cuprindea şi nu o reprezenta, şi, în nici un caz nu o satisfăcea.

În Statele Unite mişcarea s-a stins de la sine. S-a consumat pentru că şi-a epuizat energia, dar a lăsat în urmă o conştiință de grup, afirmația unei voințe colective şi un cadru de referință pentru alte cauze, atât în Statele Unite, cât şi la nivel global. O dovadă că epuizarea energiei colective coagulate de mişcarea de protest *Occupy Wall Street* nu a condus şi la epuizarea constructului social pe care l-a reprezentat, este că, aici şi aiurea, acest tip de manifestări au continuat şi continuă să se manifeste, indiferent de cine şi pe ce canale au susținut sau combătut manifestarea publică, ce agende s-au suprapus, sau ce persoane s-au aflat în stradă la acel moment. De la Vara Turcească, generată de dorința de a se opune transformării parcului din Piața Taksim (Istanbul), simbol al culturii laice şi valorilor statului democratic, în centru comercial cu arhitectură de inspirație islamică, la mişcările de protest din Canada şi Europa, împotriva exploatării abuzive a mediului, aceste forme de protest fără lideri, coagulate spontan în jurul unei narațiuni şi a unei cauze cu autor colectiv în spațiu virtual, respectiv în *agora* rețelelor de socializare, s-au replicat semnificativ. Ele reprezintă, în opinia noastră, un tip de nou construct social: al cetățeniei active prin forme de protest, în care individul cenzurează ceea ce percepe ca fiind deraierea administrației publice şi clasei politice de la programe de guvernământ asumate, idealuri democratice şi valori constituționale.

Este încă devreme pentru a spune cu certitudine că semnificația constructului social în curs de coagulare a fost conştientizată. În forma sa cea mai gravă, acesta se poate afla într-o latență şi acumulare de energie care va răbufni într-o formula şi mai virulentă de contestare, de către societate, a statului ce nu-i mai reflectă valorile, principiile şi aspirațiile, chiar dacă respectă regulile democrației cunoscute.

4. Către prezent… din viitor

Şi dacă acum doar un deceniu opțiunea publică şi atitudinea civică erau orientate de canalele media, într-un „*proces de comunicare în masă cu sens unic*”[8] în care opiniile circulau către publicul țintă dinspre şi numai dinspre canalele media către public, azi asistăm la un proces de comunicare cu două sensuri, în care opiniile circulă liber, în care cetățenii activi produc canale media alternative, ad-hoc, diseminând informații, opinii, fapte, reflectând experiențe, profitând din plin de puterea de selecție şi inovație a

[8] MOLENAAR C. *apud* Robert GRAVES and Frank GO, Place Branding, Glocal, Virtual and Physiscal Identities, Constructed, Imagined and Experienced, Palgrave Macmillan, UK, 2009, 49.

rețelelor de socializare. Această trecere presupune însă o schimbare fundamentală de paradigmă. Potrivit lui C. Molenaar, „*aici se naşte un nou stil de viață, caracterizat de mobilitate, ritm alert, crearea de scenarii multiple şi experiențe paralele*”.[9]

Manifestări precum Occupy Wall Street, Vara Turcească, sau Primăvara Arabă *atrag atenția asupra unui instrumentar comun, a unui set de soluții de angajare socială, deşi, ca agendă şi finalitate ele rămân profund distinctive.* Relevantă în toate aceste cazuri este conexarea simultană prin intermediul rețelelor de socializare, autoratul colectiv, forța motivațională a grupului. Ele demonstrează faptul că, la nivel global, societatea post (post)modernă pare să sufere o mutație profundă, una prin care cetățenii câştigă tot mai mult capacitatea de a forma grupuri unite de interese şi cauze colective, coagulând şi dizolvând cu repeziciune comunități de practici şi interese.

O trăsătură semnificativă a acestor comunități este reprezentată de tendința din ce în ce mai semnificativă a comunităților de practică de a circula dinspre virtual spre real şi vice-versa, într-o strânsă interdependență ce anulează toate granițele proclamate anterior şi toate limitele de acțiune ale hiperrealității. Polaritatea între virtual şi real, anunțată de Baudrillard în anii ’90, pare să se disipeze, cu efecte majore asupra modului în care se coagulează noile experiențe sociale şi noile forme de identitate singulară şi colectivă.

În 2008, Larry Johnson prezicea că în următorii 15 ani, vom ajunge să experimentăm lumea virtuală ca o extensie la cea reală. Potrivit autorului menționat, acum cinci ani, lumea virtuală „*crea deja la nivel global punți care să aducă împreună oameni proveniți din diferite culturi şi vorbind diferite limbi, prin modalități aproape la fel de bogate ca interacțiunea față în față. Aceasta permitea vizualizarea conceptelor şi ideilor în trei dimensiuni, ceea ce, [previziona autorul] urma să conducă la noi perspective şi un mod de învățare mult mai adânc”*.[10] Această calitate „reală” a lumii virtuale anulează granițele între simulacru şi experiența imediată, cu efecte dramatice asupra modului în care realitate şi hiperrealitate converg în crearea unei noi dimensiuni existențiale atotcuprinzătoare. Iar ceea ce acum cinci ani putea părea o profeție îndrăzneață, se dovedeşte astăzi, cu mult mai devreme de termenul prevăzut de Johnson, o reflectare adecvată a unei realități în formare.

---

[9] MOLENAAR *apud* GRAVES and Go, *idem*.

[10] Johnson LARRY *apud* Derek S. REVERON, ed., *Cyberspace and National Security, Threats, Opprtunities and Power in a virtual World*, Georgetown University Press, Washinton, US, 2012, 5.

5. O poveste locală pe o harta globală. Legitimitate şi construct social

Aderența societății românești la acest tip de manifestări la intersecția dintre real şi virtual şi capacitatea ei de a-şi produce propriile cauze/mişcări de protest cu efecte în plan global, unind comunități locale şi din diaspora de pe cinci continente, s-a demonstrat, în premieră, în cazul mişcării de protest „Salvați Roşia Montană", inițiată la începutul lunii septembrie 2013.

În subsidiar, se află interesul şi motivația unui număr de ONG-uri şi reprezentanți ai societății civile, preocupați de efectele asupra mediului ale unui proiect de exploatare minieră la suprafață, propus de către compania minieră canadiană Gabriel Resources. În septembrie 2013, mişcarea a căpătat o dimensiune nouă, atunci când Guvernul României a introdus în Parlament un proiect de lege ce dădea undă verde companiei canadiene, cu drept de expropriere asupra comunității locale, precum şi dreptul de a utiliza exploatarea cu cianură în proporții fără precedent pe teritoriul european. Proiectul de lege a stârnit mişcări de protest atât în țară, cât şi în străinătate, unde comunitățile din diaspora românească din Germania, Franța, Canada, SUA, Italia sau Hong Kong s-au unit în manifestări spontane de protest. La data scrierii prezentului studiu, după 11 săptămâni de la primele manifestări, protestele, deşi diminuate ca forță şi participare, continuă încă.

Pentru a putea înțelege mai bine contextul în care a luat formă această mişcare de protest, trebuie să ne raportăm, mai întâi, la contextul social-politic al ultimilor ani. În primul rând sfârşitul statului bunăstării, concretizat în România odată cu deciziile de promovare a austerității, din mai 2010. Implicațiile acestui moment esențial par să fi rămas neconştientizate încă de clasa politică, de liderii locali sau de cetățenii beneficiari de ajutoare sociale, toți încercând perpetuarea sistemului.

În tot acest peisaj, e important de vizitat modelul şi eticheta Roşia Montana (RM) ca simbol, cu capacitatea de atracție şi mobilizare, dar mai ales de menținere a demersului nealterat de alte agende, chiar dacă bani, oameni sau demersuri paralele au încercat să fie aduse în siaj. Trăsăturile esențiale ale acestei mişcări – nu a celor din stradă, reprezentanților, ci a resorturilor declanşate de modul de judecare a proiectului – merită cercetate mai cu aplecare. Dealtfel, contestarea clasei politice, absența liderilor, incapacitatea de decantare politică subliniază că fondul constructului social ce a dat naştere protestului în stradă e genuin, autentic şi e parte a mişcărilor de schimbare a generației democrației pe care o trăim.

Însă în cazul Bucureştiului, s-a suprapus cu certitudine şi un set de realităţi locale peste efectele obiective ale dezvoltării societăţii occidentale, care a influenţat vizibil şi societatea românească, şi probabil că acest lucru a dus la accelerarea procesului şi l-a făcut mult mai vizibil la noi, e adevărat că şi mult mai colorat. Pe fond, am avut de a face cu un proces al legitimării temelor de interes şi capabile să determine reacţie, acţiune. Aşa a devenit Roşia Montană subiect coeziv. Apoi opiniile s-au decantat, pe baza intervenţiilor şi nuanţelor comentatorilor la aceste teme iar decantarea grupului virtual a determinat obiectivarea constructului social.

Fireşte că participanţii sunt mai degrabă educaţi, cu acces larg la computer, sunt capabili să-şi formuleze idei şi sentimente, unii militanţi, alţii moralişti. De asemenea, rezultatul construit nu mai are de a face cu persoanele fizice ce-şi asumă ideile, acţiunea şi mişcarea. Iar coagularea în spaţiul virtual nu rămâne în stadiul contemplativ în faţa calculatorului, atunci când subiectul arde. O parte se mişcă în stradă, îşi reprezintă ideile şi reprezintă esenţa constructului virtual obiectivat. E deja viabil, prezent, produce efecte. Dar e ALTCEVA: nu are un lider, nu poţi negocia cu el, şi nici oamenii care ies în stradă nu mai sunt abordabili direct pentru că ei sunt doar rezultatul vizibil al acţiunii, nu esenţa contestării. Este rezultatul impactului unei „primăveri arabe" în România, pe fondul schimbării generaţiei democratice şi aplicată la realităţile româneşti. Universală şi localizată, în acelaşi timp.

Elementele locale care au potenţat şi dirijat profund apariţia constructului social de restabilire a rolurilor şi revenire la apărarea valorilor democratice, pervertite de jocul politic şi aplicarea regulilor democraţiei contemporane în România, ar putea fi listate concret în forma dată de percepţiile celor care se opun şi militează pentru schimbare: proastă guvernare şi insatisfacţia modului în care livrează actuala clasă politică în întregul său, nu numai majoritatea sau Guvernul; indecizia şi lipsa leadershipului care a dus la acumularea de teme politice pendinte, nesoluţionate de ani de zile, de guverne succesive; nivelul slab profesional şi uman al politicienilor din structurile reprezentative, date de pervertirea regulilor şi modului de alegere a candidaţilor din partidele politice; abdicarea de către partide de la rolul de a crea resursa de cadre cu un nivel profesional care să le permită exercitarea atributelor guvernării, de la atragerea oamenilor pregătiţi profesional în spaţiul politic.

În fapt, clasa politică în întregimea ei ajunge să nu mai reflecte societatea activă şi participativă, în sensul spaţiului noii generaţii a democraţiei,

expus mai sus. Până acum cei din grupul inteligenției și clasei de mijloc ignorau în mare măsură dimensiunea politică, pentru că nu îi afecta. Spunea cineva că în stradă poate fi citit viitorul. Firește cu multe grefe antrenate de oportunitatea unui demers contestatar public, am putea spune. *Inteligența* și ceea ce numeam în vechea democrație clasa de mijloc, societatea civilă, naște astăzi o generație mult mai educată de cetățeni, care devin și activi în contestarea calității conducerii treburilor publice. Ei sunt esența populației, cetățenilor, contribuabililor care se multiplică în viitor, care crește, în timp ce zona asistată – pensionari din joburi fixe, lucrate o viață întreagă la stat, asistați de tot felul, profitori din evenimente specifice – va dispărea încetul cu încetul.

Este încă devreme pentru a putea ști dacă acest nou tip de cetățenie activă va dispărea, încet sau repede, sau dacă va coexista cu valul nou, dar noul tip de construct social generat de această intersecție de fenomene începe să joace un rol din ce în ce mai mare. Societatea în autoapărare își asumă și reacționează, determinând actualizarea democrației pe care o profesează astăzi instituțiile statului actual, împingând formalismele și ritualurile spre perfecționare, mai aproape de esența de valori, principii și idealuri, perfecționând democrația.

6. Din prezent… către viitor. Un portret „avant-la-lettre”

Activismul civic Roșia Montană (și nu proiectul, abordarea ecologică sau manifestațiile în totalitatea lor, care au antrenat diferite tipuri de agende, personaje și interese diverse) s-a exprimat predominant pașnic, prin forme de expresie culturale, care pun mișcarea în avangarda manifestărilor de acest tip: marșuri stradale de weekend, la care participă în fiecare săptămână câteva mii de oameni numai în București, intitulate *„Duminica în Familie”*, flash-mob-uri de dans, concerte de muzică, piese de teatru stradal ad-hoc, sesiuni de lectură în stradă sau la metrou, puneri în scenă ale unor momente precum accidentul de la Certej, expoziții de artă dedicate identităților protestare etc., toate aceste tipuri de manifestări având un pronunțat caracter educat și o încărcătură simbolică semnificativă.

Fenomenul este unic în societatea românească ca magnitudine și modalitate de exprimare. Într-un singur weekend din luna octombrie, atunci când mișcarea se afla la apogeu, manifestări de protest și evenimente alternative au fost organizate de societatea civilă din țară și diaspora în aproximativ 100 de orașe.

Extrem de relevant este faptul că media tradițională nu a dat importanță evenimentelor în primele două săptămâni de protest, manifestările fiind considerate marginale, rezultat al unor convingeri ecologice extreme, exotice și, prin urmare greu de calificat. Acest lucru a făcut ca narațiunea Roșia Montană să se coaguleze exclusiv în mediul virtual, prin intermediul rețelelor de socializare. Dezbateri publice, documente sau pseudo-documente,

rapoarte ştiinţifice sau mai puţin ştiinţifice, argumente de ordin legal, motivaţii de mediu au fost dezbătute cu fervoare şi circulate intens, în special prin intermediul *Facebook*. O suplinire a lipsei de dezbatere publică a proiectului, o refacere a elementului democratic de consultare complinit ad-hoc. Aşa cum vom încerca să demonstrăm, tiparul de activism social actualizat în mişcarea Roşia Montană, exprimat local şi expus global, demonstrează nevoia iminentă de a regândi abordările clasice cu privire la capitalul de putere şi habitusul său, avansate de Bourdieu[11]. Ceea ce demonstrează mişcarea Roşia Montană şi nu numai, este apariţia unor noi forme de putere creată, imaginată şi trăită, în care capacitatea de acţiune este preluată tot mai mult de reţele de cetăţeni.

O analiză a naraţiunilor create şi circulate în mediu virtual ne poate ajuta, credem, să construim o mult mai bună înţelegere a mecanismelor care legitimează o mişcare fără precedent în peisajul social românesc, lipsită de lideri, „semnată colectiv" de grupuri şi grupuscule de cetăţeni conexate fluid şi flexibil în mediul virtual. Expertul în traduceri interculturale Mona Baker, folosind un sistem de concepte avansate de doi naratologi de marcă, M. Somers and G. Gibson, remarcă faptul că, în teoria socială, *„naraţiunea nu este privită ca mod opţional de comunicare, ci, mai degrabă, ca principalul şi inevitabilul mod prin care experimentăm lumea. De aceea, [susţine autoarea] tot ceea ce cunoaştem este rezultatul intersectării a numeroase poveşti în care se amplasează acţiunile sociale".*[12]

În cazul RM, naraţiunile s-au coagulat în jurul unor postări individuale de tipul testimonialelor şi paginilor de jurnal în care indivizi diverşi îşi exprimau gândurile şi sentimentele faţă de proiect. Astfel de naraţiuni personale rezumau idei despre frumuseţea locurilor şi amploarea distrugerilor preconizate faţă de comunitate şi mediu. Astfel de testimoniale au atras interesul şi au început să fie circulate tot mai intens. Un deja celebru exemplu este acela al unui scurt film realizat de producători amatori pasionaţi, crescuţi în proximitatea comunităţii afectate. Filmul s-a dorit o declaraţie de intenţie, o lecţie cu privire la distrugerea mediului şi nevoia de a învăţa din trecut. În doar două săptămâni, a ajuns să fie vizualizat pe YouTube de către 119.786 utilizatori. Astfel de producţii culturale cu fond artistic sau angajante, (în format scris, vizual, performanţă teatrală etc.) au creat naraţiuni ontologice, o percepţie puternică de identitate ameninţată, de coeziune de grup şi un orizont de aşteptare în care nevoia de a acţiona a fost stimulată

[11] BOURDIEU Pierre, The forms of capital în J. RICHARDSON (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, New York, Greenwood, 241-258.
[12] Mona BAKER, *Narratives in and of Translation*, 2005, Skase Journal of Translation and Interpretation, vol. 1, no. 1, 2005, p. 4-13, retrevied from www.skase.sk, p. 5.

spontan la nivel colectiv. Odată definite, valorile comune au creat cauza, şi au conferit poveştilor individuale un înțeles mai larg, validând capitalul social.

Al doilea nivel de coagulare a narațiunii s-a constituit la nivelul comunității mai largi, prin intervenția spontană a *experților* (reali sau inventați), fiecare individ care adera la narațiuni, integrând în ea argumente de ordin economic, legal, istoric, cultural. Astfel, poveştile individuale s-au transformat într-o narațiune colectivă amplă, cu valoare la nivelul identității naționale. A fost pentru prima dată când societatea civilă românească a creat o narațiune publică elaborată şi circulată exclusiv între entități non-statale, paralele narațiunii de stat şi, în mare măsură, în pofida ei. Crearea unei identități şi forme de acțiune socială independente de stat poate genera, la rândul ei, pe termen mediu şi lung, premisele unei schimbări majore, cu atât mai mult cu cât individul experimentează forme angajante de acțiune individuală şi colectivă.

În cazul RM, acest lucru este cu atât mai semnificativ, cu cât sloganuri punctuale precum *„Uniți salvăm Roşia Montană!”*, *„Vrem cultură, nu cianură!”* şi *„Vrem ape curate, nu cianurate!”* s-au transformat gradual, odată cu implicarea diasporei, în *„Roşia Montană este Romania!”*, *„Jos mâinile de pe viitorul nostru!”* , *„Roşia Montană este lumea!”*, şi *„Viitorul are autor colectiv!”*

Dintr-o cauză locală, RM a devenit o cauză cu notorietate globală, făcând obiectul unei serii de articole publicate în ziare din întreaga lume.

Forța şi declinul ei par să stea în modul în care a reuşit să ancoreze indivizi cu credințe şi convingeri ideologice diferite, de la susținători ai prezervării mediului, la experți în geologie sau istorie, de la partizani ai unui discurs naționalist la cei care se înscriu conceptual şi ideologic în noua formă de democrație participativă. Extrem de important este faptul că, pentru mulți dintre simpatizanți, acesta pare să fie primul exercițiu de activism social. Cetățeni neimplicați în forme de manifestare politică, a căror postări anterioare se înscriau într-un cerc de interese private, s-au antrenat într-o formă de militantism generat de o percepție a iminenței şi urgenței sociale. Şi dacă admitem, alături de David Herman că *„poveştile noastre sunt reprezentări mentale globale care permit analiştilor să contureze un cadru al semnificațiilor cu privire la situații, indivizi şi evenimente”*[13], înțelegem şi mai bine potențialul de schimbare pe care acestea le aduc.

[13] David HERMAN, Narrative Ways of Worldmaking, p. 71, in Sandra HEYNEN and Roy SOMMER (ed.), Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Research, Walter de Gryuter, Berlin, 2009, pp. 71-87.

7. „Multitudinea", între noua democrație, anarhism şi negarea statului ca atare. O teorie posibilă

Un concept care ilustrează în mod relevant manifestările descrise de prezentul studiu este acela de *„multitudini"*. Conceptul a fost creat de Michael Hardt şi Antonio Negri, autori a două cărți de referință – *„Imperiul"* (1999) şi *„Multitudini. Război şi democrație în epoca imperiului"* (2004). În esență, cei doi articulează o nouă viziune asupra conceptului de democrație, bazată pe conceptul de *multitudini*.

Hardt & Negri opun idea de *multitudini* realității exprimate de mase a căror „colecție de diferențe rămâne inertă, care poate uşor apărea ca un agregat nepăsător" şi *„care nu poate acționa prin sine însuşi, ci trebuie condus"*, fiind de aceea *„susceptibil la manipulare externă"*[14]. Prin contrast, multitudinea *„desemnează un subiect social activ, care acționează în baza singularităților împărtăşite. Este un subiect social variat la nivel intern, multiplu, a cărui constituire şi acțiune se bazează nu pe identitate sau unitate, sau, şi mai puțin, pe indiferență, ci pe ceea ce are în comun"*[15].

Implicațiile sunt majore, pentru că, multitudinile contestă întregul sistem al democrației prin reprezentare, în care liderii conduc şi cetățenii îndeplinesc sarcini în organizația ierarhică a societății. Ca teoreticieni de stânga, Hardt şi Negri fac din multitudini o re-imaginare a proletariatului ca rețea eterogenă de muncitori, imigranți, mişcări sociale şi ONG-uri. Astfel, multitudinea nu reprezintă, în viziunea celor doi, grupul de oameni per se, ci mai degrabă un număr de oameni ce acționează în rețele în mod concertat. În acelaşi timp, capacitatea multitudinii de a comunica şi colabora (de multe ori prin rețelele capitaliste care în sine oprimă multitudinea, în viziunea autorilor) îi permite să producă un corp comun de cunoştințe şi idei („the common"), care serveşte ca platformă pentru rezistența democratică la Imperiu (sistemul actual internațional dominat de state-națiune prin suveranitate)[16].

Preocuparea din „Multitudini" lasă deschisă problema statului-națiune şi a rolului acestuia în lumea globalizată. Hardt & Negri susțin că globalizarea a redus importanța statului iar puterea reală se află acum la

[14] HARDT Michael, NEGRI Antonio, „Multitude. War and Democracy in the age of the Empire", Penguin Press, New York, 2004, 101.
[15] HARDT Michael, NEGRI Antonio, *idem*.
[16] HARDT Michael, NEGRI Antonio, *idem*.

nivelul rețelelor transnaționale ale capitalismului global. Acest fenomen este considerat benefic de către autori, care consideră statul-națiune a fi un instrument de violență şi asuprire. *Multitudinea* rezultă a fi forma alternativă la statul-națiune. Autorii nu specifică însă forma concretă pe care aceasta ar trebui să o ia şi modul în care societatea ar trebui să funcționeze în mod concret. Nu reiese din teoria lor ce alte atribute are multitudinea în afară de a rezista. Orice pierdere pentru stat este considerată un câştig pentru organizarea politică la nivel supranațional. Această evoluție se concretizează printr-o rețea de guvernare globală bazată pe state şi care s-a dezvoltat considerabil în special după sfârşitul Războiului rece.

Sistemul transnațional nu este dezvoltat de către Hardt & Negri deoarece aceştia nu pot scăpa din gândirea dihotomică marxistă (muncitori-burghezie). Sistemul de guvernare care trebui suprimat şi înlocuit este acela care impune puterea unuia (persoană sau grup) asupra restului. În toate sistemele cunoscute până acum se regăseşte această caracteristică comună a suveranității (monarhie, oligarhie, autocrație, democrație). Obiectivul avut în vedere în schimbare este de a distruge relația de suveranitate din democrație pentru a permite celor guvernați să se autoguverneze.

Hardt & Negri văd rezultatul noii forme de democrație ca un efect comparabil cu revoluția Franceză şi Constituția americană la acel moment. Noile forme de guvernare trebuie să provină, în opinia autorilor, dintr-o rețea pluralistă de instituții şi actori suprapuşi care, fiind interconectați, mențin un grad fundamental de autonomie. Globalizarea ne cere să creăm noi forme de democrație care pot extinde puterea poporului la nivel transnațional. Hardt & Negri sunt foarte optimişti cu privire la abilitatea guvernanței democratice globale de a pune capăt exploatării capitaliste, într-un mod destul de nerealist însă, m putea spune.

Pe de altă parte însă, şi depăşind limitele conceptuale ale autorilor vizibil marcați de ideologia neo-marxistă, dată fiind pluralitatea ce caracterizează multitudinea, putem spune că aceasta conține *tipul de democrație pură*. Un tip care apare astăzi articulat distinct nu de clasa muncitoare, ci de *intelligentia* capitalistă şi postmodernă, autosuficientă, conştientă de sine, capabilă să-şi asume responsabilități colective, exersat în forme de manifestare spontane, artistice, culturale, cu un aspect uneori militant, uneori carnavalesc, caracterizat de un ritm dinamic de coagulare, disoluție şi recoagulare, funcție de interesele ardente ale zilei.

Concluzii

Un model se conturează. Rețele de socializare creează mediul, iluzia spațiului într-un continuum abstract, permițând exprimarea unor convingeri şi idealuri la care indivizi aderă spontan şi, ceea ce este cel mai important, în deplină cunoştință unul față de celălalt. Odată ancorată, această arhitectură hiperreală va dezvolta negreşit construcții vii, mobile, flexibile într-un mod fără precedent, conexate în mod incontrolabil şi, poate, impredictibil. Interacțiuni reale şi virtuale, activism social şi narațiuni avansate de multitudini se grefează creativ pe un organism în formare, care ne oferă imaginea „avant-la lettre" a unui viitor posibil, schița unor tipare şi comportamente sociale în formare, şi a unor metanarațiuni de activism civil în căutarea unor cauze. Zarurile, însă, abia au fost aruncate şi un rezultat va deveni previzibil abia pe termen mediu şi lung.

De aceea, credem că aici, în aceste manifestații publice, în modul de realizare a dezbaterii în spațiul virtual, în coagularea şi dizolvarea multitudinilor, se află esența unui construct social, care este în curs de obiectivare şi decantare a esenței sale în forme structurate şi instituționalizate de tip nou, reale sau virtuale, dar cu acțiune şi impact foarte prezente, că aici se poate afla esența democrației generației viitoare, şi că ar trebui să o citim, să învățăm din ea şi să ne pregătim pentru ceea ce va să vină.

Bibliogarfie

1. Baudrillard, Jean, The Gulf War Did Not Take Place, Bloomington, Indiana University Press, 1995, pp. 23-87.

2. Baker, Mona, Narratives in and of tranlation, 2005, Skase Journal of Translation and Interpretation, vol. 1, no. 1, 2005, p. 4-13, descărcat de pe www.skase.sk

3. rgen Habermas and Jacques Derrida, Chicago and London, University of Chicago Press, 2003.

4. Bourdieu Pierre, The forms of capital in J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, New York, Greenwood, 241-258.

5. Childs, Peter, Texts. Contemporary Cultural Texts and Critical Aproaches, Edinburgh University Press, 2006.

6. Douglas Kelner, The Persian Gulf TV War, Bolder Westview Press, 1992.

7. Derek S. Reveron (ed.) Cyberspace and National Security, Threats, Opportunities and Power in a virtual World, Georgetown University Press, Washinton, US, 2012.

8. Dehaene Michiel, De Cauter Lieven - Heterotopia and the City Public Space in a Postcivil Society, Routledge, London, UK, 2008.

9. Foucault Michel, Of Other Spaces, from „What is an Author?", In Language, Counter-Memory, Practice, Cornell University Press, Ithaca, New York 1977. pp. 124-127.

10. Graves Robert and Go Frank, Place Branding, Glocal, Virtual and Physiscal Identities, Constructed, Imagined and Experienced, Palgrave Macmillan, UK, 2009.

11. Hardt Michael and Negri Antonio, Multitude. War and Democracy in the age of the Empire", Penguin Press, New York, 2004.

12. HALE, Thomas N, şi SLAUGHTER Anne-Marie, Hardt & Negri's Multitude: The Worst of Both Worlds, Occasional Paper, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs at Princeton University, 25 May 2005.

13. Malouf Amin, On identity, Haberville, Panther, 2000.

14. Mika Peter, Social Networks and the Semantic Web, Springer, USA, 2007.

15. Parekh Biku, Defining British National Identity, The Political Quarterly, Volume 71, Issue 1, pages 4–14, January 2000.

16. Sen Amartya, Identity and Violence, The Illusion of Destiny, Penguin Books, UK, 2007.

17. Virilio Paul, Desert Screen, War at the Speed of Light, London, Continuum, 2002.

18. Zizek Slavoj, Welcome to the Desert of the Real!, Five Essays on September 11 and Related Dates, Verso, UK, 2002.

Resurse Online:

1. http://www.ft.com/intl/cms/s/0/934952a6-1fad-11e3-aa36-00144feab7de.html, data accesării: septembrie 2013.

2. Daily Mail, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2423751/Dutch-King-Willem-Alexander-declares-welfare-state-20th-century-over.html, data accesării: septembrie 2013.

3. Financial Times, http://www.ft.com/intl/cms/s/0/934952a6-1fad-11e3-aa36-00144feab7de.html, data accesării: septembrie 2013.

4. Daily Mail, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2423751/Dutch-King-Willem-Alexander-declares-welfare-state-20th-century-over.html, data accesării: septembrie 2013.

5. Dutch News, http://www.dutchnews.nl/news/archives/2013/09/kings_speech_signals_end_of_th.php, data accesării:septembrie 2013.

Quo vadis analiza de informații?

Ionel NIȚU
Director executiv, Intergraph Computer Services
Preşedintele Asociației Specialiştilor în Informații pentru Afaceri
ionel.nitu@ingr.ro

Încep să cred că unul dintre crezurile mele în viață: **consolidarea rolului analizei şi analistului de informații** începe să prindă contur.

De ce spun asta?

Pentru că istoria recentă îmi arată că s-a depăşit o primă fază de definire/clarificare a rolului analizei/analistului şi, firesc, ar trebui urmată de una de consolidare şi dezvoltare.

Unde suntem?

Dar să vedem ce spun evenimentele recente:

În 2008, se lansa programul masteral Studii de Securitate – Analiza de Informații, la Universitatea Bucureşti, Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, în parteneriat cu Serviciul Român de Informați.

În anul universitar 2010-2011 la Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" (ANIMV) debuta primul master (profesional) dedicat analizei (intitulat chiar „Analiza de intelligence").

În noiembrie 2011, avea loc la ANIMV prima masă rotundă[1] dedicată analizei de informații, prilejuită de lansarea volumului „Ghidul analistului de intelligence. Compendiu pentru analiştii debutanți"[2] (primul volum despre analiza de informații/intelligence publicat în România, pe care am avut onoarea de a-l coordona).

[1] http://www.animv.ro/mese-rotunde.html, accesat la data de 16 octombrie 2013.
[2] Disponibil la http://www.animv.ro/files/Ghidul-Analistului--RO-.pdf, accesat la data de 16 octombrie 2013.

La puțin timp avea să se constituie un grup de lucru interdepartamental (din care am făcut parte) care a avut drept obiectiv introducerea analistului de informații în Clasificarea Ocupațiilor din România (lucru realizat în martie 2012).

În iulie 2012, avea loc o nouă masă rotundă la ANIMV (în organizarea Institutului Național de Studii de Intelligence – INSI), cu tema „Perspective instituționale asupra analizei de intelligence în România" (unde am avut onoarea să fiu moderator).

În aprilie 2013, Autoritatea Națională pentru Certificări (ANC) aproba standardul ocupational pentru noua ocupație analist de informații[3], statuând/certificând naşterea acestei noi ocupații.

În iunie 2013, INSI organizează a doua ediție a mesei rotunde cu tema „Perspective instituționale asupra analizei de intelligence în România".

Între timp au fost publicate numeroase articole şi cărți despre analiza de informații/intelligence, ceea ce indică o anumită maturizare a acestui domeniu.

Ce ar mai trebui făcut?

Până la consacrarea rolului analizei de informații în cadrul instituțiilor de stat, al companiilor şi chiar al societății, consider că ar trebui elaborat un **standard de pregătire**, menit să uniformizeze curiculla si să asigure acel necesar grad de compatibilitate/inter-operabilitate între diversele module de pregătire. La ora actuală, programele dezvoltate nu sunt sincronizate, astfel că, spre exemplu, un absolvent al masterului realizat în comun de SRI şi Universitatea Bucureşti/Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială nu dobândeşte aceleaşi competențe cu un absolvent al ANIMV.

De asemenea, ar fi necesar un **cod deontologic şi profesional** care să ofere jaloanele atât de necesare unei etici profesionale şi să reprezinte garanția obiectivității procesului analitic. Pentru a asigura o cuvenită promovare acestei noi profesii (inclusiv în plan extern) şi a o proteja de neaveniți (că doar avem „analişti" la tot pasul şi la fiecare emisiune TV), ar fi necesară constituirea unei **Asociații Profesionale**.

Am lansat această propunere şi, cel puțin până la un punct, a fost susținută de membrii grupului de lucru inter-departamental. Din motive care

[3] http://www.anc.edu.ro/, accesat la data de 16 octombrie 2013.

îmi scapă (pentru că nu pot să cred că analiştii nu vor să aibă o ocupaţie recunoscută în afara clasicului birou de lucru din nu ştiu ce instituţie), iniţiativa a fost temporizată. Sau poate că analiştii mai au nevoie de timp să reflecteze, să se poziţioneze mai bine în raport cu celalalte ocupaţii.

Peste această construcţie (similară altor ocupaţii, ale căror asociaţii profesionale au devenit relevante şi puternice în branşa în care operează), consider că mai trebuie aşezat şi un **think-tank**.

Un **Centru Independent de Analiză** ar putea fi construcţia de care România are nevoie. Într-o perioadă în care se realizează strategii de sertar sau se modifică cele existente înainte de a fi puse în aplicare, un centru de analişti ar putea fi garanţia obiectivităţii, depolitizării şi predicitibilităţii în politicile publice ale statului român.

Printre obiectivele unui astfel de think-tank, aş enumera succint:

a. **analiza politicilor guvernamentale** şi a concordanţei acestora cu măsurile întreprinse. Acest obiectiv presupune ca Centrul să fie abilitat şi să aibă competenţele necesare pentru a propune politici/strategii şi soluţii alternative, să realizeze analiza concordanţei dintre politicile/strategiile guvernamentale şi cele politice/electorale (în baza cărora au fost căştigate alegerile). Cred că unul din dezideratele fundamentale ale societăţii române constă în asigurarea convergenţei dintre promisiuni şi rezultate.

De asemenea, Centrul ar putea face analiza convergenţei dintre măsurile/deciziile guvernamentale adoptate şi nevoile/aşteptările populaţiei.

Printre avantajele unei astfel de activităţi, enumăr: transferul abordărilor în zona experţilor/analiştilor; depolitizarea discuţiilor din jurul lucrurilor importante/cu impact pentru cetăţeni; oferirea de alternative reale la politicile guvernamentale; identificarea de soluţii alternative (*outside the box*) pentru atingerea obiectivelor primordiale (libertatea, securitatea şi prosperitatea cetăţenilor); profesionalizarea dezbaterilor pe marginea analizei politicilor publice/guvernamentale; propunerea de strategii care să aibă continuitate dincolo de mandatul limitat al unui ministru sau prim-ministru. Un astfel de Centru ar putea reprezenta garanţia continuităţii şi implementării/monitorizării strategiilor de dezvoltare a Romaniei şi a eliminării „mitului meşterului Manole" din politicile publice din ţara noastră;

b. **analiza performanţei guvernamentale,** prin stabilirea unui set de indicatori de performanţă (*key performance indicators* – KPI) care să măsoare performanţa oricărui ministru sau secretar de stat, stabilirea unor

KPI la nivel de ministere (care să derive din strategia de guvernare şi politicile/strategiile sectoriale). E important ca aceşti KPI să fie măsurabili, palpabili, concreți şi cât mai puțin generali/vagi, iar procesul de evaluare a performanței individuale să se bazeze pe o grilă clară.

Printre posibilele avantaje, menționez: mutarea discuțiilor privind performanța guvernamentală pe un teren neutru de evaluare (singurul care ar trebui să conteze); depolitizarea şi transparentizarea dezbaterilor privind performanțele guvernamentale; realizarea unei evaluări corecte/palpabile a eficienței. În plus, ar obliga membrii oricărui Guvern să performeze, iar schimbările/remanierile guvernamentale ar veni de la sine şi nu ar mai fi generate de lupte politice.

Aşadar, încotro va merge analiza de informații este o întrebare cu răspuns implicit. Va merge încotro vor dori analiştii, această nouă categorie profesională atât de necesară fundamentării cu obiectivitate a deciziilor.

Ion Costaş, Transnistria, 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat” - recenzie -

dr. Sorin Aparaschivei
saparaschivei@dcti.ro

Semnalăm apariţia la Editura „RAO”, Bucureşti, 2012, a lucrării *Transnistria, 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat”*, scrisă de Ion Costaş[1], o descriere fascinantă şi obiectivă a istoriei evenimentelor anilor 1989-1992 din Republica Moldova. Conştient că „vorba zboară, scrisul rămâne”, autorul constată, cu amărăciune, că multe din faptele acelor ani fierbinţi au fost date definitiv uitării sau sunt amintite vag, iar scrise sunt foarte puţine. Materialele de arhivă au fost parţial distruse, o parte din acestea fiind pierdute.

Cum „pata albă” din istoria Republicii Moldova nu a fost completată, *Transnistria, 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat”* se doreşte o cercetare a evenimentelor referitoare la stabilirea independenţei acestui stat şi a războiului tragic ce a urmat pentru integritatea lui, creării structurilor de securitate şi apărare din ţară – Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul Apărării. Cartea se bazează pe amintirile personale ale autorului, mărturii ale veteranilor de război şi materiale din arhiva personală, inclusiv rapoartele agenţilor care au dezvăluit multe secrete de culise, intrigi şi evenimente obscure de fundal.

Ion Costaş ne prezintă în detaliu asediul Ministerului Afacerilor Interne de la 10 noiembrie 1989, campania desfăşurată de voluntari spre Comrat, ciocnirea de pe podul de la Dubăsari, invazia de la Bender, remanierile misterioase puse în aplicare de către al doilea secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Republica Moldova, Viktor

[1] Ion Costaş a fost primul general de aviaţie moldovean din URSS, fost comandant adjunct al Armatei a 14-a pe probleme de aviaţie militară, apoi cel dintâi ministru al Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Smirnov, şi operaţiunea secretă de arestare a liderului transnistrean Igor Smirnov, rolul lui Mircea Snegur în evenimentele rezonante ale anilor ’90, dosarul Şoltoianu şi pârghiile secrete utilizate în demiterea lui Mircea Druc, motivele de culise ale organizării campaniilor împotriva poliţiei, trădarea elitei moldoveneşti şi multe altele…

Astfel, cititorul are privilegiul de a afla din surse primare (de exemplu, jurnalele preşedintelui Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, Anatoli Lukianov) cum s-a creat la Moscova autoproclamata republică transnistreană.

De asemenea, Ioan Costaş caută şi răspunde la întrebările care frământă societatea dintre Nistru şi Prut: A existat „coloana a cincea la Chişinău, cu legături la Tiraspol şi Moscova? Cine a dat ordinele în situaţiile de criză? Cine a câştigat capital politic în război? Unde s-au împărţit cele mai importante active ale complexului militaro-industrial al URSS din Republica Moldova? Cum se face că structurile de apărare şi securitate ale ţării au fost puse în serviciul unor politicieni şi partide?

Aşadar, pentru prima dată în existenţa Republicii Moldova, istoria acestui stat este documentată de către un martor ocular, Ion Costaş, primul general de aviaţie moldovean din URSS, fost comandant adjunct al Armatei a 14-a pe probleme de aviaţie militară, apoi cel dintâi ministru al Afacerilor Interne al Republicii Moldova independente.

Pentru Ion Costaş, este un „delict să se ridice întrebarea dacă Transnistria este parte legitimă a republicii Moldova”, deoarece „nu există şi nu a existat vreodată niciun fel de *popor moldovenesc transnistrean*. (…) Promovarea identităţii transnistrene nu este altceva decât o copie a tezei privind *identitatea sovietică*: aceleaşi metode, aceleaşi imagini, acelaşi stil”.

La două decenii de la evenimente, autorul dedică această carte-eveniment celor căzuţi în luptele pentru integritatea Republicii Moldova, constatând, cu regret, că jurnaliştii şi politicienii, de pe ambele maluri ale Nistrului, îi desconsideră pe cei care, în perioada 1990-1992, nu au tăcut, nu au aşteptat şi nu s-au ascuns în mod laş în spatele altora, ci au apărat integritatea şi indivizibilitatea noului stat.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Pregătirea materialelor pentru publicare şi criterii de evaluare

Editorii şi redactorii *Revistei Române de Studii de Intelligence (RRSI)* selectează materialele transmise de autori[1] şi, acolo unde este cazul, le ameliorează prin dialog constructiv, doar cu acceptul acestora din urmă, asigurând astfel corectitudinea şi valoarea ştiinţifică a materialelor ce urmează a fi publicate. *RRSI* acceptă doar editoriale, articole şi recenzii care nu au fost anterior publicate.

Evaluarea calităţii academice a materialelor se face conform procesului *double blind review*, corespondenţa dintre evaluatori şi autori realizându-se prin intermediul e-mailului rrsi@sri.ro.

RRSI garantează că lucrările nu sunt respinse / modificate pentru că ideile exprimate sunt contrarii altor studii publicate anterior sau poziţiilor evaluatorilor, ci doar în cazul în care nu fac dovada cercetării ştiinţifice.

Colectivul de redacţie asigură confidenţialitatea pentru materialele respinse de la publicare, precum şi pentru modificările aduse acestora, iar autorul îşi asumă întreaga responsabilitate pentru ideile exprimate în articol, pentru documentarea invocată şi sursele citate.

Redacţia revistei nu-şi asumă responsabilitatea pentru opiniile exprimate de autori în articolele trimise spre publicare şi-şi rezervă dreptul de a face modificări editoriale, cu condiţia ca acestea să nu afecteze nici înţelesul şi nici originalitatea textului.

Articolul nu trebuie să conţină conotaţii politice de partid.

În vederea unei cât mai facile prelucrări şi integrări a materialelor transmise, vă rugăm să respectaţi următoarele **criterii de redactare**:

- dimensiunile articolului pot varia între minim 8 şi maxim 15 pagini (inclusiv note de subsol şi bibliografie, eventual tabele şi / sau grafice), paginile nu se numerotează;
- articolul trebuie să aibă o structură logică, respectiv introducere, capitole (subcapitole), concluzii;
- textul trebuie redactat cu caractere Times New Roman de mărimea 12, diacritice, la un rând, Word Microsoft Office 2003/2007, format fişier „.rtf";
- prima pagină trebuie să conţină titlul lucrării (Times New Roman de mărimea 14, bold, centrat) şi afilierea autorului (Times New Roman de mărimea 12, nume şi prenume, titlu ştiinţific, apartenenţa la o instituţie / asociaţie / organizaţie, statut de masterand / doctorand, precum şi adresa de e-mail);

[1] Autorii interesaţi de publicarea unor lucrări în *Revista Română de Studi de Intelligence* vor trimite propunerile de articole în format „word" pe adresa de e-mail rrsi@sri.ro, cu menţiunea „Propunere de publicare în RRSI".

- articolul va fi însoțit de un rezumat / abstract (de până la 100 de cuvinte) şi de cuvinte-cheie (keywords), ambele într-o limbă de circulație internațională (Times New Roman de mărimea 11);

- sursele bibliografice se vor preciza sub forma notelor de subsol (Times New Roman de mărimea 10, la un rând), după cum urmează: nume (cu majuscule), prenume autor (i), *titlul lucrării*, volumul / ediția, editura, localitatea, anul, pagină / pagini, iar trimiterile Internet se citează cu linkul întreg şi data la care a fost acesta accesat. Pentru citarea unui articol se vor preciza următoarele elemente: autor (i), titlul între ghilimele, *publicația*, volumul, numărul, zi / lună / an apariție, p./pp. Dacă lucrarea nu are autor, se trec trei steluțe liniare (***) sau numele instituției sub egida căreia a apărut lucrarea;

- pentru citate se folosesc ghilimele („ – pentru deschidere şi ” – pentru închidere);

- tabelele se numerotează, iar titlul acestora se scrie cu un corp mai mic cu 2 puncte decât textul de bază, justify şi centrat deasupra tabelului. Numerotarea tabelului se face deasupra titlului. Titlul tabelului se scrie cu un corp mai mic decât textul de bază. Dacă există tabele care cuprind note, acestea se vor scrie imediat după tabel, nu la piciorul paginii şi nici în interiorul tabelului;

- figurile se numerotează. Titlul figurii se scrie cu un corp mai mic cu 2 puncte decât textul de bază, justify şi centrat, imediat sub aceasta, fără spații, după care se dă explicația figurii, respectiv a graficului şi se precizează sursa, dacă este cazul;

- bibliografia (Times New Roman de mărimea 11, la un rând) se plasează la sfârşitul articolului, după anexe. Lucrările se scriu în ordinea alfabetică a numelor autorilor, numerotându-se cu cifre arabe urmate de punct; când sunt doi sau mai mulți autori pentru o lucrare, regula privitoare la ordinea alfabetică este valabilă doar pentru primul nume. Ordinea datelor este următoarea: numele şi prenumele autorului, titlul lucrării, volumul / ediția, editura, localitatea, anul.